6
11-c
81

NAZIONALE
EMANUELE
6
23 C
29

Digitized by Google

173 f 20

Digitized by Google

Digitized by Google

Hic tibi permixto texunt de flore coronam

S. Andr. della Valle

BIBLIOTEC... ROM...

ILLVSTRISSIMO

AC REVERENDISSIMO

DOMINO

MAPHÆO BARBERINO

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

S. R. E. Card. Ampliſſimo.

Tarquinius Gallutius F.

HAS ego iuſſus orationes in volumen cogere, quæ domo mea iampridem egreſſæ, vagabantur incertis ſedibus temerè, ac ſine domino; confeſtim, Cardinalis Ampliſſime, putaui dandas

eſſe in clientelam nominis tui. Cuius patrocinij poſſeſſionem antequàm ineo, quædam in limine, ſolemni iam ſcriptorum omnium formula, præfarer, niſi viderem eſſe, vel ſuperuacanea, vel aliena. Si enim inertiam meam eo nomine purgem, quòd ſubito calore, ac feſtinandi neceſſitate potius effuderim iſta, quàm ſcripſerim; rem equidem veriſſimam dicam, ſed apud te non neceſſariam: qui omnium intelligis optimè, ſcripta ſe prodere ipſa per ſe, ac oſtendere quàm incurioſa ſint, & præciſo ſcribentis ſtudio properata. Si doleam, quòd vnà cum orationibus ipſam proferre nequeam in lucem eloquẽtiam corporis, actionem; quæ mihi dicenti plauſum fortaſſe aliquem, ac

ſtudium audientis coronæ conciliauit, id ſanè dolebo mihi deeſſe, quod quia effingi literis vnquam à nemine potuit, & permagno æſtimatur ab omnibus, in Demoſthenis quoque ſcriptis deſiderari moleſtè tulerunt ij, qui eius aduerſus Æſchinem orationem apud Rhodios in conuentu legerunt: ſed hoc nihil eſſet aliud, niſi velle rerum ignaris perſuadere, actionis, & pronunciationis vi fucum tibi fieri, ac tenebras offundi facilè poſſe, qui & iudicio lynceus ſis, & cum in dicendo limatus, tum in omni diſciplinarum colore, formaque politiſſimus. Si profitear, id me ſequi, ac peroptare cum te patronum adopto, vt ab iſto, non dignitatis modò, ſed multiplicis ſapientiæ lumine lucem delibem

aliquam orationibus meis, fatebor enimuerò ſimpliciter id quod res eſt: ſed tamen illud potius dicet aliquis vereri me oportere, ac pertimeſcere, ne mihi tanta iſta ſcientia, & eruditio ex omni rerum, literarumque cognitione coagmentata, fax aliqua ſit, quæ faciat artificij mei vitia conſpectiora.

His igitur expunctis conquirendi principii cauſis, alioqui iuſtiſſimis, id exponam ingenuè, quod me potiſſimum impulit, vt auderem cum hoc deſpicatiſſimo donario ad aram iſtius doctrinæ interioris accedere. Videbam ita te ſolitum eos excipere, qui Muſis hiſce mãſuetioribus delectantur, vt exterorum prope nemo Romam ingrediatur, qui te non con-

ueniat, conuentumque ſic admiretur, vt palàm pronunciare non dubitet, vnum te eſſe, cui, ſi facultas daretur, voluntas etiam eſſet fugientes literas à ſitu, atque ab interitu vindicandi. Sciebam, aliquam mihi apud te gratiam eſſe: quam mediocritati meæ præclari collegerunt adoleſcentes, affines, cognatique tui, quos olim ego eloquentiæ præceptionibus informaui. Itaque animum induxi meum, tibi ſic amanti liberales artes rem haud ingratam, illis tam impensè mihi ſtudentibus etiam iucundiſſimam fore, ſi cum hoc quantumuis leui munuſculo intrarem ad te; illamque ſtudio meo fouerem gratiam, quam eorum mihi beneuolentia comparauit. Vale.

Digitized by Google

MVTIVS VITELLESCVS
SOCIETATIS IESV
Præpoſitus Generalis.

CVM volumen Orationum P. Tarquinij Gallutij, noſtræ Societatis, tres eiuſdem Societatis, *quibus id commiſimus, recognouerint; & in lucem edi poſſe probauerint; facultatem concedimus, vt typis mandetur, ſi ita Reuerendiſſ. D. Viceſgerenti, & Reuerendiſſ. P. Magiſtro Sacri Palatij videbitur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Romæ x. Auguſti* 1616.

Mutius Vitelleſcus.

Digitized by Google

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſs. P. Magiſtro Sacri Palatij Apoſtolici.

Cæſar Fidelis Viceſg.

EGO Hippolytus Strada, Philoſophiæ, ac S. Theologiæ Doctor, iuſſu Reuerendiſſ. P. F. Hyacinthi Petronii Magiſtri Sacri Palatii Apoſtolici, perlegi orationes R. P. non modo diſerti, ſed etiam eloquentis Tarquinii Gallutii Sabini è Societate Ieſu. In quibus non ſolùm nihil deprehendi contra Fidem, aut bonos mores, verum etiam ſpirantem dicendi facultatem, cum inſigni eruditione, ac pietate coniunctam. Quocirca vt egregiam hanc dicendi ſpeciem poſteri & intueantur, & imitentur, æquiſſimum iudico, vt Typis traditæ, quam primum proferantur in lucem. In quorum fidem hæc manu mea ſcripſi. Die 20. Auguſti 1616.

Ita eſt ego Hippolytus Strada.

Imprimatur.

Fr. Gregorius Donatus Reuerendiſſ. Patris Sac. Palatij Apoſtolici Magiſtri Socius.

INDEX
ORATIONVM
VOLVMINIS
PRIMI.

I. DE ſtudiis cognitionis. in ſolemni ſtudiorum inſtauratione Romani Collegii Anno M D C. pag. 1.

De Encyclopædia: ſiue de multiplici doctrinarum ſtudio contrahendo. in ſtudiorum inſtauratione Romani Collegii. 35

II. De doctrinæ fuco depellendo. in ſolemni ſtudiorum inſtauratione Romani Collegii, ſub ipſa Comitia Sodalitatis Ieſu ex obitu Claudii Aquæuiuæ Generalis. 65.

III. De ſtudio eloquentiæ ad Rhetoricæ Auditores in Romano Collegio, cum Auctorà ſacris concionibus ad eam docendam artem reuertiſſet. 101

IV. De Rhetorum ornamentis ab Oratore diuino non abhorrentibus. 123

V. De Virgilii allegoria, vniuerſè. 144
VI. De Virgilii Allegoria morali. 166
VII. De contextu Virgiliani operis allegorico. 196
VIII. In Philippicas M. Tullii Ciceronis, ſiue de Ciceronis obitu. 223
IX. De ſtudiis Humanitatis. in Claſſe Humanitatis. 253
X. De Chriſti Liberatoris obitu: in ſacello Pontificum Vaticano: ad Paulum Quintum. 281
XI. De eadem re ibidem. Ad eundem Paulum V. 281
XII. In funere Cardinalis Doſſati Galli. Cuius obitum alii Cardinales, virique Principes è vita digreſſi anteiuerant. 289
XIII. In funere Illuſtriſſimi, atque Excellentiſſimi Ioannis Baptiſtæ Burgheſii Pauli V. Pont. Max. Fratris. Ad Cardinales. 305
XIV. Legato Henrici IV. Galliæ Regis, Niuernenſium Duci in Claſſe Rhetoricæ. 326
XV. Ferdinando Cardinali Gonzagæ. in Claſſe Rhetoricæ 330
XVI. Alexandro Borbonio Henrici IV. Gallorum Regis filio Equiti Hieroſolymitano. Cum Legatus extra ordinem

ad Paulum V. Pontif. Romam venit. 337
XVII. In Satyram octauam Iuuenalis Præfatio. De Nobilitate. 345

Digitized by Google

INDEX ORATIONVM VOLVMINIS SECVNDI.

I. AD Nouos Sacerdotes Societatis Ieſu in Romano Collegio. pa. 369
II. Ad eoſdem. 398
III. In ſolemni Votorum Inſtauratione, ad Sodales Romani Collegii. 419
IV. In eadem. Ad eoſdem Sodales. 435
V. In eadem. Feſta D. Magdalenæ die. Ad eoſdem Sodales. 457
VI. In eadem. Ad Patres, qui proximis ante Comitiis Mutium Vitelleſcum Societatis Generalem Præpoſitum crearant. 483
VII. De Gregorio XIII. Pont. Max. Romani Collegii Fundatore. 506
VIII. In Dedicatione Baſilicæ ſancti Petri. pag. 512
IX. In Diem Conuerſionis Apoſtoli Pau-

li. 539
X. De Cathedra D.Petri Romæ. 566
XI. De conſecratione Panthei. 582
XII. De Laudibus Auguſtiſſimæ Crucis. pag. 595
XIII. De Chriſti cruciatibus animo recolendis. 609
XIV. De Chriſti Seruatoris in cælum aſcenſu. 617
XV. De Innocentium cæde. Aduerſus Herodem. 632
XVI. Diui Ioannis Euangeliſtæ exornatio. pag. 648
XVII. Sancti Silueſtri Pontificis laudatio. pag. 662
XVIII. De S. Catharina Virgine, ac Martyre. 678
XIX. Agathæ Virginis ſanctiſſimæ laudatio. 692
XX. De Angelorum Principe auguſtiſſimo Michaële. 706
XXI. De Parente fortiſſima Melitonis Mart. ex quadraginta. 715
XXII. Diuæ Franciſcæ Romanæ laudatio. pag. 729
XXIII. De B.Ignatio, Sodalitatis Ieſu fundatore. 739
XXIV. De Beato Aloyſio Gonzaga ex Societate Ieſu. 746

XXV. De eodem. 75
XXVI. De ſolemni Chriſtianorum Ieiunio. pag. 767
XXVII. In Peruigilio Palmarum. 781

Digitized by Google

TARQVINII GALLVTII SABINI E SOCIETATE IESV,

Ad nouos Sacerdotes eiuſdem Societatis in Romano Collegio,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ORATIO I.

SOLEMNIS eſt, & à vobis audita ſæpius oratorum pro concione dolentium conqueſtio PP. quòd materiam nacti peramplam, atque magnificam, dicendi modum idoneum, atque orationem argumento parem propter inertiam, & ieiunitatem ſuam afferre non poſſint. Audiſtis hæc inquam ſæpè, quia non ſemel hæc illi, aliaque huiuſmodi ſub initium, non tam ad rei veritatem, atque ex animi ſententia præfantur, quàm vſita-

Digitized by Google

to quodam, & vulgato more dicendi ad ſuum ipſorum ſtudium ex perdifficili iam recepta prouincia commendandum. Sed quæ communis querela eſt aliis, atque ad oſtentationem artificii per ſimulationem vſurpata, eam mihi hoc in loco dicturo ex veriſſimis, iuſtiſſimiſque repetitam cauſis propriam eſſe debere intelligo, cum in iſtam nuperrime vobis delatam intueor hodie dignitatem, Sacerdotes. Talis enim, ac tanta eſt, vt ne regionibus quidem illis, quibus terrarum concluditur, & terminatur orbis, definiri queat: ſed omnia, quæ ſub oculos cadunt prætergreſſa, cælum ipſum, & beatarum domicilium Mentium, ipſam ſempiternæ felicitatis Regiam, & conclaue diuinitatis ingrediatur. Poëtas igitur imitatus, qui Muſas obſecrant initio, vt ſe in ſua ſinant ſacraria pedem inferre, veniam à vobis obnixè precor, vt me diuinum hoc argumentum tractare, ac de veſtra dignitate quolibet mortali celſiore faſtigio verba facere patiamini. Diuinum videlicet eſt, quod geritis munus, diuina verba quæ concipitis, diuinæ cerimoniæ quas tractatis, diuina poteſtas, quàm videtis à Deo potentiſſimo rerum Principe veſtro nomini demandatam. Quin è terris educti, atque in cælum, tanquam in nouam tranſcripti Coloniam, nullum ius Ciuitatis habetis commune cum cæteris, ſed cum Cæletibus cenſi, ab humana ſocietate ſeiuncti, ab ipſa mortalitate

ſeparati propemodum eſtis In hæc ergo veſtræ dignitatis adyta, & penetralia ſanctitatis, priuſquam oratione ingredior mea, eorum more, qui auguſtiſſima ſubituri ſunt templa, conſiſto primum in veſtibulo, veſtrique nominis maieſtatem admirabundus ſilentio veneror. Tum vobis ipſis iſtum honoris apicē ex animo gratulor, felicemque ſemper, ac fauſtam precor illuſtrem noui Sacerdotii prouinciam, & perſonam, quam in Chriſtiana Republica ſacrorum procuratione ſuſtinetis ampliſſimam. Nam, ſi Regibus ſolemni prope formula nouum gratulamur imperium, eorumque natales publica lætitia colimus, & celebramus dies, quanto nos magis bene precari par eſt vobis hodie, qua die tam clara veſtri ordinis inauguratione, non ad nouum modo dominatum prouecti eſtis, ſed Dei parentis Optimi, ac Maximi expreſſiorem quamdam induiſtis effigiem, quæ vos à communi hominum cœtu, quaſi nota diſtingueret, ac ſepararet. Atque hoc nimirum ſatis opportunum, atque magnificum mihi propoſitum argumentum puto; has hodierna luce meas eſſe partes intelligo, PP. quoad eius fieri poſſit oſtendere, diuinam in vobis ſuis coloribus fuiſſe deſignatam imaginem, cum illam ſacrificii peragendi, iudicandique de capitalibus animorum noxis traditam à Deo poteſtatem accepiſtis.

Neque vero vnus ego neſcio, quod notum

vniuerſi: hominum generi, iam inde vſque à primitiui parentis exortu, Opificis potentiſſimi ſimulacrum haud obſcuris fuiſſe delineamentis impreſſum: tum videlicet, cum effector mundi prudentiſſimus Deus, procreatis, & perfectis iam cæteris, pulcherrimum vniuerſitatis op', ſua ipſius obſignaturus imagine, cõmunem illum, & primum effinxit hominum auctorem, à quo conſecutis annorum ſæculis, tanta, & tam varia locis, habitu, lingua, eſt mortalium proſeminata poſteritas. Scio inquam hæc, & multis multorum litteris video conſignata, non iis tantum, quas ſacras dicimus, atque inter diuina cæleſtium oraculorum volumina veneramur, ſed aliis etiam, quas humana doctorum hominum induſtria, & labor haud ſine diuino conſilio peperit, vt ſacris ancillarentur, & cæleſti ſapientiæ ſubſeruirent. Ac primo quidem Philoſophorum vetuſtiſſimus omniũ Mercurius ille ter maximus, hanc vnam aiebat eſſe peraccommodam rationem, & viam à rebus, quas oculis intuemur, veluti per gradus adeundi ad Deum, qui ſub oculos, aſpectumque non cadit; ſi hominem, abſolutiſſimum opus, & perfectiſſimam diuini Auctoris imaginem contemplaremur. Hunc ſequutus opinor Zoroaſtes, is qui leges Bactrianis condidit, ex Chaldæorum oraculis diſertè pronuntiauit, Deum patermæ, hoc eſt, ſuæ mentis ſigna noſtris ipſorum ani-

mis inſeuiſſe; Sequutus & Plato: qui hominis natura duas in partes, mortalem, immortalemque diſtributa; quod in nobis eſt immortale, Deo ſimillimum dicere non dubitauit. Nec à præceptore longe aberrat Ariſtoteles: cuius illa tandem audita vox, & litteris excepta prudentiſſimis eſt: mentem hanc noſtram Diis cognatam eſſe, atque hominem ipſum, vel ſolum ex animantibus, vel omnium maxime, participem eſſe diuinitatis. Quid porro eſt hoc aliud, niſi quod fidus ſapientiæ cæleſtis interpres Paulus ex Arato deſumpſit, & amentatum quaſi telum in Areopagum illum intorſit, qui ſplendidam hanc, quæ nobis eſt cum Deo cognationem, ne tunc quidem cum prædicabatur à ſuis, intelligebat. Vultis vero quando iam caſu in Arati mentionem incidimus, ipſos quoque poëtas, quorum auguſtior eſſe videtur auctoritas, explicata velut acie, in medium proferamus? Neque enim fuit vnus tantummodo, qui de homine animantium Principe caneret.

Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum,
Exemplúque Dei quiſque eſt in imagine parua:

ſed anteceſſerunt Latinos è Græcis ſapientibus longe plurimi, qui eam in homine Dei procreatoris imaginem poëticis expreſſam numeris decantarint. Quin ipſæ quoque diuinitus inſtinctæ Virgines, quas à præſenſione, atque conſilio, quo præditæ videbantur, & erant cæle-

ſti, Sibyllas nominarunt, hanc homini iam inde ab exortu inditam, atque ingenitam effigiem intellexerunt, & cæteris, propoſito carmine, vulgauerunt. Vt enim alias hoc loco prætercam: Erythrea illa, quæ diuina penitus euoluit, & futura vaticinatur apud Lactantium, affirmatè prædicat, atque denuntiat; ratione, intelligentiaque inſtructum hominem, ſui exemplum Auctoris eſſe, atque immortale diuinę ſapientiæ ſimulacrum. Nullus denique dictus, aut habitus eſt ab antiquis prudentior, nullus rerum cauſas, & naturam attentius inueſtigabat, qui hanc item in homine cernere, ac prope venerari non videretur effigiem. Videbant, hunc vnum ex animantibus ſagacem, multiplicem, acutum, memorem, plenum rationis, atque conſilii: videbant hunc vnum ſapere, intelligere, prouidere: videbāt in hoc vno æternitatis æmulam immortalitatem, animum indiuiduum, ac ſimplicem, qui cum dirimi, diſtrahique non poſſit, in ſingulis totus eſt corporis membris: infuſuſque penitus, omnibus articulis motum impertitur, & vim. Videbant in eodem rerum omnium velut epitomen, atque admirabilem ipſius vniuerſitatis contractæ comprehenſionem: vitam qua ſola ſunt ſtirpes imbutæ, ſenſum, & motum, quibus præterea pollent animantes rationis expertes: intelligentiam, quæ Mentibus illis cæleſtibus à mortali concretione ſeiunctis eſt at-

tributa: libertatem, atque arbitrium illud, cuius beneficio ſui iuris, ſuæque ſpontis eſt animus noſter, nullo cogitur imperio, nullas compedes, aut vincula pertimeſcit. Quid ea vis, quæ cernit, atque intuetur abſentes, trans mare currit aſpectu, abdita penitus, & retruſa ſcrutatur, cælum ingreditur, ad Inferos vſque deſcendit, cogitationes denique veluti quoſdam ſatellites per omnes terrarum oras temporis puncto circumfert? Quid tam varia rerum opificia maximarum? incluſi vitro cæleſtes orbes: è ligno compactæ volantes, & canentes auiculæ: ſibilantes ex aëre ſerpentes: hydraulica illa in viridariis organa, mari, ventis, fluminibus, ipſi prope naturæ impoſitæ mortalium ingenio leges. Videbant inquam illi ſapientes hæc, aliaque permulta diuinitatis in homine impreſſa veſtigia, eamque de qua dicebam, opificis effigiem noſtris inuſtam animis informabant cogitatione, & dictis plane magnificis efferebant. Sed ego præter hanc tam late patentem, ac de medio prope deſumptam, aliam in vobis intueor PP. expreſſiorem, veſtro propriam nomini, minimé[que] cum aliis communicatam imaginem. Quin veterem illam vocem diuino pronunciatam ore, quæ ſanctimonia nobilitatos viros Excelſi filios appellauit, & Deos, multo ſane verius exiſtimo in vos, veſtramque dignitatem conuenire. Tria quippe ſunt, quæ Deum, hoc eſt præſtantem

illam ſempiterni naturam Numinis ſuſpiciendam, admirandamque humano generi vulgo proponunt: rerum omnium è nullis elementis, principiiſque molitio; earumdem continens, ac perpetua cum cuſtodia, & conſeruatione moderatio; in gentes vniuerſas auctoritas, & ampliſſimus in omnia terrarum imperia dominatus. Quantum enim ad rerum illam procreationem è nullis initiis attinet, illud habemus multorum ſapientium conſenſione compertum; ita Dei propriam eſſe, vt ea vis non modo cum mortalium nemine, ſed ne cum Cælitibus quidem ipſis immortalibus ab auctore potentiſſimo communicari queat. Recte quippe, prudenterque à ſanctiſſimo, doctiſſimoque viro dicitur Auguſtino, Mentes illas ſolutas, ac liberas, quæ collocantur in cælo, haud plus poſſe aliquid ex inani proferre, quàm ſe ipſas in rerum lucem, ac numerum excitare. Et ſane ita rationi conſentaneum eſſe oportet, vt Deus, qui multas mortalibus impertiit excellentias, iis quodammodo ſimiles, quibus diuina natura circumfluit, ſapientiam, iuſtitiam, intelligentiam, rerum præteritarum memoriam, agnitionem præſentium, futurarum prouiſionem, habeat aliquam adeo peculiarem, & ſuam, vt eam impertiri non poſſit, quin ipſam impartiatur, & communicet cum aliis diuinitatem. Id vero fieri poſſe, vel credere, vel dicere, quid eſſet aliud, niſi veterem Deo-

rum tumultum exterminatum iam, & depulſum quaſi poſtliminio reducere, ac multiformem illam damnatæ ſuperſtitionis excitare de integro Numinum varietatem? Neque vero ſapientes tantum, & doctos viros ea tenuit opinio; ſed videtur hæc eſſe imperitorū etiam animis inſita ſine doctrinæ conformatione, opinionis anticipatio: poteſtatem,& vim,quæ ſine materia,ſine ferramentis, ſine vectibus, & machinis,ſine miniſtris; voce tantum, & nutu, hanc rerum vniuerſitatem,tam amplam,ac variam repente vocauit in lucem,& totam, quanta quanta eſt,è nullis initiis iuſſit exiſtere; non eam eſſe, cuius poſſit aut mortalium quiſpiam, aut Cælitum aliquis à Deo participari. Videte igitur, & diligenter attendite quem ad locum eſtis hodie dignitatis euecti PP. Quod ſine ſuæ diſtractione proprietatis,& naturæ dilargiri; quod vere, atque ad viuum in ijs,quæ procreauit, ſine diuinitatis intertrimento exprimere non poteſt ex ſua ipſius infinitione,atque immenſitate Deus; eius in vobis hodie lineamētā quædam extrema duxit,atque adumbratam imaginem inchoauit. Num dubitare poteſtis, an adumbrarit, qui ea quotidie ſacra perfecturi eſtis, quorum vi Seruator ille gentium vniuerſarum Chriſtus, Parens Optimus, ac Maximus, non dico profertur in lucem, (cum ſuis abſolutiſſimus partibus in cælo ſit) ſed euocatur in terras, ſiſtitur in aris, in-

tra ſpatium anguſtiſſimum imperio prope veſtro concluditur. Miramur ſane reputantes animo, ad Dei vocem ita iubentis extitiſſe ſubitò mundum hunc, Cælitum, hominumq; communem domum incredibili rerum varietate graphice, concinneque diſpoſitam. Miramur Auctoris verbum ac nutum illico ſequuta in cælo ſidera, & ſiderum principes Solem, ac Lunam: in terris excelſos illos, & ſublimes montes, æquatam agrorum planitiem, depreſſas in immenſam altitudinem valles, animantes, & ſtirpes innumerabiles: in mari, non piſciculos modo vulgares, ſed pecori ſimiles belluas, ita multas & varias, nihil vt vnquam in aliqua parte naturæ naſcatur, quod oriri, & eſſe in aquarum illo conceptaculo non videamus. Miramur inquam hæc, & meritò miramur, Auditores. Sed habemus cur eiuſdem quotidie miraculi quamdam imaginem in noſtris Sacerdotibus intueri poſſimus: quorum videlicet vocem dicto penè citius ſequitur, non dico cælum, ac maria, non minorum ille ductor, atque anteſignanus ſiderum Sol, non ipſa ſtirpium, herbarum, animantium, quæ gignuntur in terris, multitudo, non illa belluarum immanium turba, quæ degit in mari; ſed horum architectus, procreator, effector, & molitor Deus. Quamquam quid ea ſic excipio quaſi rerum Vniuerſitas, non ea quidem ſpecie, quam oculis cernimus, ſed ratione quadam excellen-

tiori,ac prorſus inexplicabili, in ipſa præſtantiſſimi Opificis mente,manuque non ſit? Nam & alienũ omninò à vero non eſt, quod de ideis rerum omnium perfectiſſimis in mente diuina, velut arbuſculis in viridario conſitis ſcriptum reliquit Philoſophorum ſapientiſſimus Plato, & illud de Chriſto Liberatore habemus exploratum atque compertum; ita eum è cælo euocatione ſolemni in manus Sacerdotis deuolare,vt tamen integer, ac ſolidus in cælo reſiſtat; ac dum illis etiam continetur, & regitur manibus, cælum nihilominus, terraſque contineat, temperet mare, vegetas præbeat ſtirpes, animantes,elementa,ſidera illo moderetur,&cieat motu, cuius beneficio rerum omnium vinculum,& complexio conſtat. Quo fit,vt qui conceptis illis verbis in aris conſtituit hunc mundi moderatorem, ac dominum, is vnà conſtituere videatur ſuis temperatam legibus rerum Vniuerſitatem. Quid hic ego admiratione defixus, quid attonitæ ſtupore mentis impeditus temere non exclamem? O nos miſeros, ac cæcos, niſi tam magnum diuinæ charitatis documentum, niſi tantam hominis felicitatem, niſi rei prorſus inauditæ miraculum, quia verbis exprimere non poſſumus, ſaltem admirabundi,ac diuino quodam horrore perfuſi veneremur. Et quæ vobis eſt mens, qui ſenſus animi P.P. cum tantarum occupati rerum ſpectaculo hæc in eo ſacrificio commentamini,

Hem ille, qui mundum incredibili colligatum, atque aptum vinculo manu complectitur: qui tam operoſam, & variam molem digitis fulcit, nutu temperat, voluntate moderatur; qui naturam, & vim, qui motum, ac ſpiritum impertitur, ac ſuppeditat omnibus, quæ mouentur, aut ſunt: his nempe tenetur manibus, huic obtemperat voci, nutu prope tenetur, ac regitur meo, ad homuncionis huius arbitrium circumfertur. Vbi ſum, vbi verſor abalienatus à ſenſibus? Viuóne in hoc domicilio, cœtuque ſpirantium hominum, an illo Mentium immortalium concilio collocatus? Homóne pergo eſſe viuentibus adſcriptus, an extirpata penitus mortalitate, ſum Deus? Suſpicitis homines ornatum cæli, acceſſus, receſſuſque ſiderum ſtatos: quatuor illa corporum genera, quibus ſufficitur, & continuatur natura, omnium denique rerum ordinem ratum, ac certum ſuſpicitis, atque ex his auctorem animo comprehenditis aliquem eſſe, præſtantem, & ſingulis, quæ ſit olim molitus, continenter, ac ſine vlla intermiſſione cogitationis, & curæ conſulentem. Recte id quidem decernitis, cum hæc intuemini: ſed illud etiam, quod multo vos magis in admirationem rapiat, intueri debetis; hoc ex loco, ex hiſce, quibus ſuſtinetur, ac regitur manibus, rebus omnibus aſpirare mortalium, animantibus ſuppeditare vitam, ac motum, cætera ſine temeritate fluetia, velut in bene temperata

domo adminiſtrare. Aſpicitis in media mundi ſede locatam terram, nutibus in ſe ſuis vndique conglobatam, florum, herbarum, frugum, arborum infinita prope multitudine, atque inſatiabili varietate conueſtitam. Aſpicitis fontium perennitates, liquores amnium pellucidos conſtantiſſime decurrentium in mare; ripas viridiſſimo ſemper habitu diſtinctas, abſconditas, abſtruſaſque penitus auri venas illas inexhauſtas; infinitam lapidum, gemmarum, marmoris vim, quæ tam ſæpe ſuffoſſa, tamen ſemper, ac ſubinde reficitur: beſtiarum, tum cicurum, tum ſilueſtrium, & ferarum innumerabilia genera, ſuo inter ſe paſtu ſegregata, ſua ſocietate conuenientia: auium emodulatiſſimos, & certis prope legibus inflexos ad numerum cantus: hominem omnibus hiſce præſidentem, & præfectum operibus, cuius ingenio, cultuque impendentium altitudines montium, camporum immenſitates, aſperitates ſaxorum, paſſim, atque vbique collucent. Aſpicitis iſtam pulchritudinem, orarum, & littorum amœnitatem, aſpicitis, quà fluitantium, & velocium, quà grauium, tardéque ſe mouentium vim incredibilem belluarum. Aſpicitis mari finitimum aërem, alibi fuſum, & extenuatum, alibi concretum, atque in nubes coactum, colligentem humores, quibus terra rigatur, & alitur, effundentem huc illuc ventos, annuas efficientem frigorum, calorumque varietates, animantium re-

Digitized by Google

creantem identidem ſpiritum, volatus auium adminiculo ſuſtentantem. Cernitis inquam hæc: & cum oculos inferiorum ſpectaculo ſatiatos in ſuperiora ſubducitis, alia vos rerum, in qua ſumma eſt admirabilitas, excipit forma. Nimirum illam aſpicitis vltimam oram, & mundi determinationem, altiſſimam à nobis domum, omnia complexu cingentem, & coërcentem ſuo: aſpicitis, & miramini vno ſidere compleri vniuerſa, diei, noctiſque ſpatia proportione ſignari: quinque illa diuerſis vaga vijs ſigna in contrarium præcipiti mundo conniti: pendere nubila, labi aquas, obliquari fulmina, cælum ipſum tonitru, & fragore miſceri. Sed num etiam aſpicitis earum hic eſſe rerum omnium officinam, ipſum tantorum operum artificem, architectum, ſeruatorem, harum manuum teneri propemodum iure, ac poteſtate? Pluuiam ille ſtatis temporibus in bonos æquè, maloſque diffundit, tonat, fulgurat, mortalium crimina terroribus arguit, coërcet ſupplicio, venia, & commiſeratione condonat. Non tamen hæc è cælo tantum prodeunt, ac ex illo Beatorum domicilio proficiſcuntur. hinc etiam beneficia illa ſua quotidie profert, quibus continemur, & viuimus omnes: hinc etiam alit animantes, hinc frugibus imbrem, caloremque peropportune ſuppeditat, hinc cælum in orbem perpetua conuerſione circumagit: hinc ſupplicibus ignoſcit;

hinc velut è promptuario clementiam erogat: hinc tanquam è tribunali comminatione tonat in deſertores, percellit fulmine ſacrilegos, in contumaces & perduelles animaduertit. Hunc igitur ego dixerim hominem, an eſſe putarim inter homines Deum, cuius voce, cuius in manibus tanta rerum miracula perficiuntur? Gloriantur apud poëtas Magorum primi, cantu ſe poſſe Lunam, Solemque cælo diripere, reuellere ſidera, elementa, & rerum ordinem permiſcere, fruges aliò transferre, abſentia, longeque remota temporis momento repræſentare. Sed egregie mentiuntur impudentiſſimi præſtigiatores, & vera ſpectacula eſſe confirmant, quæ vaniſſima ludibria ſunt oculorum. Vobis gloriari veriſſime licet, veſtræ vocis articulo poſtremo, non Solem dico, ſtellaſque cælo refigi: ſed Solis artificem; & cum eo copias illas, atque agmina Beatiſſimorum Ciuium quaſi Prætorianos milites Imperatori circumfuſos in terris repente conſtitui; & ſpectaculum illud ſempiternæ felicitatis nobis repræſentari viuentibus, quod, quia ſecundum obitum noſtræ fruendum fidei, Religioni, & ſanctitati propoſitum eſt, ſperare mortalibus licet, præcipere, ac præſtitutum tempus anticipare non licet. Nihil denique de rebus, vi verborum confeſtim excitandis ad diuinitatis aucupandam famam, vel mendaciſſime iactatur à Magis, vel impudentiſſime fingitur à veteribus

vniuerſi: hominum generi, iam inde vſque à primitiui parentis exortu, Opificis potentiſſimi ſimulacrum haud obſcuris fuiſſe delineamentis impreſſum: tum videlicet, cum effector mundi prudentiſſimus Deus, procreatis, & perfectis iam cæteris, pulcherrimum vniuerſitatis op⁹, ſua ipſius obſignaturus imagine, cõmunem illum, & primum effinxit hominum auctorem, à quo conſecutis annorum ſæculis, tanta, & tam varia locis, habitu, lingua, eſt mortalium proſeminata poſteritas. Scio inquam hæc, & multis multorum litteris video conſignata, non iis tantum, quas ſacras dicimus, atque inter diuina cæleſtium oraculorum volumina veneramur, ſed aliis etiam, quas humana doctorum hominum induſtria, & labor haud ſine diuino conſilio peperit, vt ſacris ancillarentur, & cæleſti ſapientiæ ſubſeruirent. Ac primo quidem Philoſophorum vetuſtiſſimus omniũ Mercurius ille ter maximus, hanc vnam aiebat eſſe peraccommodam rationem, & viam à rebus, quas oculis intuemur, veluti per gradus adeundi ad Deum, qui ſub oculos, aſpectumque non cadit; ſi hominem, abſolutiſſimum opus, & perfectiſſimam diuini Auctoris imaginem contemplaremur. Hunc ſequutus opinor Zoroaſtes, is qui leges Bactrianis condidit, ex Chaldæorum oraculis diſertè pronuntiauit, Deum patern[illegible]æ, hoc eſt, ſuæ mentis ſigna noſtris ipſorum ani-

mis inſeuiſſe; Sequutus & Plato: qui hominis natura duas in partes, mortalem, immortalemque diſtributa; quod in nobis eſt immortale, Deo ſimillimum dicere non dubitauit. Nec à præceptore longe aberrat Ariſtoteles: cuius illa tandem audita vox, & litteris excepta prudentiſſimis eſt: mentem hanc noſtram Diis cognatam eſſe, atque hominem ipſum, vel ſolum ex animantibus, vel omnium maxime, participem eſſe diuinitatis. Quid porro eſt hoc aliud, niſi quod fidus ſapientiæ cæleſtis interpres Paulus ex Arato deſumpſit, & amentatum quaſi telum in Areopagum illum intorſit, qui ſplendidam hanc, quæ nobis eſt cum Deo cognationem, ne tunc quidem cum prædicabatur à ſuis, intelligebat. Vultis vero quando iam caſu in Arati mentionem incidimus, ipſos quoque poëtas, quorum auguſtior eſſe videtur auctoritas, explicata velut acie, in medium proferamus? Neque enim fuit vnus tantummodo, qui de homine animantium Principe caneret.

Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum,
Exemplũque Dei quiſque eſt in imagine parua:

ſed anteceſſerunt Latinos è Græcis ſapientibus longe plurimi, qui eam in homine Dei procreatoris imaginem poëticis expreſſam numeris decantarint. Quin ipſæ quoque diuinitus inſtinctæ Virgines, quas à præſenſione, atque conſilio, quo præditæ videbantur, & erant cæle-

ſti, Sibyllas nominarunt, hanc homini iam indeab exortu inditam, atque ingenitam effigiem intellexerunt, & cæteris, propoſito carmine, vulgauerunt. Vt enim alias hoc loco prætercam: Erythrea illa, quæ diuina penitus euoluit, & futura vaticinatur apud Lactantium, affirmatè prædicat, atque denuntiat; ratione, intelligentiaque inſtructum hominem, ſui exemplum Auctoris eſſe, atque immortale diuinę ſapientiæ ſimulacrum. Nullus denique dictus, aut habitus eſt ab antiquis prudentior, nullus rerum cauſas, & naturam attentius inueſtigabat, qui hanc item in homine cernere, ac prope venerari non videretur effigiem. Videbant, hunc vnum ex animantibus ſagacem, multiplicem, acutum, memorem, plenum rationis, atque conſilii: videbant hunc vnum ſapere, intelligere, prouidere: videbãt in hoc vno æternitatis æmulam immortalitatem, animum indiuiduum, ac ſimplicem, qui cum dirimi, diſtrahique non poſſit, in ſingulis totus eſt corporis membris: infuſuſque penitus, omnibus articulis motum impertitur, & vim. Videbant in eodem rerum omnium velut epitomen, atque admirabilem ipſius vniuerſitatis contractæ comprehenſionem: vitam qua ſola ſunt ſtirpes imbutæ, ſenſum, & motum, quibus præterea pollent animantes rationis expertes: intelligentiam, quæ Mentibus illis cæleſtibus à mortali concretione ſeiunctis eſt at-

tributa: libertatem, atque arbitrium illud, cuius beneficio ſui iuris, ſuæque ſpontis eſt animus noſter, nullo cogitur imperio, nullas compedes, aut vincula pertimeſcit. Quid ea vis, quæ cernit, atque intuetur abſentes, trans mare currit aſpectu, abdita penitus, & retruſa ſcrutatur, cælum ingreditur, ad Inferos vſque deſcendit, cogitationes denique veluti quoſdam ſatellites per omnes terrarum oras temporis puncto circumfert? Quid tam varia rerum opificia maximarum? incluſi vitro cæleſtes orbes: è ligno compactæ volantes, & canentes auiculæ: ſibilantes ex aëre ſerpentes: hydraulica illa in viridariis organa, mari, ventis, fluminibus, ipſi prope naturæ impoſitæ mortalium ingenio leges. Videbant inquam illi ſapientes hæc, aliaque permulta diuinitatis in homine impreſſa veſtigia, eamque de qua dicebam, opificis effigiem noſtris inuſtam animis informabant cogitatione, & dictis plane magnificis efferebant. Sed ego præter hanc tam late patentem, ac de medio prope deſumptam, aliam in vobis intueor PP. expreſſiorem, veſtro propriam nomini, minimé; cum aliis communicatam imaginem. Quin veterem illam vocem diuino pronunciatam ore, quæ ſanctimonia nobilitatos viros Excelſi filios appellauit, & Deos, multo ſane verius exiſtimo in vos, veſtramque dignitatem conuenire. Tria quippe ſunt, quæ Deum, hoc eſt præſtantem

illam ſempiterni naturam Numinis ſuſpicien-dam, admirandamque humano generi vulgo proponunt: rerum omnium è nullis elementis, principiiſque molitio; earumdem continens, ac perpetua cum cuſtodia, & conſeruatione moderatio; in gentes vniuerſas auctoritas, & ampliſſimus in omnia terrarum imperia dominatus. Quantum enim ad rerum illam procreationem è nullis initiis attinet, illud habemus multorum ſapientium conſenſione compertum; ita Dei propriam eſſe, vt ea vis non modo cum mortalium nemine, ſed ne cum Cælitibus quidem ipſis immortalibus ab auctore potentiſſimo communicari queat. Recte quippe, prudenterque à ſanctiſſimo, doctiſſimoque viro dicitur Auguſtino, Mentes illas ſolutas, ac liberas, quæ collocantur in cælo, haud plus poſſe aliquid ex inani proferre, quàm ſe ipſas in rerum lucem, ac numerum excitare. Et ſane ita rationi conſentaneum eſſe oportet, vt Deus, qui multas mortalibus impertiit excellentias, iis quodammodo ſimiles, quibus diuina natura circumfluit; ſapientiam, iuſtitiam, intelligentiam, rerum præteritarum memoriam, agnitionem præſentium, futurarum prouiſionem, habeat aliquam adeo peculiarem, & ſuam, vt eam impertiri non poſſit, quin ipſam impartiatur, & communicet cum aliis diuinitatem. Id vero fieri poſſe, vel credere, vel dicere, quid eſſet aliud, niſi veterem Deo-

rum tumultum exterminatum iam, & depulſum quaſi poſtliminio reducere, ac multiformem illam damnatæ ſuperſtitionis excitare de integro Numinum varietatem? Neque vero ſapientes tantum, & doctos viros ea tenuit opinio; ſed videtur hæc eſſe imperitorũ etiam animis inſita ſine doctrinæ conformatione, opinionis anticipatio: poteſtatem, & vim, quæ ſine materia, ſine ferramentis, ſine vectibus, & machinis, ſine miniſtris; voce tantum, & nutu, hanc rerum vniuerſitatem, tam amplam, ac variam repente vocauit in lucem, & totam, quanta quanta eſt, è nullis initiis iuſſit exiſtere; non eam eſſe, cuius poſſit aut mortalium quiſpiam, aut Cælitum aliquis à Deo participari. Videte igitur, & diligenter attendite quem ad locum eſtis hodie dignitatis erecti PP. Quod ſine ſuæ diſtractione proprietatis, & naturæ dilargiri, quod vere, atque ad viuum in iis, quæ procreauit, ſine diuinitatis intertrimento exprimere non poteſt ex ſua ipſius infinitione, atque immenſitate Deus; eius in vobis hodie lineamẽtã quædam extrema duxit, atque adumbratam imaginem inchoauit. Num dubitare poteſtis, an adumbrarit, qui ea quotidie ſacra perfecturi eſtis, quorum vi Seruator ille gentium vniuerſarum Chriſtus, Parens Optimus, ac Maximus, non dico profertur in lucem, (cum ſuis abſolutiſſimus partibus in cælo ſit) ſed euocatur in terras, ſiſtitur in aris, in-

tra ſpatium anguſtiſſimum imperio prope ve-ſtro concluditur. Miramur ſane reputantes animo, ad Dei vocem ita iubentis extitiſſe ſubitò mundum hunc, Cælitum, hominumq; communem domum incredibili rerum varietate graphice, concinneque diſpoſitam. Miramur Auctoris verbum ac nutum illico ſequuta in cælo ſidera, & ſiderum principes Solem, ac Lunam: in terris excelſos illos, & ſublimes montes, æquatam agrorum planitiem, depreſſas in immenſam altitudinem valles, animantes, & ſtirpes innumerabiles: in mari, non piſciculos modo vulgares, ſed pecori ſimiles belluas, ita multas & varias, nihil vt vnquam in aliqua parte naturæ naſcatur, quod oriri, & eſſe in aquarum illo conceptaculo non videamus. Miramur inquam hæc, & meritò miramur, Auditores. Sed habemus cur eiuſdem quotidie miraculi quamdam imaginem in noſtris Sacerdotibus intueri poſſimus: quorum videlicet vocem dicto penè citius ſequitur, non dico cælum, ac maria, non minorum ille ductor, atque anteſignanus ſiderum Sol, non ipſa ſtirpium, herbarum, animantium, quæ gignuntur in terris, multitudo, non illa belluarum immanium turba, quæ degit in mari; ſed horum architectus, procreator, effector, & molitor Deus. Quamquam quid ea ſic excipio quaſi rerum Vniuerſitas, non ea quidem ſpecie, quam oculis cernimus, ſed ratione quadam excellen-

tiori,ac prorſus inexplicabili, in ipſa præſtantiſſimi Opificis mente,manuque non ſit? Nam & alienũ omninò à vero non eſt, quod de ideis rerum omnium perfectiſſimis in mente diuina, velut arbuſculis in viridario conſitis ſcriptum reliquit Philoſophorum ſapientiſſimus Plato, & illud de Chriſto Liberatore habemus exploratum atque compertum; ita eum è cælo euocatione ſolemni in manus Sacerdotis deuolare, vt tamen integer, ac ſolidus in cælo reſiſtat; ac dum illis etiam continetur, & regitur manibus, cælum nihilominus, terraſque contineat, temperet mare, vegetas præbeat ſtirpes, animantes,elementa,ſidera illo moderetur,& cieat motu, cuius beneficio rerum omnium vinculum,& complexio conſtat. Quo fit,vt qui conceptis illis verbis in aris conſtituit hunc mundi moderatorem, ac dominum, is vnà conſtituere videatur ſuis temperatam legibus rerum Vniuerſitatem. Quid hic ego admiratione defixus, quid attonitæ ſtupore mentis impeditus temere non exclamem? O nos miſeros, ac cæcos, niſi tam magnum diuinæ charitatis documentum, niſi tantam hominis felicitatem, niſi rei prorſus inauditæ miraculum, quia verbis exprimere non poſſumus, ſaltem admirabundi,ac diuino quodam horrore perfuſi veneremur. Et quæ vobis eſt mens, qui ſenſus animi P. P. cum tantarum occupati rerum ſpectaculo hæc in eo ſacrificio commentamini,

Hem ille, qui mundum incredibili colligatum, atque aptum vinculo manu complectitur: qui tam operoſam, & variam molem digitis fulcit, nutu temperat, voluntate moderatur; qui naturam, & vim, qui motum, ac ſpiritum impertitur, ac ſuppeditat omnibus, quæ mouentur, aut ſunt: his nempe tenetur manibus, huic obtemperat voci, nutu prope tenetur, ac regitur meo, ad homuncionis huius arbitrium circumfertur. Vbi ſum, vbi verſor abalienatus à ſenſibus? Viuóne in hoc domicilio, cœtuque ſpirantium hominum, an illo Mentium immortalium concilio collocatus? Homóne pergo eſſe viuentibus adſcriptus, an extirpata penitus mortalitate, ſum Deus? Suſpicitis homines ornatum cæli, acceſſus, receſſuſque ſiderum ſtatos: quatuor illa corporum genera, quibus ſufficitur, & continuatur natura, omnium denique rerum ordinem ratum, ac certum ſuſpicitis, atque ex his auctorem animo comprehenditis aliquem eſſe, præſtantem, & ſingulis, quæ ſit olim molitus, continenter, ac ſine vlla intermiſſione cogitationis, & curæ conſulentem. Recte id quidem decernitis, cum hæc intuemini: ſed illud etiam, quod multo vos magis in admirationem rapiat, intueri debetis; hoc ex loco, ex hiſce, quibus ſuſtinetur, ac regitur manibus, rebus omnibus aſpirare mortalium, animantibus ſuppeditare vitam, ac motum, cætera ſine temeritate fluētia, velut in bene temperata

domo adminiſtrare. Aſpicitis in media mundi ſede locatam terram, nutibus in ſe ſuis vndique conglobatam, florum, herbarum, frugum, arborum infinita prope multitudine, atque inſatiabili varietate conueſtitam. Aſpicitis fontium perennitates, liquores amnium pellucidos conſtantiſſime decurrentium in mare; ripas viridiſſimo ſemper habitu diſtinctas, abſconditas, abſtruſaſque penitus auri venas illas inexhauſtas; infinitam lapidum, gemmarum, marmoris vim, quæ tam ſæpe ſuffoſſa, tamen ſemper, ac ſubinde reficitur: beſtiarum, tum cicurum, tum ſilueſtrium, & ferarum innumerabilia genera, ſuo inter ſe paſtu ſegregata, ſua ſocietate conuenientia: auium emodulatiſſimos, & certis prope legibus inflexos ad numerum cantus: hominem omnibus hiſce præſidentem, & præfectum operibus, cuius ingenio, cultuque impendentium altitudines montium, camporum immenſitates, aſperitates ſaxorum, paſſim, atque vbique collucent. Aſpicitis iſtam pulchritudinem, orarum, & littorum amœnitatem, aſpicitis, quà fluitantium, & velocium, quà grauium, tardéque ſe mouentium vim incredibilem belluarum. Aſpicitis mari finitimum aërem, alibi fuſum, & extenuatum, alibi concretum, atque in nubes coactum, colligentem humores, quibus terra rigatur, & alitur, effundentem huc illuc ventos, annuas efficientem frigorum, calorumque varietates, animantium re-

hinc velut è promptuario clementiam erogat: hinc tanquam è tribunali comminatione tonat in deſertores, percellit fulmine ſacrilegos, in contumaces & perduelles animaduertit. Hunc igitur ego dixerim hominem, an eſſe putarim inter homines Deum, cuius voce, cuius in manibus tanta rerum miracula perficiuntur? Gloriantur apud poëtas Magorum primi, cantu ſe poſſe Lunam, Solemque cælo diripere, reuellere ſidera, elementa, & rerum ordinem permiſcere, fruges aliò transferre, abſentia, longeque remota temporis momento repræſentare. Sed egregie mentiuntur impudentiſſimi præſtigiatores, & vera ſpectacula eſſe confirmant, quæ vaniſſima ludibria ſunt oculorum. Vobis gloriari veriſſime licet, veſtræ vocis articulo poſtremo, non Solem dico, ſtellaſque cælo refigi: ſed Solis artificem; & cum eo copias illas, atque agmina Beatiſſimorum Ciuium quaſi Prætorianos milites Imperatori circumfuſos in terris repente conſtitui; & ſpectaculum illud ſempiternæ felicitatis nobis repræſentari viuentibus, quod, quia ſecundum obitum noſtræ fruendum ſidei, Religioni, & ſanctitati propoſitum eſt, ſperare mortalibus licet, præcipere, ac præſtitutum tempus anticipare non licet. Nihil denique de rebus, vi verborum confeſtim excitandis ad diuinitatis aucupandam famam, vel mendaciſſime iactatur à Magis, vel impudentiſſime fingitur à veteribus

Digitized by Google

ɪrporatis penitus abſtracti, virtutibus tan-
ımodo viuamus, & Deo? Sed hæc ita pla-
ſ, & copioſius à me diſputabuntur; ſi de ſe-
da illa orationis parte dicere aggrediar,
m initio in regimine quodam Vniuerſitatis
n eſſe ſignificaui. Sequitur enim, vt eam
ım conſeruationem, ac mundi moderatio-
ı explicemus diuinam, cum qua veſtrum
nus, & iſtum quaſi magiſtratum propter ſi-
itudinem aliquam committere non dubita-
ıus. Ac primo quidem, quantum ad Deum
net, haud ſane minus ille præpotentem ſui
urām demonſtrat, ac vim ijs retinendis, &
ſeruandis, quæ ſemel in lucem eduxit, quàm
em è nullo primum ſemine proferendis.
id enim aliud conſeruatio ſit, niſi procrea-
ıis continuatio quædam, & perpetuitas? aut
d mundus, & rerum complexio videatur eſ-
niſi radius è luminis quidem illo fonte
n profuſus, ſed qui ſemper, & continenter
ɔdammodo profundi velit? Pergunt enim,
ue inſtitutum tenent ea, quæ ſemel à Geni-
: promanarunt: quorum alia ſtant, alia vi-
t, alia ſenſu, motuque pelluntur. ſed ſi
e, prudenterque res attendatur, in illo,
rcanæ diuinitatis ait internuntius Paulus,
:iunt, vigent, ſpirant, mouentur, & ſunt.
ud mihi difficile fuerit huius etiam in
:ro munere conſeruationis ſimilitudinem
gnare, ſi cauſas ipſas repetamus memoria,

Digitized by Google

cur in eodem procreationis ſubitæ ſimulacrum intueri debeamus. ſunt autem omnino duæ: quòd Chriſtum humani generis Liberatorem, ac Dominum ampliſſimo Cælitum ſatellitio ſtipatum, perfectiſſimas illas, & ſenſum fugientes rerum omnium ideas claudentem animo, aſpectabilem, & corporatam Vniuerſitatem regentem imperio, manu continentem, pauciſſimorum conceptione verborum euocetis è cælo, ſtatuatis in terris: quòd formam illam, & diuini notam amoris, quam gratiam dicimus, breuiſſimæ item prolatione vocis exiſtere iubeatis, ac repente in eorum, quos ſcelere purgatis mortalium animis apparere. Nam, quia vos haſce cauſas perennes, atque perpetuas præſtatis ambas, facitis etiam illud, vt quæ ſemel per eam procreationis imaginem à vobis accepimus, aſſiduè, continentérque beneficio conſeruationis accipiamus. In ore omnium eſt, & crebris à nobis ſermonibus vſurpatur, quod è ſacris litteris hauſimus: nullam tam grandem eſſe nationem, quæ Deos habeat appropinquantes ſibi. ſed ea tam magnifica gloriatio non eſt ſatis, niſi prætereaiuſtis additamentis amplificetur. Appropinquãtemne tantùm dicamus ad nos Deum, an non etiam nobiſcum permanentem? Cuius enim eſt ea vox niſi confirmantis Dei, ſe nobiſcum eſſe, futurumque ſemper in poſterum, ope, ſuppetiis, patrocinio? Sed illud etiam video, nobis adeſſe

re,nec excedere interim eo,quem vos illi
nſcribitis loco. Quid igitur eſt hoc
, niſi ratum efficere, atque perpetuum
repente profertis? quid aliud, niſi be-
um tam exaggeratum renouato benefi-
nſeruare? Nam cur iugis ea nobiſcum
ræſentia ſit, niſi quia iuge ſacrificium eſt
frequentatis? Cur ille, qui numquam
n, & domicilium deſerit Beatorum, ſem-
ter nos eſſe, ac verſari ſe dicat, niſi quia
ad nos deſilit, & nobiſcum eſt, quoties
rdotibus euocatur? Hoc autem quan-
, & quam amplum beneficium eſt Deus
ortalis? habere conditorem Vniuerſita-
c dominum ita præſentem, qui cum ver-
& loquaris familiariter, quem ægrorum,
oſorumque lectulis ſiſtas, quem in pom-
rcumferas, quem in aciem educas, quem
rſus hoſtes multo ſane certius, quàm He-
rum Imperatores diuinum illud taberna-
n conuehere ſoliti erant, quaſi validiſſi-
fulmen agmine iam directo ſuſtollas. O
etuam,& veſtro munere PP. numquam de-
am diuinæ inter nos præſentiæ conſerua-
m! Quid vero de ſpecie illa,& diuinę ami-
pulcherrima nota dicatur? An non etiam
nanus eaſdem repoſcit, à quibus eſt ex-
? Scitum eſt illud prudentium, & de
ratione recte ſentientium hominum di-
,iiſdem artibus opes retineri, quibus ſua

partæ. Scitum eſt & illud Phyſicorum : quicquid gignitur, ijſdem ali, ſeruarique, quibus conflatum, & compoſitum eſt. Quod ſi hæc in ſuo etiam genere de Gratia vere dicuntur (dicuntur autem veriſſime) quotuſquiſque non videt, ijſdem illam, quibus eſt parta, retineri non poſſe præſidijs, ijſdem ali pabulis, quibus conſtat, niſi veſtris ſeruetur artibus, niſi veſtro ipſorum officio foueatur? Nam quæ ſunt eius producendæ præſidia, niſi ea ſymbola, quæ ſacramenta vocamus? quæ alendæ, fouendæque perappoſita pabula, niſi ea ſacra, quorum ipſi procurationem habetis? Quare cum tam multi ſint ij, qui hanc animorum ſuorum veſtro beneficio, & accipiunt, & retinent vitam, vt alteram prope ſocietatem humanam conſtituere videantur; illud hoc loco manere, ac eſſe omnibus exploratiſſimum debet: ne illud quidem vos deſiderare ſimulacrum diuinitatis, quod in rerum conſeruatione poſitum eſt: cum hanc, quæ ſub oculos non cadit, ſeruetis & retineatis vniuerſitatem. Peroptabant hoc munus illi Romanorum antiqui ſapientes, & fictis nominibus comminiſcebantur in ſacerdotibus ſuis: inter quos aliquos à Dio Iouis filio, à quo vita dari putabatur hominibus, Diales dictos eſſe legimus; quaſi vitam ipſi quoque mortalibus impertirentur eius imperio Dei, quem ſacrificiis venerabantur. Mentiuntur illi quidem, & quam vere conſequi

queunt, ſibi fingunt animo felicitatem. Sed os vere Diales eſtis, vere mortalium ſeruato-s: quorum voce datur animus animo, viuen-bus vita; quorum ſacris alitur aſſidue, ac re-netur mundus ille informatus à nobis intelli-entia, qui gratia conſtat, & beneuolentia Dei. ed parcius ego, atque reſtrictius de veſtra loria dico, cum eum tantummodo mundum ab oculis, ac ſenſu remotum contendo veſtro iſto ſacerdotio, atque adminiſtratione ſeruari. Ipſum quoque mundum aſpectabilem, & cor-poratum, ſaluum vos, incolumemque præſta-tis. Tenetis enim haud dubie memoria quot, quibuſque diſtingueretur coloribus Pontificis Maximi multiplex illa veſtis apud Hebræos. Fuerunt nimirum, quemadmodum accepi-mus, omnino quatuor: byſſinus, purpureus, hyacinthinus, coccinus; quos ſymbola quæ-dam, & rerum argumenta pulcherrimarum fe-cere ſapientiſſimi, caſtiſſimique noſtræ Reli-gionis Interpretes. Byſſino quippe terram, vbi gignitur; purpureo mare, vbi legitur ex cochleolis: hyacinthino aërem qui cæruleus eſt: coccino ignem, & ætherem propter ſimili-tudinem ſignificari voluerunt. Atque, vt intel-ligeremus, nullum hic eſſe commentum, id præterea confirmarunt: hyacinthinam veſtem à capite ad talos vſque demiſſam, ac fluen-tem fuiſſe, propterea quòd aër à cælo eſt ad terram vſque perpetuo ductu diffuſus: eidem

velut appendiculas, & fimbrias acceſſiſſe mala illa Punica, & ex aëre tintinnabula, quæ fulgura, tonitruſque aëris, quæ concentum, & harmoniam elementorum omnium demonſtrarent. colores illos quatuor interiectos, & diſtinctos auro fuiſſe ſingulos, quia vitalis calor, & diuini ſenſus prouidentia peruagatur, & permeat vniuerſa. veſti, quæ tegeret humeros, impoſitos fuiſſe lapides magni pretij duos: vt dimidiatas illas cæli partes, quas Græci vocant hemiſphæria præ ſe ferrent. diſpoſitam in medio byſſinam; quia terra intermedia eſt, & rerum elementis omnibus circumuallatur. zonam denique additam eſſe, quæ Sacerdotis pectus, & byſſinam ipſam coërceret, vt Oceanus exprimeretur, quo terra tota veluti fluenti quodam balteo, tam multis Inſulis, ſcopuliſque baccato, perfunditur. Quid igitur hæc tanta rerum varietas ſibi volebat, quid hic coloribus effictus mundus, & humeris Sacerdotis impoſitus totus? Id omnino, quòd multo magis in vos, quàm in illos conueniat, qui mactatis pecudibus, non tam mortalibus vniuerſis, quàm Hebræis ipſis nominatim Deum propitiare conabantur. Vos enimuero, illi fictis propemodum perſonis indicabant futuros, veſtrum nobis Sacerdotium pollicebantur, qui tunc mundi moderationem, & ſalutem adumbrabant in ſuo. Equidem ſic exiſtimo, & ſic animo perſuaſum eſt meo, multas, quæ mor-

talibus imminent peſtes, morborum contagiones, & luem, rerum penuriam neceſſariarum, orbitates, eluuiones terrarum, ſterilitates agrorum, bella, tempeſtates veſtro identidem ſacrificio, veſtra deprecatione depelli. Quid eſt ergo, cur his ereptus calamitatibus non habeat, & dicat vos ſeruatores, ac prope baiulos ſuos orbis terrarum? Vtinam hic ego totam Vniuerſitatem ſub aſpectum haberem! vtinam vos cunctis proponere poſſem inſpiciendos. quantum mihi fas eſſet oratione contenderem, vt intelligerent quid vobis, quid veſtro muneri debeant, cuius adminiſtratione caſtiſſima iratum, atque hominum infenſum ſceleribus numen quotidie propitiatur. Mihi venit in mentem eius oratoris, qui ciuem Romanum è capitis periculo liberaturus, cum multa iã pro cauſa ſapienter, acutéque dixiſſet; telum ad extremum intorſit, quod quia validius putabat, ad eum ſibi locum accuratè, ac de induſtria reſeruarat: Iuſſit exſurgere Veſtalem Virginem eius ſororem, pro quo perorabat, eamq; ſic excitatam reum fratrem complectentem, & retinentem ſuum, è ſuggeſto Auditoribus oſtentauit, admonẽs grauiſſime iudices, vt eas reſpicerent Veſtalis Virginis manus, quæ Dijs quotidie tẽderentur, quæ vigilem illum, & ſempiternum ignem continenter ſeruarent, quæ tot annis pro ciuium liberis, & fortunis, pro ſalute atque incolumitate patriæ fuiſſent occupatæ.

Tendit ad vos, clamabat ille, Virgo Veſtalis manus ſupplices, eaſdem, quas pro vobis, pro liberis, pro fortunis veſtris, pro patria Dijs Immortalibus tendere conſueuit. Videte diligenter, & illud etiam, atque etiam cauete, ne periculoſum ſit, eius vos obſecrationem repudiare, cuius preces ſi Dij aſpernarentur, hæc ſalua Reſpublica eſſe non poſſet. O flexanimam, & ciendis audientium animis opportunam orationem! Quantam enim eos vim lachrymarum fudiſſe putatis, cum ab oratore admoniti, eius Virginis aſpicerent manus, quæ in tam certo diſcrimine verſabatur? Ego vero nullam habeo cauſam, Patres, cur ab auditoribus lachrymas exprimam; quia nullum huiuſmodi vobis periculum imminet: habeo tamen ampliſſimam, cur gaudio vos afficiam; & liquida voluptate perfundam illorum commemoratione periculorum, quæ quotidie à Ciuitatibus, à priuatorum domibus, ab agris, à mercimonijs, ab officinis, à cælo denique, ac mari veſtra ſacrorũ procuratione propulſantur. Corripiuntur ſæpenumerò exuſtionibus, aut tempeſtatibus fruges; ſequitur annonæ caritas, fames vbique graſſatur. Veſtras vniuerſi reſpiciunt manus, à veſtro ſacrificio, veſtriſque precibus opem implorant. Sæuit in vrbibus, in agris, in pecore peſtilentia; ſequitur vaſtitas, ſolitudo, ruina. nullum habemus certius, quàm ad veſtras manus in tan-

i calamitate perfugium. Sæpe ciuitates, ſæ-
e Regna, & prouinciæ bellorum turbine con-
ioluuntur: quatitur ipſa, quæ ſtabilis eſt, tre-
noribus terra, intumeſcunt fluctibus altiſſimis
maria, obices, & repagula diſturbant flumina,
tonat fragoribus Cælum, exterret prodigiis or-
bem terrarum. Veſtras omnes intuentur aras,
ad veſtra confugiunt ſacra, in veſtro propemo-
dum ſinu reſpirant, & conquieſcunt. Nullum
haberet modum oratio mea, ſi velim ad ſingulas
calamitates iter habere per partes, quas à mor-
talibus potentiſſima iſta, quam obitis ad Deum
legatione, defenditis. Vnum illud inſtar om-
nium ſit; nullis tam magnis mundum ſolere
motibus, & rerũ perturbationibus cõcuti, quin
vobis deprecatoribus illicò reparet ordinem, &
componatur. Reſtat igitur, vt ad poſtremam
orationis partem, hoc eſt, ad dominatum ve-
ſtrum in gentes vniuerſas veniamus, qui iu-
riſdictione quadam ampliſſima declaratur.
Nam ipſius quoque Dei Conditoris, & Domi-
ni ſummum in nos imperium, & poteſtatem ita
informare animo videmur appoſite, ſi eum re-
ctè, ſceleſteque factorum quæſitorem, & iudi-
cem faciamus. Ac fuit omnium quidem opinio
gentium, animum noſtrũ obligari criminibus
quantumuis abditis, atq; occultis, & ob admiſ-
ſa clanculum ſcelera debere pœnas, ab aliquo
poſt obitum repetendas, qui abſolutiſſimo pol-
leret in omnia dominatu. Hunc autem quem-

Digitized by Google

facerent vniuerſi, niſi Deum? cuius proprium eſſe intelligebant, etiam obita iam morte, ſceleri mortalium vel veniam dare, vel pœnam decernere. Sed nunquam ſuſpicari, atque animo aſſequi potuerunt ſuo, Deum has quoque dediſſe partes hominibus, vt animos eo, quo diximus modo reos, aut abſoluerent, aut damnarent: vt pœnas ſtatuerent improbe factis in terris, quas ipſe ſanctas, & ratas habiturus eſſet in cælo. Non me fugit, pleraſque Nationes, vel Regibus Sacerdotia dediſſe, vel Sacerdotes Regum inſignibus, & poteſtate decoraſſe. ſed illud præterea video, de cauſis illos ſæpe cognouiſſe, quæ cognoſcuntur à Regibus: de culpis autem animorum poſt mortem quoq; luendis numquam omnino iudicaſſe. Nam in Æthiopiæ quidem Regia vrbe tantam poteſtatem penes Sacerdotes fuiſſe legimus, vt miſſo interdum lictore mortem Regi denunciarent, & nouum ſufficerent populo moderatorem. apud Ægyptios eoſdem fuiſſe in foro Iudices, qui eſſent in templis ſacerdotes. In Perſide Magorum cõſilio fuiſſe publice omnia quondam adminiſtrata, & ſeorſim quid quiſque præmij, quidue ſupplicii mereretur, ſacerdotes illos præſidendo, & cognoſcendo decreuiſſe. in Areopago non alios fuiſſe iudices, quàm ſacerdotes, quorum Princeps, & Maximus ad cæteros referret, & cunctorũ ſuffragia, ſententiaſq; colligeret; Druidas Gallorum Sacerdotes ſoli-

s fuiſſe de controuerſiis omnibus publicis, iuatiſq; de cæde, de hæreditate, de finibus, de æmiis, pœniſque ſtatuere. Quid multa? Romanorum Augures nonne omnem temperare, regere Rempublic. videbantur? quorum erat, imis imperiis, & poteſtatibus Comitia tollere, Concilia, vel inſtituta dimittere, vel habita eſcindere, rem dirimere publice ſuſceptam vel orum vno aliter ſentiente: decernere denique, t Magiſtratu ſe Conſules abdicarent. Hæc inquam ita facta eſſe ex antiquorum litteris, monumētiſque didicimus: nunquam tamen accepimus eò ſuperſtitionem illorum peruaſiſſe, vt crederent, mortalium quemquam anteuertere iudicium poſſe, quod ſecundum obitum Deo reſeruatum iuſtiſſimo exiſtimabant. Id vero eo videatur admirabilius, quòd qui Rhadamanthum illum, & Æacum ſeueriſſimos Iudices, Platonis etiam approbatos ſentētia collocarint apud Inferos, neminem ſint in vita commenti, qui de noxis animorū ita cognoſceret, vt nihil poſt mortem cognoſcendum amplius, iudicandumque relinqueret. Sed tātum nimirum iudicium, tantam, & tam amplam poteſtatem, quam ne fingere quidē auſi ſunt, qui omnia figmentis humana, & diuina turbarunt, iam tum vobis credere meditabatur Deus, cum ſuperſtitionem illam fœdiſſimam veriſſima, ſanctiſſimaq. Chriſti Religione dānare cogitabat. Vos igitur vni delegationis iſta prærogatiua, Dei iudiciū antic

cipatis: ſoli vos iſto præiudicio, Deo propemodum ipſi cauſas eripitis, quem veſtris ſententiis in cælo ſubſcribentem habetis. Vos Regibus longe maiores, nullis ditionem veſtrā limitibus incluſam eſſe patimini. Ne illi quidem ſub terra conditi peſſimi Dæmones, ac improbiſſimi deſertores veſtrum iſtum dominatum ignorant: quos tametſi iudicare, ac ſententiis percutere non poteſtis, terretis tamen imperio, exturbatis è mortalium corporibus, ad Inferos ablegatis. Nullam adeo coronam, nullum iſta dignum poteſtate diadema reperio, niſi quod Dei cælatū auguſtiſſimo nomine, in Pontificis Hebræi fronte fuiſſe accepimus. Veſtram enim ipſorum perſonam ea lamina ſanctiſſimis inciſa litteris indicabat: quorum non extimam tantum frontem Dei coronat vocabulum, ſed intimos exornat, atque induit animos imago quædam, ſpecieſque diuina, ita communem mortalium, quam hauſerunt ab authore ſimilitudinem ſuperans, vt quantum in eo genere nos cæteras vincimus animantes, tantum prope vos cæteris hominibus antecellere videamini. Nam cui hominum ordini præter veſtrum, procreationis, cōſeruationis, abſolutiſſimæ poteſtatis in omnes impertita ſimilitudo eſt? Quæ profecto tanta ſunt: vt is habeatur humanæ felicitatis apice ſublimior, qui ſit iis à Deo Opt. Max. dotibus exornatus. Anguſtum itaque vobis eſt, minimeque veſtræ dignitati reſpondēs

ium nomen, omnis appellatio, quantumuis la, atque magnifica curta erit, atque con- ior, niſi humana omnia prætergreſſi, di- us vos, & conſalutemus ex animo morta-)eos. Supereſt igitur, vt hoc etiam, faſti- veſtræ dignitatis accedat, vt quoniam om- tanquam ad fontem, & caput referre ſoliti ius ad Deum, plus vobis, quàm vlli mor- um nos obnoxios eſſe, ac debere fateamur. ena quippe quæſtio eſt, cum de vobis lo- imur, ea, quæ olim ſapientium quorundam putationibus agitata eſt, magis ne parenti- s, à quibus in lucem educti ſumus: an inſti- :oribus, qui nos litteris, atque officiis in- rmarunt: an viris Principibus, qui nos op- nis moderantur inſtitutis, & legibus, obſtri- i, deuinctique teneamur. Nám quia tres illas iguli ſuſtinetis perſonas, veſtro iure debita igulis officia poſtulatis & quia genitores be- :ficio vincitis, inſtitutione doctores, admini- ratione, atque imperio Reges, fit, vt minus irentibus, minus inſtitutoribus, minus Regi- us quàm vobis, qui ſingulorum vno munere mnia complectimini beneficia, debeamus.

cur in eodem procreationis ſubitæ ſimulacrum intueri debeamus. ſunt autem omnino duæ: quòd Chriſtum humani generis Liberatorem, ac Dominum ampliſſimo Cælitum ſatellitio ſtipatum, perfectiſſimas illas, & ſenſum fugientes rerum omnium ideas claudentem animo, aſpectabilem, & corporatam Vniuerſitatem regentem imperio, manu continentem, pauciſſimorum conceptione verborum euocetis è cælo, ſtatuatis in terris: quòd formam illam, & diuini notam amoris, quam gratiam dicimus, breuiſſimæ item prolatione vocis exiſtere iubeatis, ac repente in eorum, quos ſcelere purgatis mortalium animis apparere. Nam, quia vos haſce cauſas perennes, atque perpetuas præſtatis ambas, facitis etiam illud, vt quæ ſemel per eam procreationis imaginem à vobis accepimus, aſſiduè, continentérque beneficio conſeruationis accipiamus. In ore omnium eſt, & crebris à nobis ſermonibus vſurpatur, quod è ſacris litteris hauſimus: nullam tam grandem eſſe nationem, quæ Deos habeat appropinquantes ſibi. ſed ea tam magnifica gloriatio non eſt ſatis, niſi præterea iuſtis additamentis amplificetur. Appropinquãtemne tantùm dicamus ad nos Deum, an non etiam nobiſcum permanentem? Cuius enim eſt ea vox niſi confirmantis Dei, ſe nobiſcum eſſe, futurumque ſemper in poſterum, ope, ſuppetiis, patrocinio? Sed illud etiam video, nobis adeſſe

ore, nec excedere interim eo, quem vos illi unſcribitis loco. Quid igitur eſt hoc l, niſi ratum efficere, atque perpetuum d repente profertis? quid aliud, niſi beneficium tam exaggeratum renouato beneficonſeruare? Nam cur iugis ea nobiſcum præſentia ſit, niſi quia iuge ſacrificium eſt od frequentatis? Cur ille, qui numquam um, & domicilium deſerit Beatorum, ſem inter nos eſſe, ac verſari ſe dicat, niſi quia ies ad nos deſilit, & nobiſcum eſt, quoties acerdotibus euocatur? Hoc autem quanm, & quam amplum beneficium eſt Deus mortalis? habere conditorem Vniuerſitas, ac dominum ita præſentem, qui cum verris, & loquaris familiariter, quem ægrorum, orboſorumque lectulis ſiſtas, quem in pomis circumferas, quem in aciem educas, quem duerſus hoſtes multo ſane certius, quàm Hebræorum Imperatores diuinum illud tabernaulum conuehere ſoliti erant, quaſi validiſſinum fulmen agmine iam directo ſuſtollas. O erpetuam, & veſtro munere PP. numquam deuturam diuinæ inter nos præſentiæ conſeruaionem! Quid vero de ſpecie illa, & diuinę amicitiæ pulcherrima nota dicatur? An non etiam ipſa manus eaſdem repoſcit, à quibus eſt excitata? Scitum eſt illud prudentium, & de vitæ ratione recte ſentientium hominum dictum, ijſdem artibus opes retineri, quibus ſua

partæ. Scitum eſt & illud Phyſicorum : quicquid gignitur, ijſdem ali, ſeruarique, quibus conflatum, & compoſitum eſt. Quod ſi hæc in ſuo etiam genere de Gratia vere dicuntur (dicuntur autem veriſſime) quotuſquiſque non videt, ijſdem illam, quibus eſt parta, retineri non poſſe præſidijs, ijſdem ali pabulis, quibus conſtat, niſi veſtris ſeruetur artibus, niſi veſtro ipſorum officio foueatur? Nam quæ ſunt eius producendæ præſidia, niſi ea ſymbola, quæ ſacramenta vocamus? quæ alendæ, fouendæque perappoſita pabula, niſi ea ſacra, quorum ipſi procurationem habetis? Quare cum tam multi ſint ij, qui hanc animorum ſuorum veſtro beneficio, & accipiunt, & retinent vitam, vt alteram prope ſocietatem humanam conſtituere videantur; illud hoc loco manere, ac eſſe omnibus exploratiſſimum debet: ne illud quidem vos deſiderare ſimulacrum diuinitatis, quod in rerum conſeruatione poſitum eſt: cum hanc, quæ ſub oculos non cadit, ſerueris & retineatis vniuerſitatem. Peroptabant hoc munus illi Romanorum antiqui ſapientes, & fictis nominibus comminiſcebantur in ſacerdotibus ſuis: inter quos aliquos à Dio Iouis filio, à quo vita dari putabatur hominibus, Diales dictos eſſe legimus; quaſi vitam ipſi quoque mortalibus impertirentur eius imperio Dei, quem ſacrificiis venerabantur. Mentiuntur illi quidem, & quam vere conſequi

nequeunt, ſibi fingunt animo felicitatem. Sed vos vere Diales eſtis, vere mortalium ſeruatores: quorum voce datur animus animo, viuentibus vita; quorum ſacris alitur aſſidue, ac retinetur mundus ille informatus à nobis intelligentia, qui gratia conſtat, & beneuolentia Dei. Sed parcius ego, atque reſtrictius de veſtra gloria dico, cum eum tantummodo mundum ab oculis, ac ſenſu remotum contendo veſtro iſto ſacerdotio, atque adminiſtratione ſeruari. Ipſum quoque mundum aſpectabilem, & corporatum, ſaluum vos, incolumemque præſtatis. Tenetis enim haud dubie memoria quot, quibuſque diſtingueretur coloribus Pontificis Maximi multiplex illa veſtis apud Hebræos. Fuerunt nimirum, quemadmodum accepimus, omnino quatuor: byſſinus, purpureus, hyacinthinus, coccinus; quos ſymbola quædam, & rerum argumenta pulcherrimarum fecere ſapientiſſimi, caſtiſſimique noſtræ Religionis Interpretes. Byſſino quippe terram, vbi gignitur; purpureo mare, vbi legitur ex cochleolis: hyacinthino aërem qui cæruleus eſt: coccino ignem, & ætherem propter ſimilitudinem ſignificari voluerunt. Atque, vt intelligeremus, nullum hic eſſe commentum, id præterea confirmarunt: hyacinthinam veſtem à capite ad talos vſque demiſſam, ac fluentem fuiſſe, propterea quòd aër à cælo eſt ad terram vſque perpetuo ductu diffuſus: eidem

velut appendiculas, & fimbrias acceſſiſſe mala illa Punica, & ex aëre tintinnabula, quæ fulgura, tonitruſque aëris, quæ concentum, & harmoniam elementorum omnium demonſtrarent. colores illos quatuor interiectos, & diſtinctos auro fuiſſe ſingulos, quia vitalis calor, & diuini ſenſus prouidentia peruagatur, & permeat vniuerſa. veſti, quæ tegeret humeros, impoſitos fuiſſe lapides magni pretij duos: vt dimidiatas illas cæli partes, quas Græci vocant hemiſphæria præ ſe ferrent. diſpoſitam in medio byſſinam; quia terra intermedia eſt, & rerum elementis omnibus circumuallatur. zonam denique additam eſſe, quæ Sacerdotis pectus, & byſſinam ipſam coërceret, vt Oceanus exprimeretur, quo terra tota veluti fluenti quodam balteo, tam multis Inſulis, ſcopuliſque baccato, perfunditur. Quid igitur hæc tanta rerum varietas ſibi volebat, quid hic coloribus effictus mundus, & humeris Sacerdotis impoſitus totus? Id omnino, quòd multo magis in vos, quàm in illos conueniat, qui mactatis pecudibus, non tam mortalibus vniuerſis, quàm Hebræis ipſis nominatim Deum propitiare conabantur. Vos enimuero, illi fictis propemodum perſonis indicabant futuros, veſtrum nobis Sacerdotium pollicebantur, qui tunc mundi moderationem, & ſalutem adumbrabant in ſuo. Equidem ſic exiſtimo, & ſic animo perſuaſum eſt meo, multas, quæ mor-

talibus imminent peſtes, morborum contagiones, & luem, rerum penuriam neceſſariarum, orbitates, eluuiones terrarum, ſterilitates agrorum, bella, tempeſtates veſtro identidem ſacrificio, veſtra deprecatione depelli. Quid eſt ergo, cur his ereptus calamitatibus non habeat, & dicat vos ſeruatores, ac prope baiulos ſuos orbis terrarum? Vtinam hic ego totam Vniuerſitatem ſub aſpectum haberem! vtinam vos cunctis proponere poſſem inſpiciendos. quantum mihi fas eſſet oratione contenderem, vt intelligerent quid vobis, quid veſtro muneri debeant, cuius adminiſtratione caſtiſſima iratum, atque hominum infenſum ſceleribus numen quotidie propitiatur. Mihi venit in mentem eius oratoris, qui ciuem Romanum è capitis periculo liberaturus, cum multa iã pro cauſa ſapienter, acutéque dixiſſet; telum ad extremum intorſit, quod quia validius putabat, ad eum ſibi locum accuratè, ac de induſtria reſeruarat: Iuſſit exſurgere Veſtalem Virginem eius ſororem, pro quo perorabat, eamq; ſic excitatam reum fratrem complectentem, & retinentem ſuum, è ſuggeſto Auditoribus oſtentauit, admonẽs grauiſſime iudices, vt eas reſpicerent Veſtalis Virginis manus, quæ Dijs quotidie tẽderentur, quæ vigilem illum, & ſempiternum ignem continenter ſeruarent, quæ tot annis pro ciuium liberis, & fortunis, pro ſalute atque incolumitate patriæ fuiſſent occupatæ.

Digitized by Google

Tendit ad vos, clamabat ille., Virgo Veſtalis manus ſupplices, eaſdem, quas pro vobis, pro liberis, pro fortunis veſtris, pro patria Dijs Immortalibus tendere conſueuit. Videte diligenter, & illud etiam, atque etiam cauete, ne periculoſum ſit, eius vos obſecrationem repudiare, cuius preces ſi Dij aſpernarentur, hæc ſalua Reſpublica eſſe non poſſet. O flexanimam, & ciendis audientium animis opportunam orationem! Quantam enim eos vim lachrymarum fudiſſe putatis, cum ab oratore admoniti, eius Virginis aſpicerent manus, quæ in tam certo diſcrimine verſabatur? Ego vero nullam habeo cauſam, Patres, cur ab auditoribus lachrymas exprimam; quia nullum huiuſmodi vobis periculum imminet: habeo tamen ampliſſimam, cur gaudio vos afficiam; & liquida voluptate perfundam illorum commemoratione periculorum, quæ quotidie à Ciuitatibus, à priuatorum domibus, ab agris, à mercimonijs, ab officinis, à cælo denique, ac mari veſtra ſacrorũ procuratione propulſantur. Corripiuntur ſæpenumerò exuſtionibus, aut tempeſtatibus fruges; ſequitur annonæ caritas, fames vbique graſſatur. Veſtras vniuerſi reſpiciunt manus, à veſtro ſacrificio, veſtriſque precibus opem implorant. Sæuit in vrbibus, in agris, in pecore peſtilentia; ſequitur vaſtitas, ſolitudo, ruina. nullum habemus certius, quàm ad veſtras manus in tan-

calamitate perfugium. Sæpe ciuitates, ſæ-
: Regna, & prouinciæ bellorum turbine con-
oluuntur: quatitur ipſa, quæ ſtabilis eſt, tre-
noribus terra, intumeſcunt fluctibus altiſſimis
naria, obices, & repagula diſturbant flumina,
onat fragoribus Cælum, exterret prodigiis or-
bem terrarum. Veſtras omnes intuentur aras,
ad veſtra confugiunt ſacra, in veſtro propemo-
dum ſinu reſpirant, & conquieſcunt. Nullum
haberet modum oratio mea, ſi velim ad ſingulas
calamitates iter habere per partes, quas à mor-
talibus potentiſſima iſta, quam obitis ad Deum
legatione, defenditis. Vnum illud inſtar om-
nium ſit; nullis tam magnis mundum ſolere
motibus, & rerũ perturbationibus cõcuti, quin
vobis deprecatoribus illicò reparet ordinem, &
componatur. Reſtat igitur, vt ad poſtremam
orationis partem, hoc eſt, ad dominatum ve-
ſtrum in gentes vniuerſas veniamus, qui iu-
riſdictione quadam ampliſſima declaratur.
Nam ipſius quoque Dei Conditoris, & Domi-
ni ſummum in nos imperium, & poteſtatem ita
informare animo videmur appoſite, ſi eum re-
cte, ſceleſteque factorum quæſitorem, & iudi-
cem faciamus. Ac fuit omnium quidem opinio
gentium, animum noſtrũ obligari criminibus
quantumuis abditis, atq; occultis, & ob admiſ-
ſa clanculum ſcelera debere pœnas, ab aliquo
poſt obitum repetendas, qui abſolutiſſimo pol-
leret in omnia dominatu. Hunc autem quem-

facerent vniuerſi, niſi Deum? cuius proprium eſſe intelligebant, etiam obita iam morte, ſceleri mortalium vel veniam dare, vel pœnam decernere. Sed nunquam ſuſpicari, atque animo aſſequi potuerunt ſuo, Deum has quoque dediſſe partes hominibus, vt animos eo, quo diximus modo reos, aut abſoluerent, aut damnarent: vt pœnas ſtatuerent improbe factis in terris, quas ipſe ſanctas, & ratas habiturus eſſet in cælo. Non me fugit, pleraſque Nationes, vel Regibus Sacerdotia dediſſe, vel Sacerdotes Regum inſignibus, & poteſtate decoraſſe. ſed illud præterea video, de cauſis illos ſæpe cognouiſſe, quæ cognoſcuntur à Regibus: de culpis autem animorum poſt mortem quoq; luendis numquam omnino iudicaſſe. Nam in Æthiopiæ quidem Regia vrbe tantam poteſtatem penes Sacerdotes fuiſſe legimus, vt miſſo interdum lictore mortem Regi denunciarent, & nouum ſufficerent populo moderatorem. apud Ægyptios eoſdem fuiſſe in foro Iudices, qui eſſent in templis ſacerdotes. In Perſide Magorum cõſilio fuiſſe publice omnia quondam adminiſtrata, & ſeorſim quid quiſque præmij, quidue ſupplicii mereretur, ſacerdotes illos præſidendo, & cognoſcendo decreuiſſe. in Areopago non alios fuiſſe iudices, quàm ſacerdotes, quorum Princeps, & Maximus ad cæteros referret, & cunctorũ ſuffragia, ſententiaſq; colligeret; Druidas Gallorum Sacerdotes ſoli-

›s fuiſſe de controuerſiis omnibus publicis, riuatiſq; de cæde, de hæreditate, de finibus, de ræmiis, pœniſque ſtatuere. Quid multa? Ro- nanorum Augures nonne omnem temperare, c regere Rempublic. videbantur? quorum erat, ūmis imperiis, & poteſtatibus Comitia tolle- e, Concilia, vel inſtituta dimittere, vel habita eſcindere, rem dirimere publice ſuſceptam vel :orum vno aliter ſentiente: decernere denique, ‹t Magiſtratu ſe Conſules abdicarent. Hæc in- quam ita facta eſſe ex antiquorum litteris, mo- numētiſque didicimus: nunquam tamen acce- pimus eò ſuperſtitionem illorum peruaſiſſe, vt crederent, mortalium quemquam anteuertere iudicium poſſe, quod ſecundum obitum Deo reſeruatum iuſtiſſimo exiſtimabant. Id vero eo videatur admirabilius, quòd qui Rhadaman- thum illum, & Æacum ſeueriſſimos Iudices, Platonis etiam approbatos ſentētia collocarint apud Inferos, neminem ſint in vita commenti, qui de noxis animorū ita cognoſceret, vt nihil poſt mortem cognoſcendum amplius, iudican- dumque relinqueret. Sed tātum nimirum iudi- cium, tantam, & tam amplam poteſtatem, quam ne fingere quidē auſi ſunt, qui omnia figmentis humana, & diuina turbarunt, iam tum vobis credere meditabatur Deus, cum ſuperſtitionem illam fœdiſſimam veriſſima, ſanctiſſimaq; Chri- ſti Religione dānare cogitabat. Vos igitur vni delegationis iſta prærogatiua, Dei iudiciū antic-

Digitized by Google

cipatis: ſoli vos iſto præiudicio, Deo propemodum ipſi cauſas eripitis, quem veſtris ſententiis in cælo ſubſcribentem habetis. Vos Regibus longe maiores, nullis ditionem veſtrã limitibus incluſam eſſe patimini. Ne illi quidem ſub terra conditi peſſimi Dæmones, ac improbiſſimi deſertores veſtrum iſtum dominatum ignorant: quos tametſi iudicare, ac ſententiis percutere non poteſtis, terretis tamen imperio, exturbatis è mortalium corporibus, ad Inferos ablegatis. Nullam adeo coronam, nullum iſta dignum poteſtate diadema reperio, niſi quod Dei cælatũ auguſtiſſimo nomine, in Pontificis Hebræi fronte fuiſſe accepimus. Veſtram enim ipſorum perſonam ea lamina ſanctiſſimis inciſa litteris indicabat: quorum non extimam tantum frontem Dei coronat vocabulum, ſed intimos exornat, atque induit animos imago quædam, ſpecieſque diuina, ita communem mortalium, quam hauſerunt ab authore ſimilitudinem ſuperans, vt quantum in eo genere nos cæteras vincimus animantes, tantum prope vos cæteris hominibus antecellere videamini. Nam cui hominum ordini præter veſtrum, procreationis, cõſeruationis, abſolutiſſimæ poteſtatis in omnes impertita ſimilitudo eſt? Quæ profecto tanta ſunt: vt is habeatur humanæ felicitatis apice ſublimior, qui ſit iis à Deo Opt. Max. dotibus exornatus. Anguſtum itaque vobis eſt, minimeque veſtræ dignitati reſpondẽs

Regium nomen, omnis appellatio, quantumuis ampla, atque magnifica curta erit, atque contractior, niſi humana omnia prætergreſſi, dicamus vos, & conſalutemus ex animo mortales Deos. Supereſt igitur, vt hoc etiam, faſtigio veſtræ dignitatis accedat, vt quoniam omnia tanquam ad fontem, & caput referre ſoliti ſumus ad Deum, plus vobis, quàm vlli mortalium nos obnoxios eſſe, ac debere fateamur. Aliena quippe quæſtio eſt, cum de vobis loquimur, ea, quæ olim ſapientium quorundam diſputationibus agitata eſt, magis ne parentibus, à quibus in lucem educti ſumus: an inſtitutoribus, qui nos litteris, atque officiis informarunt: an viris Principibus, qui nos optimis moderantur inſtitutis, & legibus, obſtricti, deuinctique teneamur. Nàm quia tres illas ſinguli ſuſtinetis perſonas, veſtro iure debita ſingulis officia poſtulatis & quia genitores beneficio vincitis, inſtitutione doctores, adminiſtratione, atque imperio Reges, fit, vt minus parentibus, minus inſtitutoribus, minus Regibus quàm vobis, qui ſingulorum vno munere omnia complectimini beneficia, debeamus.

Digitized by Google

AD NOVOS SACERDOTES IN ROMANO COLLEGIO.

ORATIO II.

CONTROVERSIA peruetus eſt, & diu, multumque ab iis tractata ſapientibus, qui quærendum in doctorũ hominum Concilio iure putarunt, plus ne parentibus, à quibus geniti ſumus, atq; in lucem editi; an præceptoribus, & magiſtris, à quibus vitę inſtitutionẽ initium accepimus; an Regibus ipſis, quorũ præſidio tegimur, ſeruamur iuſtitia, regimur ſapiẽtia, pro acceptis beneficiis, & multiplici eorum in nos officio debeamus. Cum enim à parentibus bonorum fundamentum, & caput omnium hauſerimus vitam, ab inſtitutoribus diſciplinas, & eam rerum cognitionem, quæ nos Deo, Mentibuſque cæli beatiſſimis ſimiles reddit; à Principibus eam

Digitized by Google

Ciuitatis, & Reipublicæ tranquillitatem, ſine
ua nec exerceri doctrina, nec vita etiam ipſa
oteſt eſſe iucunda; meritò ſane inter hos de
iagnitudine beneficii, quo nos afficiunt ſin-
uli, tamquam in Areopago, aut in ſapientium
iquo cœtu, iudicioque contenditur. Quid
e quæſtione tam operoſa, deque loco tam ſpiſ-
i ſtatuendum ſit, nec definire poſſum, ſi velim,
ec profectò velim in hac tanta lucis hodiernæ
ratulatione, ſi poſſim. Illud potius de ve-
ra dignitate confirmare non dubitem, in-
gerrimi, atque caſtiſſimi PP. quos in nouo
cerdotio primis operatos ſacris excepit ho-
e poſita ne dicam, in terris Chriſtiana Reſpu-
lica, an in cælo collocata Ciuitas Beatorum?
oc inquam de faſtigio veſtro facilè contende-
m; & quod alias indicatum eſt, nunc, huius
rationis meæ proprium eſſe velim, & ſepoſi-
im argumentum: quicquid parentibus, &
uctoribus vitæ noſtræ, quicquid inſtitutori-
is, ac magiſtris, quicquid Regni moderato-
bus, & Principibus Ciuitatum debemus, ita
obis, & muneri nos veſtro debere magis vt
hanc illi comparationem, contentionemque
eneficii venire ſine impudentia, & temerita-
non poſſint.

Nam, vt a Regibus ordiar, haud obſcurum
ſe cuiquam poteſt, quàm illi bene de noſtra
ſorum vita mereantur cum publicæ felicita-
s adminiſtri ſint, & Regnorum cuſtodes; cum

velut appendiculas, & fimbrias acceſſiſſe mala illa Punica, & ex aëre tintinnabula, quæ fulgura, tonitruſque aëris, quæ concentum, & harmoniam elementorum omnium demonſtrarent. colores illos quatuor interiectos, & diſtinctos auro fuiſſe ſingulos, quia vitalis calor, & diuini ſenſus prouidentia peruagatur, & permeat vniuerſa. veſti, quæ tegeret humeros, impoſitos fuiſſe lapides magni pretij duos: vt dimidiatas illas cæli partes, quas Græci vocant hemiſphæria præ ſe ferrent. diſpoſitam in medio byſſinam; quia terra intermedia eſt, & rerum elementis omnibus circumuallatur. zonam denique additam eſſe, quæ Sacerdotis pectus, & byſſinam ipſam coërceret, vt Oceanus exprimeretur, quo terra tota veluti fluenti quodam balteo, tam multis Inſulis, ſcopuliſque baccato, perfunditur. Quid igitur hæc tanta rerum varietas ſibi volebat, quid hic coloribus effictus mundus, & humeris Sacerdotis impoſitus totus? Id omnino, quòd multo magis in vos, quàm in illos conueniat, qui mactatis pecudibus, non tam mortalibus vniuerſis, quàm Hebræis ipſis nominatim Deum propitiare conabantur. Vos enimuero, illi fictis propemodum perſonis indicabant futuros, veſtrum nobis Sacerdotium pollicebantur, qui tunc mundi moderationem, & ſalutem adumbrabant in ſuo. Equidem ſic exiſtimo, & ſic animo perſuaſum eſt meo, multas, quæ mor-

talibus imminent peſtes, morborum contagiones, & luem, rerum penuriam neceſſariarum, orbitates, eluuiones terrarum, ſterilitates agrorum, bella, tempeſtates veſtro identidem ſacrificio, veſtra deprecatione depelli. Quid eſt ergo, cur his ereptus calamitatibus non habeat, & dicat vos ſeruatores, ac prope baiulos ſuos orbis terrarum? Vtinam hic ego totam Vniuerſitatem ſub aſpectum haberem! vtinam vos cunctis proponere poſſem inſpiciendos: quantum mihi fas eſſet oratione contenderem, vt intelligerent quid vobis, quid veſtro muneri debeant, cuius adminiſtratione caſtiſſima iratum, atque hominum infenſum ſceleribus numen quotidie propitiatur. Mihi venit in mentem eius oratoris, qui ciuem Romanum è capitis periculo liberaturus, cum multa iã pro cauſa ſapienter, acutéque dixiſſet; telum ad extremum intorſit, quod quia validius putabat, ad eum ſibi locum accuratè, ac de induſtria reſeruarat: Iuſſit exſurgere Veſtalem Virginem eius ſororem, pro quo perorabat, eamq; ſic excitatam reum fratrem complectentem, & retinentem ſuum, è ſuggeſto Auditoribus oſtentauit, admonẽs grauiſſime iudices, vt eas reſpicerent Veſtalis Virginis manus, quæ Dijs quotidie tẽderentur, quæ vigilem illum, & ſempiternum ignem continenter ſeruarent, quæ tot annis pro ciuium liberis, & fortunis, pro ſalute atque incolumitate patriæ fuiſſent occupatæ.

Tendit ad vos, clamabat ille, Virgo Veſtalis manus ſupplices, eaſdem, quas pro vobis, pro liberis, pro fortunis veſtris, pro patria Dijs Immortalibus tendere conſueuit. Videte diligenter, & illud etiam, atque etiam cauete, ne periculoſum ſit, eius vos obſecrationem repudiare, cuius preces ſi Dij aſpernarentur, hæc ſalua Reſpublica eſſe non poſſet. O flexanimam, & ciendis audientium animis opportunam orationem! Quantam enim eos vim lachrymarum fudiſſe putatis, cum ab oratore admoniti, eius Virginis aſpicerent manus, quæ in tam certo diſcrimine verſabatur? Ego vero nullam habeo cauſam, Patres, cur ab auditoribus lachrymas exprimam; quia nullum huiuſmodi vobis periculum imminet: habeo tamen ampliſſimam, cur gaudio vos afficiam; & liquida voluptate perfundam illorum commemoratione periculorum, quæ quotidie à Ciuitatibus, à priuatorum domibus, ab agris, à mercimonijs, ab officinis, à cælo denique, ac mari veſtra ſacrorũ procuratione propulſantur. Corripiuntur ſæpenumerò exuſtionibus, aut tempeſtatibus fruges; ſequitur annonæ caritas, fames vbique graſſatur. Veſtras vniuerſi reſpiciunt manus, à veſtro ſacrificio, veſtriſque precibus opem implorant. Sæuit in vrbibus, in agris, in pecore peſtilentia; ſequitur vaſtitas, ſolitudo, ruina. nullum habemus certius, quàm ad veſtras manus in tan-

a calamitate perfugium. Sæpe ciuitates, ſæpe Regna, & prouinciæ bellorum turbine conuoluuntur: quatitur ipſa, quæ ſtabilis eſt, tremoribus terra, intumeſcunt fluctibus altiſſimis maria, obices, & repagula diſturbant flumina, tonat fragoribus Cælum, exterret prodigiis orbem terrarum. Veſtras omnes intuentur aras, ad veſtra confugiunt ſacra, in veſtro propemodum ſinu reſpirant, & conquieſcunt. Nullum haberet modum oratio mea, ſi velim ad ſingulas calamitates iter habere per partes, quas à mortalibus potentiſſima iſta, quam obitis ad Deum legatione, defenditis. Vnum illud inſtar omnium ſit; nullis tam magnis mundum ſolere motibus, & rerũ perturbationibus cõcuti, quin vobis deprecatoribus illicò reparet ordinem, & componatur. Reſtat igitur, vt ad poſtremam orationis partem, hoc eſt, ad dominatum veſtrum in gentes vniuerſas veniamus, qui iuriſdictione quadam ampliſſima declaratur. Nam ipſius quoque Dei Conditoris, & Domini ſummum in nos imperium, & poteſtatem ita informare animo videmur appoſite, ſi eum recte, ſceleſteque factorum quæſitorem, & iudicem faciamus. Ac fuit omnium quidem opinio gentium, animum noſtrũ obligari criminibus quantumuis abditis, atq; occultis, & obadmiſſa clanculum ſcelera debere pœnas, ab aliquo poſt obitum repetendas, qui abſolutiſſimo polleret in omnia dominatu. Hunc autem quem

facerent vniuerſi, niſi Deum? cuius proprium eſſe intelligebant, etiam obita iam morte, ſceleri mortalium vel veniam dare, vel pœnam decernere. Sed nunquam ſuſpicari, atque animo aſſequi potuerunt ſuo, Deum has quoque dediſſe partes hominibus, vt animos eo, quo diuimus modo reos, aut abſoluerent, aut damnarent: vt pœnas ſtatuerent improbe factis in terris, quas ipſe ſanctas, & ratas habiturus eſſet in cælo. Non me fugit, pleraſque Nationes, vel Regibus Sacerdotia dediſſe, vel Sacerdotes Regum inſignibus, & poteſtate decoraſſe. ſed illud præterea video, de cauſis illos ſæpe cognouiſſe, quæ cognoſcuntur à Regibus: de culpis autem animorum poſt mortem quoq; luendis numquam omnino iudicaſſe. Nam in Æthiopiæ quidem Regia vrbe tantam poteſtatem penes Sacerdotes fuiſſe legimus, vt miſſo interdum lictore mortem Regi denunciarent, & nouum ſufficerent populo moderatorem. apud Ægyptios eoſdem fuiſſe in foro Iudices, qui eſſent in templis ſacerdotes. In Perſide Magorum cõſilio fuiſſe publice omnia quondam adminiſtrata, & ſeorſim quid quiſque præmij, quidue ſupplicij mereretur, ſacerdotes illos præſidendo, & cognoſcendo decreuiſſe. in Areopago non alios fuiſſe iudices, quàm ſacerdotes, quorum Princeps, & Maximus ad cæteros referret, & cunctorũ ſuffragia, ſententiaſq; colligeret; Druidas Gallorum Sacerdotes ſoli-

tos fuiſſe de controuerſiis omnibus publicis, priuatiſq; de cæde, de hæreditate, de finibus, de præmiis, pœniſque ſtatuere. Quid multa? Romanorum Augures nonne omnem temperare, ac regere Rempublic. videbantur? quorum erat, ſũmis imperiis, & poteſtatibus Comitia tollere, Concilia, vel inſtituta dimittere, vel habita reſcindere, rem dirimere publice ſuſceptam vel eorum vno aliter ſentiente: decernere denique, vt Magiſtratu ſe Conſules abdicarent. Hæc inquam ita facta eſſe ex antiquorum litteris, monumẽtiſque didicimus: nunquam tamen accepimus eò ſuperſtitionem illorum peruaſiſſe, vt crederent, mortalium quemquam anteuertere iudicium poſſe, quod ſecundum obitum Deo reſeruatum iuſtiſſimo exiſtimabant. Id vero eo videatur admirabilius, quòd qui Rhadamanthum illum, & Æacum ſeueriſſimos Iudices, Platonis etiam approbatos ſentẽtia collocarint apud Inferos, neminem ſint in vita commenti, qui de noxis animorũ ita cognoſceret, vt nihil poſt mortem cognoſcendum amplius, iudicandumque relinqueret. Sed tãtum nimirum iudicium, tantam, & tam amplam poteſtatem, quam ne fingere quidẽ auſi ſunt, qui omnia figmentis humana, & diuina turbarunt, iam tum vobis credere meditabatur Deus, cum ſuperſtitionem illam fœdiſſimam veriſſima, ſanctiſſimaq. Chriſti Religione dãnare cogitabat. Vos igitur vni delegationis iſta prerogatiua, Dei iudiciũ antẽ

cipatis:ſoli vos iſto præiudicio, Deo propemodum ipſi cauſas eripitis, quem veſtris ſententiis in cælo ſubſcribentem habetis. Vos Regibus longe maiores, nullis ditionem veſtrã limitibus incluſam eſſe patimini. Ne illi quidem ſub terra conditi peſſimi Dæmones, ac improbiſſimi deſertores veſtrum iſtum dominatum ignorant: quos tametſi iudicare, ac ſententiis percutere non poteſtis, terretis tamen imperio, exturbatis è mortalium corporibus, ad Inferos ablegatis. Nullam adeo coronam, nullum iſta dignum poteſtate diadema reperio, niſi quod Dei cælatũ auguſtiſſimo nomine, in Pontificis Hebræi fronte fuiſſe accepimus. Veſtram enim ipſorum perſonam ea lamina ſanctiſſimis inciſa litteris indicabat: quorum non extimam tantum frontem Dei coronat vocabulum, ſed intimos exornat, atque induit animos imago quædam, ſpecieſque diuina, ita communem mortalium, quam hauſerunt ab authore ſimilitudinem ſuperans, vt quantum in eo genere nos cæteras vincimus animantes, tantum prope vos cæteris hominibus antecellere videamini. Nam cui hominum ordini præter veſtrum, procreationis, cõſeruationis, abſolutiſſimæ poteſtatis in omnes impertita ſimilitudo eſt? Quæ profecto tanta ſunt: vt is habeatur humanæ felicitatis apice ſublimior, qui ſit iis à Deo Opt. Max. dotibus exornatus. Anguſtum itaque vobis eſt, minimeque veſtræ dignitati reſpondẽs

Regium nomen, omnis appellatio, quantumuis mpla, atque magnifica curta erit, atque contractior, niſi humana omnia prætergreſſi, diamus vos, & conſalutemus ex animo mortales Deos. Supereſt igitur, vt hoc etiam, faſtio veſtræ dignitatis accedat, vt quoniam omnia tanquam ad fontem, & caput referre ſoliti imus ad Deum, plus vobis, quàm vlli mortalium nos obnoxios eſſe, ac debere fateamur. Aliena quippe quæſtio eſt, cum de vobis loquimur, ea, quæ olim ſapientium quorundam diſputationibus agitata eſt, magis ne parentibus, à quibus in lucem educti ſumus: an inſtitutoribus, qui nos litteris, atque officiis informarunt: an viris Principibus, qui nos optimis moderantur inſtitutis, & legibus, obſtricti, deuinctique teneamur. Nam quia tres illas inguli ſuſtinetis perſonas, veſtro iure debita ingulis officia poſtulatis & quia genitores beneficio vincitis, inſtitutione doctores, adminiſtratione, atque imperio Reges, fit, vt minus parentibus, minus inſtitutoribus, minus Regibus quàm vobis, qui ſingulorum vno munere omnia complectimini beneficia, debeamus.

Digitized by Google

AD NOVOS SACERDOTES IN ROMANO COLLEGIO.

ORATIO II.

CONTROVERSIA peruetus eſt, & diu, multumque ab iis tractata ſapientibus, qui quærendum in doctorũ hominum Concilio iure putarunt, plus ne parentibus, à quibus geniti ſumus, atq; in lucem editi; an præceptoribus, & magiſtris, à quibus vitę inſtitutionē initium accepimus; an Regibus ipſis, quorũ præſidio tegimur, ſeruamur iuſtitia, regimur ſapiētia, pro acceptis beneficiis, & multiplici eorum in nos officio debeamus. Cum enim à parentibus bonorum fundamentum, & caput omnium hauſerimus vitam, ab inſtitutoribus diſciplinas, & eam rerum cognitionem, quæ nos Deo, Mentibuſque cæli beatiſſimis ſimiles reddit; à Principibus eam

iuitatis, & Reipublicæ tranquillitatem, ſine
ua nec exerceri doctrina, nec vita etiam ipſa
oteſt eſſe iucunda; meritò ſane inter hos de
agnitudine beneficii, quo nos afficiunt ſin-
uli, tamquam in Areopago, aut in ſapientium
quo cœtu, iudicioque contenditur. Quid
quæſtione tam operoſa, deque loco iam ſpiſ-
ſtatuendum ſit, nec definire poſſum, ſi velim,
c profecto velim in hac tanta lucis hodiernæ
atulatione, ſi poſſim. Illud potius de ve-
a dignitate confirmare non dubitem, in-
gerrimi, atque caſtiſſimi PP. quos in nouo
cerdotio, primis operatos ſacris excepit ho-
e poſita ne dicam, in terris Chriſtiana Reſpu-
ica, an in cælo collocata Ciuitas Beatorum?
oc inquam de faſtigio veſtro facilè contende-
n; & quod alias iudicatum eſt, nunc, huius
ationis meæ proprium eſſe velim, & ſepoſi-
m argumentum: quicquid parentibus, &
ctoribus vitæ noſtræ, quicquid inſtitutori-
s, ac magiſtris, quicquid Regni moderato-
ous, & Principibus Ciuitatum debemus, ita
bis, & muneri nos veſtro debere magis vt
hanc illi comparationem, contentionemque
neficii venire ſine impudentia, & temerita-
non poſſint.

Nam, vt à Regibus ordiar, haud obſcurum
e cuiquam poteſt, quàm illi bene de noſtra
orum vita mereantur: cum publicæ felicita-
adminiſtri ſint, & Regnorum cuſtodes; cum

totius otium ciuitatis, & requiem omnium ſua vigilantia tueantur. Non tamen idcirco ſacerdotum curam, & cuſtodiam vincunt; non tamen ideo ampliſſimas illas vtilitates æquant, & fructus, qui à Sacerdotibus tamquam à ſacris fontibus per totam Chriſtianorum Rempublicam diffunduntur. Neque enim hic ego, cum Reges Sacerdotibus adiungo, illam Sacerdotum dignitatem exornare contendo, quam Regibus, ac propemodum Cælitibus ipſis anteſtare tam ſæpe dictum ex hoc loco eſt, vt neceſſe mihi ſit hunc actum præterire, quem ab aliis actum prædicare vidimus, excellenterque tractatum. Quin in ore omnium ſunt illæ, veræ quidem, ſed tamen vulgares dignitatum contentiones, quibus Sacerdotes cum vtriſque ſic conferuntur, vt vtriuſque ſine vlla dubitatione anteferantur. Reges quippe aiunt Imperium in hominum vitam habere fluxam, atque mortalem, Sacerdotes in immortales animos exercere dominatum, cæli fores impellere, ante præſtitutam poſtremo Iudicio diem de mortalium cauſis cognoſcere, ac iudicare. Mentes illas mortali concretione liberas cælum conuoluere, apparere Deo parenti, ad nos allegari, nuncias, & interpretes dici: Sacerdotes aſpectabilia illa rei diuinæ ſymbola, & ſigna, quæ ſacramenta dicuntur, circa Rempublicam Chriſtianam, toto terrarum orbe verſare, Deum ipſum geſta-

manibus,& circumferre,ſidera,lucem Deos, vno verbo complectar omnia, in auguſtiſſi-is illis rerum ſacrarum monumentis appella-. Hæc inquam,quia & tractata ſæpius,& om-um prope ſermone peruagata iam ſunt, præ-rmittentur hoc tempore, atque ab hac ora-one depellentur,cui ſolum eſt vtilitas,benefi-umque propoſitum,quod à vobis multo ma-t amplius,quàm à Regibus ipſis,quorum im-rio, atque auctoritate Reſpublicæ tempe-ntur.Si enim exquiſitius hæc rerum ciuilium aminabimus pondera,duo potiſſimum vide-mus eſſe,quæ nobis è Pincipibus vnicè tri-uuntur;ciuitatum cuſtodiam,& bonorum,ſi-procurationem,ſiue diſtributionem publi-rum. Dedit quippe ſapientiſſimus ille rerum ector,& procreator Deus eam populis infir-itatem,egeſtatemque conſilij, vt ſine cuſto-,veluti mutarum quidam animantium gre-s,neque tueri ſe ab inimicorum iniuria poſ-it, neque annonam,aut ciuitatis communia nmoda parare,neque parata iam diſtribuere itim,& vnicuique pro meritis ac dignitate ignare, quibus muneribus obeundis id aſſe-untur Principes,vt eos in officio facilè con-eant,quorum commodis,& vtilitati ſuo illo otidiano labore deſeruiunt. Nihil tamen re Principes dicemus Reipublicæ magno-e ſalutare , ſi duo item ijs ſimilia Sacer-um officia perpendamus, Si quid enim

ea Regum cuſtodia tribuitur populis, id demum eſt aduerſus eos, quos hominum induſtria, & labor vincere, ac profligare facilè poſſit. Sacerdotum vero vigiliæ eos à nobis propulſant, ac depellunt hoſtes, quos Eccleſiæ propugnator, & cuſtos Paulus tenebrarum Principes dicit, & Dynaſtas aëreos; quos ab oculis noſtris quantumuis ſubductos, & corpore carentes, non modo perſequi neceſſe eſt, ſed etiam tenere, atque aſſidua luctatione proſternere, niſi velimus ad Inferos à latrunculis iſtis, & pyratis acerbiſſimis in ſeruitutem adduci ſempiternam. Quæ verò ſine Sacerdotibus animo noſtro parare cibaria poſſumus, aut quæ communia Chriſtianę Reipublicæ bona ſine Sacerdotum officiis vſurpare? Iſtę nimirum manus, frumentariæ naues ſunt, & onerariæ certiſſimæ, quæ commeatum illum publicum, annonamque de cælo conuectant in terras. quæ diuina illa pabula, communéſque opportunitates à Chriſto Seruatore liberaliſſimo in medium expoſitas diribent ſingulis, & tanquam ex Eccleſiæ penu quotidie proferunt, quod omniū inopiæ ſuccurrat, expleat famem, reſtinguat ſitim, ſubleuet egeſtatem. Nulli ſint ergo Reges, nulli Rerumpublicarum adminiſtri, qui vobiſcum audeant de gubernatione, de cuſtodia, de bonorum communium accurata diſtributione contendere; cum ij ſitis, quorum propugnatione animorū hoſtes

ıcerrimi, prædonéſque Tartarei depelluntur, quorum induſtria, & veluti mercatura tenetur annona Chriſtianæ Reipublicæ, quorum offi- cio parta Chriſti laboribus, & morte felicitas hominum generi diuina quadam adminiſtra- ione tribuitur.

Sequitur, vt de parentibus videamus; à quibus infinitum quiddam, & quod rerum a- iarum æſtimari pretio non poteſt, accepimus vniuerſi. Quid enim vita maius, aut excellen- ius inter ea bonorum genera multiplicia nu- meratur, quæ mortalium, vel æquant vota, vel exhauriunt cupiditatem? Illa ipſa virtus, qua parentibus officium reddimus, planè ſi- gnificat, omnium vincere magnitudinem, æ- ſtimationémque labentium rerum, quod in nos illi cum prima huiuſce lucis vſura iucun- diſſima corriuarunt. Nam, vt aliis, quibus cum aliqua colligatione ſocietatis humanæ coniuncti ſumus, ſatisfacere nos charitate, be- neuolentia, iuſtitia, liberalitate poſſimus; pa- rentibus tamen, niſi præterea pietatem impen- dimus, vel ingratos aduerſum eos nos eſſe, vel non ſatis officioſos exiſtimamus. At pietas vna ex omnibus eſt virtus, quæ Deum auctorem Vniuerſitatis, & Dominum iuſtis honoribus af- ficit, quæ inter aras, & ſacra verſatur aſſiduè, quæ è cæterarum choro digreſſa ſedem in al- tiſſimo Cælitum domicilio collocauit. Quam- quã enim qui ſubtilius hæc exigunt, Religio-

nem appellari diſtinctè volunt, quæ præſtantiſſimum illud Dei Optimi Maximi Numen, & excellentiam diuino cultu veneratur; pietatem verò nominatim eam, quæ in eodem Numine vitæ noſtræ principium, & fontem, vnde manauimus, honore proſequitur; quia tamen hæc quæ cogitatio ſegregat, vſu ipſo ſeparari, ſecernique vix poſſunt, nomen ambiguum pietatis hîc ego non reſeco curioſius diſputando: ſed habeo ſatis id verè, ac meritò confirmare; tam eam, quæ Deo auctori vitæ noſtræ, ac Principi cultum reddit, quàm quæ patribus ipſis, à quibus ſecundùm Deum accepimus vitam, impertitur officium, iiſdem definitam muneribus virtutem eſſe, communique nomine appellari pietatem. Hinc quippe conſequens eſt, illud meriti pondus omnium videri grauiſſimum, & maximum, cui, non alia ſatisfacere poſſit è tam multis, varijſque iuſtitiæ partibus virtus, niſi quæ Deo, vel debitum retribuit, vel obſeruantiam præſtat.

Multæ ſunt à Platone ſimilitudines excogitatæ ſapienter ad parentum in nos promerita, & beneficia declaranda. Facit eos creditoribus ſimiles, quod ipſis non vitam modo, ſed vitæ quoque ſingulas actiones haud minus debeamus, quam deberent opifici ſtatuæ, ſi viuerent, ac mouerentur. Quemadmodum enim Phidiæ ſigna, ſi alia quæpiam opera facerent, Phi-

liæ profectò facerent ipſi, à quo faciendi po-
eſtatem accepiſſent: ſic eæ, quibus fungimur,
ctiones, parentum opera Platoni videntur
ſſe atque ad eos referenda genitores, à quibus
ita fluxit, omnium planè fons, & principium
ctionum. Facit æquales dominis, & ijs qui
uo ſibi iure vindicant rerum, quas vel indu-
tria pararunt, vel effecerunt artificio, poſſeſ-
onem. In quorum enim potius eſſe manu, ac
ominatu debeamus, quàm eorum, quorum, &
itu naſcimur, & beneficio ſumus? Comparat
oſdem cum opitulatoribus, & auxilium ſua
oluntate ferentibus amicis, comparat cum
æteris, quibus in vita debemus aliquid, ijſque
rorſus omnibus parentes, & parentibus offi-
um debitum anteponit. Quia tamen hæc no-
iina quantumuis ampla, leuia Platoni eſſe,
inuſque ſignificantia videbantur, conſu-
ere cœpit ad Deos, quibuſcum exiſtimat
ntummodo genitores debere conferri. Vide-
tur alicui, vel ab hoc alienum loco, vel
horrens à Religione, quod de hoc in paren-
s officio perſoluendo auſus eſt ille pronun-
are liberius; ſed tamen ſi recte res intelligatur
abſurda non erit, & omni carebit impietate.
uid ergo? Non dubitat vir ſapientiſſimus af-
mare, parentes eſſe ſecundos, ac terreſtres
eos, adeoque propter loci propinquitatem
conſuetudinem, qua nobiſcum aſſidue ver-
ntur, & degunt, ipſis quodammodo eſſe

Diis honorabiliores. Quapropter nullam tantam grati animi ſignificationem inueniri putat, quæ poſſit eorum beneficiis aliqua ex parte reſpondere: niſi ſi iiſdem planè colantur honoribus, quibus ipſi propemodum coluntur, & afficiuntur à mortalibus Dij. Iubet itaque Parentes Deorum loco ducendos eſſe, eorum præſertim, qui Lares, Tutelaréſque ab antiquis ideo dicebantur, quod tutelam rei familiaris, ac totius patrocinium domus habere crederentur. Quin admonet grauiſſimè filios, vt in paterna domo, tamquam in Fano aliquo eſſe ſe putent æditaos, & ſacerdotes, ab ipſa conſecratos, & initiatos natura, vt parentum commoditatibus præſidentes, tamquam ſacrificiis quibuſdam operentur aſſiduè. Dicuntur hæc ſine dubio magnificentius, quàm oporteat, & ad ipſam augendam orationis vim exaggeratè: ſed tamen anguſtius, & parcius ea dicta putabimus, ſi non tam patres, liberóſque inuicem ſibi debentes, quàm veſtrum in nos, & totam Chriſtianam Remp. meritum obſeruatè, ac diligenter intueamur, Sacerdotes. Vos enim ſingulis vitam datis, & lucem: non quidem eam, quæ corporis artus informet, ſed quæ animum ipſum, qui vita vitalis eſt, ſpirantem propè reddat, ac viuum: quæ beatitatis æternæ ſemen habeat inſitum, quæ in ipſo fluxi corporis occaſu gloriæ pariat immortalitatem. Vobis tamquam Tutelaribus,

& cuſtodibus vitæ noſtræ, vobis tamquam Laribus, & domeſticis Diis, flores, coronáſque debemus immortales imponere; quorum officio ſeruamur, quorum quieſcimus excubiis, quorum prouidentia, non modo tuti eſſe poſſumus, ſed ſecuri. Nam, ſi tantum eſt vinculum illud, quo patribus adnectimur, quia nos genuerunt interituros, atque in hoc ærumnarum conceptaculum omnium abiecerunt, quanto ſanè debet eſſe propior, atque interior ea debiti ratio, quæ vobis mortales vniuerſos obnoxios reddit; cum ij ſitis, quorum beneficio animus noſter, hoc eſt ipſa propemodum viuere videtur vita; quorum laboribus, & perpeſſione rerum aſperrimarum cælo gignimur, & Deo; quorum procuratione, atque adminiſtratione ſtudioſiſſima cibariis alimur diuinis, & epulis æternitatem gloriæ parituris? Magnum quidem eſt, quod à Parentibus hauſimus, tenemúſque beneficium vitæ, ſed cum veſtro collatum habet multa, quæ beneficij minuant rationem, & vim.

Quamquam enim illi corpus, atq; accedente diuinitus anima, hanc etiam ipſam, qua tantopere lætamur, vitæ nobis vſuram, & iucunditatem impertiunt, impertiunt tamen etiam affectus, morbóſque permultos, communicant nobiſcum incommoda, viuendíq; conditiones, tam acerbas, & miſeras, vt ipſis quoque infeli-

ciores eſſe videamur animantibus mutis, & agreſtibus feris. Veſtrum vero beneficium PP. integrum eſt,nec vlla detractione partium imminutum; cum ea, quæ per vos immortali animo vita datur,nullis expoſita calamitatibus ſit,nullis opportuna morbis, nullis incommodis obnoxia,ſed valens ſemper,ac firma;nec niſi noſtra voluntate interitura;ſed ærumnis vacua, ſed doloribus libera,ſed effectibus ſoluta, & quamdam præ ſe ferens inchoationem ſempiternæ felicitatis.

Cum ergo Reges, cum parentes, quorum grauiſſimum eſt nomen, & in filios ſingulare promeritum, vobiſcum contendere de officij grauitate nõ poſſint,videndum eſt tertio loco, an educatores,& magiſtri tàm egregiè de alũnis,diſcipuliſque mereantur ſuis,vt iſtam,quæ promanat in Rempub. ex veſtro munere, vel vincant,vel exæquent vtilitatem. Amplũ ſemper hoc etiã habitum eſt præceptorum,doctorumque munus,& ciuitatibus, priuatiſque nõ vtile modo, ſed neceſſarium, ac magna prorſus mercede, pretioque comparandum. Non enim facile fidem habeat oratio mea, ſi proferre velim exaggerata illa ſtipendia, Romanorũ Imperatorũ auctoritate doctoribus attributa, quæ ſalaria nominantur. Vt enim de Veſpaſiano nihil dicatur,qui Græcis,Latiniſque dicendi magiſtris, è fiſco conſtituit in ſingulos annos centena ſeſtertia, vni Eumenio Rhetori

quis autem hic erat, aut quantus Magiſter) à
Conſtantio Principe, ſub Auguſtis Diocletia-
o, & Maximiano annua nummûm ſexcenta
illia data fuiſſe legimus in ſcholis illis, haud
a magni nominis, Auguſtoduni. Nec abhor-
entes à loco, quem tractamus illæ ſunt opes
nmodicæ philoſophi moderatiſſimi Senecæ,
uibus eſt ſupra modum omnem, & fidem à
ſcipulo Principe locupletatus. Sunt enim illæ
uidem, vt leuiter dicam, Neronianæ prodi-
entiæ ſingularia quædam exempla, ſed ea ta-
ien etiam ſunt, quæ ſignificent, exiſtimatio-
em, & dignitatem eorum, qui diſciplinas do-
erent, inſtituerentque iuuentutem fuiſſe ma-
imam, & ſingularem. Et ſanè ſi ratiocinari ſa-
ienter, ac recte velimus, vna eſt doctrina, quæ
iter omnia felicitatis humanæ præſidia, locũ
btinere principem debeat, & cæteris antefer-
. Quid enim magnopere vita proſit à parenti-
us accepta, niſi litteris atque eruditione libe-
ilium artium inſtituatur? Habent quidẽ ex-
ellentes animi, menteſq; mortalium præſtan-
s vltro prouocantem ad virtutem, & laudabi-
s actiones naturam, ſed niſi diſciplinæ con-
rmatione poliantur, & quaſi tractatione fin-
antur accedentis doctrinæ, quicquid erat in-
oatum in ipſis propemodum incunabulis
ecidit, & euaneſcit. Habent homines ipſi
er ſe impetus, & conatus quoſdam ad probi-
tem acerrimos, niſi tamen ab inſtitutione

promoueantur, & doctrina ſapientium, ipſo ſtatim initio, eiuſdem à qua ſunt dati, naturæ debilitate deficiunt. Habet oculorum velut aciem animus noſter acrem, & vehementem, hoc eſt inſitam rationem, qua rectum aſpicere poſſit: ſed niſi eruditione, tamquam ab aëre circumfuſo lumen accipiat, in teterrima caligine, hoc eſt in rerum omnium ignoratione verſabitur. Omnibus denique fundamenta dedit, & ſemina virtutum architectus vniuerſitatis, & procreator animantium Deus; ſed iacent abdita penitus, & retruſa, niſi ab irritante doctrina ex illis naturæ latibulis excitentur. Quo factum eſt, vt eos, quorum labore doctrina traditur adoleſcentibus, & ea cognitio, ſine qua fruſtra pulcherrimum illud intelligentiæ munus accepiſſent, haud minus honorauerint homines ſemper, quàm parentes ipſos, auctoreſq; vitæ; à quibus vt viuerent, eſſentq; in orbe terrarum, è quatuor rerum initijs concretum, atque compoſitum corpus habuerunt. Multa de Sinenſium moribus ex ſociorum noſtrorum litteris, qui in ea Regnorum ſepta penetrarunt, nuper accepimus; imprimiſque de Titulis illis amplis, atque magnificis, quibus in libello graphicè ſcriptis vnumquemque pro ordine, ac dignitate cohoneſtant, quem honoris, & officij cauſa conueniunt. Sed inter cætera, quæ nouitatem haberent, accepimus etiam illud, ſolitos ijſdem plane nominibus honorificis, vel

excipere, vel conuenire magiſtros, quibus parentes appellant, & conſultant ſuos. Quin è ludo iam dimiſſos, atque inſignibus donatos litterariſs, Magiſtris, non modo concepta verborum formula in conuentu publico gratias agere, ſed thura etiam adolere, atque odoramenta, lampades incendere, ac faculas, aliaque ex eo genere officia reddere, quæ ritu religioſo vbique gentium Deo redduntur in templis. Quippe id etiam intelligunt abſtruſi illi, & contemptores humani generis Barbari, vitam quandam hominis eſſe ſapientiam, quæ nos Cælitibus ipſis propè ſimiles faciat, & Deo. quã quia diſcendo capimus à magiſtris, honorem his, non modo parentibus parem, ſed etiam ſupra parentum merita demonſtrant expreſſa illa conſalutatione, ac religioſa veneratione deberi. Non poſſum hæc, neque facilius exponere, nec illuſtrius ornare, quàm Antonini philoſophi, ſapientiſſimique Romanorum Imperatoris exemplo: quem Frontoni præceptori ſuo ſtatuam in Senatu poſuiſſe; Proculum item Magiſtrum etiã feciſſe Proconſulem teſtantur historiæ. In ſumma tantum vniuersè magiſtris, atque inſtitutoribus ſuis honorem detuliſſe, vt eorum, & imagines aureas faceret, haberetque in domeſtico Larario, & ſepulchra immolatis hoſtiis, impoſitiſque florib⁹ exornaret. Quid ni ergo beneficij magnitudine certent, cum parẽ-

Digitized by Google

tibus ij, quos Imperatores prudentiſſimi, quos homines inſtructi præclaro iudicio, pollenteſque philoſophia Dijs æquales eſſe, poſitis aris, & victimarum immolatione decreuere? Non tamen illa tanta ſua dignitate meritum veſtrum opinione cuiuſquam adæquant P P. niſi aduerſum vos ingratiſſimæ velint eſſe nationes vniuerſæ doctrina veritatis imbutæ, ac diuina condocefactæ philoſophia. Neque enim alij, niſi ſacerdotes, eius diſciplinæ magiſtri ſunt, quæ diuinitus è cælo delapſa, mortalium, non intelligentiam modo, ſed mores informat, incitat voluntates: quæ ciuitates, ac Regna meliora facit, & caſtiora: quæ non dicam in vitæ ciuilis tranquillitate, ſed in cælo ipſo collocat ſectatores ſuos. Intellexit hoc olim, atque experimento comprobauit orbis terrarum; qui cæca rerum omnium inſcitia conſepultus, atque à Philoſophis ipſis in fraudem perductus, emerſit aliquando, & ex fallacijs euaſit omnibus liber, vbi Sacerdotum prudentiſſimas audiuit voces, & cum approbatione diuinam eorundem ſapientiam eſt admiratus. Ac ne tam longè, tamque à remota memoria repetamus huius exempla doctrinæ, habemus ante oculos, quæ nobis inſpectantibus, præcepta beatæ, ſempiternæq; vitæ tradunt quotidie Sacerdotes: admonet aſſiduè nos India, admonent Inſulæ ſolis orientis, occidentiſque, admonet nouus ille terrarum

orbis ſemper ad nos aliquid afferens noui, quo tam ſalutaris doctrinæ per totam peruadens, pertinenſque Chriſtianam Rempublicam ſumma quædam vtilitas, & ratio declaratur. Et fuit hic annus, ſi vmquam alius, earum feraciſſimus frugum, quas ſocij collegerunt in omnibus quidem illis in Regnis, quibus India nomen fecit, ſed potiſſimum in Iaponia: vbi ſacerdotes olim noſtri, duce atque auſpice Xauerio, vberrimam fecere ſementem, & laboris & ſanguinis. Qui profectò de tanta felicitate nuncius commodum eſt allatus ad nos eo tempore, quo tempore ipſius Xauerij viri ſanctiſſimi brachium illud auguſtiſſimum illatum eſt in hanc vrbem, immenſis oceani ſpatijs non ſine ingenti commemorabilis rei miraculo ſuperatis. Cum enim dromone perexiguo iam inde vſque à Goa petitus tam magnus amplúſq; theſaurus in oceano medio veheretur, ecce tibi nauis prædatoria longe maxima, paſſis carbaſis, veliſque pleniſſimis delata, instructa militibus, & tormentis à nautis repentè conſpicitur. Iamque nauigiolo ſic imminebat illa Priſtis inſana, vt velle ſubterfugium quærere ſumma eſſe amentia videretur. Quid igitur? in rebus iam deploratis, ac perditis effertur incluſum theca Xauerij brachium. Proponitur in puppi venerandum à nautis, à pyratis aduentantibus, vt ſperabatur, extimeſcendum. Deo ſupplicatur enixè, vt quæ hominis eſſent am-

pliſſima promerita, nauicula iam deprehenſa, atque vndique circumuenta à latronum poteſtate liberaretur. Cum irritæ funderentur preces, & magis, magiſque feralis illa machina propinquaret, audet è vectoribus vnus aſcendere carcheſium, & è corbe brachium viri caſtiſſimi, quod ſecum aſportarat, prædonibus ſubeuntibus oſtentare minabundus: increpare temeritatem altiſſima voce, ærumnas, exitium, malam peſtem, niſi porrò conſiſtant, aut aliò conuertantur, intentare. Res profectò mirabilis eſt, & litteris, monumentiſque grauiſſimis commendanda memoriꝗ poſteritatis. Non tam illæ minæ fuere, quàm fulmina, non vectoris illꝗ fuere vociferationes, ſed horribilia cœlo perſonante tonitrua. non illud hominis innocentiſſimi brachium, hoſtibus brachium fuit, ſed ſidus peſtilens, quo ſubitò ſibi viderentur afflati; ſed Remora pertinax aliqua, cuius arcana retinerentur vi, prorſuſque ab incœpto facinore diſtraherentur. Confeſtim quippe diris illis, atque imprecationibus inclamantis è carcheſio nautæ, velut iniecto fræno nauigium tàm immane, tanto conuolans impetu reſiſtit: eodémque ventorum, & maris habitu tenorem ſeruante, illud hæret immobile, dromon è conſpectu repentè, nec opinatò, Xauerio nimirum velificante, proripitur. Hoc inquam tàm inſigne donarium Indiæ appoſitè, ac temporicum

euentu tam admirabili peruenit ad nos, cum illæ ſociorum inde perlatæ litteræ legerentur, quæ Iaponicæ Inſulæ Religionem, vel naſcentem, vel adultam vberrimo incolarum ſanguine conſecrari quotidiè ſignificabant. Reputauimus enim animo, illius eſſe ſementem brachij primam, quæ poſtmodum à ſacerdotibus noſtris illuc ſubinde profectis; diligenter exculta tam amplos demum attulit matura iam fruge prouentus, vt ipſa propemodum Eccleſiæ rumpantur horrea manipulis martyrum. O Inſulam verè fortunatam! ô campos Elyſios! ô fertilitatem cum aureo illo Chriſtianæ Religionis ſæculo comparandam! Audiuimus, cum illæ recitarentur Epiſtolæ, Chriſtianorum iam in ea Inſula numerari millia omnino quingenta, vbi nullos planè reperit, cum in eam primus Euangelij præco peruaſit Herculeo illo labore Xauerius. Audiuimus, à Tyranno proſcriptis, atque ad necem deſignatis omnibus, qui Chriſto nuncium eiuratione publica non remitterent, non modo ex ſingulis ordinibus extitiſſe permultos, qui requiſiti, & poſtulati ſartam, tectamque Seruatori fidem, obita fortiter morte ſeruarint; ſed hominum etiam amplius viginti millia ſua Iudices voluntate conueniſſe; ſingulóſque Religionem ſe profiteri palam affirmaſſe, paratos, procinctoſque, ad eam oppetendam interitus formam, quam ſuo illi iudicio decre-

uiſſent. Audiuimus, increbreſcente quotidie magis, & adhuc perdurante diritate tyrannidis, puero impuberes, ac puellas ad exquiſitiſſima ferri, flammarumque cruciamenta cum auiditate decurrere. Audiuimus, mœrore tabeſcere, quibus caſu aliquo parceretur, lætitia geſtire, ac triumphare, qui raperentur ad mortem. Audiuimus, matresfamilias, aut præmittere liberos ad lanienam, aut angi animo, ac dolere, quòd non præmitterent. Audiuimus, ipſos quoque agrorum cultores, & vrbium plebeios, queri dolenter, ac lamentari, quòd cũ viri primarij ſcriptis codicillis Chriſtianam profiterentur Religionem, ac ſua darent nomina quæſitoribus, & emiſſarijs Principum; ipſi præteriti eſſent, & ab ea depulſi gloria, quam omnibus ordinibus eadem pietas vellet eſſe communem. Audiuimus inquam hęc, & cum audiremus, iterum ea nobis videre videbamur primæuæ Religionis tempora, cum orbis terrarum trecentos ipſos annos, tyrannide, ac fœdiſſima ſuperſtitione vexatus, vbiq; Chriſtianorum ſanguine redundauit. Vnum tamen audiuimus, quod ne de ſæculis quidem illis beatiſſimis accepimus vmquam in maiorum annalibus: Fuere nimirum aliqui, nec ſanè pauci, qui in cœtu frequenti, acuto graphio ſibi venis inciſis, ſuum, & nomen, & Religionis caſtiſſimæ genus deſcriberent ſanguine, quod in acerbiſſimis cruciatibus

bus vellent ad extremum vſque vitæ ſpiri-
ım retinere. quam ſyngrapham non dubita-
ınt Tyranno legendam vltrò proponere; vt
ɔ ea illum ſpe deiicerent, quam de Chriſtia-
is ad ſuperſtitionem perducendis concepe-
ıt animo vaniſſimam. O nouos inuictæ forti-
ıdinis apices, & mentis auctori Deo deuotæ
ıagnanimos characteres! ô pacti, conuenti-
ue pulcherrimi litteras inauditas! ô piæ con-
ıirationis ingenioſiſſima ſymbola! ô hiero-
lificas notas nullis Ægyptiorum artificiis
xaratas! Sed ô beatos etiam ſacerdotes illos,
uorum exculti doctrina populi tàm longin-
ui, ac barbari cœperunt tam excellentem
ɔntemnendæ mortis ſcientiam, tamque no-
am profiteri philoſophiam. Fuerunt quidem
æc illius Xauerij ſemina, qui cæteris in eo
ıſcipiendo labore præiuit; ſed ſunt etiam eo-
ım vigiliæ ſacerdotum, quos Societas ab
ioano ſittore ad Inſulam vſque Iaponiam to-
ɔ planè tractu haud minus frequenter habet
iſpoſitos ad docendam Religionem, & re-
:am fidem, quàm Luſitanorum inuicta natio
larum iam orarum omnium maritimarum,
: totius Oceani domina, ad mediterranea-
ım gentium ſuſtinendos impetus, excurſio-
ēſque pyratarum auertendas, vbique collo-
ıuerit in præſidiis ſuos. Quem ſanè fructum
vt hic tandem aliquando claudatur oratio,
ıde cepit exordium) quem inquam fru-

Digitized by Google

ctum, alióſque multiplices, quos ſupra commemorauimus, quoniam expectat à munere veſtro, non Societas modo, ſed Chriſtiana Reſpublica; non tam vobis hodie, quam Eccleſiæ gratulamur vniuerſæ iſtam delati ſacerdotij dignitatem; cum ea ſit, quæ publicæ felicitatis procuratione ſuperat Reges, acceptæ vitæ beneficio parentes vincit; inſtitutione doctrinæ præceptoribus antecellit.

Digitized by Google

IN SOLEMNI

VOTORVM INSTAVRATIONE.

Ad Sodales Romani Collegij.

ORATIO III.

REPVTANTI mihi quàm difficile ſit in hac Collegij noſtri quaſi Panegyri, vbi, quemadmodum accepi, toties ante me verba fecerunt cum approbatione tam multi, vendibile aliquod, & veſtris accomodatum auribus argumentum inuenire, feliſſimi eſſe poëtæ videbantur: qui tametſi mariã nanciſcuntur obuiã, atque aliorum ſæpè arminibus decantatam, numquam tamen in e verſantur, de qua cum audientium volupta- dicere ſe poſſe diffidant. Quid enim ita tri- im, aut tàm ſæpe tractatum ſit, quod fictis de itegro fabulis, & egreſſionibus amplifica- im, ſubito rerum euentu tamquã nodis inex- licabilibus impeditum, inductis repente Diis xpeditum per machinam, iis, qui adſunt, le-

guntvè inauditum, & nouum videri non poſſit? Hanc ego liberam excogitandæ rei facultatem, commentandique licentiam cùm viderem eximiè tributam eſſe Poëtis, Oratori denegatam, hærebam animo PP. nec facilè reperiebam qua ratione ſic actum agerem, vt vobis qui tàm ſæpè ſpectaſtis, idem actus inſolens, & nouus eſſe videretur. Vnum aliquando venit in mentem, quod in omnium quidem oculos continenter incurrit, ſed tamen ita eſt ad rationes noſtras affectum, nobiſque coniunctum, vt id iucundiſſimè veſtris accidere debeat auribus, & excipi ſignificatione voluntatis aliqua ſingulari. Quid enim? An non ipſi cum hæc repetita certis anni temporibus vota, cum hanc veteris inſtaurationem ſacramenti, cùm hunc variorum ordinum ex noſtra Sodalitate conuentum nomina deferentium ſua contemplamini, oculis propemodum videtis ipſis quandã celebrari luſtrationem, & cenſum; vbi ſolẽni cerimonia expietur exercitus, vbi milites recenſeantur, & copiæ? Quotannis hoc inquam aſpicitis, ac fortaſſis etiam de illa noſtrorum militũ recenſione luculenta cogitatis: Et tamen nihil futurum eſſe iucundius animis veſtris ſcio, ſi me de hoc argumẽto vtcumque dicentẽ attentè quod ſoletis, & perhumaniter audieritis. Sit igitur hoc caput, hic excurſus, hic exitus, & sũma totius orationis meæ: nihil aliud eſſe ſacramentũ, & vota, quæ nun-

enpauimus ſemel, conceptis iterum verbis tam ſæpè repetere, niſi copias haſce noſtras expiatione luſtrare, ac militum, qui purpureum I E-S V vexillum ſecuturi ſunt, arma, & nomina recenſere.

Neque verò, quòd exercitus, copiarumque ſimilitudinem traxerim ad nos, mirabitur alius, niſi qui noſtræ Sodalitatis parentem ignorat, & incredibilia tanti operis exordia non recordatur. Nam ſi prima illa, è quibus hæc eſt excitata Societas, repetere memoria velimus initia; quis tam ampli nominis auctor occurret, niſi quem in acie vix puberem, non parentum auctoritas, ſed ipſa naturæ compulit inductio: quem in caſtris, non tàm inſtitutio imbuit, quàm ſingulare quoddam ad bellum, atque arma factum educauit ingenium? Superuacaneum eſt hoc loco multis indolem hominis commemorare; ac dicere, quanta cum dignitate, militaris vitæ munera tractaret omnia, quanta cum ſecuritate res arduas, ac perdifficiles inuaderet; quanto cum ardore quicquid ſemel aggreſſus eſſet, quanta cum animi conſtantia perſequeretur. Pompelone quam hoſtium impreſſionem, quàm telorum, tormentorumque ſuſtinuerit tempeſtatem, & vim, quanta cum negligentia ſui venerit in hoſtiũ poteſtatẽ vulneratus, legiſtis, audiſtiſq; ſæpenumerò, & res notior eſt, quàm vt à me debeat vobis in hac oratione plurib⁹ inculcari.

Illud vniuerſè dici de tanto capite poteſt. quæ aliis abſolutæ iam artis, ac exercitationis diuturnæ facinora ſunt, ea Ignatio tyrocinia fuiſſe, ac prima militiæ rudimenta. Quorſum ergo tantam eius animo belli tractandi cupiditatem inſeuit Deus, niſi vt tam egregios impetus ad noua quædam prælia, pugnáſque transferret? Et paruit Dei parentis imperio confeſtim Ignatius, vbi primum è præſidiis illis ad nouum armorum genus intellexit ſe diuinitus euocari. Quid enim ſequebatur aliud, cùm vix inita noua ratione viuendi, veſtem cilicinam induit, & ſparteo fune ſe cinxit? loricam haud dubiè ſumebat nouam, & militare cingulum induebat. Quid, cum ſolidam noctem ante aram Virginis Magnæ traduxit inſomnis? quid agebat, quid moliebatur? An non ea vigilia, cuius patientia initiari ſolebant in Hiſpania ſacri milites, planè ſignificabat, de nouo ſe militiæ genere cogitare? Quid cum ſocios vndique coëgit, cum hanc è tam diſtractis hominibus conflauit Sodalitatem? bellicum haud dubiè delectum habebat, milites conquirebat, & ſcribebat nouos, quorũ diſciplina, & virtute Chriſto, Imperatori Maximo terrarum ipſum orbem debellaret. Operæpretium eſt, ea, quæ dico in illa duorum vexillorũ commentatione pulcherrima, quam ipſe in ſuarũ Exercitationũ libello ſcriptam reliquit, non tàm animo relegere, quàm oculis intueri.

Quos enim eſſe putemus eos, qui repudiato
iniquiſſimo Inferorum Rege, vexillum Chriſti
ſequuntur ad abſolutiſſimum, orbis terrarum
imperium affectantis viam? Sodales videlicet illi ſunt, quos exercitationibus diuinis ante condocefactos, ad IESV Regis iuſtiſſimi caſtra euocabat Ignatius. Quid multis opus eſt verbis? Societatis officia, veluti per partes intueamur: hominum tàm multos ordines, ad vnius omnes intentos imperium, in quauis terrarum plaga viuendi rationem penè fortuitam, veſtem à vulgari non diſcedentem, peregrinationes aſſiduas, excurſiones in pagos, deceſſiones in longinquas, & remotiſſimas terras, expeditiones ad Turcas, ad poſtremos vſque Barbaros, in Iaponiam, in Indiam, in Braſiliam, in Sinarum illud Regnum muro vallatum, & ſcopulis, ſuſceptas nuperrime profectiones. Hæc inquā, aliaque id genus innumerabilia, ſi diligentius in hac Sodalitate videamus, exercitum haud dubiè dicemus hunc eſſe, artibus abſolutum, & perfectum ſuis; copias inſtructiſſimas armis, & militari lege ſapientiſſimè temperatas.

Scio, Religioſas familias vniuerſas Eccleſiæ copias eſſe militares, atq; armamentaria quædā iis expreſſa diuinitus, quæ Diuo Franciſco Cælitū nobiliſſimo de vitæ genere deliberanti per viſum demonſtrata fuiſſe accepimus. Quin etiam illud audiui ſæpiſſimè, ſingulos huiuſ-

modi ordinum viros à Deo deſignatos, atque adumbratos eſſe bellica illa lege perueteri; qua caſtris excedere iubebantur qui domum exædificaſſent nouam, qui plantaria ſeuiſſent, ac vineas, qui ſe coniugio deuinxiſſent, aut alioqui viderentur eſſe formidoloſi. Dicuntur hæc verè de ſingulis ordinibus; neque cæteros ex albo diuinæ militiæ diſpungimus, cùm nobis ipſis hoc militiæ nomen imponimus. Sed tamen illud quoque citra temeritatem, atque arrogantiam dixerim, eam in nos laudem, neſcio quo pacto ita conuenire præcipuè, vt noſtræ Societati ſepoſita, noſtroque Nomini eſſe propria videatur. Habeo ſubſcriptores, ac teſtes, qui eam nobis appellationem præ cæteris indiderunt, ſapientes, & egregios viros; in primíſque Pium illum Quartum Pont. Opt. Max. à quo minimè vulgares extiterunt in nos liberalitatis, ac beneuolentiæ ſignificationes. Is ergo qua rerum erat humanarum, diuinarumque prudentia præditus, cum nouam hanc IESV familiam paulo ſuperioribus excitatam annis, cum eius in tuenda, proferendaque Religione labores, cum ardorem animi, cum tam multas exercitationes diligenter attenderet, Ignatij Sodales, & poſteros, non milites modo, quod eſt commune cum multis, ſed, quod ei videbatur huius ordinis proprium, milites appellabat ſuos. O glorioſam, & in omnem perhibendam æternitatem noſtri

ominis appellationem! Quid erat cauſæ, cur
ccleſiæ Moderator ille ſapientiſſimus eximie
os diceret milites ſuos? Num alios Religioſo-
um ordines, haud ceſſantes exponebat in me-
lium, aut præteribat, cum hæc de nobis ita
nagnifice pronunciabat? minime vero. Quid
gitur appellatione tam ampla ſibi volebat?
ignificabat nimirum huiuſce Sodalitatis ho-
nines haud eſſe recenſendos inter gregarios,
& manipulares, ſed inter Eccleſiæ Primipilos,
ac Centuriones, inter eos, qui Pontificium ſti-
pant latus, qui Baſilicam Chriſti cuſtodiunt,
qui ſunt, vt breuiſſime faciam, Chriſtianæ Rei-
publ. milites Prætoriani. Libet armatos illos
hoc loco memorare, quibus vtebatur ſui cor-
poris cuſtodibus Salomon, Rex vniuerſorum
beatiſſimus, atque omni, tùm diuitiarum, tùm
deliciarum genere cumulatiſſimus. Hos enim
diſertus Hebræorum Hiſtoricus, equites fuiſſe
tradit ex primo iuuentutis flore collectos, ſta-
tura procera, promiſſo capillamento, Sarrana
purpura conueſtitos. Quo cultu quantumuis
amplo minimè contentos, addit, cæſariem,
quam habebant pulcherrimam, perfundere
fuiſſe quotidie ſolitos ramentis longè tenuiſ-
ſimis, & aurea ſcobe: vt vbi ſolis continge-
rentur radiis, quidam exiſteret è capitibus ful-
gor, qui ſolem ipſum ſpecie, ac pulcritudine
vinceret. His igitur ille Pont. Max. Salomonis
equitibus (ſic enim tàm honorificum prudētiſ-

ſimi viri placet interpretari dictum) his inquam equitibus, agminis noſtri milites exiſtimabat eſſe perſimiles, hoc eſt eos, qui cum alijs ordinibus actuoſis, Romanum Pontificem quaſi cuſtodes, excubitoreſque circumſiſterent, qui dies, noctéſque Chriſti Prætorium obequitarent, qui virtutum vterentur cultu purpureo, planéque Regio; qui doctrinæ, liberaliumque diſciplinarum ornamenta, veluti capillum è capite in Reip. corpus quacumque diffunderent, qui demum, & ipſo Ieſu imbuiſſent animum, & foris quoque reſperſi, pulcherrimi nominis auro fulgurarent.

Cùm ergo ſic, vt diximus, ad iuſtæ militiæ formam expreſſa Societas ſit, vt militarem in Eccleſia vitam ducere, ac caſtrenſia obire munera videatur, minimè dubitandum eſt, quin hac tanta, quæ toties repetitur à nobis ſacramenti celebritate, illud ſibi voluerint prudentiſſimi viri, maiores noſtri; vt eorum militum ritu qui verſantur in acie, hic etiam exercitus iam centuriatus, iam ſcriptus, iam obnoxius, ac iureiurando deuinctus, & recenſeatur numero, & ſolemnibus expietur ſacris, & nouo ſacramento retineatur. Vt enim huius militiæ rudimentis inſtruimur, cùm in noſtræ Sodalitatis tyrocinio ſumus, vallo continemur, & caſtris, cum liberalium artium arma paramus: hyemamus in hybernaculis; cum ad tempus in otium ſecedimus, & res diuinas animo

mmentamur; in aciem venimus, ac pulue-
n, vbi concionibus ſacris, omnique officio-
m, atque exercitationum genere manus cum
cleſiæ perduellibus, cum improbis, ac ſcele-
s, cum ipſo Chriſtiani nominis hoſte conſe-
nus; ita cum tanto ſociorum concurſu, &
atulatione communi obſtrictum iam votis
imum votis iterum obligamus, nihil agi-
us aliud, quàm ipſum armatorum inimus
ımerum, confirmamus noua religione co-
as, expiatione ſaluberrima caſtra luſtra-
us.

Ac videte P P. quàm nihil in hoc cenſu
eſideretur eorùm, quæ numerandis atque
xpiandis exercitibus à maioribus vſurpata
uiſſe accepimus. Ipſam luſtrandi rationem
xponamus, expoſitamque cum hac noſtra,
militudine pulcherrima, comparemus. Cum
ntiquorum annales, & monumenta peruol-
o, quatuor omnia res Imperatorum acie lu-
tranda diligenter, accuratéque vidiſſe com-
erio: vt recenſeret numerum, aduocaret con-
ionem, vetera, quæ fuiſſent in exercitu pec-
ata nouis emendaret legibus, hoſtias cæde-
et, & victimas, quibus potiſſimum totius ag-
ninis expiatio contineri putabatur. His por-
o eo modo perfectis, exercitus, & Impera-
oris oratione, & ſacrorum cerimonia fir-
matus educebatur è caſtris, atque in hoſtem
velut impetu ſumpto promouebatur alacrior.

Quæ quidem in hac noſtra luſtratione ita expreſſa ſunt ſingula, vt eadem planè ſtato tempore oculis propemodùm ipſis intueamur.

Quantum enim ad Ducem exercitus concionantem attinet; quid externa illa Moderatoris noſtri parænesis, & oratio fuit, niſi concio quædam Imperatoris exercitum numeraturi, & milites adhortantis? Quid illa votorum nuncupatio, articulatim, & diſtinctè ſingulorum inſtaurata ſacramentis, niſi publica quædam eorum recenſio, qui Sodalitatis ſequi præterea ſigna etiam velint in poſterum, & ſtipendia demum facere cum veteranis? Quid illa eorum, quæ domi, foriſque peccantur, veluti præconis voce hoc ex loco exaudita toties enumeratio? quid illud pene Pythagoreum triduo toto ſilentium? quid voluntaria cuiuſque in ſuos ipſius mores animaduerſio, niſi caſtigatio quædam in omnem permeans exercitus partem, & militaris emendatio diſciplinæ?

Reſtat ſacrificium, & litatio: in quibus ad exercitum luſtrandum tantam ſemper omnes vim eſſe crediderunt, vt hodieque ipſi etiam Chriſtianorum militum Duces, & Pontificum Imperatores, niſi re diuina ritè, ac ſumma religione peracta, non recenſeant in acie copias. Vtinam ego ſacrificium, quòd à vobis hodierna perfectum eſt die, Sodales, vtinam hoſtias, quas Deo parenti optimo, quas Chriſto ſerua-

ıri nuper immolaſtis, ita complecti oratione
ɔſſem, vt intelligentia, & cogitatione com-
·ehendo. Res eſt animo reputanti iucundiſ-
ma, ſed dictu perdifficilis, & quæ non elo-
ıentem modo, ſed diſertiſſimum etiam po-
ulet oratorem. Nam quod obſecro ſacrifi-
um ſit, vbi nulla occidere ante aras videatur
ctima, vbi nulli cernantur, qui pecudem
gulent ſacerdotes, ac popæ, vbi nulli exau-
ıntur cornicines, vbi ſecures, vbi ſimpula,
ɔi libæa, vbi cætera deſint inſtrumenta ſa-
·orum? Et tamen eam hic intueor animo li-
ındi rationem, ac formam, quæ non modo
ınctis ſacrificij numeris abſoluatur, & parti-
us, ſed omnes etiam vincat Antiquorum ce-
monias, & ſanctitates. Vultis à capite om-
ia ſingillatim, rebus vtriſq; conferendis euol-
amus? A victima capiatur initium: quam ha-
eo vobis exhibere candidam, floribus orna-
ım, & ſertis; ijs denique ſimilem, quas cum
ætera pompa in Capitolium præmiſere trium-
hantes. Quam enim hic ego victimam dico,
iſi veſtrum ipſorum animum votis ad aras ob-
rictum, & ſacramentis, omnium varietate vir-
ıtum, quaſi lemniſcis, atque infulis corona-
ım, innocentia, integritate, caſtimonia, velut
lbo colore perfuſum, & triumphantium ſacri-
cijs accommodatum? His videlicet orna-
ıentis victimæ veſtræ nimium quantum ille
:rum opifex delectatur, & capitur Deus.

Quæ, ſi tollas, ne illa quidem ampliſſima Regum accipit munera. quæ gemmis, auroque diſtincta comparauit rapina, ſuſpendit in templis elatio, vitæ ſuperbia dicat. Præclarè Socrates expreſſit hæc in Alcibiade: vbi perſtricta, deriſaque mortalium in litando prodigentia, Græcorum exemplo demonſtrat, Deós, non tam victimis, quàm pietate, ac religione placari debere. Cum enim Athenienſes, vt ipſe loquitur apud Platonem, diuturnum iam in Lacedæmonios bellum gererent, & ſe terra, marique aduerſa ſemper vſos fortuna viderent; Ammone conſulto, cauſam ſciſcitati ſunt, cur pro Lacedęmonijs ita pugnaciter ſtarent Dij, quibus illi minuta quædam, atque inutilia mactarent animantia: deſererent Græcos, qui nitidas, & obeſas boues, auratis inſignitas cornibus, qui hoſtias ſumptuoſiſſimas immolarēt. Haud multis exorari ſe paſſus eſt Iuppiter. Illicò reſpondiſſe fertur; Multo ſibi magis placere Lacedæmoniorum preces, & probitatem, quàm omnia, quibus victimas inſtruerent, ornamenta. Veriſſima ſanè vox, atque oraculo digniſſima. ſignificat enim, hominis animum obligatum religione, caſtiſſimis ornatum moribus, pietate imbutum, & fide, hoſtiam eſſe Deo gratiſſimam, & eam, cum qua virorum Principum, quantumuis amplæ, ac magnificæ victimæ haudquaquam poſſint de pulcritudine, de pretio, de dignitate contendere. Quæ

uoniam in veſtro ſacrificio ſumma ſunt om-
ia, libet hic exclámare, Sodales : ô victimam
erè candidam, verè maximam, ijs longe ſum-
tuoſiorem, quæ

Romanos ad templa Deum duxere triumphos:

i qua profecto, ne id quidē deeſſe video, quod
i ſua illa victima ritè, atq; ex ſacrorum legibus
nmolanda nimiopere requirebant antiqui,
uorū nimirum ea primum in ſacrificio cura-
:at, vt vinculis ſolutas, & liberas aris admoue-
:nt hoſtias, deinde animaduerterent diligen-
:r, nùm ſic admotæ reſiſterent victimarijs, ſe-
ırim excuterent, & fugam tentarent; an ſe pla-
dè, quietéque ſtantes, feriendas, iugulandaſ-
ue præberent, immo etiam annuentes. Illud
ıim cum fieret, vitio peragi rem diuinam ſuſ-
icabantur : cum hoc eueniret, gratiſſimum
ijs eſſe ſacrificium iudicabant. Peccent vt
olunt illi ſuperſtitione miſerrima, dum nobis
ſis, quam non vident, veritatem adumbrent.
ı veſtro quippe ſacrificio victima verè vo-
ıntaria, nullis obſtricta vinculis, nulla vi ſed
npulſa ſeruiendi deſiderio, ſiſtitur Deo. hîc
curim aſpicit interrita, hic ictum opperitur
cura ſui : hic Sacerdotum annuens manibus,
ım lætitiæ ſignificatione proclamat : MO-
IATVR ANIMA MEA MORTE
VSTORVM. Et ſanè ita factum eſt ho-
erna die, Sodales, cum votis conceptis, pa-
imonio vos, & rebus omnibus abdicaſtis, cum

nuncium corporis remiſiſtis voluptati, cum vos ipſos in aliorum poteſtatem veluti mancipio tradidiſtis, cum aris admoti, ſponte ſecuris ictum excepiſtis, cum igne illo, quem voluit Deus vehementer accendi, conflagraſtis, cum ipſa denique morte iuſtorum occidiſtis. Faceſſant ergo vitæ blandientis illecebræ: nec amplius iam libertatis, opum, gloriæ cupiditas eorum inuadat animum, qui ne in viuorũ quidem numero recenſentur. Cæteris emuntur latifundia, cæteris aratur, cęteris metitur, cæteris duplicat cenſum mercatura, cæteris ſtrepunt iudicia, & fora; cæteris emporia celebrantur: vobis ad opes, vobis ad gloriam, vobis ad libertatem interclusa eſt via: vobis adempta iura ciuitatis, vobis, ne vitæ quidem vſura poterit communis eſſe cum cæteris. Vos è mortalium ſocietate penè diſpuncti; vos affinium, cognatorumque frequentia, vos clientelis, vos amicorum præſidio ſpoliati eſtis: vos capite cenſi, immò etiam capite diminuti: dicam in ſumma; abſcondita iam eſt vita veſtra cum Deo. Quid ergo reliquum eſt? Res perfecta, Viri. Concionantem Imperatorem audiſtis, ad veteris diſciplinę libellam, & normam omnia repoſcentem. Recenſiti iam eſtis, exceptoribus, atque amanuenſibus Angelis; teſte Cælitum Curia iuraſtis ex animi veſtri ſententia, & militare ſacramentum in Chriſti nomen renouaſtis. Litatum eſt, non modo ritè, ve-

m etiam ſplendidè, ac ſumptuosè. Si qua
lpæ labecula, quod fert ipſa propemodum
ccantis vitæ neceſſitas, animis hæſerat ve-
is, luſtratis ordinibus, expiatis caſtris, oblite-
a iam eſt. Quid inquam ita perfectis omni-
s, eſt reliquum, niſi vt exercitus egrediatur
èpimentis, & quà pedetentim, qua citatim
:edens, in hoſtem feratur, aggeribus, & val-
:ircumfuſum? Ite fortiſſimæ legiones, ite
lcherrimæ Chriſti copiæ quà vox Imperato-
,& claſſicum vocat. Ite quò vos hortatur ille
:iorum globus, quorum domi diſpoſitas ima-
ıes intuemini. Illos è medio ſuſtulit tyrãno-
n gladius, hos Barbarorum extinxit incen-
ım illis turpiſſimus carnificũ laqueus iugu-
n fregit; his patibulum, ſanguinis ſtillicidio
ım ademit. Sed nullus eorum eſt, qui vitam
n pulcherrima cauſa poſuiſſe non glorietur.
letis exultantem Babylonem, videtis in Ba-
oniæ campo funeſtum Luciferi vexillum;
etis tam multos, qui perfidioſum illum ſe-
intur Ducem, deſertores ipſos, ac transfu-
: videtis tàm varias oppreſſas iniuſto domi-
ı nationes. Quin infeſtiſſimum prædonem
mperio Chriſti depellitis? Quin manubias
auertitis? quin eripitis captiuos ex iniquiſ-
i victoris poteſtate? quin populos acerbiſ-
ı vexatos ſeruitute liberatis? Veſtras imbutæ
:rſtitione prouinciæ reſpiciunt manus, ve-
n opem implorant corruptis contaminatæ

Ee

Digitized by Google

moribus Ciuitates : ſupplementum ſocii depoſcunt, qui honeſtiſſima defuncti morte, iam pridem in acie deſiderantur Cauete etiam, atque etiam, Sodales, ne vitio veſtro, quod monet Baſilius, ſuperbus victoria Lucifer, Chriſto Seruatori exprobret amariſſimis verbis paucitatem eorum, qui ſalutem diuino quæſitam ſanguine complexi fuerint : eorum glorioſè multitudinem oſtentet, qui ſua voluntate ſempiternum exitium ſint proſecuti.

Hoc inquam, ſi vitio noſtro fieret, ô nos ignauos, & molles, qui hoſtem aggredi auſi non ſimus! ô immanes, & barbaros, qui noſtræ libertatis Vindici; qui Parenti Optimo ab improbo deſertore tantam imponi contumeliam voluerimus!

Digitized by Google

IN RENOVATIONE /OTORVM AD SODALES Romani Collegij.

ORATIO IV.

INSTAVRATIVVS hic Votorum dies, quem feſto domeſticarum ædium cultu; quem ſociorum concurſu percelebri, quem ſignificatione lætitiæ, quanta poſſumus maxima frequentamus, plura mihi quidem Natalium enera, quæ veteres priuatim, ac publice co- ıeruntin memoriam redigit; ſed tamen eam otiſsimum celebratiſsimã lucem ponere vide- ır ob oculos, quã Romæ olim, Vrbis modera- ıres, ac principes, idcirco Imperii ſui natalem ſe volebant, quòd ea die ſecunda legio- um acclamatione conſalutati fuiſſent, at- ue inauguratò tam amplum Romanæ Ciui- tis, hoc eſt totius terrarum orbis adita poſ- ſsione; cepiſſent Imperium. Cùm enim p ri ıum Auguſtus initi à ſe Principatus diẽ in po-

ſterum à populo celebrari iuſſiſſet, eum cæteri quoque ſecuti morem Imperatores, tanta Circenſium, aliorumque munerum magnificentia ſuimet ornarunt, inſtruxeruntque Natalem Imperii, vt ad vltimum extiterint etiam ij, qui diem illum non dubitarint appellare Palilia: quæ tamen accepimus ſolita quotannis magnificentiſſimè coli ad memoriam Vrbis conditæ repetendam. Significabant enim, eo planè tempore de integro à ſe fundatam Vrbem, & locatum imperium, quo tempore ipſi ad eám fuiſſent rerum omnium ditionem euocati. Siue igitur priuatos illos ego reputo dies, quibus priuatim ſuum vnuſquiſque Genium colebat, & primum in hanc lucem exortum ſibimet ipſi gratulabatur; ſiue ciuitatum, oppidorumque natales publicos, quibus fundatarum iam vrbium initia iucundiſſimo quodam animi ſenſu, & ſpectatiſſima ſignificatione lætitiæ recordabantur; ſingulorum equidem hodie animo mihi, & cogitatione ſpeciem fingo: ſed tamen eius nominatim, quem in gratiam Imperatorum venerabantur, expreſſam in hac noſtra gratulatione formam oculis propemodum ipſis mihi videor intueri Illi enim iſtorum Natali noſter hic mihi videtur eſſe perſimilis dies, cum intueor, ea nos iterum tanto cum gaudio, & pietate ſacramenta repetere, cum video veteranos iterum in ea verba iurare, quibus olim Chriſtum rerum ſuarum dixerant do-

num, atque animorum ſalutarant Imperato-
n.
Quare minimè vobis rem iniucundam à me
i putabo, ſi demonſtrauero illos tam varios,
hoc noſtro, ad viuum expreſſos eſſe natales
s: eum, quem pro ſe quiſque priuatim cum
eſſariis propinquiſque celebraret domi;
n, quem vrbes, & Reſpublicæ ſuis comme-
randis initiis publicè colerent, eum, quem
peratores ad ſuam ipſorum inauguratio-
m firmandam, ſibi proprium, & ſepoſi-
n eſſe voluiſſent. Et quoniam amplior eſſe
letur in hoc poſtremo vis, & expreſſior
ædam cum noſtro ſimilitudo; ab eo, veſtra
m venia ſumamus initium, illudque prin-
pio confirmemus: id demum renouandis
ramentis ex maiorum præcepto, atque ex
teri conſuetudine nos agere, vt eum Na-
em Imperii recolamus, qui tum fuit in-
tutus, cum primum Votorum beneficio, &
venimus in Chriſti Seruatoris optimi di-
onem, ac poteſtatem. Quod antequam fa-
re aggredior, illud dicere habeo, quod eſt
omnium quidem ore, ſed plus nimio diſ-
tari, tractarique non poteſt: nullum eſſe,
que Ciuitatum, neque gentium vniuerſa-
m Iuri perſimile Ius, quo corporum, ani-
orum, rerum noſtrarum omnium poſſeſſio-
m ſibi vendicare non debeat Deus. Vt
ac demum intelligatur, neminem vnquam

vnquam fuiſſe à populis appellatum æquius Imperatorem, ac dominum, quam eum, cui ereptum à nobis per ſummam iniuriam aliquando tandem reddidimus ſolemni cum ſacramento dominatum.

Nihil hic ego dicam de Dei optimi Maximi præſtantia, diuinæque illa excellentia naturæ, quæ vel hoc nomine dominationem in omnia poſtulat, quòd ita cæteris antecellit, vt ſi cum ea comparentur, ne apparere quidem, aut eſſe in rerũ vniuerſitate videantur Nihil de corporis noſtri coagmentatione mirabili, nihil de animi procreatione plane diuina, nihil de gloria ad quam conditi ſumus immortali, ac ſempiterna: quæ ſatis ipſa per ſe demonſtrant, in quorum eſſe poteſtate debeant ij, qui à præpotente illo molitore ſunt è nullis omnino rerum initiis excitati Hanc inquam diuini cauſam in nos imperii, ac poteſtatis facile prætermitto, vt de illis iuſtæ ditionis quaſi fontibus dicere poſſim amplius, quæ ortum in ciuitatibus habuerunt, & quotidie ab iis, qui iure in aduerſarios agunt deducuntur in forum Ita enim intelligemus quantum hoc diuino teneamur imperio, ſi non modo conditionis vi, tam longe ab Auctoris excellentia diſtantis, eiuſque beneficio molitionis qua in hanc lucem educti ſumus, verum etiam multiplicis varietate iuris, quod à nobis ipſis tractatur in foro, nullam noſtri partem, planeque rem nullam videamus eſ-

e,quam vniuerſitatis architecto, & moderato-i Deo non debeamus. Quantum igitur ex ve-erum monumentis, & Rerumpublicarũ inſti-utis intelligo,tres fuere potiſſimũ res, quæ le-gitimum perficerẽt poſſeſſorem ,ac dominum: i iuſtam adiiſſet hæreditatem; ſi ceſſiſſet in iu-e,qui poterat cedere; ſi ſub Corona factis au-ctionibus coëmiſſet Quæ cauſæ ſic in Deo ſup-petunt ſingulæ,vt ſi diligẽtius ad calculos vocã-la res ſit,ne noſtri quidem vſurã habere vlla ra-tione poſſimus. Quod enim primum attinet ad hæreditariũ ius, quotuſquiſq; in ſacris illis lit-terarum noſtrarũ monumentis ita ſit hoſpes, vt ſæpe non legerit, Chriſtum æterni Patris filium ſempiternum inſtitutum hæredem vniuerſorũ fuiſſe,pulcherrima gentium omniũ,terrarumq; poſſeſſione locupletatum? Neq enim tam mul-ta, quæ Conditor ille ſapientiſſimus procrea-uit,alium dominum habent, niſi quem ipſe in multis fratribus natu maximũ eſſe voluit,& hæ-redem ex aſſe facere; cæteris nõ quidem ei ſub-ſtitutis,ſed traditis in ditionem, & ſeruitutem. Quid illa ceſſio?quid mãcipatio,alienatioq; per nexum?quam eo tẽpore ſolemni fecimus actio-ne, ac formula, quo tempore Chriſtianæ Reli-gionis dedicati ſumus initiis,& Tyrannide,qua tenebamur, eiurata, ſancte promiſimus, à man-cipis, ac vindicatoris Dei nunquam nos eſſe imperio, ac poteſtate receſſuros. Id videlicet erat, quod tum polliciti ſumus, cum cæteris

nuntium nos remittere poſſeſſoribus affirmauimus, & Deum illius quoque libertatis dominum nuncupare, quàm ab eo, noſtro vtendã accepimus arbitratu. Iam vero emptio illa ſub haſta, & corona, dici vix poteſt quantum nos afferat, atque adiudicet Deo. Quid enim aliud fuit æterno Parenti, æternum Filium ad humanas ærumnas in hoc vitæ naufragium abiicere? quid diuinum illum ita prolixe, largeque ſanguinem dare, niſi pretium ipſum exoluere, quo nos (ô miſeram generis humani conditionem) noſtro iudicio, & voluntate captiuos in cataſta viliſſimis propoſitos emptoribus emeret ipſe minime nouæ addicendos ſeruituti, ſed in libertatem filiorum aſſerendos? Nullum ſane ius, ex iis, quæ habet in humanum genus potentiſſimus Auctor, ſoliti ſumus crebrioribus, quàm hoc vſurpare ſermonibus: quia nullum eſt, neque pondere maius, neque obligatione firmius, neque animis noſtris commemoratione iucundius. Et tamen his etiam eſtractis diuinæ in nos, charitatis ne dicam, an poteſtatis arctiſſimis vinculis, auſi ſumus inſanæ libertatis, ac licentiæ ſignum ſuſtollere, inuadere Dei præpotentis Imperium; ius omne, faſque conuellere, depeculari Regias opes, res alienas ad vſus noſtros interuertere, liberaliſſimi, atque amantiſſimi Domini poſſeſſionem occupare. O Spartacos audaciſſimos! ô ingratiſſimos fi-

lios! ô libertinos infames, ô deſertores! Cruces, cruces inquam, & inaudita tormentorum genera fuerant transfugis hiſce comparanda. Cuius enim iniquitatis, & temeritatis fuit, eam rerum ſuarum poſſeſſione depellere, qui tam amplo hæreditatis, mancipij, emptionis iure debeat omnia poſſidere? Sed non ea parentis benigniſſimi mens, & conſilium fuit. vbi perduelles accidentes ad genua, & ſupplices vidit, minime grauatus eſt indignum facinus condonatione magnifica obliterare, ac eos iterum intra familiam accipere, quos ita nouerat ad audaciam proiectos, quos ita fuerat expertus elatos animo, & contumaces. Quanta tum profecto noſtra illa gratulatio, animique iucunditas fuit, cum hanc ingreſſi ſodalitatem, hoc eſt, ad Imperatoris dominatum, & caſtra regreſſi, non ea modo, quæ mancipio illi debebantur, & nexu, ſed quæ vſu quodammodo, & fructu noſtra poterant eſſe, concepto ſacramento redonauimus? Tanta ſane, & tam ampla ea lætitia fuit, vt cum ſemel, iterumque quotannis à nobis ex inſtituto veteri repetatur, noua nos ſemper voluptate perfundat, perinde quaſi tum primum huic adſcriberemur Societati, & nominibus datis Ieſum Imperatorem appellaremus. Quid igitur eſt aliud, quàm huius ſuauiſſimi Natalem Imperij celebrare, cum hanc diem tanta ſignificatione lætitiæ cohoneſtamus? Neq; vero in hac gratulatione deſideratur id, quod præci-

puè Imperatores illi Romani poſtulabant in ſua. Quantum quippe veterum monumenta nos docent, illud potiſſimum in ea celebritate vſu receptum,& cõſuetudine fuiſſe accepimus, vt non ij modo, qui Romæ continerentur, ſed milites etiam, Prouinciales,& Coloni, qui toto terrarũ orbe diffuſi eſſent, primitiuum inſtaurarent publicè iuſiurãdum, nouoq; ſacramento fidem Imperatori obligarent, atq; obſtringerẽt ſuã. Eſt in manibus epiſtola Plinij pernobilis ad Traianum, qua Domino confirmat, præiuiſſe ſe tum cõmilitonibus Iuſiurãdum ſolemni more præſtantibus, tum Prouincialibus, qui cum militibus de eodẽ certarant officio, ac pietate. De pietate vero? Quid ni? cum inter ſacrorum cerimonias, rituſq; percelebres, nuncupando ſacramento, Deos, Deaſq; precarentur vt cuius ſaluti tutela,&ſecuritas omniũ commiſſa eſſet, eum incolumẽ ipſi, florẽtemque præſtarent. An non obſecro vos, id fecimus Sodales, cum ſacris rite perfectis, ante Virginis aram Maximæ, Cælitibus inſpectantibus, tria illa ſemel icta cum Deo fœdera nouo iureiurando firmauimus? Nam quid aliud dicere videbamini, cum ſingula conceptis verbis, articulatéque repetebatis, niſi quod Rex ille iuratus apud Poëtarũ optimum veteri formula profitebatur?

Tango aras, medióſque ignes, & Numina teſtor.
Nulla dies pacem hanc tollet, nec fœdera rumpet.

Quo res cumque cadet Nec me vis vllam volentem
Auertet; non ſi tellurem effundat in vndas
Diluuio miſcens, cælumque in Tartara ſoluat.

Quid inquam aliud pro ſe quiſque dicere videbatur quam hoc? Quod tibi ſemel animum, & libertatem obligaui meam, Chriſte Parens Imperator optime; meque tuis, & eorum quos mihi tuæ voluntatis interpretes dares, obtemperaturum imperijs pollicitus ſum: Tango aras: bonum factum: & vetus promiſſum noua voluntate confirmo. Quod cenſum, qualem, qualem, quod reculas meas, vel in tuam gratiam alijs permiſi libens, vel tuis donarium templis eſſe volui: Tango aras: actum eſt probe: idque me ſic putare, iuro ex animi mei ſententia, & voluntate. Quod olim de innocentis caſtimonia vitæ iuratum eſt: Tango aras: adamantinis fixum eſt clauis. nec quicquam muto, niſi, ſi quid in animo cupiditatis afflatu peſtilenti leuiſſime delibatum eſſet, idque mutare, ac reſtituere iuberet ratio, diſciplinæ ſanctitas integerrimæ poſtularet. Has à vobis voces, non, vt illas Prouincialium, extorſit aſſentatio, metus expreſſit; ſed diuinus repetijt amor, efflagitauit pietas, animi vera gratulatio prouocauit.

Et dubitamus hanc diem appellare natalem Imperij, qua die Sacramentis inſtauratis, nouo iudicio, & volũtate iterum tradimus Imperatori Chriſto, ac domino rerũ noſtrarum omnium.

poteſtatem? Si rem ipſam, ſi cauſam gratulationis huiuſce conſideremus attentius, intelligemus, non tam eius, de quo dicebamus, Imperij, quàm noſtrum ipſorum hunc eſſe Natalem: quem non modo collata cum cæteris diligentia, ſed priuato pro ſe quiſque ſtudio colere debeat, & agere cum iucundiſſimo ſenſu, atque animi pietate ſingulari. Hoc videlicet die in lucem editi veriſſime ſumus, cum à Chriſto fonte luminis illuſtrati, noui cuiuſdam cæli, nouæque vitæ ſpiritum hauſimus. hac die crudeliſſimas, acerbiſſimaſque prædonum effugimus manus: hac die grauiſſimo bellorum defuncti periculo, vitam accepiſſe videmur, quia vitam in tanto periculo nullam eſſe putabamus. Neque enim illam tantummodo diem, Natalem dicebant, & habebant antiqui, qua lucis huius vſuram accepiſſent, ſed eas præterea, quibus, ſingulari aliquo beneficio fuiſſent ornati. Auguſtum Octauium hic ego teſtem producere habeo; qui quo die ſoſpes, atque incolumis Athenis reuertiſſet in patriam cum ipſe, Reduci Fortunæ ara conſecrata, Natalem ſuũ dici voluit, & quotannis ſumma Populi Romani lætitia frequentari. Habeo proferre Marcum Tullium oratorem: qui reditum ab exilio, non dubitauit, ſuum appellare Natalem, atque in poſterum apparatu magnifico decorare. Poſſum commemorare alios, qui diem etiam illum, quo victo-

iam,deuictis hoſtibus,reportaſſent,Natalibus
adſcribere feriis voluerunt; quaſi tum nati
viderentur, cum præſenti erepti periculo,
iam ſibi gloriam, & nominis immortalitatem
reperiſſent. Poſſem inquam hunc locum
xemplis illuſtrare quamplurimis, quæ de-
nonſtrarent, nullum prope fuiſſe paulo cu-
nulatius, & communibus antecellens ab an-
iquis acceptum olim beneficium,quod Nata-
ibus inſtitutis, non traherent ad memoriam
oſterorum. Sed hanc commemorationem,
numerationemque, propoſitæ rei ſatis eſſe,
uperque ratus; illud dico potius, & quanta
naxima poſſum, vocis contentione confirmo,
anto nos inſignitos eſſe beneficio, cum ab Im-
eratore Chriſto recepti ſumus,vt omnes cau-
ſas habeamus ampliſſimas, cur hunc diem non
liuini tantum in nos Imperij communem, ſed
riuatum etiam noſtrum, ac proprium debea-
nus appellare Natalem.

Quid?requiritis in hoc beneficio reditum in
atriam,aut aliquam longo poſtliminio reuer-
ionem? O noſtram illam à recta virtutis via
tultam,& miſeram aberrationem,Auditores,ô
xilium,ô peregrinationem, ô ſolitudinem in-
elicem! Vbi gentium obſecro vos, antequam
d hunc Parentem optimum reuerteremur,ha-
itabamus?Nonne à Deo,nonne ab illa Cælitũ
atria, nonne à nobis ipſis phanatico quodam
rrore digreſſi,in regionem longinquã profecti

eramus, atque inter Barbaros, immo inter immania vitiorum monſtra, inter ferociſſimas cupiditatum belluas noſtro iudicio verſabamur. Quantam ergo fuiſſe gratulationem eius diei putandum eſt, cum ad cariſſimi complexum Parentis reuertimur; cum eiurato iniquiſſimi poſſeſſoris dominatu, in Chriſti verba ſanctiſſime, religioſiſſimeque iurauimus, cum ab Angelis illis occurrentibus reducti ſumus in patriam, quorum ſcimus incredibilem eſſe lætitiam, vel ſuper vno pœnitentiam agente peccatore? Requiritis declinata bellorum pericula, profligatas acies, victorias ex hoſte debellato reportatas? Ecquis eſt tanta dicendi præditus vi, tantaque copia, vt pro dignitate poſſit exponere, quorum tum inimicorum vitauimus impetum, quarum copiarum impreſſionem ſuſtinuimus, cuius exercitus vires, atque audaciam fregimus? Recordamini de tribus illis orbis terrarum inquiſſimis occupatoribus, & Tyrannis acerbiſſimis; qui nefario veluti triumuiratu omnia vexant, prouincias, & Ciuitates obſident, opprimunt communem mortalium libertatem. Corporis hic ego voluptatem intelligo, auaritiam, vitæ ſuperbiam, atque honorum inſatiabilem cupiditatem: à quibus aduerſarijs ita difficile ſe proripiũt homines, vt eorum effugere manus nihil aliud videatur eſſe, quàm à communi terrarum omnium incendio liberari. Horum tamen nos ea

e fudimus copias; horum diripuimus caſtra, ɔrum ſpolia cepimus, Deoque ſacrauimus, au- ori victoriæ, cum ad Chriſtum iuſtiſſimum nperatorem conuolauimus. Hunc vero diem m inſignibus notatum, honeſtatumque be- eficijs non dicemus noſtrum cuiuſque Nata- m, quo die è deſidiæ tumulo rediuiui, è ſce- rum excitati buſto, nobis ipſis viuere cœpi- ıus, & Deo; quo die ab infelici, miſeroque ıimorum noſtrorum errore ſumus in patriam :uocati; quo die proculcatis obtritiſque tam ılidis inimicorum copijs, Ducibus ſuperatis ɔrtiſſimis, in Imperatoris caſtra, opima ſine ubio ſpolia reportauimus? Ac de priuata gra- ılationis huiuſce ratione ſic diximus. Su- ereſt illa poſtrema cauſa, cur hic dies nata- s, & dici debeat, & haberi, ab antiquorum orumdem petenda conſuetudine; qui Nata- :s vrbium, oppidorum, coloniarum multo naiori, quam cæteros apparatu, ac ſpecie ›eragebant. Hæc vero illorum celebritas, ļuia, quemadmodum dixi, alias magnificen- ia, & ſignificatione publicæ lætitiæ facile rincebat, ſuppeditabit etiam orationi meæ ad ıanc noſtram, non amplificandam dico, ſed ex- ›onendam, ſimilitudinem aliquam ampliorem. Quemadmodum enim ij huiuſmodi colendo, ıdornandoque Natali, id haud dubie ſeque- bantur, vt Ciues, oppidanique ſuorum re- cordarentur auctorum, & perexigua illa oppi-

dorum initia memoria repeterent, è quibus ad eam, quam viderent amplitudinem peruenïſſent: ſic illud agere voluiſſe maiores noſtri hac inſtituenda Votorum inſtauratione videntur, vt Societatis incunabula, & illos auctores animo recoleremus, qui cum animis inter ſe coniunctiſſimis è diſiunctiſſimis planè terrarum partibus aliquando coaluiſſent; votis ad Diui Pauli in hac Vrbe Religionis magiſtra nuncupatis, Sodalitatem hanc, tam amplam, tam latè patentem è nullis propemodum initijs excitarunt. Quia vero nulla fuit in eo genere publicorum Natalium gratulatio maior, ampliorve, quàm Vrbis Romæ, quæ ſtato anni tempore, repetendis Palilijs, ſuæ repetebat memoria Ciuitatis exordia, audebo cum ea, nec arrogantius opinor audebo, noſtra hæc, quæ ſic gratulabundi damus, Societatis veluti Natalitia comparare. Quanta enim cum animi iucunditate putatis Romanos illos per eos dies memoriam vſurpaſſe Paſtorum, quos habuerunt parentes, & conditores, cum reputarent, è mapalibus, è ruſticanorum tuguriis natam fuiſſe Rempublicam, quæ gradum iam fecerat ad totius Imperium, & ditionem orbis terrarum? Videbant ſua mœnia, quæ principio vix longurijs, ſublicijſque diſpoſitis, Palatino iugo fuerant vtcumque circumducta, non modo ſeptem illos occupaſſe colles, ſed ad duo, & quadraginta iam producta milliaria,

omnes

ımnes prope finitimorum terras eſſe comple-
ı. Videbant anguſtam illam Romuli poſſeſ-
onem, quæ proxima Tyberis ripa coërceba-
ır, ita longè, latéque prolatam, vt in ſuo iam
nperio ſeptem, & triginta prouincias nume-
ırent. Videbant perexiguam illam aduena-
ım, conuenarumque manum, quæ Palatium
im inſederat, in tantam iam multitudinem
creuiſſe, vt ciues ſuos Roma tam amplifica-
non caperet. Videbant quinque illa ſubur-
ia in longinquas exterorum terras excurren-
a. videbant Capitolium propè aureum, vide-
ant Fora, Thermas, Templa, Baſilicas, Porti-
ıs columnis innixas immanibus; videbant
iumphales fornices, Theatra, Septiſolia, pro-
ylæa; videbant ipſas priuatorum ædes in mo-
um prouinciarum extructas: videbant quæ
ro ſe quiſque ſeruorum agmina duceret, quæ
rincipes effunderent in ludos munera, quas
endis militum copiis impenderent opes, quas
olligerent è gentibus vniuerſis, populiſque
iuitias. Hæc inquam intuebantur omnia, &
mul illa tam parua, ita magnæ Ciuitatis ini-
a recordantes, admiratione propemodum, &
upòre defixi, ſuæ Natalem gloriæ reputabãt.
Ianccine vrbem è magalibus illis extitiſſe?
anc è fortuito illo, atque inconſulto peregri-
orum conuentu coaluiſſe Ciuitatem? tam
npla Principum, & priuatorum ædificia con-
cuta eſſe tandem aliquando poſt Romuli

Digitized by Google

caſas? tam ſplendida domorum inſtrumenta, tam opulenta templorum donaria, tam magnas ſingulorum copias ex agricolarum natas viliſſimo cenſu, atque ex errantium ſupellectili ruſticanorum? Reſpondet nimirum euentus vaticinio capitis humani, quod ab aperientibus fundamenta Capitolij repertum, ibi arcem Imperij, ibi rerum futurum denique caput eſſe portendebat. Dicebant hæc iſti, & iure quidem optimo dicebant, cum Vrbis ſuæ Natalem agerent: erant enim ſingula incredibili quadam admiratione digniſſima; & par fuit in tanto felicitatis curſu de ortu Ciuitatis immenſæ, quaſi de magni fluminis exiguo capite cogitare. Sed quid nos agere, quid de noſtræ Sodalitatis Natali ſentire, ac dicere debeamus, non poſſum ita facile, vel oratione proferre, vel cogitatione complecti. Si authores ipſos intueor; video non multum ab eorum obſcuritate, ac paupertate differre, qui gentium hanc arcem intra paſtorum tabernacula condiderunt: ſi multitudinem illam à tam diſtractis nationibus, longinquiſque petitam prouincijs, ex quibus initio conflata Sodalitas eſt; ab ea non abhorrere intelligo peregrinorum frequentia, quæ in hanc Vrbem recens à Romulo poſitam repente conuenit: ſi rei domeſticæ difficultatem, ſi modum ædium, & prædiorum peranguſtum, ſi rerum omnium egeſtatem, quam initio nacti ſunt parentes noſtri, dili-

ʒenter attendo, cum mihi videre videor Ro-
nuli, murum, qui non eam Vrbem, cuius in-
ſana poſtea fuit amplitudo, ſed pagum, eum-
que non ita magnum, ambitu ſuo, & deſcri-
ptione perexigua complectebatur. Si de futu-
a Societatis huiuſce magnitudine oracula, &
prædicta conſidero, quæ Ignatio Duci, atque
Anteſignano, propitium illi ſe fore confir-
mans reddidit olim Deus; longe quidem hæc
maiora, quàm quæ rerum omnium Imperium
fundato Capitolio pollicebantur, eſſe cogno-
ſco, ſed tamen ea, quæ debeant cum illis
propter ſimilitudinem haud iniuria compara-
i. Si denique rerum ipſum euentum, & pro-
pagationem Sodalitatis aſpicio, eam illico re-
putare comparando cogor Romani amplifi-
cationem Imperij, quæ prouincias, & Regna
populorũm omnium complexa eſt. Nam quæ
terrarum ora poſſit eſſe; quæ nationum ſic
inacceſſa regio, quò vel noſtri nominis fama
non perua ſerit, vel aliqua ſociorum manus,
: Colonia non penetrauerit? Plures iam toto
terrarũ orbe huius Ordinis prouincias intue-
tur, quàm Conditores illi noſtri commilito-
es, & ſocios numerarent. Vnum tantum eſſe
deo, cuius cauſa nobiſcum illi Romanorum
Auctores componi, & comparari non queant;
quòd trecentos ipſi annos occupãdis finitimis
aliæ Regnis, veluti circa parentem ludentes,
ello tranſegerint, nos ipſo ſtatim initio, in ipſis

incunabulis, ædibus, templis, Collegiis, tamquam municipiis, & conuentibus omnia Principum regna, terras omnes impleuimus, nouum etiam aperuimus mare; Inſulas prope trans orientem Solem, incognitoſque populos, Romæ, terrarum dominæ, demonſtrauimus. Quid igitur eos in huius recordatione gloriæ cogitare par eſt, qui hodierna luce caput illud, ac fontem memoria recolunt, vnde fluxit tantula olim illa, & tam parua, tanta nunc, & tam ampla Sodalitas? Quanta decet hodie nos imbui lætitia, quanta voluptate perfundi, cum in eos Inſtitutores, ac Duces noſtros cogitationem intendimus, qui numero quidem haud plures, quàm decem, animi magnitudine infinitis hominum copijs, & Ciuitatibus pares, huius iacere fundamenta molis auſi ſunt; & nobis, qui tanto poſt tempore futuri eramus, verba ipſa, quibus nos, noſtraque voueremus Deo, ſumma cum alacritate præiuerunt? Quin exclamamus admirabundi; ô Dei alieniſſimum ab humano ſenſu, & cogitatione conſilium! Quis vnquam non dico prouidere planè, ac intelligere, ſed ſuſpicari tantummodo coniectura potuiſſet, pauciſſimos illos viros, externos, peregrinos, obſcuros, nulla munitos gratia, nullis inſtructos fortunæ præſidijs tantam breuî ducturos eſſe familiam, tanta populis vniuerſis, doctrinæ, pietatis, ſapientiæ, ſanctimoniæ lumina delaturos? Et tamen

ita factum eſſe ætatis præteritæ monumenta teſtantur, teſtabuntur litteræ poſterorum, præſens admiratur memoria, nos ipſi, ad quos iuſtis veluti tabulis hæreditas tanta peruenit, honeſtiſſimè, rectiſſiméque gloriamur. Vtinam id etiam gloriari meritò poſſimus PP. quòd eorum veſtigiis diligenter inſiſtimus, quòd virtutem æmulamur, exempla relegimus; quòd traditam hæreditatem nouis ſemper acceſſionibus amplificamus. Verendùm eſt enim, ne tanta ſua illi probitate, ac fortitudine, noſtram, ſi minus omnino degenerem, certè negligentem, & remiſſiorem viuendi rationem accuſent. An non ipſi, cum in vos deſcenditis, & in mores veſtros ipſi vos iudices, ipſi quæſitores inquiritis, cum ad eorũ exemplar vitæ, caſtigatis, & componitis veſtram; an non inquam huiuſmodi voces obiurgatorias, atque ignauiam vobis exprobrantes auditis? Hem nos, quoad licuit, facem prætulimus, & præiuimus ſubſequentibus vobis. Quandiu in iſto Theatro eſſe debuimus, primas egimus partes, & geſtum fecimus acclamante propemodum orbe terrarum, populis applaudentibus vniuerſis. Nunc reducto velo, repoſito ſipario, deceſſimus. vos ingreſſi proſcenium eſtis: vos actores nouarum partium noſtrum occupatis locum: vos traditam à nobis lampadem accepiſtis. Veſtrum nunc diſpoſitus in Cauea populus vultum intuetur, opperitur

manum, geſtum, vocem, totius corporis actionem expectat. Cauete, ne qui maiores veſtros vidiſtis cum acclamatione in ſcenam exceptos, è ſcena pari prorſus, ac fortaſſe maiori cum approbatione digreſſos, vos, qui in eorum ſuffecti locum eſtis, exploſi à multitudine, cum riſu, & ſibilo dimittamini. Videte, ne qui tædam illam ardentem à nobis defatigatis integri, valenteſque accepiſtis in curſu, tardiores videamini, cum deberetis eſſe celeriores. Suſtollite potius facem iſtam, atque in hac palæſtra veſtro animi ardore, veſtra diligentia, & ſtudio multo magis accendite. Reſpondete vocibus noſtris, quas in Theatro, vt imitaremini, quanta poteramus maxima contentione protulimus. Augete patrimonium, ornate Spartam, quam nacti eſtis inſignem, atque ab auctoribus veſtris ornatiſſimam habuiſtis. Non eſt filiorum, inſolenti prædicatione parentum efferre virtutem, virtutis imitationem præterire. Laudabunt nos etiam ignoti; laudabunt exteræ gentes, & nationes. imitabimini vos, ſi vere tantis Natalibus, & noſtra claritate gloriamini. O grauem, & auribus noſtris acerbam concionem! Auditores. Cuius enim obiurgatio illa non confodit animum, cuius non conuenit conſcientiam, cuius non damnat ſocordiam, accuſat ignauiam? Equidem ipſe, cum me diligenter exploro: cum in illorum ſpeculo maculas intueor meas, intolerabili prope pudo-

re ſuffundor, intelligens, ne adumbratas quidem à me fuiſſe virtutes, quas eſſe multo iam ante oportuiſſet expreſſas. Quorſum obſecro vos, illæ maiorum in atrijs, in periſtylijs, in aulis, tota denique domo tam longo ſtemmate à nobis exponuntur imagines? Quorſum illæ tam ampla ſerie ſuſpenduntur vbique tabulæ, in quibus auctores, & parentes Sodalitatis, in quibus ſocios, vel inſigni vitæ ſanctimonia, vel cæde clariſſima nobilitatos intuemur? An, vt noſtræ ipſorum labeculæ collocentur in lumine? an vt nos compoſiti cum ijs, à quibus originem ducimus, aliena lucere luce videamur? Ita profecto res erit, niſi eas in nobis effingamus, exprimamuſque virtutes, quarum clariſſima lumina in maioribus noſtris fuiſſe, ſæpe, multumque prædicamus. Quid enim eſſet aliud eorum imagines oſtentare, quorum res geſtas non imitaremur, niſi facem ſuſtollere, quæ comparatione deterrima faceret animi noſtri maculas illuſtriores? Agamus ergo per Deum immortalem, Sodales: ad illorum nos ſimilitudinem, mente, manuque directa, ſi quem, non dico tractum, & ductum aberrantem à recto, ſed vel leuiſſimum quaſi næuum in noſtro ipſorum exemplo deprehenderimus, obliteremus illicò, & prauis, enormibuſque, vel caſtigatis, vel expunctis lineamentis, poſtrema quædam innocentiæ pigmenta, & virtutum abſolutarum colorem il-

lum floridum inducamus. Ita enim vere illius Natalem, cui paremus, Imperij, ita noſtrum ipſorum proprium, ita totius Sodalitatis ex animo celebrare videbimur, ſi quæ olim aduerſus Imperatorem per contumaciam, aut imprudentiam admiſſa ſunt, noſtro iudicio, ſententiaque damnemus; ſi quæ tam inſignibus acceptis à Deo beneficijs, ingrati animi vitio ſunt admiſſa peccata, diligenter, accuratéque corrigamus, ſi quæ demum à parentum noſtrorum abhorrent innocentia, & probitate, ad eorum exemplar impendiò, & renouato per tempus ſanctimoniæ ſtudio conformemus.

Hoc illi nimirum à nobis efflagitant, hoc requirunt: imitationem virtutum ſuarum minime fallacem, aut adumbratam; non glorioſam Natalium, & eius, quod ab ipſis trahimus inanem, caſſamque generis prædicationem. Videamus inquam, etiam atque etiam, & illud diligentiſſime caueamus, Auditores; ne ſicut illis pulcherrimum fuit, hanc & parere primum, & omnibus dehinc ornamentis communire Rempublicam; ita nobis turpiſſimum ſit, parta maiorum laboribus obliterare decora, obterere gloriam, tranſlatitiam illam, atque acceptam à parentibus dilapidare per inertiam hæreditatem.

Digitized by Google

IN SOLEMNI VOTORVM INSTAVRATIONE
·eſta D. Magdalenæ die.
AD SODALES Romani Collegij.

ORATIO V.

MAXIMOPERE cupio eius orationem hodie perſequi PP. qui anno proxime ſuperiore multis ex hoc loco contendit, conuentum hunc, & noſtrorum gratulationem inſtauratiuam votorum, ſa-ienter à nobis honorari huiuſce parſimoniæ ;enialibus epulis, & liberaliore conuiuio: cùm ıhil aliud videatur eſſe, niſi noſter ipſorum, & odalitatis vniuerſæ natalis ſtato tempore re-etitus cum celebritate dies. Sed ea femina, quæ diſcumbentium ingreſſa cœnationem, naudita, incredibileque lacrimarum vi Libera-

toris Chriſti diluit, ac detergit capillamento pedes, timere me propemodum cogit, ne lacrymæ potius hunc in noſtrum Natalem cadant, quem conueniat gratulatio. Neque enim hunc ipſum renouandis ſacramentis Maiores noſtri voluiſſent eſſe proprium, & ſepoſitum diem, niſi id etiam voluiſſent, hanc feminam facem quodammodo præferentem Eccleſiæ, hodie nobis eſſe propoſitam ad imitandum. Hęc, inquam, faciunt, vt mihi veniat in mentem ſubuereri, ne que ſu, ac luctu ſic oporteat noſtros non ornare Natales, quemadmodum à nonnullis factum gentibus accepimus; apud quas exortus hominis in lucem funeſtiſſima collacrymatione lugebatur; ſumma cum lætitiæ ſignificatione, ac vocum, fidiumque concentu celebrabatur interitus. Legimus enim ſæpe quicumque legimus antiquorum hiſtorias, Gaditani maris accolas, Cauſianos, Ceſſias, Gymnoſophiſtas, Brachmanes, ciues ſuos in lucem editos excipere ſolitos fuiſſe lacrymis, mortuos acclamatione ſecunda conſueuiſſe proſequi, & modulatiſſimo cantu. Veruntamen, ſi rem diligenter attendamus, neque beata illa Mulier aliud luget niſi obitum, ac buſtum animi ſui, & ij barbararum nationum minime barbari ſapientes, haud iniuria natum hominē funebri lamentatione inducunt in vitam; cum intelligant, id quod veriſſimum eſt, naſci nos ad ærumnas, ad lacrymas, cum in orbem terrarum

lut è naufragio in littus effundimur, atque
inc, conceptaculum miſeriarum omnium,
nimique carcerem, ingredimur vitam. Lu-
:t igitur illa prudenter, quæ funus plorat,
que obitum lamentatur ſuum: quæ non-
im Chriſti vocem ſalutarem reuocantis ad vi-
m, atque omnia ſibi crimina condonantem
liuit. lugent hi ſapientiſſimè natos homi-
:s, quia nihil de humanæ vitæ calamitate
ci tam exaggerate poteſt, quod ieiune, ac
itum copioſe dictum eſſe non videatur. No-
is vero qui iam, vt ſpes eſt, ex animi delin-
uentis tumulo à Liberatore potentiſſimo ex-
tati ſumus ad vitam, nobis, qui, non quidem
l lacrymas naſcimur, cum hanc animi vitam
itramus, ſed ad felicitatem; lugere, ac lacry-
iari non licet Quin, niſi ratione careamus, &
tæ ſenſu, non modo gratulabimur hoc Nata-
, verum etiam efferemur animo, ac inuſitata
uadam voluptate geſtiemus. Quæ dum à me
o ingenii mei tenuitate diſputabūtur accura-
us, oro vos, vt quam aliis ex hoc loco dicen-
bus attentionem, ac beneuolentiā exhibuiſtis,
im mihi quoque, idem, quod ab aliis tractatū
t argumentum promouere conāti, abunde ſa-
s, atque prolixè commodetis. Contendam
uippe, felicitati nos, & beatitudini natos eſſe,
um hanc, veluti nouam aliquā vitam, iniuimus
lim Sodalitatem. Sed quia hæc haud facile
incere poſſum, niſi oſtendero, nullam in ea

felicitatis humanæ partem deſiderari, aliqua neceſſe habeo repetere altius, quæ veſtram in audiendo multo maxime patientiam poſtulant, requirunt, atque implorant humanitatem. Non tamen id acturus ſum, vt ex infinitis illis de felicitate ſententiis, quæ à M. Varrone Latinorum, Græcorumque doctiſſimo apud Auguſtinum octoginta, & ducentæ fuiſſe memorantur; aut ex multiplici, quæ traditur à Philoſophorum primis definitione, ipſam humanæ beatitudinis vim, & quaſi naturam otioſe perueſtigem. Loquor enim apud eos, qui vel emerita iam ſtipendia doctrinæ multiiugis habent, vel iis dant operam adhuc litterarum ſtudiis, vbi hæc exiliter, exiguéque diſputando reſecantur ad viuum. Illud igitur vnum hoc initio redigam vobis in memoriam, quod vniuerſi cognitum habent; omnem illam felicitatem, quam in vita homini conſequi fas eſt, ab antiquis illis ſapientibus diſtributam eſſe bifariam, ac bipartitò. Duo quippe humanæ vitæ munera, & actiones ſunt, quæ imbui ſingulæ debent ſua parte felicitatis: altera in operoſo labore poſita eſt, altera mentis agitatione ſolitaria continetur: illa eſt actuoſa, & propemodum irrequieta, hæc contemplatione quietiſſima contenta, non habet quid vltra requirat: illa appetitiones dirigit, ac perficit voluntatem, hæc intelligētiam ornamentis explet, ac numeris ſuis. Cum enim ſingulæ bea-

inis à Philoſophis deſcriptæ definitiones
:niquevoluantur, vt velint illam bonum
ldam eſſe perfectum, nulla ſanè dici vere
ıtas abſoluta poteſt, quæ vtramque partem
i non abſoluat. Neque vero de corporis,ac
næ bonis hic à me dicendum eſt aliquid.
quia illa ſunt adminicula quædam exter-
icitatis, & ea, quæ haud magnopere de-
et ſapiens, alio potius loco tractanda ſunt,
ı in hac ratione ponenda, vbi leuiſſime
nam ipſam, atque apicem felicitatis at-
mus. Duas inquam, vt inſtitutum te-
ı curſum, viri ſapientes fecere felicitatis
as, quietam, & actuoſam. è quibus po-
orem hanc, quia verſatur in Ciuitatibus,&
functionibus honeſtis exercetur, hoc eſt
irtutibus, quæ publicis demum commo-
communique omnium felicitati proſpi-
t,ciuilem appellare beatitudinem volue-
Quamquam enim is,qui ad hanc felicita-
ıttem affectat viam,illud enixè contendit,
petitiones habeat in officio, regat cupi-
em,virtutibus imbuat omnibus animum,
vitam,iniquitate,ſordibus, atque auaritia
ant; quia tamen huic ſtudio prudētia mo-
:ur, & ratio, quæ virtutes illas, & priua-
hominis bonum ad communem Reipu-
e refert opportunitatem, fieri non po-
, vt quiſquam ea ratione beatus ſit,
ı beatitudinem illam ſuam cum ciuita-

felicitatis humanæ partem deſiderari, aliqua neceſſe habeo repetere altius, quæ veſtram in audiendo multo maxime patientiam poſtulant, requirunt, atque implorant humanitatem. Non tamen id acturus ſum, vt ex infinitis illis de felicitate ſententiis, quæ à M. Varrone Latinorum, Græcorumque doctiſſimo apud Auguſtinum octoginta, & ducentæ fuiſſe memorantur; aut ex multiplici, quæ traditurà Philoſophorum primis definitione, ipſam humanæ beatitudinis vim, & quaſi naturam otioſe perueſtigem. Loquor enim apud eos, qui vel emerita iam ſtipendia doctrinæ multiiugis habent, vel iis dant operam adhuc litterarum ſtudiis, vbi hæc exiliter, exiguéque diſputando reſecantur ad viuum. Illud igitur vnum hoc initio redigam vobis in memoriam, quod vniuerſi cognitum habent; omnem illam felicitatem, quam in vita homini conſequi fas eſt, ab antiquis illis ſapientibus diſtributam eſſe bifariam, ac bipartitò. Duo quippe humanæ vitæ munera, & actiones ſunt, quæ imbui ſingulæ debent ſua parte felicitatis: altera in operoſo labore poſita eſt, altera mentis agitatione ſolitaria continetur: illa eſt actuoſa, & propemodum irrequieta, hæc contemplatione quietiſſima contenta, non habet quid vltra requirat: illa appetitiones dirigit, ac perficit voluntatem, hæc intelligẽtiam ornamentis explet, ac numeris ſuis. Cum enim ſingulæ bea-

dinis à Philoſophis deſcriptæ definitiones
denique voluantur, vt velint illam bonum
oddam eſſe perfectum, nulla ſanè dici vere
citas abſoluta poteſt, quæ vtramque partem
mi non abſoluat. Neque vero de corporis, ac
tunæ bonis hic à me dicendum eſt aliquid.
m quia illa ſunt adminicula quædam exter-
elicitatis, & ea, quæ haud magnopere de-
eret ſapiens, alio potius loco tractanda ſunt,
im in hac ratione ponenda, vbi leuiſſime
ımam ipſam, atque apicem felicitatis at-
gimus. Duas inquam, vt inſtitutum te-
m curſum, viri ſapientes fecere felicitatis
mas, quietam, & actuoſam. è quibus po-
iorem hanc, quia verſatur in Ciuitatibus, &
æ functionibus honeſtis exercetur, hoc eſt
virtutibus, quæ publicis demum commo-
, communique omnium felicitati proſpi-
nt, ciuilem appellare beatitudinem volue-
it. Quamquam enim is, qui ad hanc felicita-
partem affectat viam, illud enixè contendit,
ppetitiones habeat in officio, regat cupi-
item, virtutibus imbuat omnibus animum,
e vitam, iniquitate, ſordibus, atque auaritia
ɛtant; quia tamen huic ſtudio prudẽtia mo-
atur, & ratio, quæ virtutes illas, & priua-
n hominis bonum ad communem Reipu-
æ refert opportunitatem; fieri non po-
, vt quiſquam ea ratione beatus ſit,
in beatitudinem illam ſuam cum ciuita-

tis felicitate coniungat. Firmat hæc Ariſtoteles optimus vitæ magiſter auctoritate, qua pollet eximia; quem in libris de Republica ſcriptum reliquiſſe ſcimus, homines ornatiſſimos, hoc eſt eos, qui omnium planè virtutum varietate animum inſtruxiſſent, & ſua, & Patrum memoria duo potiſſimum vitæ genera proponere ſibi ſolitos fuiſſe: philoſophicum, ſi in ſolitudine, politicum, ſi in hominum ſocietate ſibi viuendum eſſe iudicaſſent. Cur autem politicum, niſi quia intelligebant, ſe quaſdam eſſe Reipublicæ partes, adeoque virtutes illas, quas priuato ſibi ſtudio parauiſſent, exponendas in medium, & tanquam in commune ciuitatis ærarium eſſe conferendas? Rectè itaque prudentiſſimi homines hanc animi felicitatem dixere ciuilem, quæ virtutibus nimirum continetur ciuilibus, & à communi totius ciuitatis ratione ſeparari non poteſt. Priorem autem illam placuit iiſdem appellare priuatam, ac ſolitariam, quia ſolitudinem poſtulat, conuentus declinat, externa reſpuit, atque in mentis contemplatione pacatiſsima conquieſcit. Quare tantum antecellit & præſtat actuoſæ, quantum ipſa, prope dixerim, diuina felicitas ſuperat, & vincit humanam. Quotus enim quiſque non videt, hanc diuinæ ſimiliorem, ac propinquiorem eſſe, quàm quæ in actu, atque in virtutum exercitatione conſiſtit? Ecquis in Deo ſit appetitus, quem

mperantia moderetur? quæ cupiditas alieni,
ıam emendet iuſtitia ? quis metus animi,
ıem depellat fortitudo? quæ deliberatio an-
ps, quam bonorum, & malorum diſtinctio-
prudentia regat? Quid igitur conſequens
:, niſi quod tam ſæpe viri doctiſsimi litteris
cent, & publica voce pronunciant? Dei feli-
atem illam vnam eſſe; ipſum ſe, omniaque
ſe ipſo continenter, atque aſsiduè contueri.
ırum ergo duarum partium humanæ felicita-
, affirmo conficientiſsimam hanc eſſe,
am olim aggreſsi ſumus Sodalitatem, adeo-
e tum natos vere nos felicitati fuiſſe, cum
: peruaſimus è ſuperioris vitæ tenebris, &
ı næ benignitatis lucem veluti primum aſ-
ximus.

Atque, vt de illa principio dicamus, quæ vir-
ibus actuoſis inſiſtit, quem animo fingere
ſſumus philoſophantium conuentum, quam
icinam ſapientiæ tam amplam, ita prudenter
ſtitutam, vt de legibus, de ſedulitate, de do-
oribus, de præſidiis poſsit in eo genere cum
: Societate contendere? Nam ſi tantum com-
ınibus hominum cœtibus, & vulgaribus ip-
ciuitatibus tribuit Ariſtoteles, vt eas propre-
conditas eſſe confirmet, quòd nemo vnus
ſatis ſit ad virtutis exercitationē abſolutam,
: eſt ad parandam felicitatem; quid de hoc
dalitatis noſtræ conuentu dicendum erit,
ta, & tam multiplici hominum varietate di-

ſtincto? Nunc huic vni denegandum eſt Reipublicæ, quod cæteris ſine diſcrimine, atque exceptione conceditur? Num in oppida, humano poſita conſilio, ea gratia includi ſe paſſi ſunt conuenæ, quòd facilius inibi putarent parari virtutem, ac felicitatem poſſe; hunc in locum diuinitus inſtitutum quicumque conuenimus, alieno à virtute conſilio conuenerimus? Num ad virtutem plus aliquid humanæ conducere queant leges, quàm quæ auctore Deo decretæ ſunt, & cæleſtibus oraculis euulgatæ? Num denique ſanctius, virtutique magis accommodatè vlla temperari Ciuitas poteſt, quàm hæc ipſa Reſpublica, vnde omnia, quæ virtutis retardare ſolent impetum, videmus quotidie Moderatorum, legumque auctoritate tolli repagula, & ſingula, protinus impedimenta ſummoueri? Quæ ſi velimus intueri per partes in iis ſocietatibus, quas humana cogit, & moderatur induſtria, inueniemus eſſe tam multa, vt nullum virtus videatur hoſtem habere capitaliorem, quàm hominum multitudinem communi mœnium ſepimento colligatam Nam primo quidem, ſi vera ſunt, quæ à ſummo docentur Philoſopho, ſunt autem veriſſima, vrbes, & oppida non eſſe tantum in eam gratiam excitata, vt viueretur, quod etiam belluarum eſt, neque vt commercium haberetur commune cum aliis gentibus, quod ſine vllo ciuitatis iure communi videmus eſſe

cum finitimis & fœderatis; relinquitur inſti-
tuta eſſe virtutis gratia, adeoque omnia, quæ
fiunt, quæ tranſiguntur in ciuitatibus eſſe ad
recte viuendum atque honeſtatem, hoc eſt,
ad virtutis præſcriptum referenda. Hoc verò
quàm difficile eſt in iis conuentibus inuenire,
vbi pleraque ſuſcipiuntur publicè, priuatim-
que conſilia ad capiendas corporis voluptates,
ad opes, ad honores, ad potentiam, ad domi-
natum amplificandum? Quid illa regnandi li-
bido, quæ pecunioſiores occupat? quid per-
petua inter potentes de magiſtratu contentio?
quid inter infirmiores, & venalitios ipſos de
minimis quibúſque reculis implacabilis, &
diuturna digladiatio? Quid opificum. doli,
quid patronorum præuaricationes, quid clien-
tum infidelitates, quid Iudicum circumuen-
tiones dicantur, & fraudes? Nónne hæc, at-
que ex eo genere alia complura cum virtute ſic
pugnant, vt nuſquam grauiores ipſa aduer-
ſum ſe inſidias offendere videatur, quàm vbi
certiſſimum debuerat inuenire præſidium?
Huc accedunt ipſa Conditorum decreta, quæ
minus idonea ſunt ſingulis virtutum officiis,
ac partibus, ſua, quam tradunt præceptione
complectendis. Ne illa quidem Platonis
commenticia Ciuitas, quæ non ad alicuius
formam, quæ fuerit vmquam, aut eſſe poſ-
ſit, ſed ad eius exemplar, quæ animo tan-
tum, & cogitatione deſcribitur, expoſita eſt, iis

communitur inſtitutis, & legibus, quæ virtutis omnem omnino vim, & naturam attingant. Quam multa, vel vetando prohibet, vel præſcribit iubendo, quæ à prudentia, & ratione tam aliena ſunt, vt hoc loco ſine pudore commemorari non queant? Quod ſi pro arbitratu ficta, atque informata Reſpublica, virtutis perfectæ, ne adumbrauit quidem effigiem, quì fiet, vt cæteræ, quæ multis obnoxiæ mortaliũ erroribus ſunt, veram effingant, aut ſuis coloribus afferre poſſint expreſſam? Sed nimirum hoc ſepoſitum, & reſeruatum eſt noſtræ: id huic Reipublicæ ſine dubio videtur diuinitus attributum, vt abſolutæ virtutis graphicè depictum, atque ad viuum expreſſum ſimulacrũ ſit, honeſtæ laudabiliſque vitæ gymnaſium, ciuilis officina felicitatis. Sunt ſingulæ quidem Religioſorum hominum familiæ palæſtrę quędam, ſtadiaque virtutum: obtinent quippe in tota Chriſtiana Republica locum illi parem, atque perſimilem, quem habent in ciuitatibus opificia, cæteræque præſtantiores artes, quibus humana ſocietas, & coniunctio retinetur. Quin, vt certa in oppidis gymnaſia certis locis ſtatuta ſunt, vbi ſingula doceantur artificia, tum quæ bellicam rem, tum quæ pacem exornent; ita in ipſis Eccleſiæ ſpatiis tam amplis, atque prolatis, Religioſorum ordines extitere, variis, & diſpoſiti locis, & legibus inſtituti, apud quos velut in

Exedris ſuis doceatur virtus, & tanquam in palæſtris exerceatur. Dicitur id inquam verè de ſingulis: ſed tamen neſcio quo pacto fit, vt, quia Sodalitas hæc, præ cæteris, illarum profitetur, colitque virtutum ſtudia, quæ alienæ ſunt accommodata vtilitati, earundem habenda præcipua quædam officina ſit, ac per excellentiam, vt ita dicam, videatur appellanda palæſtra. Anteceſſerant Iſocratem ætate, Rhetores, & dicendi magiſtri permulti non ignobiles: florebant tum etiam, cum ipſe docebat Athenis, alij ſcientia præſtantes viri, atque diſerti, qui doctrinam, atque artificium oratoris publicè profiterentur; nemo tamen vnus præter illum inuentus eſt, cuius domus communi omnium iudicio, ac voce haberetur, diceretúrque officina dicendi. Cum enim ex ea, tanquam ex equo Troiano cuncti penè prodiiſſent, qui partim in dicendo, partim in ſcribendo principes habiti erant, iure videbatur id aliquando dominus aſſecutus, vt cum cæteris comparatus artificibus eloquentiæ, ſolus ob excellentiam, artificium ſermonis, & præfectæ orationis officinam habere diceretur. Hæc ego videlicet, ſine temeritate trahere poſſum ad nos; quorum Sodalitas cum aliis Deo ſacris collata familiis, dici præcipuè poteſt, abſolutæ palæſtra virtutis. Ex quippe totis iam amplius annis ſexaginta, quibus in hac arena ſe diligenter exercuit, ex-

titere continenter, exiſtuntque quotidie ſemper omni virtutum genere clariſſimi Principes, qui non ſuæ modo, ſed communis Chriſtianorum felicitatis ſunt architecti. Hinc profecti ſunt Duces illi, qui prudentia ſingulari, alienæ conquirendæ, parandæque ſalutis tam varias, multiplicéſque rationes inuenere. Hinc illi iuſtiſſimi Chriſtianæ Reipublicæ Ciues: qui ſe non tàm ſibi, quàm humano generi natos rati, cum ea, quæ Dei ſunt, ad puluiſculum vſque reddidiſſent Deo, ſummos, medios, infimos, homines vniuerſos quantumuis ignotos, ac barbaros, literis, monitis, hortamentis, omnibus officiis amplexi ſunt, & ſingulari genere charitatis exceperunt. Hinc viri moderatiſſimi, pleni pudoris, ac ſanctimoniæ: qui non modo vulgares corporis voluptates abiecerunt, ſed ipſas propemodum voluptatum fibras, hoc eſt ramoſas illas, & multiplices exultantis animi cupiditates funditus extirparunt. Hinc fortiſſimi propugnatores: qui rem Chriſtianam in periculum adductam, & Chriſti regnum nimis anguſtis cohiberi cancellis intuiti, non dubitarunt certiſſimo cum vitæ diſcrimine inauditas ante trans Indum, Gangemque prouincias adire, & ſui profuſione ſanguinis, rectæ religionis terminos amplificare. O Sodalitatem IESV, prudentiæ, iuſtitiæ, temperantiæ, fortitudinis, virtutum omnium officinam! ô arenam, & campum gloriæ! ô Gym-

naſium pietatis! ô Berecynthiam magnanimorum parentem Heroum! ô equum pulcherrimis plenum armis, & Proceribus validis fœtũ, non illum quidem Troianum, regnis ampliſſimis pernicioſum, ſed Romæ diuinitus ædificatum, vniuerſo terrarum orbi, ipſius quoque noſtri nominis hoſtibus ſalutarem! Quid hinc vero effici, & conſequens eſſe dixerim, Auditores, niſi quod nos liquidiſſima voluptate perfundat, alios admiratione quadam incredibili, ac ſtupore defigat? ſic mirum videri debere, ſi quempiam in hac Republica virtutis expertem offendas, quemadmodum eſt difficile, in Ciuitatibus humano conſilio temperatis aliquem perfecta virtute præditum inuenire. Nam cum omnis huius exercitatio, atque induſtria tota, quanta quanta eſt, in animi cultu, atq; virtute poſita ſit, cum omnes eò pertineãt, & colliment leges, vt exturbato vitio, expeditiſſimam honeſtati faciant viam, monſtri planè ſimile, atque à communibus alienum rationibus eſt, alia omnia ſequi ſtudia, & abhorrentibus ab honeſto negotiis occupari. Scio vocem eſſe Galeni veram, & ſapientiſſimum hominis prudentiſſimi dictum: rem habitam fuiſſe raram, & pro miraculo, ſi quiſpiam apud Scythas iuuentus eſſet Philoſophus; contraque multo exiſtimatum admirabilius, niſi Athenis ſinguli philoſopharentur. Nemo cauſam tam contrariæ comparationis à me requirat, quæ

nullo cogente ſe prodit. Cum enim aſpera gens atque incondita Scytharum natio doctrinam funditus repudiaret, nec vllam philoſophiæ ſequeretur inſtitutionem, Athenienſes autem omnibus cultiſſimi diſciplinis, eruditionis vniuerſæ in ſua Ciuitate ludos aperuiſſent; tam nouum, atque admirabile fuit, aliquem eſſe in Scythia, qui philoſophiam amaret, quàm inueniri vnum Athenis, hoc eſt in vrbe ſcientiſſima, & in omnium emporio liberalium artium, qui non eſſet Philoſophiæ præceptionibus inſtitutus. Conueniunt inquam hæc in Societatem noſtram ad perpendiculum, & libellam, Auditores: vbi cum tam ſedula nauetur opera virtuti, vt hoc vnum eius ſtudium, hæc ars, & mercatura eſſe videatur, honeſtatis profecto domicilium eam eſſe oportet, & Comitium de virtute paranda deliberantium Philoſophorum.

Sed quoniam de prima illa felicitatis parte, quam prudētia, & virtutes pariunt actuoſę iam dixi, ſequitur, vt de altera pergam explicare, quàm pauciſſimis, quæ in ſola poſita eſt animi contemplatione, illudq; poſtulat otium, in quo tametſi aliorũ Familias non vincimus ſingulas, habemus tamẽ cur multis anteferri hoc nomine debeamus, quòd vſum illum, tractationemque virtutis cum agitatione mẽtis copulatione pulcherrima cõiunxerimus. Secuti ſumus enim in hoc genere quod fecerũt in artibus militari-

bus alij : qui cum vidiſſent, antiquos communiendis Ciuitatibus operam omnem in eo poſuiſſe, vt mœnia ducerent altiſſima, quæ, vt tegerent propugnatores, nullum tamen ijs ad circumfuſos hoſtes deſpiciendos, depellendóſque ſpatium relinquebant accommodatum; aggeres, & muros excogitarunt humiliores illos quidem, atque in ſummo patentiores, ſed qui patiantur explicari velut acie directa defenſores, & libero proſpectu faciant obſidentem, aut aggredientem hoſtem propugnantium telis multo magis obnoxium, & opportunum. Hos inquam nouæ militiæ imitata Societas artifices eſt. Nam cum animaduertiſſet, priſcos illos Religioſorum cœtus in ſolitudinibus collocatos ſuæ quidem ſalutis, virtutiſque priuatæ propugnacula delegiſſe certiſſima, ſed non tamen ea, vnde facile tes peti poſſent aduerſarij pietatis, & Chriſtianæ Reipublicæ perduelles; imminuit eas turres, & ſepta, tantumque depreſſit, atque laxauit, quantum ad dimicandũ cum illis eminus, atque ad excurſiones inde faciendas identidem, ſatis eſſe videretur. Quo factum eſt, vt otium illud mentis, contemplationiſque ita cum actione, ac virtutũ tractatu componeret, ut eam ex vtroque temperatam vitæ rationem proferret in lucem, quæ & ipſam ſe, commentionis beneficio tanquã intra ſepimenta tuetur, & cæterarum actu virtutum hoſtes à

Chriſtianæ Reipublicæ mœnibus propulſaret. Itaque tametſi non poſſum hoc nomine ſupra cæteras Sodalitatem verbis attollere, ſatis tamen eam à me laudatam putabo, ſi demonſtrauero,in huius rei quoque gratiam, & ſtudium habere tam multa præſidia, vt nihil à nobis requirendum videatur eorum, quæ poſſint ſuis numeris abſoluere felicitatem. Non hic ego, cum animi contemplationem commemoro, de illa quicquam loquor, quæ in rerum venandis cauſis, & natura tractanda verſatur. nihil enim admirabile proferrem,ſi contenderem, id, quod vniuerſi vident, in eo genere noſtram hanc inſtructiſſimam eſſe Rempublicam: ſed eam intelligo: ab hac ſanè, velut à ſtirpe profectam, de Deo rerum auctore cogitationem religioſam, ac piam, ſine qua felicitati faſtigium imponi non poteſt. Cum ergo pugnauero,ad hanc etiam complectendam,retinendamq; de Deo cogitationem in tam multis,atque aſſiduis occupationibus locum nos eſſe nactos, & perfugium opportuniſſimum, incredibilia quædam, atque à fide prorſus abhorrentia videbor alicui exiſtimare, ac loqui, ſed tamē nihil à me puto dici expreſſius poſſe, aut magis veritati conſentaneum pronunciari. Nam, vt illam prætercam rerum infinitatem, quæ nobis cum aliis videntur eſſe communes tam variæ ordinis noſtri diſciplinæ, ſtudiaque liberalium artium, quæ cognitione humana,

iuinaque, ipſam demum comprehendunt, & ontinent vniuerſitatem, nonne tamquam ma u nos ducunt ad altiſſimum illud penetrale iuinitatis? Alitur enim humana mens ſuo veiti pabulo, veritate: cuius perfectæ, abſolutæue cum veſtigia quædam, & notas rebus morlium inuſtas intueatur, ſequitur, vt ijs veſtiandis exemplar ipſum animo facilius inforiet, atque ad veri fontem incredibili celerita rapiatur. Vt enim, cum rerum colores lumi Solis illuſtratos aſpicimus, magna nobis inendi Solis auiditas inceſſit, ita cum hæc aſectabilia cernimus, auctoris Dei collucentis idique veritate perfuſa, & tamquam radijs ilminata, facere non poſſumus, vt alibi, quàm ipſo veritatis, & vitæ fonte conquieſcaus. Huc accedit, quòd ſumma hæc veritas, finita quoque, & nullis terminata limitibus onitas eſt. Quo fit, vt ipſa etiam voluntas, que appetitio pari veluti greſſu ſequatur inlligentiam, & feratur in Deum: vnde videt, nnem corporatarum, & ſub oculos cadenm rerum decerptam, ac delibatam eſſe bonitem. Quia igitur ex vniuerſa illa eruditio, qua mens, atque humanus alitur animus, llam plane doctrinam reſpuit hæc noſtra æ ratio, ſed omnes omnino ſequitur, hoc etiam eas, quas à ſe nonnulli alienas puit, nihil à me ſine conſilio dici exiſtimabo, contendam, tanta nobis ad eam Dei com-

parandam notitiam, & expetendam bonitatem adiumenta ſuppetere, vt quantum continenti receſſu, ac ſolitudine perpetua cæteri nos vincunt, tantum ijſdem nos vniuerſarum aſſidua tractatione diſciplinarum antecellamus. Quamquam, ſi recte ratiocinari volumus, & rem perpendere momentis ſuis, ne otium quidem illud, quod huic explendæ felicitatis portioni ſit ſatis, videbimus oportere nos magnopere deſiderare. Sunt enim ſtata quotidie tempora, commentationi, contemplationique rerum ſacrarum publica lege ſepoſita; ſunt illæ quotannis repetendæ à ſtudijs, negotijſque ſeceſſiones in ſecreta conclauia, & arcanæ collocutiones cum Deo; quibus inſtituti, doctiores, animoſioreſque de integro prodeamus in puluerem. Sunt aliæ infinitæ propemodum opportunitates, quæ nobis poſſint aliorum illam iugem ſolitudinem etiam cum lucro, atque compendio repræſentare. Cæterum aliam hic ego ſolitudinem præterea video longè præſtantiorem, quæ nos in ipſa etiam hominum frequentia, & multitudine in ipſis humanæ vitæ vehementiſſimis occupationibus familiariſſime patiatur eſſe, ac verſari cum Deo. Illam ego loquor cupiditatum compreſſionem, commotionumque turbidarum aſſiduam, & nullo intermittendam tempore placationem, quam nobis ſuſceptæ philoſophiæ ſanctiſſima ratio, & totius Societatis communia

ıra deſcribunt. In hac enim tantum ſem-
cr homines ſapientiſſimi ad contemplatio-
:m poſitum eſſe momentum exiſtimauerunt,
t fruſtra peti latibula, & ſiluas, fuſtra forum,
: vias, fruſtra Comitia, vrbiúmque tumultus,
uſtra hominum euitari colloquia dicerent,
ſi domeſtica illa, atque inteſtina perturba-
onum componatur ſeditio, niſi obſtrepen-
s inconditi animi turbæ cohibeantur. Cla-
ıbant vniuerſi qui ſapientiæ præcepta da-
nt, ſubducendum eſſe à populo philoſophan-
m animum, diſcedendum in longinquas, &
motas ab hominum frequentia regiones, o-
los ipſos ab vrbibus, vitam, à conſuetudine
ıium auertendam. Indicebat Pythagoras
ıltorum annorum ſilentium ſuis, nec ſatis
tiatos putabat, qui non ea philoſophiæ ty-
cinia poſuiſſent. ſed non tam illi ſolitudi-
m ſiluarum, ac montium, quàm pacatum, &
:turbationibus vacuum animum poſtula-
ıt: nec is linguæ potius taciturnitatē, quàm
ɔiditatum ſilentium, & mentis tranquillita-
n ſuæ doctrinæ principia eſſe, ac rudimenta
ebat. Quid verò ſignificabant aliud illi,
ſuo ſe iudicio patrimonijs abdicarunt; pe-
ıiam ex vniuerſo redactam cenſu proiece-
t in mare, ipſos ſibi radicitus ſuffoderunt
ılos, vt rerum contemplationem inuenirent
editiorem? Nonne id plane fatebantur,
uo ipſorum prædicabant exemplo, non

eſſe quempiam ad philoſophiæ ſatus accipiendos, atque ad rerum contemplationem idoneũ, niſi ante motus animi turbidos, libidineſque ſtirpitus euellat, quibus opes, & latifundia, quibus pecunia, quibus amici, clienteſque, quibus oculi, cæterique ſenſus nimium quantum incitamento ſubſeruiunt, & lenocinantur?

Quod ſi ſapientia ipſa, & humanarum cognitio rerum minime ſe nobiſcum conciliat, niſi commotionibus ante fractis, omnique affectu rationi contrario prorſus eraſo, quid de illo mentis ſtudio planè cęleſti iudicandum ſit, quo Dei naturam incomprehenſam, & diuinitatis excellentias infinitas conamur animo, & cogitatione ſignare? Summas ergo, incredibileſque gratias agere nos oportet iis, qui legem hanc excogitarunt, ſummas ijs legum noſtrarum cuſtodibus vigilantiſſimis, qui nos ſubinde admonent, & vehementer hortantur, vt animum tenerum adhuc, & parum recti tenacem habeamus ſemper in officio, cupiditates aſſiduè, continentérque premamus, debilitemus iram, cohibeamus audaciam, omnem affectionem aberrantem à recto intra rationis, & iuſtitiæ ſepta contineamus. Faciunt enim, vt quamquam in media ſumus populorum, vrbiumque frequentia, inquietis tamen illis animi perturbationibus, aut expulſis, aut infirmatis, non in ſolitudine modo, verum etiam cum ſolutis à concretione Mentibus in Cælitum

ɔmicilio eſſe videamur.

Cum hæc igitur ita ſint, quem ex omni mor-lium genere beatiorem eſſe, quem è Regibus ſis ſuum æquius ornare Natalem, & colere ıtabimus, quàm nos, qui non ærumnis, ve i, ſed felicitati fecimus initium, cum fecimus tæ? Ne iſti ciuitatum Principes, & publi-ꞅ, priuatiſque ſemper occupati negotijs, ſi ɔerent, ſuaſque planius intelligerent cala-ıtates, cum ſui Natalis diem largitionibus, ulo, congiario, excitatis artificioſè per vr-s ignibus, luminibus circa diſpoſitis, popu-rum acclamatione celebrant, ſi ſaperent in-ıam, & ſuæ intelligerent áliquam infelici-:is partem, intelligerent etiam illud; non tam ꞅ epulas natalitias eſſe, quàm funebres, & ebratum iuſto mœrore ſilicernium: non n ea lumina, faceſque vitam præire: quam ıtum ſubſequi; non tam acclamantium illas e voces, & fauentium plauſus, quàm do-tium queſtus, & præficarum circa feretrum ıentantium elegias. Nos enimuero illa de-gratulatio, nobis illæ debentur epulæ ge-les, nobis illæ acclamantium voces, nobis : faces, & ea ſalutem animi teſtantia lumi-, quàm tum hauſimus, cum è tenebricoſo cere aliquando tandem in cælum erexi-s oculos, & diuini ſecuti claritatem inſtin-s euaſimus hunc in portum tranquillita-Cuius fructum, & ſuauitatem, quia ſatis

exprimere verbis, ac oratione non poſſumus, vitam, qua nihil eſt homini carius, appellamus. Placet iſtorum fortunam, qui beati vulgò putantur, & Natalibus ornantur magnificentiſſimis, noſtra cum felicitate committere? Ita & vos requiritis opinor, & ego æquiſſimum eſſe iudico à me fieri; ne videar ipſos etiam rerum dominos, circumfluentéſque diuitijs, & voluptatibus viros nobis temere, ac ſine ratione poſthabere. Diſtinguamus igitur enucleatius quod diximus vniuerſe, & diem iſtorum felicium hominum cum noſtro ipſorum die, diei partem, cum parte conferamus. Nihil eſt neceſſe longius ire. Inſpicite aliquem ex ijs cum primum expergiſcitur, & ſuæ perfruendæ felicitati facturus initium eſt. Neque enim in ſomno etiam, vt exiſtimo, ſe beatos iſti dicent, cum beatitudinem ipſi ſuam ſentire non poſſunt. Excitatur inquam is, viſis ſæpenumerò nocturnis exterritus; & quæ ſunt interdiu tranſigenda commentatione diſponit.

Hem in ipſo rerum agendarum apparatu mendacia, quibus primum meditandis inſiſtit totus, ſiue mercibus compendium facere cogitat, ſiue pupillum, aut ſocium circumuenire, ſiue armatam pudicitia vicini domum expugnare pretio velit, ſiue Tribunalium, & ſubſelliorum iuſtitiam occupare calumnia. Iſtene vero beatus? an potius ij, quos caſtiſſimis conciliatus cogitationibus ſomnus arctiſſime

:omplectitur, quos iucundiſſima, & diuinitus
.ccepta recreant ſomnia, quos idonea quiete
·erfunctos, ad pias precationes, & habenda
um Deo colloquia familiare claſſicum exci-
ıt, quos de rebus per diem agendis inſti-
ıunt Cælites, atque ad omne iuſtitiæ munus
xplendum oracula certiſſima prorſus infor-
ıant. Diem ipſum ingrediamur, & primam
us partem videamus, quæ felices iſtos exci-
t, à velitatione tam improba in arenam lon-
: fœdiorem tranſmiſſura. Nonne videtis
ıot amicis, inimiciſue limen ſuum obſeſſum
'fendant, quot aſſentatoriè ſalutantium vo-
bus illudantur, quot occultè carpentium ma-
dictis, & conuicijs lacerentur? Vobis verò,
uditores, in veſtibulo veritas excubat, & li-
rtas; vobis quies, vobis tranquillitas impel-
fores, vos integritas, atque innocentia de-
:cit in hominum conſuetudinem, in concla-
reducit. Vadunt illi videlicet in forum co-
:abundi, ſollicitudinis, ac mœroris pleni: ſi-
:nt ſe ſuperbis Iudicum ſubſelliis: vbi veris
ſa miſcentur, vbi premitur innocens, vbi reus
:itij conuictus abſoluitur. Vos, vel exci-
i religione Templum initis, vel alienæ vti-
ıtis impulſi cupiditate in virtutis ſtadium
n alacritate deſcenditis, vel ad veſtrum ipſo-
n animum præclaris imbuendum artibus
ıuocati, ſapientiſſimorum hominum monu-
nta conſulitis, vel aliis honeſtè, rectéque

obeundis officijs admirabili cum gaudio, ac voluptate limen ipſum redditæ lucis intratis. Ecce autem accumbendi tempus ſub meridiem appetit: quod ad capiendum è magnificis cœnationibus, ex opulenta ſupellectili, ex auro, atque argento, è conquiſitis per otium epulis, è muſicis, è toto denique ſeruitio fructum accommodatiſſimum vulgò exiſtimatur. Diſcumbitur oſtro, bibitur gemma, ferculorum pompa ordine longo diducitur, cauetur accuratiſſime, ne aues in enormia fruſta concidantur, ne non ſingula cadant ad numerum, vehementiſſime timetur à ſeruis. Quid ad beatitudinis poſtremum imponendum apicem deſiderari poſſe videtur? Et tamen ô Dionyſios infelices, ſi ſuam intelligunt ipſi calamitatem! ô Damocles inſanos, ſi minus intelligunt, nec vident è quàm tenui ſeta tantis delicijs, & voluptatibus mucro ille acutiſſimus continenter impendeat. Nobis inſternit menſam ſecuritas, nobis pro ſeruorum diſcurrentium tumultu conuiuarum ſilentium eſt, pro ſymphoniacis, rerum diuinarum, è ſuperiore loco perpetua lectio, pro inſatiabili ciborum varietate, mediocritas, pro morbis, qui ſequuntur ingluuiem, moderationis, & temperantiæ fructus, valetudo. Vultis opinor iter habeamus ad cætera, requiritiſque fortaſſe quid pomeridianis, quid veſpertinis horis à beatis iſtis agatur. Enimuero tenetur inſtitutum. Machina-

chinamenta fraudis, ac voluptatis longis commentationibus cumulantur interdiu? abeunte iam ſole domo diſceditur, vt conceptus ſilentio, & ſolitudine dolus omni genere contumeliarum effundatur in publicum. Poſt hæc in cubiculũ velut in ſepulcrum, & tumulum itur: vigiles curæ ſequuntur, additæ comites conſcientiæ furiæ, inuidiæ, ſuperbiæ, metus, exanimationis armatæ facibus, quæ ſomnum oculis admitti non patiantur. Nos interea honeſtiſſimis ſocialis vitæ laboribus, negotiiſque perfuncti Chriſtianæ Reipublicæ ſalutaribus, ad iuſtiſſimum otium, quietemque reuocamur, atque in illo caſtitatis, & ſanctimoniæ penetrali, deſcendimus in nos ipſos; ipſi quæſitores, & iudices acta totius reputamus diei. Si quid hiulcum offenditur, explemus; ſi quid protuberans, explanamus ad vnguem; ſi quid à norma, legumque præceptione diſcedens, quaſi libella corrigimus; ſi quid ſolidum, & digitis admotis, vndique caſtigatum, gratiam habemus artifici Deo, & ſanctiſſimæ pleni ſpei, gaudio perfuſi opperientem in limine ſomnum occupamus.

O vitæ rationem, Regum omnium imperia, opulentorum, & diuitum copias, ipſas etiam conditiones Attali ſuperantem! Eant iſti fortunæ filij, & nobiſcum, ſi poſſunt, de felicitate contendant. Hæc dies à nobis tanta cum

gratulatione frequentata vincit omnium annorum, quos ipſi tam feliciter, & beatè tranſigunt, voluptates. Sinamus igitur illos Auditores calamitatis ſuæ repetere Natales, ſinamus ſuum illos ſibi gratulari naufragium; ſinamus epulis ſuis Libitinæ quodammodo litare, ſinamus longa ſeruorum pompa ſibi funus ducere: ſinamus paratam ad buſtum infeliciſſimam ſtruem accenſis cupiditatis facibus inflammare. Nos ab ærumna generis humani communi, nos è mortalium fluctibus, nos ex animi quodam obitu in regnum ſalutis recepti, veriſſimæ Natalem vitæ, noſtræ primordia libertatis quanta poſſumus maxima lætitiæ ſignificatione recolamus. Patiamur illos beatitudinē ſuam iis rebus, quas aſſequi ſæpè non poſſunt, dominatu, rerum opulentia, & voluptate metiri. nos virtutibus circumſcribamus, & definiamus noſtram; nos animi cultu, nos pulcherrima rerum diuinarum commentatione beati ſimus: quæ iam poſſeſſione tenemus, & vſu quotidiano identidem vſurpamus.

IN VOTORVM INSTAVRATIONE.

Ad Patres, qui proximis ante Comitijs Mutium Vitelleſcum Societatis Generalem Præpoſitum crearant.

ORATIO VI.

MVLTA ex hoc loco, atque in eodem Sociorum conuentu percelebri, beatæ vitæ præſidia expoſuerunt alij, PP. qui contenderunt, Votorum hanc tam ſæpe repetitam à nobis inſtaurationem quendam eſſe noſtræ Natalem beatitudinis, quam tum inchoauimus; cum hanc ſoſpitatoris IESV Sodalitatem, hoc eſt virtutum omnium iniuimus officinam. Hodie illam ego ſeorſum attingam benè, beatéque viuendi partem, quam in optimorum delectu Moderatorũ ita conſtituunt ſapientes, vt ſi ea deſideretur,

fruſtra comparari alia putent omnia in hominum cœtibus inſtrumenta felicitatis. Etenim Rex veluti caput, & certiſſimus eſt fons, vnde corriuatur in cæteros ea vis, quæ cõmunem parit omnium tranquillitatem, & requietem. Quo factum eſt, vt nullæ fuerint vnquam gentes ita moribus agreſtes, ac barbaræ, quæ non crederent, & ſic animum inducerent ſuum; omnium ſanè optimum, atque ſanctiſſimum oportere Principem eſſe, vt ſuis, delibatam, & decerptam ab auctore Deo, queat humanæ vitæ beatitudinem impartiri. Sed tamen vel inſtitutis Rerumpublicarum parum idoneis, vel ignoratione rerũ humanarũ homini propè neceſſaria, vel cupiditatibus, animique perturbationibus cæcis impediti mortales, minus ſæpe in Regibus eam optimi formam inueniunt, quam in Moderatoribus ſuis volunt, & requirunt vniuerſi. Erit itaque mihi præcipuus hodie labor, oſtendere, à Rectoribus ſuppetere nobis ampliſſima felicitatis adminicula, & munimenta: quia neque ab inſtituto Societatis, neque ab eorum errore, qui Moderatores faciunt, neque à prauis animi commotionibus vllum in eo genere vitium eſt, quo poſſit ipſa regendi, parendiq; ratio perturbari. Ordiar igitur à primo, atque ab illa rationum infinitate diſcedã, quibus ciuitates, & Regna dominos habent. Iis enim præteritis; duos eſſe præcipuè video nanciſcendi Principis mo-

dos; vnum cum hæreditario, ac tranſlatitio iure ſucceditur; alterum cum appellatur, & populorum ſuffragatione deligitur Rex. Ac prior ille quidem, quamquam vetuſtiſſimus omnino non eſt, vſitatior tamen videtur eſſe, nec ſtra caret antiquitate. Poſterior & eſt antiquiſſimus, & ciuitatibus Sapientium opinione ſalubrior. Nam quid eſt hæreditarios accipere Reges, niſi ſæpè malos accipere, aut caſu quodam accipere bonos? Neque enim minus fortuitum eſt, à Principibus generari, quàm eum bonum eſſe, quem Principes ipſi genuerunt. Prudenter adeo doctrinæ princeps Ariſtoteles, ex melioribus naſci meliores non tam rem exploratam eſſe dixit, quàm veriſimilem atque interdum ipſo quoque comprobatam experimento. Significauit enim haud dubiè, non ſemper ex fortibus procreari fortes: & ſæpiſſimè fieri, vt peſſimi naſcantur ex optimis. Longa ſeries eorum eſt, quos è præſtantiſſimis natos parentibus, ſcimus tamen fuiſſe profligatiſſimos. Nullus enim mortalium, vt hinc incipiam, Salomone vel fuit, vel fingi poteſt animo ſapientior. At ſtultiſſimum, atque arrogantiſſimum illum filium ſuſcepit Roboam; qui per ſummam temeritatem ad defectionem, per impietatem ad ſuperſtitionem fœdiſſimam impulit ſuos. E Regibus illis Aſſyriorum primis, qui regnarunt in Oriente latiſſimè, Ninum Babylonis auctorem, eiúſque propaga-

torem Imperij principem video fuiſſe celeberrimum: cùm propter inſignem fortitudinem dictus ſit Hercules à Chaldæis, ob egregiam, ac propè diuinam prudentiam Iuppiter ab Aſſyriis ſit appellatus. Quem tamen è tanto viro genitum filium commemorant hiſtoriæ, niſi Ninum alterum, qui inter puellarum, ſpadonumque conſenuit greges? Quos ex illo ſubortos in eo principatu dominos accepimus, niſi ſubinde, ac identidem perditiſſimos; nec ante nefarios eſſe deſiiſſe, quàm in Sardanapalo clauderetur improborum agmen, atque ad Medos florentiſſimum illud Imperium transferretur? In Græcorum autem monumentis, haud ſcio, an quiſquam reperiri queat Pericle laudabilior: qui fulminibus illis, fulgetríſque verborum armatus, & Olympij ſibi nomen inuenit, & quadraginta ipſos annos in libera Ciuitate propè Regnum habuit, & dominatum. At is ex tribus, quos ſuſcepit è coniuge prudentiſſima liberis (vt ait in Alcibiade Plato) Paralum, & Xantippum ſtupidos vidit, Cliniam etiam amentem, ac furioſum. Quis Ariſtide melior, aut inſignior in Athenienſium concilio fuit; cum in tanta iuſtorum hominum multitudine ſingulare Iuſti nomen eſſet aſſecutus? Et tamen idem ſcriptum reliquit in Menone Plato, Lyſimachum habuiſſe filium nequam, atque ad nullam partem ſuæ Ciuitatis idoneum. Phocion autem ille cogno-

mento Bonus nonne Phocum procreauit vinolentum, & diſſolutum adeo, vt ne Spartanæ quidem corrigi diſciplina potuerit? Quid Cabria, vir itidem & virtutibus, & magnis victoriis apud Athenienſes clariſſimus? Nonne Creſippo ſuſcepto filio nequiſſimo, ita concidit, vt vulgò dicerent; multo eum futurum fuiſſe feliciorem, ſi nullos vnquam filios habuiſſet? Ariſtippus verò Philoſophus non exemplum modo eiuſdem infelicitatis exhibuit poſteris, ſed etiam ſaluberrimum in ea calamitate documentum. Cum enim admodum degeneres ex ſe natos vidiſſet filios, eos ita neglexit, perinde ac ſi ex ipſo nati non eſſent. Cauſam percontantibus amicis, atque admirantibus, reſpondiſſe fertur: improbos filios haud minus abigere procul oportere, quàm è nobis nata purgamenta capitis, & pituitam. Sed prætermiſſis externis, ad Romanos veniamus: quorum in vtraque fortuna res geſtæ videntur illuſtriores. Incurrit ſtatim in oculos Q. Fabius Allobrogici filius: quē ita luxus, & nequitia perdiderat, vt paternis ei bonis interdixerit, approbāte multitudine, prætor Vrbanus. Incurrit filius Vticenſis Catonis, qui & famoſa quadam ignauia, & laſciuia præditus fuiſſe dicitur inſolentiſſima. Incurrit M. Cicero, filius Oratoris, tanta inquinatus temulētia, vt & vini congios binos ſæpè ſolitus eſſet ducere, & M. Agrippæ ex ebrietate ſcyphum impegerit.

que, ne longius in percenſendis hiſce nobilibus ignauiæ, nequitiæque portentis abeamus, Auidij Caſſij vocem hic excitabo, quæ oraculum fuiſſe videtur, & dictum Apollinis: cum diſerte, planeque pronunciare non dubitauerit, neminem magnorum virorum, liberos, aut moribus bonos, aut vtiles Reipublicæ reliquiſſe. Vſque adeo verum eſt, è fulgetris ſæpenumero naſci tenebras, & teterrimam è clariſſimo fulgure tempeſtatem. Cum ergo tam certum in hoc hæreditario dominatu periculum ſit, ne deterrimus aliquis è fortibus natus, ac bonis, aggrediatur Imperium, ſine dubio illi eſt anteponenda ea Moderatorum, & Principum optatio libera, vbi iudicium, vt ait ille, integrum eſt, & ſi velis eligere optimum, quaſi digito ex multorum conſenſione monſtratur. Nihilo tamen minus hæc etiam ratio in Ciuitatibus, quæ lege temperantur humana, eſt fraudibus, atque erroribus opportuna quamplurimis. Ac primo quidem fuiſſe videmus ex antiquis, externiſque Regnis oppidò multa, quæ cum hoc vterentur eligendi Principis inſtituto, quia tamen è certis tantum familijs eum illis eligere mos erat, errorem, ac periculum ſuperioris non euadebant. Nam in Ionia ex vna Crœſi ſobole, apud Lacedæmonios ex Heraclidarum genere, apud Perſas ex Achemenidis, apud Mileſios ex Scamandri poſteris, apud Rheginos ex Meſſeniorum pro-

nem, ac præſtabilem oris pulcritudinem, dotem Regiam anteferendam cæteris exiſtimabant. Nihil de Æthiopibus, apud quos vſus, & conſuetudo ſuſceperat vetus, vt maxime opulentis, ac pecunioſiſſimis dominatûs permitteretur in cæteros. De his, inquam, quoniam tam plumbei ſunt, & adipales in iudicando, taceamus hoc tempore. Eorum potius inſtituta proferamus, qui deligendis moderatoribus ciuitatis videbantur aliis prudentiores. Romanos ego dico: quorum ampliſſimi magiſtratus dabantur iis, qui ſtipati clientibus in Campum deſcenderent, qui candidati peterent, qui plebem prenſarent, qui populi voluntatem emerent pretio, qui Curiarum ſuffragia blanditiis emendicarent. Quid enim à ratione magis alienum videri poteſt, quàm iis poteſtatem in ciues demandare, qui eam enixè petant, atque artibus tam apertis ad Imperium, & dominatum ſibi muniant viam? Quamquam quid hæc ita diſputo, quaſi nihil in eo ſit Imperij genere, quod, ſi minus habeat vitium, certe diſcedat ab optimo Reipublicæ ſtatu, qui vnum in Regnis ſingulis dominatorem poſtulat, abhorret à pluribus? Quos quia Romani, non modo non repudiabant, ſed populi etiam, & multitudinis eam dominationem admittebant, quæ πολιτεία dicitur, à probatiſſimo aberant Imperio, quod Regia poteſtate, atque vnius

dominatu ſolitario continetur. Cum enim in eo poſita ciuium beatitudo ſit, vt vnum ex omnium conſenſione veluti faciant, & coagmentent corpus, nemo non intelligit, quanto id facilius conſequantur, qui vnius, quàm qui multorum ducuntur nutu, & voluntate. Vnum Imperij corpus vnius animo regendum eſſe, veterum vox fuit, & dictum hominum ſapientium, nec aliud eſſe, plures in eodem dominatu dominos velle, quàm plures vni mundo ſoles dare; vt rerum vniuerſitatem incendio perdant. Ipſa quippe natura præiuit mortalibus, & potioribus deteriora ſubmittens, præſtantiſſimum Reipublicæ genus expreſſit in ſingulis. Elephantorum greges vnus, & quidem excelſiſſimus ducit. Vnus armenta præcedit Taurus, & iis, qui proceritate, qui toris, qui pulcritudine cæteros vincat. Grues ordine litterato, vt dixit ille, ſequuntur vnam, & eam præ cæteris maximam, atque ſpectabilem. Apes ſic vnum tantummodo Principem volunt, & eum inſigni forma, cæteriſque magnitudine, ac nitore diſſimilem, vt illo tandem amiſſo, pugna quærant, & dimicatione meliorem. Nos autem, in quibus quoddam eſt ſimulacrum vniuerſitatis expreſſum, ita facti, fictique ſumus à Deo, vt & corporis membra omnia, articuli, venæ, arteriæ, nerui, fibræ ab vno cordis initio fluant, & animi facultates tam variæ, tamque multiplices ab

vna ratione in officio, ac poteſtate contineantur. Quid plura? Deus ipſe, cuius imagines, & ſimulacra dicuntur à Platone Ciuitatum Principes, non modo ſuo ipſius exemplo, qui tam vnus, & ſolitarius in Regno mortalium, atque immortalium eſt; verum etiam documento, & quaſi decreto planiſſimo demonſtrauit, hunc ſibi placere dominatum vnius: cum populo illi, quem vnice diligebat, & vnum tantummodo dedit Moyſen, à quo per ſolitudines duceretur in Palæſtinam, & Regem poſtea ſtatuit item vnum, cuius, domi foriſque imperio, ac poteſtate regeretur. Huc accedit omnium approbatio gentium: quæ, vt antiquæ tradunt hiſtoriæ, Regibus initio paruiſſe dicuntur, & iuſtos dominos, quàm libertatem, ac communem Rempublicam maluiſſe.

Quæ cum ita ſint, citra omnem audaciam affirmare poſſumus, & illud iure optimo gloriari PP. noſtram hanc ita ſapienter inſtitutam eſſe Rempublicam, vt ſola propemodum ſit, quæ ſine controuerſia optimum ſemper legat, & ſufficiat gubernaculo Moderatorem. Siue enim adeundi ius Imperij ſpectes; nulla fallente, aut ſuppeditante malos circumſcribitur hęreditate, ſed eſt in medio poſitum occupanti virtuti, ac præſtabili ſapientiæ. ſiue genus ipſum imperandi; ſic vnica ditio, & ſolitaria eſt, vt Sodalitatis, quam informat, tam diffuſæ,

tam longe, lateque toto terrarum orbe patentis, non modo ſpiritus ſit vnus, ac vita, ſed idem vultus, idem motus, eadem prope corporis ex omnium conſenſione membrorum habitudo. Siue rationem Principis eligendi: tantum abeſt, vt petitoribus aditus pateat aliquis, vt nominatim, articulateque quærantur repudiantes, & auerſantes Imperium. Siue eorum, qui deliguntur ſupra cæteros excellentiam, atque præſtantiam, pro pulcherrimo eſt optimus, pro validiſſimo eſt conſtantiſſimus, pro potentiſſimo eſt integerrimus, pro pecunioſiſſimo moderatiſsimus, ſanctiſſimus, caſtiſſimuſque pro nobiliſſimo. Poſtularet hic locus, vt ſacratas legum noſtrarum ſanctiones euoluerem vniuerſas, docerem que pluribus, id ita re ipſa fieri, quemadmodum faciendum imperant decreta maiorum. Sed ex aliorum demolitione diſcriminum, quibus cæteræ ſunt expoſitæ Reſpublicæ, cum Principem deligunt, intelligetur omninò, nihil eſſe, quod legibus in eo genere ſancitis, vel officere, vel fucum facere poſſit.

Erat enim è tribus initio propoſitis impedimentis, obicibuſque delectus, ſecundo loco conſtituta ea rerum ignoratio, quæ mortalibus accidit in deliberando prope neceſſariò. Quantumuis enim id agant, & ſequantur ij, qui ducem quærunt, vt ſecernant è melioribus optimum, quia tamen, vel homines ipſi, de quorum

excellentia quæritur, omnibus, qui deliberant in concilio, noti, perſpectique non ſunt, vel quia ſpecies optimi, propter illam, quam virtus habet cum vitio propinquitatem, ſæpiſſime fallit, non ſemper id aſſequuntur, vt ſummum illud, & perfectum inueniant, cuius ſibi formam, atque abſolutam ideam animo, ac cogitatione deſignarant. Sed hæc eorum errata ſint, qui ſui tantum in deliberando iudicii ſequuntur ductum, & in re tam ambigua, tamque perplexa vnam humani conſilii rationem interpretem habent. Nobis, qui ducimur in conſulendo diuinitus, cæleſtemque perfectæ virtutis, prudentiæ, ſanctitatis habemus exploratorem, nullum in conſulendo ab ignoratione periculum imminet, ne prolabamur, Nam præterquamquod ipſa gubernationis, & procurationis ratio tamquam animus indiuiduus, & ſimplex per totam pertinens, peruadenſquè Sodalitatem ita ſingulos adnectit ſingulis, vt non minus alios omnes ſocios, quàm noſtri corporis ipſos propemodum artus cognitos habeamus; adeſt auguſtiſſimi Spiritus arcana vis in deliberantium cœtu præſes, diuinæque voluntatis interpres, quæ labi, peccare, decipi, à recto nos longe deflectere, ac aberrare non ſinit. Si enim certa Seruatoris Chriſti pollicitatio eſt: ibi ſe præſenti ad futurum numine, vbi vnum, aut alterum congregetur ad deliberandum de ſempiterna ſalute

piorum hominum par; nihil ſane dubitandum eſt, quin noſtris adſit, præſideátque Comitijs, vbi tam multi ſunt ex omnibus omnino terris, ex omnibus regnis, ex ipſis etiam Indorum finibus, quaſi ventorum aliis in hāc Vrbem delati: quæ quoniam religioni moderatur, & fidei, ipſum prope videtur eſſe, inter mortales verſantis tabernaculum Diuinitatis. Equidem PP. eam incredibili cum ſenſu voluptatis recolo memoria diem, qua peractis, vſurpatiſque ſingillatim in templo ſacris, inſtructa grauiſſime pompa, concinentibus, & diuini Spiritus inſtinctum, lucemque ſodalibus implorantibus, illam ingreſſi ſuffragiorum Exedram eſtis, quæ ſpectantibus, & rem ſuo pondere perpendentibus celeberrimum Apoſtolorum cœnaculum eſſe videbatur. Obuerſatur mihi ante oculos illud tempus, cum ſuffragatione perfecta, delectoque Moderatore, impulſæ ſunt fores, eodemque agmine, ac pómpa reditum rurſus in templum eſt, & modulantium vocibus, actæ Deo parenti optimo ſunt grates, quòd eum, qui quærebatur, aliquando Gubernatorem optimum diuini Spiritus afflatu, atque ex omnium conſenſione demonſtraſſet. O diem vniuerſæ Sodalitati felicem, & ſalutarem, ô lucem verè natalem tranquillitatis noſtræ, ô ſpectaculum, non modo nobis, ſed Vrbi etiam Romæ iucundiſſimum. Nemo aderat, non dicam, è ſociis,
quo-

quorum res agebatur, ſed ex externis, quorum erat inuſitata frequentia, atque incredibilis multitudo ſpectaculo circumfuſa, cui cum illud contemplaretur è tam variis conflatum prouinciis Patrum agmen, moribus, cultu, lingua multum ſanè differentium, ſed tamen vna, conſtantique omnium vitæ ratione ſimillimorum, nemo inquam, erat, qui cum hæc inſpiceret, cernere ſe non putaret eos Chriſtianæ religionis Principes, qui olim Hieroſolymis diuino correpti Spiritu, ex illa diæta digreſſi, omnes orbis terrarum nationes, ac gentes religione rectiſſima condocefactas in vnum Eccleſiæ corpus, veluti membra inuicem reſpondentia, redegerunt.

Cum ergo nihil à deceptione, aut ab ignoratione optimi, cui tam firmæ ſunt obiectæ diuinitus fores, pertimeſcendum ſit, ſupereſt ad extremum, vt videamus, an animi perturbationes efficere queant, vt eos repudiemus, quos ex omnibus eſſe præſtabiles intelleximus. Hi nimirum commotæ mentis affectus, violenti quidam fluctus ſunt, qui voluntatem à vero, tanquam à portu, quem è longinquo intuetur animus, auellunt, ac diſtrahunt. Hi mali ſunt deliberantium adminiſtri, ductores improuidi, atque inconſulti; qui faciunt, vt in ciuitatum conciliis ſæpe maior pars meliorem vincat, nec tam virtute præſtantior, quàm pecunioſior, aut

Digitized by Google

potentior eligatur. Quamquam enim procaciter ingerit ſe oculis veritas, affectio tamen amat, & tuetur errorem ſuum: ac ne coarguatur, pertinacia illi videtur honeſtior in male cœptis, quàm pœnitentia. Sapienter itaque Salluſtianus ille Cæſar id potiſſimum videndum eſſe præcipit iis, qui de rebus conſultant dubiis; vt ab odio, ab amicitia, ab ira, à miſericordia liberi ſint, ac vacui. Neque enim animus, vbi hæc officiunt, magis prouidet verum, quàm oculus, aut in turbido fluctu profundum, aut in caligine lucem Solis: & ſi prouidet tamen, haud poterit ſimul opportunitati publicæ, ac ſui cupiditati parere. Sapienter item Alphonſus ille, Regum ſua memoria facilè prudentiſſimus admonuit, vel dicto ſalutari, vel oraculo veriſſimo conſultantes. Cum enim à priuatis animi commotionibus omnem fere humanæ vitæ, publicæque rei naſci perniciem intelligeret, ioco planè ſerio dicere ſolitus erat, Se, ſi eo vixiſſet tempore, quo Romana Reſpublica florebat, Ædem è regione Curiæ fuiſſe conſtituturum Ioui Poſitorio: vbi nimirum, antequam venirēt in Senatum Patres, iram, odium, amorem, cæteroſque deponerent affectus animi proprios, qui communi ciuitatis aduerſantur vtilitati. Prouiderunt inquam hæc, aliaque viri conſultiſſimi ſapienter, & grauiſſime monuerunt; ſed tanta tamen eſt ea vis

quæ priuatis cauſis animum conturbat, ac differt in partes, vt monitis illis, publico malo nec occurrere plane potuerint, nec mitigantem aliquam facere medicinam. Magna enim eſt, vt ille dixit, eorum copia, qui extra recti ſemitam huc illuc affectionum turbine iactati, & conſuluerunt male, & peſſimos dominos ciuitatibus impoſuerunt. Sed quod iſti medicamentum parare præceptionibus, monitiſque non potuerunt, inuenit, ac parauit Societas à Religione, quæ perturbationibus animi peruicacibus, tanquam refractariis, & ſeditioſis militibus vna omnium pro Duce, atque Imperatore moderatur. Vt enim affectus in poteſtate, atque officio habiti pro armis, vt ait Ariſtoteles, & præſidio ſunt, ita ſi deficiant à ratione, ac repagula iuris effringant, fugitiuorum omnium audaciam vincunt, & contumaciam deſertorum. parere neſciunt, imperium detrectant, principem rationem hoſtiliter inuadunt, cuius non præceptum modo complecti, ſed nutum reſpicere debuiſſent. Vna Religio latrunculos iſtos, excurſoreſque compeſcit, vna Spartacos hoſce debellat: ſine qua, non fides, non iuſtitia, non virtus eſt vlla, ſed fraus, ſed licentia, ſed proteruitas, ſed rerum confuſio dominatur. Nullum ſine religione frænum eſt peccaturis: nullus ſatis validus, aut efficax legum metus: omne ſupplicium, atque irrogata ſceleribus pœna

contemnitur. In hac ergo religione poſue-runt omnia noſtrarum conditores legum, cum grauiſſimum Iuſiurandum alienis à ratione perturbationibus oppoſuerunt, quo ſe ſanctiſſime, conceptiſque verbis obſtringunt, antequam in ſuffragium eatur, qui de omnium ſufficiendo Moderatore ſunt in Conuentu frequentiſſimo deliberaturi. Ecquę tanta poteſt turbidarum eſſe commotionum vis, quæ illius religione iuramenti non contineatur? Quis eſſe tantus impetus animi poteſt, qui cohiberi, ac reprehendi ea promiſſi ſanctitate non debeat? Quis ita iugum rationis excuſſerit inſolenter, vt non illico ad officium reuocetur, vbi memoria repetat, eo ſe adactum ſacramento ad priuatas affectionum cauſas procul habendas, ad vna Reipublicæ commoda peruidenda? O ſapientiam Conditoris prope diuinam, qui Areopagum iſtum, vt leuiſſime dicam inſtituit, & Deorum prope concilium inter mortales deliberantium excogitauit. Quam enim è Comitiis tam auſpicatis, ex moderatoribus ita ſancte, ac tam ſapienter electis ſperare non liceat totius Reipublicæ felicitatem? Summam aureo illo ſæculo fuiſſe beatitudinem, & tranquillitatem omnium Poſſidonius autumat, quod penes ſapientes imperium eſſet, qui violentorum continerent audaciam, & manus infirmiores à validiorum iniuria tuerentur; ſuadendo, diſſuadendo, vti-

lia, inutiliaque demonſtrarent: qui prudentia proſpicerent, ne quid ſuis deeſſet, fortitudine propulſarent pericula, beneficentia priuatos ornarent, magnificentia ciuitates augerent: qui demum imperare putarent officium eſſe, non regnum. Sed commenta ſunt hæc, & de aureo ſæculo falsò dicuntur: quod, vel nullum fuit, vel ſi fuit aliquod, tam ſanctos pioſque gubernatores certe non habuit. Noſtram fortaſſe conditionem, atque hanc Sodalitatis felicitatem iſti fingebant animo, cum hæc dicerent: quam quia reperiri poſſe diffidebant, aliquando in orbe terrarum fuiſſe comminiſcebantur. Ecquod ſæculum tam felix, tam aureum comprehendi, ac definiri cogitatione poteſt, quod nobis ſua cura, ſuaque diligentia Moderatores noſtri non repræſentent? Illis nimirũ vna ſuorum beata vita propoſita eſt: illi ſuorum ſibi non ſeruitutem traditam putant, ſed tutelam: illi non ſuam, Rempublicam exiſtimant eſſe, ſed ſe Reipublicæ. Sine riſu legi non poteſt quod in noui orbis hiſtoria Mexicana ſcriptum inuenimus: morem olim iis fuiſſe gentibus, vt cum nouum conſecrarent Regem, is in hæc plane verba iurare cogeretur: bello ſe fortem futurum, oppreſſurum neminem, effecturum, vt ſol curſum ſplendoremque retineret ſuum: vt pluerent nubes; vt currerent riui, vt omne genus frugum, omniumque ſegetum copiam terra proferret.

Sed vt minus ridiculæ illæ Barbarorum ineptiæ videantur, facit Ammianus, haud multum his diſſimilia de Æduis, Burgundiſque commemorans. Tradit enim, ſolitos fuiſſe Regem extemplò depellere, ac nouum ſufficere, ſi ſub eo belli titubaſſet fortuna, aut annonæ copiam, & frugum omnium vbertatem terra negaſſet. Nata fortaſſis eſt iocularis illa conſuetudo ex populorum opinióne grauiſſima. Video quippe Ægyptios huiuſmodi caſus aduerſos, annonæ caritatem, frugum inopiam, terræ ſterilitatem in Rectores improbos, iniuſtoſque conferre; quorum videlicet flagitiis irritati Dii etiam populum irrogatis pœnis innoluerent, cum plecterent Regem. Quin Vlyſſes ad veræ ſapientiæ formam expreſſus à poëta doctiſſimo, planiſſime confirmat, ſub religioſis, atque innocentibus Imperatoribus prouenire feliciter omnia: herbeſcere prata, matureſcere fruges, pingueſcere greges, ſoboleſcere piſces, baccarum pondere incurueſcere ramos, ipſam denique populorum beatitudinem vbique floreſcere. Ex hac inquam, opinione gentium non contemnenda ſubortum fortaſſe fuerat illud etiam Mexicanorum Principum tam inſipiens, & fatuum iuſiurandum. quod magis oſtendit, quid ſe populi ſperent aſſecuturos, quàm quod re ipſa ſub bonis Moderatoribus aſſequantur. Oſtendit tamen, ac veluti digito demonſtrat

felicitatem noſtram: quæ tota, quanta, quanta eſt (eſt autem florentiſſima & maxima) Principum nobis induſtria, labore, innocentia, probitate, iuſtitia comparatur. Ne illud quidem verum eſt, quod de Beatorum Inſulis ab iuſtiſſimis viris, atque ſanctiſſimis habitatis in Oceano medio, tradiderunt: vbi non arato ſolo, naſcantur fruges: vbi colles nullo cultu, ſed ſuo prorſus ingenio vitibus, atque olea veſtiantur; vbi ſubinde ſua ſe ſponte pomis induat arbor, & fructibus identidem ſubnaſcentibus oneretur: vbi aëris ſumma clementia ſit: vbi rerum omnium copia, ſine vllo incolarum labore ſuppeditetur. Hæc, inquam, vera non ſunt, niſi de nobis, deque noſtra ipſorum fortuna prædicentur. Immo parua ſunt, ac prope nulla, ſi Moderatorum tum de tota Societate, tum de ſingulis, curam, & cogitationem aſſiduam intueamur. Nobis videlicet ſedentibus, & nihil prope laborantibus, non quidem frumenta, non vitium racemi, non arborum poma proueniunt; ſed quies, atque felicitas à Rectoribus ipſis ingeritur. quorum magnitudo tam ſupra cæteros eminet, quàm pro cæteris omnibus eſt: quorum vigilantia tuetur omnium ſomnos; quorum labor omnium otium, & requietem parat, quorum occupatio vacationem ſingulis impartitur.

Non ſum ita rerum ignarus, aut in dicendo

tam hoſpes, ac tyro, quin intelligam, eò tandem loci meam hanc eſſe delapſam orationem, vt non poſſit in eius laudes non excurrere licenter, & libere, quem nuperrime vniuerſæ Sodalitati proxime ſuperiora Comitia præpoſuerunt. Eſſet profecto poſtremus hic miſſus gratiſſimus omnibus, & acroama iucundiſſimum hunc in locum ingerendum. Eſſet iure optimo huius noſtri conuiuii frugalitas, & modeſtia hoc vno luxu ampliſſimæ laudationis opimanda, niſi eiuſdem me deterreret, vel animi moderatio, vel auctoritas, cuius virtus ſingularis tam honorifico ſapientiſſimorum Patrum teſtimonio comprobata non poſtulat modo commemorationem, ſed prope conuitio præconium à nobis, & iuſtam exornationem efflagitat. Scio enim poſt receptum illud tantæ prouinciæ munus, hoc vnum à nobis acceptum imperium eſſe, ne ſuas eum ex hoc loco laudes ingratis, ac repugnanter audire cogeremus. Parebo, quoniam ita neceſſe eſt; atque ad vos potius extremam hanc orationem conuertam ſpectatiſſimi P P. quorum ſuffragiis, & iudicio prope diuino factum videmus, vt eum nacti ſimus Principem, & cuſtodem Societatis, qui à ſapientia ſciret, à prudentia poſſet, ab amore in Rempublic. vellet, publicis omnium commodis, atque incolumitati conſulere. Gratias vobis agunt immortales vniuerſi; non ij modo, quos Romæ vi-

detis lætitia geſtientes, ſed etiam illi, quos in digreſſu expectatione ſuſpenſos vbique reliquiſtis. O peroptatum, & iam diu votis expetitum à ſocijs reditum veſtrum PP. ô iucundiſſimam illam, quæ vos prouincialibus veſtris reſtituet diem! Illi nimirum, è Domibus, è Collegijs effuſi, vobis occurrent gratulabundi; illi vos arctiſſime complectentur, re bene geſta reduces, & prope triumphantes. Illi vos verè Parentes appellabunt ſuos; illi pleno prædicabunt ore, vos pacem, vos quietem omnium, vos communem felicitatem peperiſſe. Nos interea, quos propius attingit, & tanquam è propinquo magis afflat hoc publicum bonum, eorum officium anteuertimus, & vobis, quod poſſumus, gratiam præſentibus habemus ex animo, abeuntes votis, & ſupplicatione comitabimur, digreſſos iam, & prouincijs redditos ſempiterna grati animi recordatione proſequemur.

DE GREGORIO TERTIODECIMO PONT. MAX.

Romani Collegij

FVNDATORE.

ORATIO VII.

HVNC ego dicendi laborem, tantamque prouinciam, quantam ſuſtinere non poſſum, minime ſuſcepiſſem, Auditores, niſi hodiernus hic dies, qui, quemadmodum ſpes, & opinio mortalium eſt, Gregorium illum Tertium decimum Pont. Optimum, & Max. intulit cælo, & requireret, & conuitio quodam poſtularet à nobis egregij Principis exornationem aliquam, à quo magnifice poſita fundamenta ſunt, & ducti parietes huiuſce Collegij, vbi nos ad eloquentiam exercemur, cæteri grauioribus præterea

diſciplinis erudiuntur. Impium enim eſſet, hoc loco litteras, atque Humanitatem de illius conticeſcere laudibus, à quo lucem, & ſpiritum, à quo ſedem, & domicilium, vbi ſplendidè diuerſentur, acceperunt. Quod equidem officium dum pro mea virili parte præſtare contendo, illud euoluendis amantiſſimi Parentis, præclare, prudenterque rebus geſtis intelligere mihi videor; ita eum toto vitæ genere ſecutum eſſe Gregorium illum alterum, cui Magni cognomentum ſapientiſſima dedit antiquitas, vt niſi ab eo præreptus, atque occupatus ille Magni titulus fuiſſet, hic ipſe iure optimo poſſet tam ampla nominis appellatione cohoneſtari. Si recte quippe rem comprehendi totam, & ſuis omnia locis diligenter, accuratéque notaui, tria ſunt, quæ ſuperiorem Gregorium, antiquiſſimum illum Pontificem, & appellauerint, & vere fecerint Magnum: ſtudium ſingulare tuēdæ, amplificandæque religionis; liberalitas in pauperes effuſiſſima: charitas præcipua quædam in Vrbem Romam, vbi natus fuerat, & educatus. Nam, & ſcripſit multa diuinitus, fecitque longè plurima, vt vel deſertores Religionis reuocaret ad caſtra, vel Barbaros ad Chriſti Regnum perduceret: & pauperes tanquam in tabulas, accepti, ſic in album redactos adeo diligenter aluit, vt Chriſtum ipſum haud

ſemel inter eos excepiſſe conuiuio dicatur: & Vrbem Romam non ab hoſtibus modo, verum etiam à peſtilentia, & vaſtitate liberauit. Quæ ſic in noſtrum cadunt, & conueniunt ſingula, vt, ſi minus cum illo commiſſus, qui Magni locum inter Gregorios anticipatione præripuit, & merito; comparatus certè cum alijs, veriſſime princeps haberi debeat, & Magnus propter excellentiam, atque præſtantiam appellari. Nihil hic eſt à me dicendum ornandi cauſa, nihil ad augendam orationem callidè, ſtudioséque conquirendum. Incidunt in oculos eximia rerum, quas indicauimus, vbique veſtigia, & monumenta. Nos ipſi prope recordamur omnia; certè non habemus neceſſe à ſcriptis, aut à narratione maiorum fidem petere, cum oculis ipſis ea, quæ dicturi ſumus intueri ſemper, aſſiduéque poſſimus. Etenim, vt primo loco ponatur ille, qui principatum obtinere debet propagandæ religionis amor: ecquis vnquam è ſuperioribus extitit eo ſtudio tam incenſus? quis tam multas rationes inuenit, ac vias, quibus ad veram in Deum pietatem, vel conſeruandam, vbi ſata iam eſſet, vel longe, lateque, vbi non fuiſſet inſita, producendam, ac diſſeminandam inſiſteret? Duo quippe ſunt veræ pietatis, ac religionis officia, in quæ, velut in duo genera bipartitò diuiditur: rectus de Deo ſenſus; caſtus, & emendatus in eundem cultus, quos vt numeros expleret

abſolutiſſime Gregorius, in eam curam incubuit totus, vt nec vllam homines de rebus diuinis alienam à Deo ſententiam informarent, nec ijs vterentur cerimonijs, & ſanctitatibus, quæ ſapientium iudicio, & maiorum auctoritate non probarentur. Neque vero ſolum hic ego dico de voluminibus ijs Pontificij Iuris, in quibus expurgandis, extergendiſque collocauit operam ipſe ſuam ſtudioſiſſime. Cum enim in eas Pontificum leges, & ſcita ſanctiſſima, quæ vulgò Decreta vocantur, infinita propemodum irrepſiſſent errata, & menda, quæ paſſim, & librariorum incuria, & perfidioſorum hominum aſtus aſperſerat: exiſtimauit inducendum, & diſpungendum ex ijs eſſe quicquid obeſſe religioni poſſet, & veteratorum præſtigias adiuuare. ſed res vt operæpretium pollicebatur, ſic, operam longe maximam, & lucubrationes omnino difficillimas poſtulabat. Nihilo tamen minus, quia, & ſcientiſſimus ipſe Iuris erat, & religionis tuendæ cupidiſſimus, rem incredibili animi magnitudine aggreſſus, Herculeo prope labore, ac felicitate perfecit. ſic inquam, vt non minus fortaſſe ijs vigiliis Eccleſiæ profuerit, quàm Magnus Gregorius tàm multis, ac tam præſtantibus literarum monumentis, quæ manibus quotidie terimus, & animo demiramur. Quin eam quoque curam in ratione temporum emendanda poſitam poſſum

facile prætermittere, quæ non aliud ſane ſpectabat, niſi, vt conſuleretur, ne Chriſtianorum faſti, feſtique dies longe celeberrimi in ea inciderent tempora, quibus homines perfidioſiſſimi colunt, & concelebrant ſuos. Hæc inquam tametſi grauia ſunt, atque ad diuinum cultum ſeruandum accommodata, præterire tamen libet; quia tam multa Collegia, quæ, & ab eo exædificata, & ante oculos noſtros poſita ſunt, orationem latius euagari non patiuntur. Hæc nimirum ille propugnacula, has doctrinæ purioris officinas, non modo in Vrbe Roma ſanctitatis magiſtra collocauit, ſed toto etiam terrarum orbe diſperſit; vt eſſent adoleſcentes, à nationibus periti longinquis, & variis; qui iam inde à primis annis rectum de Deo ſenſum animo conſignarent, eaſque perdiſcerent artes, quibus aduerſum præſtigiatores, & magiſtros ſacrilegos, pro aris Eccleſiæ fociſque, pro veriſſima, rectiſſimaque religione conſtantiſſime dimicarent. In quo genere haud facile conſtituere poſſum, vtrum ardentiſſimum in religionis rem, & commoda, ſtudium, an incredibilem animi magnificentiam admirari potiſſimum debeamus. Neque enim mediocres in eam gratiam ſumptus faciendos putauit, hoc eſt eos, qui ſolum conſulerent anguſtiis, aut inopiam ſubleuarent; ſed qui ſplendorem etiam augerent vrbium, atque à nobilium adoleſcen-

tium dignitate non abhorrerent. Ne longius abeamus. Hæc ipſa huius ædificatio Collegij ita nobis vel inuitis,& alia cogitantibus objicit eius in promouenda religione liberalitatem, vt ab alijs vbique terrarum excitatis, quæ depictæ graphicè, diſtinctæque ſunt in pariete, fidem petere neceſſe non habeamus. Quæ facies externa Gymnaſij, ac totius operis veluti frons Deus immortalis? Nonne ciues ipſos prætereuntes quotidie, ne peregrinos ſolum dicam ex rei nouitate omnia facile demirantes, an non inquam ciues, & illos, qui eam toties aſpexerunt, etiam nunc ad ſui contemplationem vehementer inuitat, perinde ac ſi nuperrime fuiſſet expoſita? Quid de introitus, & anticæ ianuæ amplitudine dicam? Quid de cardinalibus ſcapis? Quid de ſuperiore antepagmento? Quid de triglyphis vtrinque pendentibus? Quid de plana corona cum cymatio? Quid de reliquis ornamentis, quæ in ipſo poſita veſtibulo videntur adeuntibus multo maiorem interioris Collegij magnificentiam polliceri? Ecce autem introgreſſis apparet illicò cauædium teſtudinatum cum Impluuio, quæ peryſtilio cinguntur elegantiſſimo: apparent pulcherrimi gradus, quibus in ſuperiorem Gymnaſij partem aſcenditur. Binæ ſequuntur à latere porticus, excurrentes laxitate maxima, vbi ſpatiari commodè poſſit, atque oblectare ſe, ſplendidè Philoſophia;

pilis omnia diſtinguuntur æqualiter, atque paraſtatis, egregiis ornata mœnianis, quæ proſpectum in compluuium facilem præbent, & addunt operi venuſtatem. Denique viſuntur vndique illius monumenta prolixitatis, & munificentiæ, qua Gregorius religionem, pietatemque prope collabentem erexit, & confirmauit. Neque enim aliud agebat animus ille magnificus, cum infinitis impenſis hæc litteris domicilia tam lauta faciebat, cum peregrinos è remotiſſimis terræ finibus, ſuppeditata pecunia, venire iubebat ad ſe; cum certos homines inſtructos honeſto viatico, miſſiſque muneribus exornatos allegabat ad Barbaros, niſi vt Religio, illa liberalitate, veluti nauigio quodam prouecta, per prouincias omnes, & regna terrarum facillime commearet. Et habuit profecto ea res euentum illum, quem tam caſta beneficentiſſimi Principis officia promerebantur. Nam, vt alios notiores taceam populos ea benignitate Romam euocatos, illos hoc loco teſtes appello, qui cum paulo ante Chriſtianis imbuti ſacris piorum hominum ſtudio, & ſedulitate fuiſſent, extemplò ad huius ſinum Pontificis incredibili cum omnium gaudio conuolarunt. Quo nomine feliciorem illum ego dixerim ipſo Magno Gregorio; quem habitum fuiſſe legimus beatiſſimum, quòd ſua memoria Britanniam vidiſſet ad Chriſti religionem euocatam.

Quid

Quid enim Britannia ſit, ſi tam multas intueamur regiones, atque prouincias, quæ ſub hoc noſtro veram in Deum pietatem,& rectas cerimonias ſuſceperunt? Quantum enim ad eam Inſulam attinet, habeo, quam illi poſſim opponere, Iaponiam; extra anni, ſoliſque poſitam vias; quæ tribus componitur, & conſtat Inſulis longe maximis, minoribus autem propemodum innumerabilibus; Regnis, ac Toparchiis omnino ſexaginta, ſub vnius poteſtate, ac dominatu. Nihil hic ego conferendi gratia dixerim, nec de vtriuſque magnitudine Inſulæ quicquam per comparationem diſputabo. illud dico tantum, & magna vocis contentione pronuncio, longe maiorem attuliſſe Iaponiam admirabilitatem, cum ſe Christo, ſacris ſuſceptis, adiunxit, quàm illam in Oceani prope veſtibulo iiſdem ſacris primum imbutam Britanniam. Hæc enim, quia domita iam olim Romanorum fuerat armis, propter propinquitatem, atq; commercia cognita erat vniuerſis; illa nunquam ante cognitione cuiuſquam informata fuerat,& tum primum aperta, tam longè à noſtris abeſſe regionibus; comperiebatur, vt eò non niſi aliquorum annorum ſecunda nauigatione perueniri poſſe diceretur. Neque verò cum hæc ita cõmemoro, illud intelligi volo; totam eam Inſulam quanta, quanta eſt, luſtratam ſub Gregorio Chriſtiana religione fuiſſe. (id enim ne ad id quidem vſque tem-

Digitized by Google

pus factum intuemur) ſed tamen ſic ego mihi videor affirmare merito poſſe, tum Iaponiam ad Chriſtum ſic fuiſſe perductam, quemadmodum Pontifice Magno Gregorio, dicitur adſcripta Chriſtianorum Regnis Britannia, tametſi non tota, ſed aliqua tam ingentis Inſulæ pars luſtralibus aquis abluta, & initiata fuiſſet. Cum enim religionis ſemen tria Iaponis regna, Bungi, Arimæ, atque Fiungæ tandem aliquando comprehendiſſent, tres inde allegati ſunt adoleſcentes Regij, qui maritimo trium annorum itinere perfecto, ad exhibendam Gregorio, pietatis, atque obſeruantiæ ſignificationem, Vrbem Romam intrarunt, ex rei nouitate propemodum obſtupeſcente orbe terrarum. O te beatiſſimum Gregori Pont. Maxime, & poſt homines natos ex omnium memoria fortunatiſſimũ! Nemo fuit, qui cũ m iucundum illud intueretur ſpectaculum, ſibi videre non videretur eos Reges, & Chaldæorum Principes, qui ad Chriſtum recens natum venerandum ex oriente Sole properarunt. Nemo fuit, qui cum verba illa obſeruantiæ, honoriſque pleniſſima, tam remotorum, longéque diſtantium Regum exaudiret, qui non & geſtiret lætitia, & ex inuſitato gaudio lachrymaretur. Quin ipſe, ſenio iam, anniſque confectus Pontifex, tantam Eccleſiæ felicitatem intuitus, illud Symeonis Propempticon celeberrimum voce plane cygnea, quæ huic etiam fuit

extrema, veluti vaticinando decantauit. Dici facile non poteſt, quibus illi Reguli fuerint honoribus excepti ab eo Chriſtianæ Reip. Principe, qui nullis omnino parceret ſumptibus, modo poſſet aliquem religioni parere fructum, atque ſplendorem Chriſtiano Nomini conciliare. Habet enim non ſolum Ciuitas, & Reſpublica, ſed etiam Religio neruos ſuos à pecunia, ſi rectè, ſapienterque, quod faciebat Gregorius, atque in tempore profundatur. Quæ liberalitas, cum fama perlata iam eſſet ad exteros populos omnes, & nationes terrarum; incredibile dictu eſt, quàm multos in hanc Vrbem, ad rectam in Deum religionem, atque erga Romanum Pontificem obſeruantiam profitendam, euocarit. Venit enim propterea Magnus rerum ſacrarum Antiſtes Antiochiæ, octoginta iam natus annos, nobilis ille quidem, & egregia forma, ſed nullo comitatu, commeatuve, nulla prope veſte, vno tantum inſtructus famulo, quo etiam interprete vtebatur. Hunc autem ſic excepit honorificè, ita magnificè habuit, tam ſplendidè dimiſit, vt qui rerum omnium venerat egentiſſimus, in digreſſu excederet Vrbe ſuis ſtipatus apparitoribus, atque accenſis; domumque reuerteretur omni donorum genere cumulatus. Non hic eos ego ſilentio præteribo, ab Armenia, Chaldæa, India, Saba, Mauritania profectos homines primarios, non ſacrum Æthiopiæ Præſidem, non

Montis Sinæ Religioſos viros,nõ Libani montis accolas, non Ægyptios, alioſque prope innumerabiles; qui cum à Romani Pontificis Imperio iam pridem deſciuiſſent, ad Gregorium tamen venerandum,Romam è tam longinquis regionibus acceſſerunt. Dicerem ſanè, ſi res eum habuiſſet euentum, qui ſperabatur, de Moſchorum etiam Imperatore potentiſſimo: qui Legatum cum litteris, & mandatis ad hunc Pontificem ſuo nomine ſalutandum eo tempore miſit. Eadem enim illum, quæ iam excitauerat cæteros, impulit fama probitatis, beneficentiæ, religionis; vt interpoſita tanti Principis auctoritate, pacem à Stephano Bactorio Rege Poloniæ poſtularet. Fuit tamen ea res vel hac leui commemoratione digniſſima, cum Barbarorum omnium maxime barbari Moſchi ſint;accolæ Maris Hyrcani, tantum non humanis veſcentes carnibus, bellum ſemper tractantes,& arma;à religione, à ſtudio pacis, ab hominibus diſciplinis, atque ingenuis artibus abhorrentes.

Sed ab hac tanta prolixitate, ac magnificentia, qua rem, cultumque religionis tantopere promouebat Gregorius, ad aliud gradum facio liberalitatis genus, quo pauperum egeſtatem, & miſerorũ inopiam ſtudioſiſſime ſubleuabat. Cum enim hac vna virtute maxime præſtabilem fuiſſe videret veterem illum, Magnumque Gregorium, minime ſe tanto dignum nomine

habendum exiſtimabat, niſi eam quoque laudem benigne faciendo, erigendaque infelicium calamitate conſequeretur. Et quoniam ſumma quadam rerum æſtimatione pollebat, nec temere, ac ſine conſilio ſuccurrendum inopiæ putabat, ne ſimul etiam ignauia foueretur: habuit in exhibenda pauperibus benignitate delectum: initiumque fecit ab ijs, qui apud Turcas, & Saracenos acerbiſſimam cum religionis diſcrimine perferunt ſeruitutem. Tum nihil habuit antiquius, quàm, vt eadem exciperet liberalitate virgines dote caſſas, atque illocabiles, quarum in certo diſcrimine pudicitia verſaretur. Nulli enim, aut magis, aut citius ſubueniendum egeſtati cenſebat, quàm ei, à qua pernicies Reipublicæ, priuatis immineret infamia. Quæ cum maxime prouideret vir ſapientiſſimus à virginibus illis inſtare pericula, earum aliquas in Parthenones incluſit, alias honeſto matrimonio collocauit. Cæterum compendia quæramus in hoc genere neceſſe eſt; ne percenſendis huiuſce liberalitatis argumentis ſingulis, moleſta, & putida hæc eſſe videatur oratio. Illud ergo ad ſubterfugiendum periculum vniuerſe dico: nullum fuiſſe hominum ordinem rerum inopia laborantem, quem Gregorius ea largitate non iuuerit: non viduas, non orbatos parentibus liberos, non familias honeſtas, rei domeſticæ depreſſas anguſtiis, non in tabernis opifices, non capite cenſos

in viis, non in ſolitudine verecundos. Quæ quoniam longum eſſet inſpicere per otium; ſtatuam hic ego vobis intuendam obijciam, à Senatu, Populoque Romano illi poſitam in Capitolio : in qua velut in tabula licebit piam hanc in pauperes, vt ita dicam, prodigentiam contemplari. Habet enim indicem, & Epigramma ſubſcriptum, quo legentibus ſignificatur, octingenties ſeſtertium, hoc eſt ducenties centena & quadringenta aureorum millia fuiſſe ab eo in egenos, & pauperes diſtributa. O ſtatuam ſane præclaram, omnium Imperatorum, deque Republica meritorum hominum ſignis, ac monumentis anteferendam! Ecquis eſt, qui titulis ſuis, & pace, belloue comparatis nominibus, tantam ſit aſſecutus gloriam, quantam ex illa percepit inſcriptione Gregorius? Videmus hodieque ſtatuas antiquorum permultas, togatas, militares, equeſtres, triumphales. Sed ſi laudem, titulumque videmus inſcriptum aliquem, illud etiam intelligimus è debellatis populis, domitiſque prouinciis, hoc eſt ex innocentium plerumque ſanguine fuiſſe relatum. Gregorius hanc vnam eſſe putat tranſmittendam ad poſteros gloriam: hunc indicem, titulumque ſuo tantummodo dignum animo, & religione iudicat, qui ex egenorum ſalute, qui ex reſtituta, reparataque depoſitorum vita ſit comparatus.

Tertia ſupereſt laus, eaque poſtrema: quam à Magno etiam hauſit, & expreſſit Gregorio; hoc eſt, beneuolentia quædam, & amor in Vrbem Romam ſingularis. Cum enim hanc eſſe Regiam videret eorum, qui Dei Optimi Maximi obtinent locum, omnibus eam inſtruendam ſibi eſſe putauit ornamentis, quæ non modo religionem auguſtiorem redderent, ſed facerent etiam ciuilem felicitatem auctiorem. Conatus ille quidem erat ſui Principatus initio Chriſtianorum Reges amicitia conciliare, atque in Turcharum Imperatorem firmiſſima conſpiratione coniungere: vt victoriam illam naualem paulo ante defuncti Pontificis auſpicio partam, noua gloria cumularet, & Eccleſiæ tranquillitatem perficeret, quam affectam tantummodo, & inchoatam eo triumpho eſſe intelligebat. Sed cum ea res minimè tranſigi potuiſſet; ſumma quadam deiectus ſpe, illam omnem pecuniæ vim, quam erat in adornanda claſſe collocaturus, ad Vrbem hanc Religionis arcem ornandam, Romanumque fouendum Populum pulcherrimo ſane conſilio, ſententiaque conuertit. Quid in eo genere fecerit, neque per tempus licet, neque adeo magnopere neceſſe eſt commemorare. Id nimirum loquuntur, ductæ paſſim, ac vbique planiſſimæ viæ, templa, & ſacella magnifica, fontes ad vſum iuxta, atque ad amœnitatem inducti, pontes impoſiti tam

magno flumini, leuata Ciuitas vectigali, horrea popularibus alendis excitata; hoc ipſum, vt ſemel dicam, diſciplinarum Piræum, quò etiam noſtræ litteræ conuolarunt. Loquuntur inquam hæc, & prædicant eius in hanc Vrbem beneuolentiam. Sed tamen aliud eſt magis vocale præconium, & quod eum faciat Magno Gregorio ſimiliorem. Scimus enim quàm fœde fuerit eo tempore per vrbes Italiæ præcipuas, Mediolanum, Genuam, Venetias, Panormum, Meſſanamque graſſata peſtilentia. quibus ex locis, cum Romam continenter multi contenderent, nunquam tamen hæc Ciuitas, tam ampla, tamque diffuſa illa contagione, ne minima quidem ex parte afflata eſt: vt illud nimirum huic quoque Pontifici deberet, quod Magno Gregorio poſitis in Hadriani mole monumentis iam pridem ſe debere profitetur. Quid nunc ergo tibi reſtabat aliud Gregori vir ſanctiſſime, niſi, vt qui res tuas omnes ita compoſueras ad Magni Gregorij vitam, exitu quoque ſimili auolares in cælum? Ne id quidem (quod in tua poteſtate non erat) deſiderari poſſe voluit in tua felicitate Deus. Vt enim ille, poſt tertium, ac decimum annum, ex quo tenuerat Eccleſiã, exceſſit è viuis, ſummo ſui deſiderio relicto, ita hic æquatis cum illo antiquo Gregorio, & cum ſuo ipſius nomine Principatus annis, diem aliquando clauſit extremum, ab omnibus ordini-

bus acerbiſſimè comploratus. Claudam igitur ego quoque orationem meam: voſque ad extremum hortabor, qui pulcherrimis hic operam datis artibus, & grauiſſimis diſciplinis, vt quoties hanc ingredimini litterarum palæſtram, quoties hos parietes intuemini, eius vos intrare monumentum, eius intueri beneficium exiſtimetis; qui Romæ tenens Chriſtianæ Reipubſicæ clauum, Religionem toto terrarum orbe circumtulit, benignitate fouit, & complexus eſt vniuerſos, Vrbem hanc mirificis ornamentis illuſtrauit.

IN
DEDICATIONE BASILICÆ S. PETRI.

ORATIO VIII.

MVLTA ſanè à maioribus noſtris ad religionem, ac pietatem erga Principes illos Apoſtolorum auguſtiſsimos retinendam, amplificandamque ſunt inſtituta diuinitus, Auditores. Sed in iis, illam potiſsimum commendandam exiſtimo Templi Vaticani dedicationem, quam hoc ipſo tempore quotannis ita repetimus, quaſi nunc ipſum ea poni fundamenta, excitari parietes, locum certis cerimoniis capi, & vetuſtiſsimis Eccleſiæ ritibus inaugurari cerneremus. Si enim Hebræorum illa natio religioſiſsima quondam, & Deo gratiſsima eius inaugurationem Templi, quod à Salomone fuerat exædificatum ſumma populi frequentia, concurſuque mirabili ſtatis diebus celebrare ſo-

lita erat, par profecto fuit decernere diem huius etiam Templi prope Natalem; quo die eam nos animi iucunditatem, ac lætitiam exhibere deberemus, quæ pietatis ſignificatione vinceret illos, quos Chriſtianis ſacris, atque inſtitutione vitæ perfectioris, quos auguſtioris religionis, ac ſanctitatis profeſſione caſtiſſimæ ſuperamus. Neque vero hæc Apoſtolorum Ædes minorem habet excellentiam, honoremque minus amplum commeretur, quàm illa Hieroſolymitanæ vrbis Deo dicata magnificentiſſima Domus, artificio deſcripta diuino, Regiis inchoata ſumptibus, Cælitum prope labore perfecta. Nam, ſiue nomen huius Vaticani Templi, tituloſque, ſiue tam clari auctorem operis, ſiue loci ſanctitatem, ac maieſtatem, ſiue donaria, & prouentus illi contributos diligentius attendamus; intelligemus profecto, quatuor habere ſuæ fontes excellentiæ, quorum cauſa poſſit cum illo Salomonio de magnitudine, gloriaque contendere. Illud igitur oro vos, etiam atque etiam, Auditores, vt dum hos ego fontes aperio, meam hanc orationem humaniter, & quod ſoliti eſtis, æquis etiam auribus excipiatis. Efficiam enim, vt meridiana prope luce clarius intueamini, quantum huic Templo debeant aſſurgere quodammodo cætera, quæ olim vnquam in toto terrarum orbe ſunt excitata.

Hoc ergo primum ſit eius præſtantiæ caput, ac fons: quòd non, vt alia Deo, Cælitibuſque poſita, & dicata monumenta, ita etiam hoc communi Latinorum more dictum eſt templum, ſed Græcorum voce Baſilica: vt rei ſumma dignitas, ac molis inuſitatæ magnificentia nominis amplitudine, atque ſplendore demonſtraretur. Quid enim aliud fuit olim Baſilica, niſi publica in ciuitate domus, vbi Reges, ac magiſtratus haberent, vbi conuentus, vbi iudicia, vbi conciones, vbi concilia celebrarentur? Quare, vt ad inambulandum, tranſigendumque per mutua ciuium colloquia, vt ad regiam præ ſe ferendam maieſtatem huiuſmodi ædes eſſent accommodatæ, plures in longum habuiſſe porticus iunctas accepimus, columnis ſuffultas ingentibus; quæ ſpatiis inter ſe diſtarent æquis, & paribus camerarum coaleſcerent interuallis. Nihil dico de ſignis, de coronis, de cæterarum rerum externo cultu, qui eſſe debuit huiuſmodi, vt tam magnificæ domus ſtructuræ facile reſpondere poſſet. Sed id ſatis habeo confirmare quod mihi propoſitum erat, cùm de antiquorum Baſilica cœpi dicere: hoc Apoſtolorum tam affabre factum fuiſſe Templum, tàm immanibus innixum ſubſtructionibus, & columnis impoſitum, vt quia cætera ſic ſuperat, quemadmodum Regia ipſa priuatorum domos, & plebeiorum vincit ædiculas

Baſilicam appellandum eſſe rerum ſapientiſſimi Iudices exiſtimarint. Quod ſi alia quoque illa, quorum cauſa erant inſtitutæ Baſilicæ, perpendamus, intelligemus præterea, nihil in iis factum fuiſſe, quod longe præſtantius, longeque magnificentius in hac Petri, Paulique Baſilica geſtum non ſit. Quantum enim attinet ad Iudicia: quotuſquiſque non videt, ab ea Petri Regia petere debere iura gentes vniuerſas; vbi populorum omnium Chriſtianorum Pontifex ita præſidet ſacris, vt ſicubi res ferat, & Religio poſtulet, Regibus etiam ipſis, vel dare, vel adimere poſſit Imperia, & dominatus? Quid de conuentu, quid de concilio, aut concionibus dicatur, cum ad hanc Baſilicam confluxerit ſemper orbis terrarum, vt de religione Pontificum reſponſis, & oratione doceretur? Hic aduocata, non Romanorum modo, ſed omnium prope mortalium concione, illi ſanctiſſimi noſtræ Religionis Antiſtites, diuina proferebant oracula, quibus inſtituti ſunt Barbari, longeque remotiſſimæ nationes imbutæ. Hic diſertiſſimi, ac eloquentiſſimi viri verba fecerunt, quorum hodie litterarum præclara monumenta ſuſpicimus. Hic grauiſsimi, doctiſsimique Chriſtianæ Reipublicæ Principes, ac Senatores de recta in Deum Fide, de ſanctitatibus, de ſacrorum omnium ordine, ac ratione ſæpenumero deliberarunt. O Templum vere

Baſilicam, & Regum Baſilicis omnibus anteferendum Ne illud quidem Epheſinæ Dianæ Delubrum, quod propter magnitudinem, artificium, opes, pulchritudinem, miraculi nomen inuenit, ſi cum hoc conferatur, habuit quicquam, cur Baſilica dici; appellariue gentium omnium conſenſione deberet.

Et ſane ſic oportuit eſſe Templum, eius factum ſumptibus, qui rerum eo tempore potiretur, & Chriſtianis tùm primum initiatis ſacris, religionem, quam ipſe complexus erat, ſtuderet quacumq; Romanorum patebat Imperium, promouere. quod dum explico, alterum à me putatore fontem aperiri, Auditores, vnde ſingularis eius Baſilicæ ſplendor exiſtit, & dignitas. In Conſtantino videlicet hunc ego poſitũ eſſe contendo qui ſuperſtitionis auitæ cerimoniis abiectis, cum Põtifice Silueſtro interprete, ac magiſtro, nouam, hoc eſt veram Religionem ſuſcepiſſet, nihil habuit antiquius, quàm vt in Vaticano colle, vbi olim oracula, & vaticinia reddebantur, aras Petro, Pauloque ſtatueret, Regiam, & diuinum quaſi Prætorium Pontificibus ædificaret, vnde conſulentibus reſponderent, & populis ius dicerent, ſubacto iam, atque ad Chriſtiana ſacra conuocato tandem orbe terrarum. Ac videte quanti ſit, Imperatorem hunc eius nos Templi fundatorem, atque auctorem habere. Neque enim,

vt cæteri populorum Principes, ac Reges, auctoritate tantum, atque imperio inſtitit Conſtantinus, vt ædificatio, illa & inchoaretur, & bellè procederet: ſed omnium primus inter Architectos, immo vero inter fabros, & operas iaciendis, ponendiſque Templi fundamentis, ligone terram aperuiſſe dicitur, apertam eruiſſe, erutam cophinis, & fiſcis protinus aſportaſſe. O facinus immortalitate digniſſimum! ô manus Imperatoris multo magis hoc opificio, quàm victoriis, atque ante iam actis triumphis nobiles, multò clarius, atque illuſtrius, quàm tribus eiectis Tyrannis, & peccato terrarum orbe cohoneſtatas! Quid admirabilius, quid magnificentius ad huius Templi maieſtatem augendam, non dicam inueniri, ſed ne optari quidem, aut excogitari animo potuiſſet? Non enim in illa Hieroſolymitana molitione quicquam huiuſmodi Salomonem feciſſe accepimus: quippe qui Regum vſitata contentus gloria, ſatis habuit imperare, vt materies, & ſaxa comportarentur, inciderentur artificioſiſsime lapides, cælarentur auro, atque argento omnia: ſtructura denique, ac ædificatio ex deſcriptione illa diuina partib' abſolueretur, & numeris ſuis. Non auſim hic dicere, opere tam egregio voluiſſe Conſtantinum Gentilis ſui Veſpaſiani laudem æmulari: quem veterum annales, & monumenta commemorant, corrupti Capitolii reſtitutionem aggreſ-

ſum, ruderibus purgandis admouiſſe manus omniũ primum, & permulta ſuis humeris extuliſſe. Non inquam hæc de Conſtantino facilè dixerim; cum longe maiora iam moliretur; animoque tractaret excelſiora quædam, & præſtantiora, quà Veſpaſianus, qui ſuperſtitione vaniſsima ſartam, tectamque vellet Capitolini Iouis Ædem, arcemque illam vetuſtiſsimam conſeruare, cui caput humanum aperiendis fundamentis forte repertum, pollicitum fuerat Imperii, ac dominatus, æternitatem. Sed tamen quia perſimile fuit in re longe diſsimili facinus, illud confirmare non dubitarim; Conſtantinum Imperatorem eum ſine dubio illa tàm ampla pietatis ſignificatione longe ſuperaſſe, cuius in Flauia gente ſibi præpoſitam à maioribus intueretur imaginem. Vicit enim Veſpaſiani laudem omnem, ac dignitatem, non veræ tantum profeſsione Religionis, cum qua illius ſuperſtitio conferri non debet, ſed operis maieſtate, ſecundoque ſucceſſu rei, quam inter opus animo, atque conſilio moliebatur. Spectabat illud quidem Veſpaſianus, cum Capitolium inſtaurabat, vt propugnaculum reſtitueret Ciuitati firmiſsimum; vnde tam ſæpe, ſi Deo placet, Capitolinus ille Iuppiter ſubeuntes hoſtes fulmine, ac tonitru deieciſſet. Sed quod ille falſa deceptus pietate fruſtra facere conabatur, vere, ac re ipſa præſtitit huic Vibi

ſua

ſua illa munificentia, & manuum labore Conſtantinus; cum ſcrobibus actis, initium fundamentis fecit; cum terram egeſſit, cum rudera extulit, cum ipſa prope cæmenta humeris, & collo ſubuectauit. Hoc nimirum erat Vrbi Romæ ſempiternum, longeque ſaluberrimum reddere Capitolium: hoc erat, Romuli mœnibus eam arcem imponere, quam nulla conuelleret ætas, nullæ hoſtium impreſſiones, nullæ Barbarorum copiæ labefactarent.

Sed cum hæc ita diſputo: ſentio me tertiam illam excellẽtiæ cauſam imprudenter attigiſſe, quã in loci religione poſitam eſſe principio dixeram. Tantus enim ſemper honos, tanta Vaticani Templi veneratio fuit, vt mortaliũ arx, & propugnaculum, vt cæleſte quoddam diuinitus inſtitutum Aſylum gentibus vniuerſis eſſe videretur. Habuit olim hæc Vrbs ſemper infeſos Barbaros omnes, qui vel Imperij detrectarent iugum, vel gloriæ inuiderent, vel diuitiis inhiarent, & copiis Romanorum. Obſidiones, direptiones, incendia, vaſtationes tam multas eſt paſſa, vt quemadmodum ex Annalibus ratio ſubduci perfacile poteſt, ſepties non cremata ſolum, ſed in puluerem, ac cineres redacta penitus ſit. nullos tamen experta eſt immaniores hoſtes, quàm Gothos, perduelles illos, & Romani nominis aduerſarios infenſiſſimos: nullum ſuarum opum vnquam vidit a-

Digitized by Google

cerbius, quàm quod ab his ferociſſimis belluis, publicis eſt, & priuatis ædificijs ſubiectum incendium. Vel ipſa, quæ ſuperant adhuc diſiecta, lacera vndique, ac diſſipata tàm magni præſtantiſque corporis membra horum inſatiabilem auaritiam, crudelitatem, barbariem ſuo illo caſu, ac prolapſione, tùm ciuibus, tùm peregrinis hodie teſtificantur. Et tamen hi tàm efferati, tam contumaces, tam ad audaciam, & temeritatem proiecti Barbari, cum capta iam Vrbe, facibus vbique, ac ferro graſſarentur, cum omnia diſturbarent, diriperent, corrumperent, cum obuios quoſque trucidarent, auſi minime ſunt huic Apoſtolorum auguſtiſſimo Templo manus, illas ſacrilegio cæteroqui cōtaminatas, innocentiū ſanguine reſperſas, omni ſcelerum genere prorſus imbutas, admouere.

Non enim ſolum ſacris pepercerūt omnibus, nō ſolum à ſupellectili longe pulcherrima, maximeque opulenta continuerunt ſeſe; verum etiam ſacerdotes, Templi curatores omnes, & miniſtros, eoſque præterea populares, ac ciues, qui ex incendio, ac cæde illo ſeſe recepiſſent, intactos, atque immunes eſſe voluerunt. Quin etiam illud memoriæ proditum eſt, eo ipſo tempore, quo ſic vrbs à victoribus Gothis in poteſtate, atque imperio haberetur, vaſa quædam aurea, atque argentea in ea præda, quam vndique collegerant! fuiſſe reperta, quæ in

priuata domo ſex ipſos, atque octoginta propemodum annos latuiſſent; tanta magnitudine, artificio tàm egregio, ac ſingulari, vt attonitos, & ſtupore defixos redderent Barbaros. Hæc, opinor ex epigrammate, aut alio huiuſmodi monumentorum indicio, Petro, Pauloque ab auctore Templi dicata olim, ac inde poſtea, vel belli tumultibus, vel aliis difficilibus rei Chriſtianæ temporibus aſportata fuiſſe intellexerunt. Quid igitur auaros homines, victoria ſuperbos, rapinis aſſuetos, & ſacrilegiis, hic feciſſe putatis? Si quod ſoliti erant alias audere, hoc etiam loco proſequi, & facere voluiſſent, haud dubiè vaſa illa pondere tam immania, artificio tam expolita, ſigillorum, & gemmarum pretio tam egregia, vel in communem illam prædam coniicere, atque in ærarium militare conferre, vel ad priuatos vſus interuertere debuerunt. Sed ea Templi religio non eſt paſſa ſuo peruetuſto iam, & inolito more Barbaros vti. Nam vbi diù, multumque vaſorum magnitudinem, pretium, ſplendorem, pulcritudinem demirati fuiſſent, cenſuerunt ad vnum omnes, tàm antiqua, tàm pretioſa donaria Templo reddenda eſſe, vnde olim detracta, & per ſummum ſacrilegium erepta fuiſſent. O loci religionem incredibilem, ô Templi dignitatem admirabilem, ac maieſtatem. Quæ vis vmquam, aut quod imperium facere potuiſſet, vt qui neque mor-

talium, neque Cælitum quemquam vereri, aut pertimeſcere videbantur, qui ad prædas auertendas nudo pectore mucronibus aduerſis obuiam irent, qui diripiendis hoſtium domibus niſi prætermitterent, vellent à pulcherrimis illis vaſis cupiditatem, ac manus continere? Nemo id profecto, neque vi, neque precibus ab iis impetraſſet, niſi eorum animis ea illius loci fuiſſet offuſa religio, quæ ab inuento iam, & prorſus occupato theſauro rapaciſſimos milites, cupidiſſimum Imperatorem prohiberet. Illud denique de huius ſanctitate Templi ex veterum monumentis, & caſtiſſimorum, doctiſſimorúmque Patrum litteris habemus exploratum; vel in ipſis Vrbis huiuſce direptionibus, vel in anguſtiſſimis aliis articulis temporum vnumquemque ſoſpitem, atque incolumem fuiſſe ſemper, qui eò confugeret, & manibus aras Apoſtolorum ſanctiſſimas tangeret, atque amplecteretur. Ipſa Imperatoris vxor Auguſta Theodora, improba, & perfidioſa femina, quæ ſacrilegium longè turpiſſimum, quæ palmare flagitium, & poſt homines natos facinus omnium audaciſſimum adornarat, huic tamen Tēplo rationem habendam eſſe exiſtimauit. Cum enim Anthemio Scriboni dedit in mandatis, vt Vigilium Romanum Pontificem caſtiſſimum, ac ſanctiſſimum virum quocumq; in loco, ſiue in Palatio, ſiue in ſacris offenderet ædibus, ibi cum dolo ca-

peret, atque ad ſe vinculis obligatum, nexumque perduceret, illud vnum excepit, ac diligentiſſimè cautum voluit, vt homini parceretur in Apoſtolorum Baſilica Petri, & Pauli, neue Pontifex, qui cæteroqui cupidiſſimè quærebatur ad exitium, ab illo terrarum orbis Aſylo ſanctiſſimo conuelleretur. Poſſem ad hanc explicandam amplius Templi venerationem, ea quoque proferre Liminum nomina, quibus ab antiquis inſignitum fuiſſe legimus. Cur enim Ædes abſoluta iam atque perfecta, cur tota illa ædificatio, atque perfecta, ſuis iam apta partibus, & membris compoſita iuſtiſſimis, veſtibulum appellabatur, & Limen, niſi quia gentes vniuerſæ, ipſi etiam populorum Principes, ac ac Reges, cum eò eſſent ingreſſuri, ante valuas, atq; in veſtibulo ſoliti eſſent venerabundi procumbere, ac limina illa triumphalia per ſummam religionem, ac pietatem exoſculari? Poſſem inquam hæc, aliaque illius ſanctitatis argumenta perſtringere quam plurima: ſed poſtrema illa quaſi conuitio me vocat ad ſe inſtitutæ pars orationis, in qua denique munera, donaria, copias, quibus eſt hoc Templum, inſtructum à Conſtantino, cum à fundamentis ipſis eſt excitatum, neceſſe habeo recenſere.

Incredibile quippe dictu eſt, quàm liberalis, prolixuſque fuerit, non in vniuerſam mo-

do Chriſtianæ religionis Eccleſiam, quam dictione pulcherrima Vrbis Romæ, ac prouinciarum florentiſſimarum Imperio communiuit; ſed nominatim in ea templa, quibus ipſe prima ſubieciſſet fundamenta, & poſtremum denique faſtigium impoſuiſſet. Ne longè abieris. Ea, quæ huic Apoſtolorum Templo, vel attribuit donaria, vel addixit prouentuum genera, tam multa, & varia ſunt, vt ſeriem eorum conficere infiniti ſit prope laboris mei, ac moleſtiæ veſtræ non ferendæ. Erant enim in his aureæ coronæ quàm plurimæ, capedines, patinæ, ſimpula, candelabra: erant loculi ære concluſi Cyprio, & columnis innixi porphyreticis. Erant aureæ menſæ, aræ argenteæ, vaſa cruſtis artificioſiſſimis induċta, figuris cælata ſingularibus, argumentis longè pulcherrimis ſigillata. Quid reditus, ac prouentus commemorem annuos? Huic hortos, ac domos, huic Inſulas, huic latifundia, huic Balnea largitus eſt. Huic Antiochiam, huic Euphratenſem prouinciam, huic Tarſum, huic totam Ciliciam, huic Ægyptum vectigalia pendere voluit, & auro, argento, gemmis, odoramentis, omni denique copiarum genere ſubſeruire. Sunt in manibus, vulgòque perleguntur ea de re in codicibus Ethnicorū Hiſtoricorum inſanæ querelæ: qui cum eſſent veræ pietatis ignari, viderentque tàm libera-

lem Imperatoris animum erga religionem, & ſacra; inuſitatæ prodigentiæ, atque immodicæ profuſionis eum arguere non dubitarunt. Celebrant adeo vulgare prouerbium, quod de homine circumferebatur. Aiunt enim decem primis imperij annis habitum fuiſſe Imperatorem præſtantiſſimum, decem conſequentibus latronem, decem nouiſſimis, hoc eſt iis, vt ego quidem interpretor, quibus Chriſtianorum coluit, & diuitiis ornauit religionem, pupillum, & nepotem ob inſanas profuſiones, & largitiones immodicas appellatum fuiſſe. Neque vero aliò pertinent illa Zoſimi maledicta: qui ſcriptum reliquit, Conſtantino ad largitiones inſanas cum non ſatis ſuppeterent totius Imperij Romani copiæ, neceſſe præterea fuiſſe, noua, eaque duriſſima vectigalia prouinciis imperare. Non inquam aliò pertinent illa mendacia, niſi ad eam Conſtantini lacerandam liberalitatem, qua Chriſtianam Rempublicam, & exædificata iam à ſe Templa ornare, atque in omnem æternitatem communire ſtudioſiſſimè contendebat. Sed ſuo dicant hæc iudicio, qui veræ religionis ſenſum, guſtumque non habent. Longè aliter faciendum ſibi putat Conſtantinus: qui Regna, copias, opes, argentum, aurum, gemmas, margaritas, Imperium ipſum, & quæ prima vulgus exiſtimat, Religio-

ni obſecundare, atque inſeruire Deo auctori, ac parenti optimo debere arbitratur. Patietur ipſe alios Imperatores gloriari, quòd innumerabilia gentium tributa, quòd vectigalia populorum omnium in ludos profuderint; quòd miſerorum laboribus, ac pœnis ædificarint Amphitheatra, Circos extruxerint, columnas & propilæa in foris excitarint, nouos portus effoderint, fluuios aliò corriuarint, cætera ex illo genere complura ad nominis aucupandam immortalitatem, & aggreſsi fuerint, & perfecerint. Gloriabitur ſua illa liberalitate Conſtantinus in omnem æternitatem, atque in hoc vno Templo gloriandi cauſas habebit ampliores, quàm qui tam varias comparandæ gloriæ rationes, ac vias inſanis ſumptibus ſtudioſiſsimè perſequebantur. Illa enim eorum monumenta corrupit ætas, hoſtium euerterunt manus, abſumpſit incendium, Hoc magni Conſtantini præclarum opus hoſtes ipſi ſartum, ac tectum præſtiterunt, reueritæ flammæ ſunt, quæ toties Vrbem vaſtarunt incendiis, ætas ipſa, quæ ferrum atterit, comminuit æs, ſaxa, montéſque aliò transfert, ius in eo prorſus perdere videtur, & illi parcere vni mortalitas, quæ corripit omnia, atque ante ſe ad exitium agit vniuerſa. Quamquam enim verè hoc etiã Templum, vt cætera, quæ olim habuerunt

initium, vetuſtas corrupit, ac ſitus; habuit tamen illud, quod non eſt commune cum omnibus, vt magnificentius ſemper è cineribus ſuis, Pontificum induſtria, renaſceretur. Quid pluribus opus eſt verbis? Illa ipſa, quam obtinet hoc tempore dignitas, ac forma plane loquitur, & prædicat, huic templo quandam veluti fuiſſe tributam æternitatem. Quæ totius operis moles Deus immortalis? quæ in extima parte quadrati lapidis commiſſuræ perpetuæ? quæ coronæ, qui tori, quæ in intima concamerationes, & pilæ? qui fornices lunulati; quæ abſides? quæ tectoria, quæ marmoris incruſtationes, quæ, vel opere muſiuo, vel coloribus expreſſæ figuræ? quod aurum parietibus illitum? quæ gemmæ picturarum coronulis intertextæ? Nō illud quidem glorioſè dicere Pontifices habent, quod ab alijs de tota ipſa iactatum eſt Vrbe: Templum ſe reddidiſſe marmoreum, quod lateritium accepiſſent; quia Conſtantini magnificentia, non è marmore tantum, verum ex argento propemodum, atque auro factum videbatur: ſed tamen id gloriari meritò poſſunt; nouum ſe relinquere, quod ſqualidum ſitu, & vetuſtate prope collapſum inuenerunt. Agamus hoc igitur Auditores: & glorioſiſſimum huiuſce Templi quaſi Natalem maxima religionis ſignificatione recolamus. Cum enim communem hanc Chriſtianæ Reipubl. gratulationem

Digitized by Google

IN DIEM CONVERSIONIS APOSTOLI PAVLI.

ORATIO IX.

ANTEQVAM de ſanctiſſimi, auguſtiſſimique Pauli, Apoſtolorum Anteſignani, ac Principis admirabili ad Chriſti cultum conuerſione aggredior aliquid, ſi minus eleganter, ac eruditè, certè piè, religioſéque dicere, Auditores; neceſſe habeo veſtrum ipſorum commendare ſtudium, ac pietatem: qui huc velut ad ſpectaculum conuolaſtis, non tam orationem audituri meam, quæ mediocris, ac nulla eſt, quàm Paulum ipſum ab equo deturbatum, proſtratum humi, horribili perterrefactum è cœlo voce, ac velut in triumphum perductum contemplaturi. Libet ex hac inſigni victoria geſtire lætitia, libet inuſitati ſpecie triumphi animum, atque oculos paſcere, libet Chriſto victori, libet cælo, libet

toris noſtri glorioſiſſimum reſeruatus. Quod ſpectaculum nobis multo ſanè debet accidere iucundiſſimum: qui non tantum Chriſti triumphum ornare, ac ſequi videmus eum, à quo poſtremum Reip. metuebamus exitium: ſed in noſtra receptum caſtra, ex Saulo infenſiſſimo religionis hoſte, Paulum euaſiſſe, hoc eſt Imperatorem Eccleſiæ, propugnatorem pietatis, cæleſtis ad gentes vniuerſas internuntium, & legatum Parentis, mortalem, vt ita dicam in Chriſtiana Republica Deum eſſe factum intuemur. Audiſtis enim, ac ſæpe legiſtis in Actis, quas Paulus, cum Saulus eſſet, litteris illis, & mandatis nefarii conciliabuli communitus, ſpiraret in via minas, quas anhelaret cædes, quæ meditaretur incendia. Quin ab Auguſtino didiciſtis, quo tempore lapidibus obrutus, & ſepultus eſt Stephanus, carnificum illorum veſtimenta ſeruaſſe Saulum, non vt ſceleris quam minimè particeps eſſe, ſed vt parricidarum ſpectando, & iuuando conatu, omnium eum manibus ſolus ipſe interficere videretur. Sed illud legiſtis etiam, Auditores, eos ad Eccleſiam euertendam immaniſſimos ſpiritus, eum ad profligandos, extirpandoſque funditus Chriſtianos ardorem animi nefarium, impetumque ſuſceptum, ad firmandam, fouendam, amplificandamque religionem è veſtigio conuertiſſe. Video neceſſe omnino eſſe, quid egerit in nouis hiſce caſtris Pau-

lus, & qua nouum imperium ratione tractarit, accuratius, diligentiuſque perpendere. Quod ego dum pro mea mediocritate proſequi ſtudioſe contendo, quæſo vos, vt orationem meam, qua cœpiſtis humanitate, ad exitum vſque proſequamini. Cum vir hic egregius, ac ſingularis ad Chriſti traductus, & diuinitus impulſus partes in nouo ſe campo eſſe animaduertit; ſedulò ſibi, nauiterque Regis parendum exiſtimauit imperio, à quo, non vnam, aut alteram prouinciam, ſed totum terrarum orbem nouis imbuendum legibus, adeoque debellandum acceperat. Itaque tam varias, tam multas aggreſſus eſt, ad finitimas, ad remotiores, ad poſtremas etiam gentes expeditiones, vt non tam terreſtri, aut maritimo ingredi videretur itinere, quàm alis quibuſdam populos, & regna terrarum omnia circumuolare. Vix prima ſacrorum initia ſuſceperat, ac nouæ religionis tyrocinia Damaſci poſuerat, cum in Arabiam Damaſco proximam deſcendere, & Chriſti promulgando nomine, ac lege, bellicum in ea prouincia canere non dubitauit, quæ tam ſæpe Romanorum Imperatores aditu prohibuiſſet. Ex Arabia Damaſcum reuertitur, Damaſco Hieroſolymam venit, Hieroſolyma nauigauit in Cyprũ, Cypro retroceſſit in Aſiam; Lycaoniam peragrat, luſtrat diligentiſſimè Græciam, prætervehitur Illyricum, Italiam adit; ad Hiſpanias

vſque, vt curſus celeritate cum Sole certare videretur, elabitur. Quid prouincias,& regna commemoro? Nullam prætermittit vrbem populis frequentem, quam non aggrediatur, ac tentet: non Theſſalonicam in Macedonia, non Antiochiam in Piſidia, non Lyſtram in Lycaonia, non Epheſum in Ionia, non Athenas in Græcia; non in Italia rerum dominam, gentium vniuerſarum arcem, ac domicilium, Romam. Abaridem neſcio quem fuiſſe legimus in fabulis: qui cum ab Apolline fatidica donatus eſſet ſagitta, eam, cibo prorſus, ac potu ſe continens, oracula etiam vbique locorum euulgans, toto dicitur orbe terrarum circumtuliſſe. Quæ hominis peregrinatio, vt minus incredibilis mortalium accideret auribus, comminiſci ſcriptorũ aliqui,& inſuper addere non dubitarunt, propterea eum terras adiiſſe, ac tam facile circumcurſaſſe vniuerſas, quòd proiecta ſagitta, quò vellet, eò ipſe non pedibus iret, ſed eodem planè ſagittæ abſtractus impetu ſe proripere,& procul in alias regiones puncto temporis auolaret, Haud plane ſine cauſa fabulam hanc à me fuiſſe commemoratam intelligetis, Auditores, ſi vobiſcum animo reputabitis, quid cum Paulo ad tutiſſimam veræ religionis arcem recepto factum ſit.

Quantum enim ad ſagittam attinet, ſcitis profectò, quo fuerit hic nouus Imperator inſtructus, atque armatus telo, cum è mortali-

am eloquentiam argumenta : longè mino-
es vero ſimilitudines, & vocabula minus ad
em ita diuinam adumbrandam accommo-
ata. Fulmen ipſum, de quo dicebam, &
onitrus vix aliquid habent, quod cum ora-
ione illa conferri pro dignitate queat. Quod
um diſputo, nolite putare, Auditores, id au-
endi gratia me dicere. planè, ac ex animi
ententia loquor. Oratio Pauli multo quàm
le Pericle dictum eſt verius, tonare, fulmi-
are, permiſcere omnia videbatur. Copia-
um illum ducem libet hic commemorare
ta caſtum, ac ſanctum, vt ſolem ipſum è
urſu, quem ſtatum, atque incitatiſsimum
abet, reuocare, atque in medio cælo quaſi
efigere potuerit imperio : quem literarum
nonumenta teſtantur, munitiſsimos, longe-
que firmiſsimos muros non bellicis vllis tor-
nentis, ſed buccinarum clangore, ac ſoni-
u diſturbaſſe. Cum enim celeberrimam il-
am Palæſtinæ vrbem, quæ ab incolis Hyeri-
o dicta eſt, quemadmodum à Deo in man-
datis acceperat, eſſet funditus euerſurus, non
milites telis armatos aggeribus admouit, ſed
inſtructos buccinis, ac tubis ſacerdotes vſque-
quaque, ac vndique circumduxit. Eas ergo
tubas cum ſeptimo ab obſidione die protinus
inflari iuſsiſſet, mœnia, ruente primum faſti-
gio, diſſoluta deinde lapidum cęterorum com-
page, ſic dilapſa repente ſunt, atque diſiecta-

Mm

nus, omnes vnà Ciuitates, ac Regna, deiectis quaſi mœnibus, triumphantem de omnium orbe terrarum Chriſti religionem acceperunt. Nemo enim vnus eſt litteris etiam mediocriter eruditus, qui neſciat, quàm, non dico Romanorum Imperium latè pateret, ſed quàm magna gentium omnium, nationúmque frequentia Romam ipſam eo tempore occupaſſet, quo etiam tempore illam aggreſſus Apoſtolus eſt. Celeberrimæ ſunt illæ ſcriptorum eius memoriæ voces: in hac Vrbe cæleſti, vrbes omnino collocatas fuiſſe omnes: gentes vniuerſas ad hanc arcem conueniſſe, & quaſi vicatim diuiſas in hoc communi totius terræ oppido habitaſſe. Quid igitur aliud erat hanc Vrbem noua religione imbuere, quid aliud Romanos vincere, niſi humanum ipſum genus inſtituere, & Chriſti Seruatoris Imperium toto terrarum orbe propagare? Quemadmodum enim vtilius eſt, oculum, qui pro toto videat, & circumſpiciat corpore, quam cætera membra quantumuis affecta, & vario morborum genere impedita ſanare, ſic opportunius Chriſtianæ religioni proſeminandæ, diuinoque regno conſtituendo, atque amplificando fuit, Vrbem vnam Romam, quàm alias omnes nouis legibus erudire, atque in Chriſti poteſtatem redigere; vt verum pro cæteris videret vrbibus, & Deo parenti optimo pro toto terrarũ orbe obtempe-

raret. Rideretur profectò aliquis inueniendæ; perducendæque peritus aquæ magiſter, ſi colligendis ex agri crepidine aqulis occuparetur, ac non potius illud ageret, vt vberes, ac perennes fluminum fontes in Regiam ciuitatem corriuaret. Sed in eam reprehenſionem haud incurrit ſapientiſſimus Paulus: cui cum datum negotium eſſet, vt varios terræ populos ad Chriſti regnum perduceret, ipſum tandem populorum omnium caput, hoc eſt, Vrbem Romam, in illud Imperium tranſtulit; vt cum fonte, aquæ vnà omnes, ac riuuli ducerentur. Mihi venit in mentem dubitare, ac quærere, quid cauſæ fuerit, cur admirabilis hic Imperator ab illo potiſſimum Sergio Paulo Cypri Proconſule nomen acceperit, cum alios quoque nobiles, ac ſplendidos viros ſub nouæ religionis traxerit, iugum, à quibus velut à deuictis prouinciis cognomentum aliquod egregium mutuari potuiſſet. Nam quòd cum hominem primum in Chriſtianorum adſcripſerat numerum, depoſito Sauli nomine, Paulus dici voluerit, cauſa quidem idonea eſt, & ſacrarum litterarum auctoritate comprobata. Sed ſuſpicari prçterea libet, hanc illi primam de Romano Proconſule victoriam cõceſſam fuiſſe diuinitus, ad eam abditè præmonſtrandam, quam futuris temporibus erat de Romano nomine, deque Vrbe omnium principe conſecuturus.

Tanti enim erat ea victoria, quæ victo Paulo Proconſule, de Romanis promittebatur, vt in ipſo quoque victoriæ omine triumphandum eſſe videretur. Et ſanè, ſi ea exiſtimatur omnium præſtantiſſima victoria, quæ difficillima eſt, & fortitudinem, ſcientiámque militarem præ cæteris egregiam poſtulat; cuius fortitudinis, ac prudentiæ fuiſſe dicemus, Vrbem populorum omnium caput, ſuperſtitionis domicilium, florentem opibus, diffluentem deliciis, cultus religiones, ſanctitates, ac ceremonias externorum irridentem, incredibili circumuallatam potentia, efferatam armorum aſſidua tractatione, diuturna geſtientem, ac penè luxuriantem fortuna, nouis inſtitutis condocefacere, imbuere ſacris, mitiſſimis conformare moribus, imperio penè proſternere, ac proculcare? Quæ fulmina, quæ tonitrua Vrbem hanc æneam, adamantinis propè mœnibus circumſeptam quatere, ac labefactare potuiſſent, niſi eas admouiſſet machinas, & tormenta Paulus, quæ diu, multumque minorum iam vrbium expugnationibus exercitata, poſtremum ita fecere periculum, vt regnorum, prouinciarum, ciuitatum omnium deiecto capite, nihil penè ſupereſſet amplius, quod vinceretur. Sed haud ſcio, an alio loco ex iis; in quibus auditus eſt Paulus, vel excepta melius fuerit, vel poſteritati commendata magnificen-

tius eius eloquentia ſit, quàm Lyſtræ oppidanorum illorum iudicio, qui cum falſam de Apoſtolo animis opinionem informaſſent, veram nobis diuinæ illius orationis ſpeciem expreſſerunt. Res eſt, quæ ampliorem à me poſtulat expoſitionem, à vobis diligentiam, ac ſtudium requirit ardentius. Venerat Iconio in Lycaoniam Paulus vnà cum collega, atque itineris comite Barnaba, cumque prouinciam illam Chriſto parare, ac cæteris iam ſubactis adiungere vellet, Lyſtram ingreditur, vrbem opinor, eius regionis in primis frequentem, ac nobilem: vbi cum claudi hominis, humique iacentis vitium ſubitò emendaſſet; multaque de Deo, de morum caſtigatione, de nouo humani generis Seruatore, ac vindice dixiſſet pro concione diuinitus, tantos fecit in conuentu illo clamores, tam magnam excitauit admirationem ſui, vt confeſtim vociferari cœperint omnes, ciuitatem ad ſpectaculum euocare, conteſtari ſimul, ac dicere, Deos humana ſpecie veniſſe Lyſtram, eoſque minime vulgares, ac plebeios, ſed ſine controuerſia Principes. Confirmabant enim, Barnabam Iouem, Paulum vero Deorum nuncium eſſe Mercurium. Quæ quidem opinio ſic eorum inuaſerat animos, vt iam Lyſtræ infulatus ſacerdos frequentiſſimo cum populo pro foribus Apoſtolorum adeſſet, limina floribus, ac feſta fronde coronaret, tau-

rum, ſplendidam illam, ac Ioue dignam hoſtiam admoueret. Quam profecto ferire non dubitaſſet, atque ex ſacrorum legibus immolare, niſi ab illis ipſis in tempore fuiſſet inhibitus, quorum honori tam amplum ſacrificium parabatur. Cur Mercurium potiſſimum, non alium quempiam Deum exiſtimarint Paulum, nihil attinet multis in præſentia dicere. Nam plerique omnes cognitum habent, auctorem, ac præſidem eloquentiæ creditum fuiſſe Mercurium, & diuinus eius hiſtoriæ ſcriptor planè confirmat, in eam opinionem illicò veniſſe Barbaros oppidanos, quòd eum Verbi ducem eſſe, hoc eſt dicendi partes tractare intelligerent, & cæleſti quodam eloquentiæ genere perorantem audirent. O dicendi vim incomprehenſam, & nullis ante temporibus in aliquo cœtu mortalium exauditam! Quid hoc loco non exclament ij, qui Muſas ore Xenophontis locutas aiebant, & Platonis oratione vſurum fuiſſe prouidebant Iouem, ſi loqui mortalibus voluiſſet? Nihil hic exaggerate ad gratiam dicitur, nihil ad amplificandum. Tanta fuit, & tam admirabilis oratio Pauli, vt quia cum nemine conferri poteſt, ex ijs, quos diſertiſſimos putabat antiquitas, illud omnino pronunciandum videatur: nihil ad exprimendam, effingendamque poteſtatem eloquentiæ, vel ornando dixiſſe, vel excogitatis fabulis commentos eſſe ſapientes, quod vere de

Paulo prædicari non poſſit. Quid enim magnopere faciant illæ Mercurij, vel Herculis anſulis aureis auditorum animis innexæ catenæ, ſi cum verbis, ac diuina Pauli facundia comparandæ ſint? Ecquos populos huius oratio non vinxerit, quas non commouerit ciuitates, quas nationes ita barbaras atque immanes fuiſſe ſcimus, quin eas ardens illa, & flexanima diuini vox hominis non deiecerit vehementia, ſuauitate non ceperit, nõn obſtrinxerit efficacitate, non pertraxerit vi? Circumſpicite gentes vniuerſas nouis præditas moribus, hoc eſt caſtiſſimis, atque ſanctiſſimis, depoſita impudicitia, & feritate. Circumſpicite tam multas prouincias, ac ciuitates; quæ ſuis abrogatis, Chriſti viuere cœperunt legibus, & inſtitutis: dicetis eas oratione Pauli, quaſi catenis, & vinculis obligatas, ſub iugum miſſas, in triumphum deductas, in nouæ religionis imperium fuiſſe tranſcriptas. Quamquam quid ego de fictis iis tantummodo catenis eloquentiæ dico? Ne illa quidem, cum de Paulo loquimur, à vero ſunt aliena, quæ de ſuauiſſimo Poëtarum cantu tradita ſunt. Quas enim illi feras, & belluas tranſlatione quadam, & ſimilitudine commouiſſe, ac vocis ſuauitate tenuiſſe perhibentur, eas verè manſuefecit, & ipſam pene docuit humanitatẽ Paulus: vt intelligeremus, eos vere ferinos homines eſſe, quos ab agreſti, atq;

incondito vitæ genere, non ad ciuilem modo, ſed ad cæleſtem, diuinámque viuendi rationem traduxiſſet. Viperam (quo ſerpentium genere nullum homini pernicioſius, ac magis mortiferum eſt) & noſtis, & recordamini, Apoſtoli manum Melitæ ita ſtrinxiſſe innocenter, vt quoniam, facile, neque lethali vllo inflicto vulnere in ignem excuti ſe paſſa eſt, viſa ſit non tam inſpirare virus, quàm eam exoſculari dexteram voluiſſe, quæ felicitatem; ac ſaluberrimas leges, vbique terrarum proſeminabat. Quod deinde factum fuit, plus habet admirationis, & laudis. Secuta nimirum eſt eo loco eadem in cæteris anguibus innocentia: non in ijs modo, quos illa procreat Inſula, ſed in alijs etiam, qui aliunde, vel caſu, vel conſilio in eam terram aliquando deferantur. Quid enim hæc ſignificabant aliud, niſi flagitioſiſſimis populis, & ſerperaſtris illis Paulum ademiſſe venenum, quos diuinus Seruatoris Præcurſor in ea ſolitudine Iordanis, viperarum genimina nominabat? Quam ergo iucundum ſpectaculum hodierna nobis exhibet dies, Auditores, cum animo recolamus admirabilis illius in Paulo commutationis exordium, quæ rectam religionem ſuperſtitioſis oſtendit, ſalutem attulit perditis, libertatem captiuis, innocentiam criminoſis, Chriſtianæ Reipublicæ tranquillitatem? Quis vnquam cogitare, atque in animum inducere potuiſſet, illum ipſum, qui nefarios in Stephani

nece parricidas, & conſilio iuuerat, & opera, il-lum ipſum, qui Damaſcum ardentibus oculis, & toto vultu crudelitatem ſpirante ad noſtro-rum cædem, non tam alieno ferebatur imperio quàm odio, & voluntate ſua rapiebatur, eum aliquando futurum, qui publicanda Chriſti re-ligione præiret vniuerſis, qui vinceret argumẽ-tis Areopagitas Athenis, Proconſules in tribu-nali, ſapientes in exedris, barbaros homines in remotiſſima ſolitudine, Romanos, vt ſemel di-cam in Imperio florentiſſimo, veteri ſuperſti-tione ac ſuperbia non ferenda circumuallatos? Quis compedes illas, & vincula, quæ Chriſtia-nis habentibus Damaſci parauerat, & ſecum ferebat Paulus, prouidere potuiſſet in aureas catenas eſſe vertenda, quibus totus penè terra-rum deuinctus orbis, Chriſto Imperatori, ac domino ſiſteretur? Et tamen hæc ita facta eſſe teſtatur, & prædicat hodierna dies: quæ ſic ad-dicta, & conſecrata eſt Paulo ad veram religio-nem conuerſo, quemadmodum aliorum cele-brantur, & coluntur natales, quibus hanc lucis vſuram acceperunt. Si enim Solem omnia col-luſtrantem, arbores, fruges, animantes, cæteraſ-que mortalium res excitantem, & fouentem in-tueri delectat, cum velociſſimo illo fertur in occaſum itinere, an non eundem multo con-templari delectabit magis, cum oritur, eamque diffundere lucem aggreditur, cuius beneficio procreatur, ſeruaturque quicquid vſu percipi-

mus in vita, quicquid cernimus oculis, quicquid ſenſu tenemus, atque ipſo rerum experimento tractamus. Igitur (vt hic orationi meæ ſit finis, vbi noua ad dicendum de Paulo materia, & ſeges exurgit ampliſſima) quemadmodum video, non eſſe huiuſce facultatis meæ, cætera perſequi laudando, quæ ab hoc Imperatore ſingulari poſt admirabilem illam euocationem è cælo præclarè geſta facinora ſunt; ſic etiam vos id ſtatuere debere intelligo, Audit. quicquid labore, ac ſtudio Pauli, vel illuſtratum in Chriſtiana Republica, vel à primis vſq; fundamentis eſt excitatum, ab ea conuerſione duxiſſe principium, quæ peperit Eccleſię Paulum, ab hac luce vere natali, ab hoc fonte, quem hodierna gratulatione colimus, emanaſſe.

DE CATHEDRA D. PETRI ROMÆ.

ORATIO X.

APVD veteres in more poſitum fuiſſe accepimus; vt quo die in lucem editi Principes viri, aut propinqui eſſent, quo die reportata ex hoſtibus inſignis, ac præclara victoria, poſita Deorum templa, excitata rerum geſtarum ampliſſima monumenta, initi magiſtratus, iacta Vrbium fundamenta fuiſſent, eum ipſi diē impenſe colerent, & publica populi gratulatione celebrarent. Quanta verò ea celebritas, & quàm magna lætitiæ ſignificatio eſſet, facilius eſt animo conijcere, quàm oratione complecti, Auditores. Nam templorum, Baſilicarum, priuatarum ædium limina floribus coronata fuiſſe ſcimus, cæſas maiores hoſtias, ſparſa miſſilia, ludos ſummo ſplendore, ac magnificentia exhibitos, vinctos omni nexu, & nexa, ipſa quo-

que alieni æris debitione liberatos. Sed tamen ego nullum ijs fuiſſe video ſanctiorem diem, quàm cum Vrbis Romæ, eiuſque fundatæ maieſtatis, atque Imperij memoriam recolebant, quo totum penè terrarum orbem, vel luſtraſſent victorijs, vel nominis, ac virtutis fama Romanorum accipere iura; atque imperata facere coëgiſſent. Miretur fortaſſe quiſpiam, hanc altius à me repetitam ingreſſionem, neque facile videat, quorſum tandem aliquando hęc oratio mea ſit euaſura. Sed mirari mox deſinet, cum de animi mei conſilio, ac ratione cognouerit.

Demandata mihi prouincia perdifficilis eſt, datumque negotium, vt eum diem quanta maxima poſſum amplitudine verborum exornem, quo die à Petro Chriſtianæ Reipublicæ Principe, ac parente ſanctiſſimo Pontificium Solium in Vrbe gentium Regina collocatum eſt, illudque fundatum Imperium, quo nō populis modo vniuerſis, ſed ipſis etiam aſtris, vt dicam ex poëtarum formula dominatur. Volebam igitur ex illo veterum more à vobis intelligi, planéq; conſtitui, quātam eſſe oporteat orbis Chriſtiani, Romæque potiſſimum animi gratulationem quanta in communi lætitia, noſtra ipſorum ſtudia, cum eius dominatus, eius doctrinæ, ac religionis exordia recordamur, quæ diuinitus vnà cum illo Petri Solio Romæ conceſſa ſunt; atque ex hoc vrbium capite veluti per venas; du-

ductuſque ad omnia, quantumuis longinqua, & remota terrarum regna, ad ſingulas ciuitates, tanquam ad ipſa membra, parteſque corporis emanarunt. Nam, vt ordine gradiamur, ac via, duo præcipue videntur eſſe, quæ diuinum illud Tribunal magnopere prædicant, efficiuntq; vt illa huius Imperij, poſitæque ſedis incunabula colantur à mortalibus religione, ac memoria ſempiterna: admirabilis, planéque diuina ſapientia, quam ex ea docuit Petrus, docentque quotidie poſteri, qui Petri obtinent in Imperio locum; & poteſtas nullis terrarum, ac ne cæli quidem circumſcripta finibus, qua ex eodem illo ſolio ipſa penè rerum vniuerſitas regitur, ac temperatur.

Atque vt primo loco de doctrina dicamus, repetere memoria libet initio Principes illos, Chriſtianorum authores, ac magiſtros Apoſtolos, quos accepimus in porticu Salomonis noſtræ religionis elementa tradidiſſe: vt ſignificarent, opinor, quem docerent Dei Optimi Maximi cultum, ac religionem, eam eſſe nouam quandam ipſo hauſtam è cælo Philoſophiam. Neque enim quiſpiam eſt, qui vnus omnium ignoret, in porticu pleroſque Græcorum philoſophorum ſolitos fuiſſe ſapientiam tradere, ac profiteri. Ex ea itaq; Salomonis porticu profecta tandem aliquando diuina hæc philoſophia, Petro potiſſimum auctore, ac duce, Ro-

mæ, velut in ſapientium omnium exedra, & domicilio conſtitit, atque in hac Vrbium arce, in terrarum omnium ſede locata eſt, vnde gentes vniuerſæ, populi, ac prouinciæ quacumque diffuſæ facile docerentur. Incredibile nãque dictu eſt, quàm citò longe, lateque peruaſerit illa doctrina, atque ab ea ſede ad vniuerſas plane nationes, ac Regna, quaſi Solis quidam radius, penitus, introrſuſque penetrarit. Legimus quippe in antiquorum hiſtoriis, haud paucos fuiſſe, qui ſibi principatum ſapientiæ ſic vindicarent, vt è remotiſſimis quoque regionibus ad ſe perducere conarentur prudentiſſimos viros, eius hauriendæ ſcientiæ percupidos, de qua, & vulgatiſſima fama, & percelebri omnium ſermone multa procul accepiſſent. Sed quàm non ex animi ſententia res ijs ceciderit, eorum paucitas ſatis, ſuperque declarat, quos ad ſe trahere, ac ſuis diſciplinis imbuere potuerunt. Commemoratur adeo, & tamquam aliquid magnum atque admirabile litteris id proditur, quod Pythagoras perdiſcendæ nouæ philoſophiæ ſtudio aggredi non dubitauit. Is enim admodum adoleſcens Memphim adijſſe dicitur, vt Memphiticorum Vatum libros euolueret, & rerum occultiſſimarum nouam quandam acciperet diſciplinam. Babylonem inde contendiſſe, vt à Chaldæis, qui omnium habebantur ſapientiſſimi, cæli, aſtrorumque obſeruandorum

rationem agnoſceret; alias denique terras abditas, ac longinquas, imprimiſque Perſidem ſumma animi contentione luſtraſſe, vt ſuam ipſius ſapientiam eorum doctrina, qui exiſtimabantur omnium primi, faceret auctiorem. Perhibetur omnium ſermone admirabilis ille Plato, quòd non modo in Ægyptum ad conſulendos philoſophiæ principes ſe contulerit, ſed in magnam quoque Greciam, deſcenderit, vt eum conueniret Architam Tarentinum, cuius non modo ſcientia, florentiſſima illa docebatur Italiæ pars, ſed conſilio etiam, & prudentia regebatur. Vix vnum, aut alterum inueniant præterea è prudentibus viris, qui ad hæc, aliaque oracula philoſophiæ conſulenda perrexerunt. Athenas fortaſſe commemorabunt, quò non minus concurrebatur ad intimæ perceptionem ſapientiæ, quàm Delphos ad Apollinis oracula cognoſcenda. Etiam Iarchæ memoriam replicabunt, ad quem in Indiam longiſſimo tãdem itinere perueniſſe dicitur Apollonius, ſiue magus, ſiue philoſophus ille Tyaneus. Superato enim Caucaſo, aſperrimo, ac perdifficili monte, Maſſagetis infinito prope labore præteritis, intrauit inacceſſa propemodum Regna; ad Brachmanas denique penetrauit, vt Iarcham illum ſapientium Indiæ facile principem, ac magiſtrum egregium, de natura, de motibus Aſtrorum, de menſium, ac dierum curriculo diſputantem audiret. Operæ pre-

tium

pretium eſt ex iis cognoſcere, qui hæc olim memoriæ conſignarunt, quo loco, quanto, & quàm magno circumfluentem luxu, quàm inani ſapientiæ fucatum ſpecie offenderit Iarcham Apollonius. Sedebat ille ſublimis, excelſuſque in aureo ſolio cruſtis, ac ſigillis item aureis exornato, in inferiore ſubſellio minoribus philoſophis, qui docentis ab ore penderent, vndique diſpoſitis, ac circumfuſis. Admiſſum in Exedram Apollonium iubet ad ſe propius accedere, ſalutat humaniter, miſcet de philoſophia ſermonem, tum oſtendit illi ſtatuam quatuor altam cubitos, inſcriptam Tantali nomine, pateram expoſita manu porrigentem, vbi perennis quidam humor ita ſemper, continenterque manabat, vt nunquam tamen è poculi labris exundaret. Potabant ex ea videlicet patera illi philoſophi, antequam cubitum irent, & ex eadem propinabant cum aliquem in ſuam ipſorum amicitiam recipere vellent.

Amentiſſimus equidem ſim, ſi hæc cum Petri philoſophia credam eſſe vlla ratione conferenda ſed commemoranda tamē exiſtimaui, vt horum comparatione, quæ ſic celebrata ſunt, intelligatur, quanta ſit philoſophiæ dignitas, ac vis, quam Romæ Petrus in hac ſede conſtituit, & quam è Petri Solio Romani Pontifices docent. Si enim Ægyptii, ſi Chaldæi, aut Gymnoſophiſtæ ſapientiæ dominatum ha-

bere dicti ſunt, qui tamen ſuæ doctrinæ fines ita parum amplificarant, vt domo vix egreſſi viderentur, qui pauciſſimos illos, quos ad ſe opinione, ac fama doctrinæ perduxerant, tam male confirmarunt, vt neque Pythagoras, neque alius quiſquam eandem, quam ab illis acceperant, ſequuti ſint philoſophandi rationem, ac viam: quem profecto locum tenere debet diuina illa Petri ſapientia, quæ Romam velut ab Oriente Sole profecta, facem toto terrarum orbe circumtulit, gentes vniuerſas quantumuis immanes, ac barbaras, quantumuis abditas, ac retruſas mitigauit legibus iiſdem, quas ſemel tradidit diſciplinis ſaluberrimis retinuit, & conſeruauit? Si Athenarum illa præclara ciuitas philoſophiæ parens, atque altrix habita eſt, quæ iis tantum ſapientiam tradebat, quibus cum orationem, ac linguæ vſum communicaret, quibus erit nominibus, ac titulis honeſtanda Romana, hoc eſt, à Petro quondam accepta diſciplina, quæ, ne Scythis quidem ipſis eruditionis expertibus, ad philoſophandum aditum intercludit? Quid de Iarcha Gymnoſophiſtarum Principe, deque ſella illa dicam aurea, niſi quod in mendacium, & præſtigias aſtutiſſimi veteratoris, omnium ſermonibus oratorum dicendum iure, ac declamandum ſit? Hæc Petri ſedes, hæc vere aurea eſt, gemmis, margaritiſque diſtincta clariſſimis; hæc auditores, & diſci-

pulos habet, non homines vulgares modo, genteſque terrarum obuias, verum etiam doctiſſimos, ac poſt homines natos ſapientiſſimos viros, ad percipiendam diuinitus acceptam diſciplinam, nō quidem in minoribus ſubſelliis circumſedentes, ſed prouolutos in genua, & tanquam Numini ſupplicabundos. Hæc vere digniſſima ſedes eſt, ad quam non Apollonius, qui vanus, & nequam erat, ſed optimus, & prudētiſſimus quiſq; è poſtremis terræ finibus contendat: vt tandem aliquando ex aureo illo Solio Petrum audiat, non de rerum natura, non de ſiderum motu, ſed de Deo, deque Dei Filio, de iis, quæ ſub aſpectum non cadunt, de animorum expiatione ſaluberrima diſſerentem. Reputate vobiſcum animo, quos, & quam magnos habuerit Chriſtiana Reſpublica viros, qui clariſsima ſcripta conſecutę poſteritati tradiderunt. Dionyſios, inquam, illos Areopagitas, Iuſtinos philoſophos, Athenagoras, Hieronymos, Auguſtinos, cæteroſque percurrite cogitando, quorum longum eſſet, non opera modo, ſed etiam nomina recenſere. Singuli profecto ij ſunt, quorum doctrinam antiquitas ipſa meritò cum admiratione ſuſpexit. Sed vnde creditis, Auditores, tam admirabilem eos hauſiſſe ſapientiam, niſi ab ea Petri ſede, quam ita venerati ſunt ſemper, vt quicquid ibi ſtatutum eſſet, id non ratione perpenderent, ſed oraculum

plane diuinum mortalibus, è cælo redditum exiſtimarent. Celebratum fama philoſophum diſcipulos ſuos tam inuſitata philoſophandi lege inſtituiſſe legimus, vt illi, ratione omnino poſthabita, ſatis haberent ea cum voce magiſtro ſubſcribere. Ipſe dixit. Fuit id quidem nouæ cuiuſdam authoritatis indicium: ſed tamen, quia tyrones erant, hoſpiteſque philoſophiæ qui præceptorem ita venerabantur, non mediocriter imminuunt eam gloriam, quam alioqui mereretur is, qui ſic obtemperantes haberet auditores ſuos. Inuenit poſtremo, inuenit Chriſtiana Reſpublica Philoſophum, cuius authoritatem, & dicta omni diſciplinarum ornati genere prudentiſſimi homines, non ratione diſquirunt, ſed animi demiſſione, ac linguæ ſilentio reuerentur. Centum, & triginta ſuperioribus annis in orbe terrarum Chriſtiano principes rerum ſacrarum Antiſtites numerabantur. Illis minores, quos Epiſcopos appellamus, mille, atque ſeptemdecim: qui numerus homini hæc ex conſilio reputanti, haud ſane mediocris videri debet. Sed tamen etiam addendi ſunt alii longe plurimi, quos ſolis occidentis ampliſſima Regna nouiſſime reperta, atque ad Chriſti religionem perducta ſibi vindicarunt: vbi ſeptuaginta templorum millia excitata fuiſſe accepimus, & Chriſto, Virgini maximæ, cæteriſque Cælitibus, vt pia fert

Chriſtianorum conſuetudo, dedicata. De Inſulis Orientis, de Sinis, de Iaponiis extremo penitus orbe diuiſis nihil dico præterea, quia cum hæc diſputo, illud in ſumma contendo, neminem in ſingulis hiſce prouinciis rei Chriſtianæ præfectum eſſe, qui philoſophus, ac religionis magiſter eſſe non putetur, & ſit. Et tamen ita omnes eius ſe diſcipulos profitentur, qui Petri locum obtinet in Petri ſede, vt ſumma animi conſenſione, ac vna plane voce exclamare videantur, ac dicere, Ipſe dixit.

Venio ad alteram orationis partem: hoc eſt ad eam poteſtatem, qua Romana Petri ſedes, non modo in alias minores, velut in Colonias ab hac ipſa ductas, ac fuſas, ſed in viros etiam Principes, Imperatores, ac Reges prædita eſt: quos creat, quos in ſolio collocat, quos reducit, quos depellit, quos deterret minis, quos fulmine percellit, quemadmodum eorum promeritum eſt, & Chriſtianæ Reipublicæ ratio poſtulat. Quid vero hac ipſa poteſtate fieri poteſt, aut excogitari diuinius, Auditores? Equidem ſic intelligo; poſſe Reges non ſuffragio facere, ſed authoritate iubere, tantum eſſe, vt nihil habuerit amplius potētiſſimum illud Romanum Imperium, quod de ſe glorioſe, ac magnifice prędicaret. Quid enim eſt, quod illorum nomen, ac famam maiorem in modum apud omnem poſteritatem extollat, niſi admira-

bilis illa potentia, atque authoritas, qua Macedoniæ, Armeniæ, Aſiæ, cæteriſque Prouinciis numero ſex, & triginta Reges ademerunt, appellarunt ſolemni ritu amicos, aut alioqui vectigales habuerunt. Auguſtus, Imperatorum omnium fortunatiſſimus habitus eſt, quòd Reges terrarum vniuerſos, velut Imperii ſui partes, ac membra teneret in officio, ac poteſtate. Nero beatiſſimum ſe, feliciſſimumque in ſuo putauit Imperio, quod Romæ, Tyridatem Armeniæ Regem, impoſito illi Regni diademate, creaſſet in Theatro pleniſſimo. Tyberius ſuam ſe exaggeratè, ac ſupra cæteros amplificaſſe authoritatem exiſtimauit, quòd Reges, aut infeſtos, aut res nouas molientes nulla militum vi, nullis armis, ſed ſola verborum comminatione compreſſiſſet. Pontificem nos in hoc Romano Petri Solio diuina quadam poteſtate, atque authoritate pollentem, non beatiſſimum, non humano celſiorem faſtigio prædicabimus, qui tot, ac tam multis bene de Chriſtiana Republica meritis Principibus viris diademata; & impoſuit noua, & reſtituit vetera; contumacibus terrorem iniecit, accidentibus ad genua, vel veniam facile dedit, vel pro merito, atque ad ſeueritatem exempli pedem impreſſit? Longa ſane Regum, atque Imperatorum ſeries eſt, qui Pontificum beneficio Imperia, & ditiones ampliſſimas obtinuere. Sed Carolus ille,

qui Magni nomen inuenit, omnium eſt nobiliſſimus, à Leone Pont. III. Auguſtorum ſolemni diademate donatus, & Regno. Memoratur maxime Pipinus eiuſdem Caroli filius ab eodem Pontifice creatus Italiæ Rex. Memoratur inuictus ille Stephanus, quem Sergius Pannoniæ Regem eo planè tempore fecit, quo tempore Poloniæ Duci eundem honorem, eandemque Regiam appellationem enixe petenti diſerte, & qua præditus erat authoritate, denegauit. Perhibetur Demetrius, primus ille Ruthenorum Rex à Gregorio VII. Perhibetur Alphonſus, primus item Luſitaniæ Rex, ab Eugenio III. renuntiatus. Perhibetur Brenna Viennæ Princeps ab Innocentio factus, aliique penè innumerabiles, quorum delectum ipſa multitudo eripit orationi meæ. Ex hac tanta, ſingularique poteſtate, illa quoque manauit auctoritas, qua Regibus inter ſe diſſidentibus pace publica conciliandis tam ſæpè Romani Pontifices ad parandam orbis terrarum tranquillitatem vtuntur, vt communes controuerſiarum arbitri, ac Principum moderatores à Chriſto Parente optimo dati mortalibus eſſe videantur, Nihil attinet veterem ex annalibus memoriam repetere, & quos ſuperioribus ſæculis amicitia, & fœdere coniunxerint, enumerare. Ipſi nos huiuſce poteſtatis locupletiſſimi teſtes ſumus, Auditores. Hæc ipſa ætas huius maxi-

me beneficii particeps fuit, cum toties circumſonantia Regum arma, toties ad inteſtina bella inſtructæ potentiſſimorum Principum copiæ, toties impendentia Chriſtianæ Reipublicæ mala, Romani Pontificis authoritate, ac ſtudio, pacificatis inimicatorum animis, à noſtris ipſorum ceruicibus, ab omnium capite ſint propulſata. Quid verò de ſupplicio, pœnaque dicatur, qua ſontes Imperatores, ac Reges, ex illo Tribunali, pronunciata ſententia, ſępiſſime affectos fuiſſe veterum monumenta teſtantur? Etenim Imperatorum primum, qui Chriſtiana ſacra ſuſceperit, Philippum fuiſſe legimus in annalibus: at hunc ipſum criminibus obnoxium acerbiſſimis, à ſolemni Chriſtianorum conuentu Pontifex Eccleſiæ Fabianus eiecit. Video clariſſimum ſanè fuiſſe Arcadium Honorii fratrem, & alioqui religioſiſſimum Principem: ſed hunc etiam aliquando à recta, piaque viuendi ratione procacius aberrantem, video grauiſſima ſententia, quaſi telo percuſſum, & fulmine ab Innocentio primo. Poſſum eadem de Anaſtaſio dicere, de Leone Iſaurico, de cæteris, non ſolum perfidia, atque impietate notatis, ſed Romanorum etiam graui Pontificum cenſura è piorum numero per ſummam ignominiam expunctis, & è Chriſtianæ Reipublicæ finibus, exterminatis. Quin infinita prope ſerie recenſentur à multis Imperatores occidẽtis ſolis, ac

Reges, in quos Romani Pontifices ſeuera iudicia olim exercuerunt. Sed ne illius contumaciæ recordatione, qua Pontificum in ſe ſeueritatem ipſi prouocarunt, huius orationis lætitiam fœdare videantur, aliorum commemoratione, qui ſumme, magnificeque Petri Solium honorarunt, omnino prætermitti debent, ac ſilentio præteriri.

Occurrit enim animo, qui honorem quendam incredibilem, ac prope diuinum Pontificibus habuit inter Reges, atque Imperatores ampliſſimos Iuſtinus: cuius non ſolum apparitione Ioannes Conſtantinopoli exceptus honorificentiſſime dicitur, ſed habitu corporis ſupplici, detracta capiti corona, poſitis humo genibus adoratus. occurrit Iuſtinianus: qui Conſtantinum, Pipinus, qui Stephanum, Magnus Carolus, qui Leonem, Ludouicus Pius, qui Sergium, Henricus, qui Paſchalem, Fridericus, qui Adrianum, alijque, qui alios Pontifices eodem plane honoris genere ſunt venerati. Sed omnibus omnino anteferendi duo videtur eſſe Galliæ Reges humaniſſimi, Ludouici: qui Alexandro in Galliam venienti obuiam longe progreſſi, veluti ſtipatorum officio functi ſunt, & dextra, læuaque, Pontificis equum tenentes, ad Baſilicam vſque venerãdum illum Hoſpitem perduxerunt. O inauditam Regni poteſtatem! ô incredibilem in Reges, ac Principes dominatum! ô Petri Solium è cælo delapſum, atque

ad regendos diuino quodam imperio mortales, Romæ, hoc eſt in ipſo mortalium omnium cœtu collocatum. Quis Barbarorum in poſtremis terræ partibus ſitus, nullaque condocefactus religione, quæ pium illud officium Principibus imponit, hæc audiens aliquando, nō animo ſecum ipſe reputet, atque omnino conſtituat, aliquem eſſe inter mortales Deum, cui populorum moderatores, ac terrarum Domini tanto ſtudio, tanta cum veneratione, ac pietate ſint obſecuti? Veteres illi Fabritius, & Cato, Romani ſapientes, exiſtimarunt, ſibi glorioſius eſſe, Regibus imperare, quàm Reges eſſe. quantum verò nos eſſe putabimus Reges habere, non obtemperantes modo, ſed accenſos, atque apparitores, ſed prouolutos in genua, ſed oſculum pedibus horrore quodam, ac religione perfuſos imprimentes? Id profectò tantum eſt, vt nulla ingenij, nulla eloquentiæ vi poſſit ſatis, & pro dignitate ab vllo mortalium explicari. Modum igitur orationi faciam, Auditores: & quando de tam ampla dominatus dignitate, cuius hodie principium, exortumque colimus, plura dicere, neque huius temporis, neq; meæ facultatis anguſtiæ patiuntur, admirabile Petri Solium, id quod in rebus diuinis honorandis mortales facere ſoliti ſunt, impoſito mihi ſilentio venerabor.

DE CONSECRATIONE PANTHEI.

ORATIO XI.

MAXIME vellem, eam mihi hodierna die ſuppetere dicendi copiam, quæ huius initio anni, primum illum è noſtra Sodalem palæſtra ex hoc loco de Baſilicæ Vaticanæ conſecratione diſſerentem veſtræ ſapientię commendauit, Auditores. Sum enim de inauguratione Panthei, deque Bonifacio Pontifice Maximo verba facturus, qui à Phoca Romanorum Principe templum illud ampliſſimum impetratum, ſummo cum publicæ rei, ac religionis caſtiſſimæ commodo ritè, ſanctéque Cæleſtibus dedicauit. Permultum quippe Chriſtianam Remp. ijs debere intelligo Religionis noſtræ magiſtris, ac Pontificibus, qui Ethnicorum delubra, & monumēta ſolēnibus expiata cerimoniis Liberatori Chriſto, Virgini Maximæ, Martyribus fortiſſimis, Cæleſtibus vniuerſis aliquando conſecrare cœ-

perunt. Neque vero id dico ad eorum culpandum ardorem, ac ſtudium, qui Deorum templa ſublimibus elata faſtigiis, immenſis ad ſæculorum omnium ferendam ætatem ſubſtructionibus innixa, diſturbare, ac demoliri, ampliſſimas aras, ac ſigna pulcherrima euertere, comminuere, membratim quodammodo concidere non dubitarunt. Quin laudatione grauiſſima dignos exiſtimo, cum fanorum illa demolitione falſæ religionis imaginem ab eorum animo, ac mente, qui Chriſtianis ſacris initiati tum eſſent, molirentur abducere. Etenim conſilium ſuſceperunt ſuis conſentaneum, accõmodatumque temporibus, hoc eſt ijs, quibus ita Ethnicorum ſuperſtitio in vrbibus recèns ad Chriſtum traductis cum vera religione verſabatur, vt periculum eſſet, ne illa templorum, & ſimulacrorum magnifica ſpecies, iterum eos in Deorum caſtra reuocaret, faceretque libertatis deſertores, quos paulo ante viderãt in Dei ciuitatem adſcitos, atque in ſempiternam aſſertoris Chriſti libertatem vindicatos. Et profecto nihil facilius erat, quàm ad eos Deorum lapides iterum offendere, quos declinaſſent, aut eum ſuperſtitionis ignem rurſus excitare, qui templis illis veterrimis, tanquam cineribus doloſis ſuppoſitus eſſe videbatur. Fuit igitur aries ille pietatis ad Chriſti fundandum Imperium, Ethnicorum templis ſic admouendus; fuit exitiabile illo ſtatim initio bellũ indicendum pro-

ſanis eorum, & contaminatiſſimis ſanis, ne Religionem puriſſimam, caſtiſſimamq; vix exortam inquinarent, aut eam ſuffocarent ſementem, quam Pater ille familias incredibili labore fecerat, & ſuo ipſius ſanguine continenter alebat. Difficile adeo eſt dicere, quàm ingentes, quàm inſanæ toto terrarum orbe Templorum moles opere magnifico extructæ, dirutæ tum fuerint, & ſummo cum Deorum dedecore, vel incendiis abſumptæ, vel ruinis vndique deformatæ. Erat enim Gazæ opulentiſſimum illud Iouis Cretenſis in Palæſtina Templum, quod eius gentis lingua Maman appellabatur. Erat Apameæ Iouis item magnificentiſſimum, erat Carthagine Cœleſti, Africæ Deo conſecratum; erat Serapidis Alexandriæ, aliaque innumerabilia, quæ victura cum ſæculis videbantur, & à ſtructura mirabili, ab opulentia, à magnitudine, à maieſtate incredibili miraculi nomen obtinuerant. Nullum tamen ex his nata Chriſtianorum Religio, atque à Conſtantino illo Magno quaſi fide publica per Colonias, ac prouincias immiſſa, paſſa eſt integrum, & fundamentis impoſitum ſupereſſe. Nam in denſam illam, ac veterem Templorum ſyluam pietatis nouæ quaſi ſecures molita, à faſtigio euertit vniuerſa, ſingula ſolo æquauit, & velut aratro inducto memoriam illorum omnem aboleuit. Quid vero de Vrbe Roma dicendum eſt, quæ nouam Religionem,

bere dicti ſunt, qui tamen ſuæ doctrinæ fines ita parum amplificarant, vt domo vix egreſſi viderentur, qui pauciſſimos illos, quos ad ſe opinione, ac fama doctrinæ perduxerant, tam male confirmarunt, vt neque Pythagoras, neque alius quiſquam eandem, quam ab illis acceperant, ſequuti ſint philoſophandi rationem, ac viam: quem profecto locum tenere debet diuina illa Petri ſapientia, quæ Romam velut ab Oriente Sole profecta, facem toto terrarum orbe circumtulit, gentes vniuerſas quantumuis immanes, ac barbaras, quantumuis abditas, ac retruſas mitigauit legibus iiſdem, quas ſemel tradidit diſciplinis ſaluberrimis retinuit, & conſeruauit? Si Athenarum illa præclara ciuitas philoſophiæ parens, atque altrix habita eſt, quæ iis tantum ſapientiam tradebat, quibus cum orationem, ac linguæ vſum communicaret, quibus erit nominibus, ac titulis honeſtanda Romana, hoc eſt, à Petro quondam accepta diſciplina, quæ, ne Scythis quidem ipſis eruditionis expertibus, ad philoſophandum aditum intercludit? Quid de Iarcha Gymnoſophiſtarum Principe, deque ſella illa dicam aurea, niſi quod in mendacium, & præſtigias aſtutiſſimi veteratoris, omnium ſermonibus oratorum dicendum iure, ac declamandum ſit? Hæc Petri ſedes, hæc vere aurea eſt, gemmis, margaritiſque diſtincta clariſſimis; hæc auditores, & diſci-

pulos habet,non homines vulgares modo,genteſque terrarum obuias, verum etiam doctiſſimos, ac poſt homines natos ſapientiſſimos viros,ad percipiendam diuinitus acceptam diſciplinam,nō quidem in minoribus ſubſelliis circumſedentes, ſed prouolutos in genua, & tanquam Numini ſupplicabundos. Hæc vere digniſſima ſedes eſt, ad quam non Apollonius, qui vanus, & nequam erat, ſed optimus, & prudētiſſimus quiſq; è poſtremis terræ finibus contendat: vt tandem aliquando ex aureo illo Solio Petrum audiat,non de rerum natura, non de ſiderum motu, ſed de Deo, deque Dei Filio, de iis,quæ ſub aſpectum non cadunt, de animorum expiatione ſaluberrima diſſerentem. Reputate vobiſcum animo, quos, & quam magnos habuerit Chriſtiana Reſpublica viros,qui clariſsima ſcripta conſecutę poſteritati tradiderunt. Dionyſios, inquam, illos Areopagitas, Iuſtinos philoſophos, Athenagoras, Hieronymos, Auguſtinos, cæteroſque percurrite cogitando,quorum longum eſſet,non opera modo, ſed etiam nomina recenſere. Singuli profecto ij ſunt,quorum doctrinam antiquitas ipſa meritò cum admiratione ſuſpexit. Sed vnde creditis,Auditores,tam admirabilem eos hauſiſſe ſapientiam, niſi ab ea Petri ſede, quam ita venerati ſunt ſemper, vt quicquid ibi ſtatutum eſſet, id non ratione perpenderent,ſed oraculum

plane diuinum mortalibus, è cælo redditum exiſtimarent. Celebratum fama philoſophum diſcipulos ſuos tam inuſitata philoſophandi lege inſtituiſſe legimus, vt illi, ratione omnino poſthabita, ſatis haberent ea cum voce magiſtro ſubſcribere. Ipſe dixit. Fuit id quidem nouæ cuiuſdam authoritatis indicium: ſed tamen, quia tyrones erant, hoſpiteſque philoſophiæ qui præceptorem ita venerabantur, non mediocriter imminuunt eam gloriam, quam alioqui mereretur is, qui ſic obtemperantes haberet auditores ſuos. Inuenit poſtremo, inuenit Chriſtiana Reſpublica Philoſophum, cuius authoritatem, & dicta omni diſciplinarum ornati genere prudentiſſimi homines, non ratione diſquirunt, ſed animi demiſſione, ac linguæ ſilentio reuerentur. Centum, & triginta ſuperioribus annis in orbe terrarum Chriſtiano principes rerum ſacrarum Antiſtites numerabantur. Illis minores, quos Epiſcopos appellamus, mille, atque ſeptemdecim: qui numerus homini hæc ex conſilio reputanti, haud ſane mediocris videri debet. Sed tamen etiam addendi ſunt alii longe plurimi, quos ſolis occidentis ampliſſima Regna nouiſſime reperta, atque ad Chriſti religionem perducta ſibi vindicarunt: vbi ſeptuaginta templorum millia excitata fuiſſe accepimus, & Chriſto, Virgini maximæ, cæteriſque Cælitibus, vt pia fert

Chriſtianorum conſuetudo, dedicata. De Inſulis Orientis, de Sinis, de Iaponiis extremo penitus orbe diuiſis nihil dico præterea, quia cum hæc diſputo, illud in ſumma contendo, neminem in ſingulis hiſce prouinciis rei Chriſtianæ præfectum eſſe, qui philoſophus, ac religionis magiſter eſſe non putetur, & ſit. Et tamen ita omnes eius ſe diſcipulos profitentur, qui Petri locum obtinet in Petri ſede, vt ſumma animi conſenſione, ac vna plane voce exclamare videantur, ac dicere, Ipſe dixit.

Venio ad alteram orationis partem: hoc eſt ad eam poteſtatem, qua Romana Petri ſedes, non modo in alias minores, velut in Colonias ab hac ipſa ductas, ac fuſas, ſed in viros etiam Principes, Imperatores, ac Reges prædita eſt: quos creat, quos in ſolio collocat, quos reducit, quos depellit, quos deterret minis, quos fulmine percellit, quemadmodum eorum promeritum eſt, & Chriſtianæ Reipublicæ ratio poſtulat. Quid vero hac ipſa poteſtate fieri poteſt, aut excogitari diuinius, Auditores? Equidem ſic intelligo; poſſe Reges non ſuffragio facere, ſed authoritate iubere, tantum eſſe, vt nihil habuerit amplius potētiſſimum illud Romanum Imperium, quod de ſe glorioſe, ac magnifice prędicaret. Quid enim eſt, quod illorum nomen, ac famam maiorem in modum apud omnem poſteritatem extollat, niſi admira-

bilis illa potentia, atque authoritas, qua Macedoniæ, Armeniæ, Aſiæ, cæteriſque Prouinciis numero ſex, & triginta Reges ademerunt, appellarunt ſolemni ritu amicos, aut alioqui vectigales habuerunt. Auguſtus, Imperatorum omnium fortunatiſſimus habitus eſt, quòd Reges terrarum vniuerſos, velut Imperii ſui partes, ac membra teneret in officio, ac poteſtate. Nero beatiſſimum ſe, feliciſſimumque in ſuo putauit Imperio, quod Romæ, Tyridatem Armeniæ Regem, impoſito illi Regni diademate, creaſſet in Theatro pleniſſimo. Tyberius ſuam ſe exaggeratè, ac ſupra cæteros amplificaſſe authoritatem exiſtimauit, quòd Reges, aut infeſtos, aut res nouas molientes nulla militum vi, nullis armis, ſed ſola verborum comminatione compreſſiſſet. Pontificem nos in hoc Romano Petri Solio diuina quadam poteſtate, atque authoritate pollentem, non beatiſſimum, non humano celſiorem faſtigio prædicabimus, qui tot, ac tam multis bene de Chriſtiana Republica meritis Principibus viris diademata? & impoſuit noua, & reſtituit vetera; contumacibus terrorem iniecit, accidentibus ad genua, vel veniam facile dedit, vel pro merito, atque ad ſeueritatem exempli pedem impreſſit? Longa ſane Regum, atque Imperatorum ſeries eſt, qui Pontificum beneficio Imperia, & ditiones ampliſſimas obtinuere. Sed Carolus ille,

qui Magni nomen inuenit, omnium eſt nobiliſſimus, à Leone Pont. III. Auguſtorum ſolemni diademate donatus, & Regno. Memoratur maxime Pipinus eiuſdem Caroli filius ab eodem Pontifice creatus Italiæ Rex. Memoratur inuictus ille Stephanus, quem Sergius Pannoniæ Regem eo planè tempore fecit, quo tempore Poloniæ Duci eundem honorem, eandemque Regiam appellationem enixe petenti diſerte, & qua præditus erat authoritate, denegauit. Perhibetur Demetrius, primus ille Ruthenorum Rex à Gregorio VII. Perhibetur Alphonſus, primus item Luſitaniæ Rex, ab Eugenio III. renuntiatus. Perhibetur Brenna Viennæ Princeps ab Innocentio factus, aliique penè innumerabiles, quorum delectum ipſa multitudo eripit orationi meæ. Ex hac tanta, ſingularique poteſtate, illa quoque manauit auctoritas, qua Regibus inter ſe diſſidentibus pace publica conciliandis tam ſæpè Romani Pontifices ad parandam orbis terrarum tranquillitatem vtuntur, vt communes controuerſiarum arbitri, ac Principum moderatores à Chriſto Parente optimo dati mortalibus eſſe videantur, Nihil attinet veterem ex annalibus memoriam repetere, & quos ſuperioribus ſæculis amicitia, & fœdere coniunxerint, enumerare. Ipſi nos huiuſce poteſtatis locupletiſſimi teſtes ſumus, Auditores. Hæc ipſa ætas huius maxi-

me beneficii particeps fuit, cum toties circum-ſonantia Regum arma, toties ad inteſtina bella inſtructæ potentiſſimorum Principum copiæ, toties impendentia Chriſtianæ Reipublicæ mala, Romani Pontificis authoritate, ac ſtudio, pacificatis inimicatorum animis, à noſtris ipſorum ceruicibus, ab omnium capite ſint propulſata. Quid verò de ſupplicio, pœnaque dicatur, qua ſontes Imperatores, ac Reges, ex illo Tribunali, pronunciata ſententia, ſępiſſime affectos fuiſſe veterum monumenta teſtantur? Etenim Imperatorum primum, qui Chriſtiana ſacra ſuſceperit, Philippum fuiſſe legimus in annalibus: at hunc ipſum criminibus obnoxium acerbiſſimis, à ſolemni Chriſtianorum conuentu Pontifex Eccleſiæ Fabianus eiecit. Video clariſſimum ſanè fuiſſe Arcadium Honorii fratrem, & alioqui religioſiſſimum Principem: ſed hunc etiam aliquando à recta, piaque viuendi ratione procacius aberrantem, video grauiſſima ſententia, quaſi telo percuſſum, & fulmine ab Innocentio primo. Poſſum eadem de Anaſtaſio dicere, de Leone Iſaurico, de cæteris, non ſolum perfidia, atque impietate notatis, ſed Romanorum etiam graui Pontificum cenſura è piorum numero per ſummam ignominiam expunctis, & è Chriſtianæ Reipublicæ finibus exterminatis. Quin infinita prope ſerie recenſentur à multis Imperatores occidẽtis ſolis, ac

Reges, in quos Romani Pontifices ſeuera iudicia olim exercuerunt. Sed ne illius contumaciæ recordatione, qua Pontificum in ſe ſeueritatem ipſi prouocarunt, huius orationis lætitiam fœdare videantur, aliorum commemoratione, qui ſumme, magnificeque Petri Solium honorarunt, omnino prætermitti debent, ac ſilentio præteriri.

Occurrit enim animo, qui honorem quendam incredibilem, ac prope diuinum Pontificibus habuit inter Reges, atque Imperatores ampliſſimos Iuſtinus: cuius non ſolum apparitione Ioannes Conſtantinopoli exceptus honorificentiſſime dicitur, ſed habitu corporis ſupplici, detracta capiti corona, poſitis humo genibus adoratus. occurrit Iuſtinianus: qui Conſtantinum, Pipinus, qui Stephanum, Magnus Carolus, qui Leonem, Ludouicus Pius, qui Sergium, Henricus, qui Paſchalem, Fridericus, qui Adrianum, alijque, qui alios Pontifices eodem plane honoris genere ſunt venerati. Sed omnibus omnino anteferendi duo vidētur eſſe Galliæ Reges humaniſſimi, Ludouici: qui Alexandro in Galliam venienti obuiam longe progreſſi, veluti ſtipatorum officio functi ſunt, & dextra, læuaque, Pontificis equum tenentes, ad Baſilicam vſque venerãdum illum Hoſpitem perduxerunt. O inauditam Regni poteſtatem! ô incredibilem in Reges, ac Principes dominatum! ô Petri Solium è cælo delapſum, atque

ad regendos diuino quodam imperio mortales, Romæ, hoc eſt in ipſo mortalium omnium cœtu collocatum. Quis Barbarorum in poſtremis terræ partibus ſitus, nullaque condocefactus religione, quæ pium illud officium Principibus imponit, hæc audiens aliquando, nō animo ſecum ipſe reputet, atque omnino conſtituat, aliquem eſſe inter mortales Deum, cui populorum moderatores, ac terrarum Domini tanto ſtudio, tanta cum veneratione, ac pietate ſint obſecuti? Veteres illi Fabritius, & Cato, Romani ſapientes, exiſtimarunt, ſibi glorioſius eſſe, Regibus imperare, quàm Reges eſſe. quantum verò nos eſſe putabimus Reges habere, non obtemperantes modo, ſed accenſos, atque apparitores, ſed prouolutos in genua, ſed oſculum pedibus horrore quodam, ac religione perfuſos imprimentes? Id profectò tantum eſt, vt nulla ingenij, nulla eloquentiæ vi poſſit ſatis, & pro dignitate ab vllo mortalium explicari. Modum igitur orationi faciam, Auditores: & quando de tam ampla dominatus dignitate, cuius hodie principium, exortumque colimus, plura dicere, neque huius temporis, neq; meæ facultatis anguſtiæ patiuntur, admirabile Petri Solium, id quod in rebus diuinis honorandis mortales facere ſoliti ſunt, impoſito mihi ſilentio venerabor.

DE CONSECRATIONE PANTHEI.

ORATIO XI.

MAXIME vellem, eam mihi hodierna die ſuppetere dicendi copiam, quæ huius initio anni, primum illum è noſtra Sodalem palæſtra ex hoc loco de Baſilicæ Vaticanæ conſecratione diſſerentem veſtræ ſapientię commendauit, Auditores. Sum enim de inauguratione Panthei, deque Bonifacio Pontifice Maximo verba facturus, qui à Phoca Romanorum Principe templum illud ampliſſimum impetratum, ſummo cum publicæ rei, ac religionis caſtiſſimæ cõmodo ritè, ſanctéque Cæleſtibus dedicauit. Permultum quippe Chriſtianam Remp. ijs debere intelligo Religionis noſtræ magiſtris, ac Pontificibus, qui Ethnicorum delubra, & monumẽta ſolẽnibus expiata cerimoniis Liberatori Chriſto, Virgini Maximæ, Martyribus fortiſſimis, Cæleſtibus vniuerſis aliquando conſecrare cœ-

ſanis eorum,& contaminatiſſimis fanis,ne Religionem puriſſimam, caſtiſſimamq; vix exortam inquinarent, aut eam ſuffocarent ſementem,quam Pater ille familias incredibili labore fecerat, & ſuo ipſius ſanguine continenter alebat. Difficile adeo eſt dicere, quàm ingentes, quàm inſanæ toto terrarum orbe Templorum moles opere magnifico extructæ, dirutæ tum fuerint, & ſummo cum Deorum dedecore, vel incendiis abſumptæ, vel ruinis vndique deformatæ. Erat enim Gazæ opulentiſſimum illud Iouis Cretenſis in Palæſtina Templum, quod eius gentis lingua Maman appellabatur. Erat Apameæ Iouis item magnificentiſſimum, erat Carthagine Cæleſti, Africæ Deo conſecratum; erat Serapidis Alexandriæ, aliaque innumerabilia, quæ victura cum ſæculis videbantur, & à ſtructura mirabili, ab opulentia, à magnitudine, à maieſtate incredibili miraculi nomen obtinuerant. Nullum tamen ex his nata Chriſtianorum Religio, atque à Conſtantino illo Magno quaſi fide publica per Colonias, ac prouincias immiſſa, paſſa eſt integrum, & fundamentis impoſitum ſupereſſe. Nam in denſam illam, ac veterem Templorum ſyluam pietatis nouæ quaſi ſecures moliſta,à faſtigio euertit vniuerſa,ſingula ſolo ęquauit, & velut aratro inducto memoriam illorum omnem aboleuit. Quid vero de Vrbe Roma dicendum eſt, quæ nouam Religionem,

ac peſtilentiam exiſtimaſſe, vim habere diuinam? Quam igitur in Vrbe Roma, vbi tot Deorum, Dearumque monumenta erant magnificentiſſima, ſecutam fuiſſe putamus Delubrorum, ac Fanorum ſtragem, cum Chriſtiani iam Ciues incenſi veræ pietatis ſtudio, vehementiſſimam in has inſanæ ſuperſtitionis officinas fecerunt impreſſionem, & confertiſſimo cuneo in inconditum illud Deorum agmen prorupeerunt? Laudat adeo Hieronymus vir ſanctiſſimus Gracchum nondum plane Chriſtianum, ſed Chriſtianæ Religionis Candidatum, quòd Præfecturam conſecutus Vrbanam, nihil habuiſſet prius, quàm vt euerteret Deorum fana, & portentoſa comminueret ſimulacra: ſic prorſus, vt oppignerata iam fide, ijs velut obſidibus ante præmiſſis, impetrare Chriſtiana ſacrorum initia velle videretur. In ea videlicet Templorum omnium vaſtatione celeberrima, ne ab illa quidem Iouis Capitolini antiquiſſima ſede temperatum puto. Premitur itaque, vt mea fert opinio, ex illa clade ruinis ſuis ampliſſimum quondam Iouis domicilium, quòd Tarquinius auſpicatò, veluti totius Imperij propugnaculum, ex hoſtium ſpoliis, atque manubiis afficere quidem potuit, ſed perficere, propter operis magnitudinem, maieſtatemque non potuit. Tantæ quippe molis abſolutionem, & gloriam, depulſis ex Imperio Regibus, libertati reſeruatam fuiſſe legimus, &

ſed publicorum operum iubebat ornamenta ſeruari, vt Chriſtianæ rei ſplendori, amplitudinique ſacrorum inſeruirent. Neque enim fas eſſe putabat;ea ſic dirui tecta, quæ Chriſto cerimoniis dedicata caſtiſſimis, & Crucis vexillo conſecrata, trophæa quædam è debellata ſuperſtitione videri potuiſſent. Secutus eſt Honorij conſilium Theodoſius iunior, qui eadem fieri toto plane Oriente præcepit. atque vt intelligeremus, eas leges fuiſſe ſanctiſſimas, Antiſtitum doctiſſimorum acceſſere ſententiæ, quæ Imperatorum edicta ſuo ipſorum ſuffragio comprobarunt. Vt enim prætercam cæteros, Gregorius ille, qui Magni nomen obtinuit, cum ante ad demoliendas Deorum ædes multis auctor fuiſſet, nouam omnino mentem aliquando ſuſcepit, quæ, vt illa temporum poſtulabat ratio, ſaluberrima Religioni fuit. Cœpit namque ſedulò cogitare, quàm eſſet futurum è Chriſtiana Repub. ſi permulta Ethnicæ ſuperſtitionis monumenta expiarentur; & quæ diu in aliena poteſtate fuiſſent, ad immortalis rerum omnium Procreatoris cultum, in iuſtam poſſeſſionem, & libertatem aſſererentur. Quare idem ipſe, qui monuerat ante Chriſtianos Reges, vt Deorum delubra peſſundarent, & fœdiſſimo ſuperſtitionis cadaueri, templorum ruinis, atque incendiis parentarēt; commutato repente conſilio, Epiſcopis imperauit, vt quæ ſupereſſent

fana, luſtralibus purgarent cerimoniis, ac Martyrum ſanctiſſimorum illatis cineribus, dedicarent. In quo genere, & ſecutus eſt alios antiquiores, & poſtmodum habuit imitatores ſui rerum ſacrarum Antiſtites ſapientiſſimos, qui non Templa modo, ſed Ethnicorum etiam ritus conſecratos voluerunt. Vnde enim fluxiſſe putatis, Auditores, aquam expiantem, quam in Templis, in ſacellis, in cubiculis, in conclauibus ad quotidianos propemodum vſus adhibemus, niſi ex luſtrali illa, qua Libitinarius Sacerdos apud Latinum Homerum

-----ter pura ſocios circumtulit vnda?

Vnde cereas illas Agni cæleſtis imagines, niſi ex antiquorum bullis, quæ faſcinum abigere porro, ac prorſus auerruncare credebantur? Vnde faculas, quæ ineunte Februario diribentur à nobis in Templis, niſi à cereis illis, qui Saturnalibus erogabantur in vulgus? Vnde denique tam multa diebus feſtis lumina, lampades, funalia? Nonne à tribus illis Athenienſium ludis, Panathenæis, Vulcanalibus, Promethæis: qui lucernis frequentibus, & facibus circa diſpoſitis celebrabantur? Poſſem alias diſciplinæ noſtræ cerimonias proferre, quæ à priſcorum Religione ſacrorum expiata, commutataque duxerunt originem. Poſſem hunc locum exemplis illuſtrare quamplurimis, quæ demonſtrarent nullum prope Chriſtianæ Reipub. ritum, ac mo-

rem eſſe, cuius aliqua non fuerint in antiquitate illa inchoata primordia: ſed hanc commemorationem, ſatis eſſe, ſuperque ratus, illud dico potius, & ea, qua poſſum orationis conſtantia confirmo; multo maxime conſentaneum fuiſſe, templa illa opere nobiliſſima, vanitatis quondam Aſyla, in veritatis domicilia conuerti, atque impura fabularum omnium proſcenia, fieri Chriſtianæ Religionis Theatra; & veræ monumenta pietatis. Agendas adeo immortales gratias exiſtimandum eſt ijs, qui ea, cæteroqui pia, fanorum extinxerunt incendia, & magnificas illas antiquorum moles, quantumuis ſuperſtitione pollutas ſartas eſſe, tectaſque voluerunt. Fecerunt enim, vt ijs etiam hoſtium ſpoliis, atque manubiis præpotentem rerum omniũ Moderatorem Deum venerari poſſimus. Sed tamen haud ſcio, an cuiquam pluribus nominibus debeamus, quàm Bonifacio illi ſummo Pontifici, ac Maximo: qui excitatum ab Agrippa magnificentiſſimè Pantheon, Virgini Magnæ Cælitum Reginæ, ac Martyribus vniuerſis, communi omnium gratulatione conſecrauit. Quàm enim dolendum eſſet, ſi hoc etiam in illa templorum vaſtatione fuiſſet exciſum? Quàm verò poſtulabat id ratio, vt hoc vnum præſertim è duriſſima ſuperſtitione, atque acerbiſſima ſeruitute in liberum Dei Optimi Parentis im-

Digitized by Google

perium vindicaretur? Neque enim vllam poſſe arbitror, non dico inueniri, ſed ne animo quidem concipi vim eloquentiæ, quæ, & magnificentiam, & ſplendorem eius ædificationis pro dignitate queat exponere. Vel ea, quæ viſuntur hodieque ornamentorum veſtigia, vacuum planè tempus ad dicendum, iuſtamque poſtulant orationem. Habet quippe concameratam illam, & mira laqueatam arte teſtudinem: habet velut hemiſpherion, hoc eſt cæli formam longe pulcherrimam; quo magis ad Deum colendum animos excitet eorum, qui diuini domicilij ſimulacrum illud oculis intuentur. Habet in ſummo hemiſpherio medium lumen, habet infra lithoſtratum variis diſtinctum marmoribus. Habet è pauimento ſurgentes circumquaque columnas ſtriatas, & epiſtiliis exornatas Corinthiis. habet in intercolumniis ipſis ſacella, vbi per ambitum erant olim ſtatuæ collocatæ. habet pronaum, ſiue porticum illam immanibus ſuffultam columnis, iiſque teretibus; quibus Syracuſana ſpectantur ab Agrippa impoſita capita. habet antes, & paraſtatas: habet æreas trabes, olim etiam inauratas. Cernuntur ex ære Corinthio valuæ, cernitur oſtium illud ampliſſimum, ornatiſſimumque, vbi ſunt antepagmenta è marmore firmiſſima, cymatia, coronæ, ſupercilia, margines, aſtragali; cætera denique eo artificio perfecta, vt in eius molitione materiam, ars, artem,

& materiam viciſſe videatur ingenium. Ecquis eſt, qui non videat, ſapientiſſime factum, vt hæc rerum ornamenta ſic ſeruata, quemadmodum retineri potuerunt, Conditori Deo tandem aliquando ſeruirent, ipſumque mundi Opificem, ac Rectorem exciperent, velut ex illo domicilio, mortalibus ibi opem implorantibus opitulaturum? Quem animo admittere dolorem neceſſe erat, ſi hoc delubrum, Vrbis Romæ miraculum, illarum flammarum incendio conflagraſſet? Quàm moleſtè ferenda res erat, ſi ædes hæc ampliſſima, quò vniuerſa prope rerum naturæ maieſtas coacta videbatur, vel ruinis deiecta prorſus fuiſſet, vel flammis abſumpta? Nonne, ſi hoc hemiſpherium corruiſſet, ipſe viſus eſſet quodammodo ruere mundus, & cælum repentè ſubduci? Vtinam ex eo aliqua non comminuiſſet ætas, multa non deleuiſſent hoſtes, pleraque Dominorum auaritia non ſuſtuliſſet! Deſideratur enim in prothirio vna ex ſexdecim columna: duæ ſunt incendio prope detritæ. Deſiderantur infinita huius Fani decora, quibus ab auctore Agrippa mirificè omnia fuerant exornata. Nam illa teſtudinis extima pars plumbeis hac tempeſtate contecta laminis, erat olim argenteis inducta; quas Conſtantinus Heraclij nepos cum Romam veniſſet, vnà cum innumerabilibus è marmore factis ſignis in Orientē nauibus aſportauit. Quid

verò de intima dicatur, quæ incruſtationibus operta, & expolitiſſimo illita tectorio cæli ſpeciem ęquatam vndique, ac ſideribus diſtinctam ad viuum exprimere videbatur? Quid de reliquis ornamentis? Laudantur ab antiquis in columnis Caryatides; laudantur in faſtigio poſitæ ſtatuæ, laudantur alia, quorum hodieque nulla cernuntur. Hæc inquam, aliaque ſi ſtarent; nonne gloriandi cauſam haberemus ampliſſimam, quòd templum hoc Romanæ maieſtatis exemplum, ſumptibus orbis terrarum extructum Fundatori quietis Chriſto paratum eſſet; illique ſolidum, integrumque veluti legitimo, veriſſimoque Domino reſeruatum? Sed eſt nihilominus cur veriſſimè gloriari poſſimus, quòd hoc penè cadauer animatum aliquando fuerit Religione ſanctiſſima, quòd ipſa delubri maieſtas, quaſi reddita iuuẽtute, reuixerit, & Matri Deiparæ, Martyribuſque Chriſtianæ libertatis aſſertoribus, è veteri poſſeſſione deiectis inquiſſimis dominis, Pontificum grauiſſimorum ſententiis, addicta tandem, atque adiudicata ſit. Quibus enim potius, quàm his, templum illud magnificum debebatur, quod Berecynthiæ Deorum omnium Parenti, cunctiſque Cęleſtibus à ſuperſtitioſa fuiſſet antiquitate poſitum, & conſecratum? Spectarunt nimirum hoc etiam illi noſtri doctiſſimi, ſapientiſſimique rerum ſacrarum interpretes, ac magiſtri, vt Ethnicorum ritus, & ceri-

monias expiatione deterſas, caſtigataſq; quàm ſimillime ad nos traducerent, & ſuo veluti mucrone configerent auctores, dum ijs propemodum artibus ad vaniſſimarum ſuperſtitionum abolitionem in Chriſtiana Repub. vterentur, quas illi ad noſtræ Religionis perniciem excogitarant. Id quod etiam nuperrimè à Xauerio illo Magno, atque ab aliis Sodalitatis IESV Sacerdotibus, ad proſeminandam Chriſti Religionem in Indiam allegatis factum fuiſſe comperio: qui cum Dei cuiuſdam ſimulacrum offendiſſent ex itinere, cui tria eſſent in vno corpore capita; eius templum Triadi Maximæ dedicarunt: vt intelligerent vniuerſi, partes illas terrarum, ac gentium, quæ à iuſtiſsimo ſummi rerum omnium Rectoris Dei dominatu tanquam membra ſuperſtitionis afflata ſpiritu peſtilenti diſiunctæ videbantur, atque diſtractæ, coniungi iam, atque in ſanctiſsimæ Religionis noſtræ corpus coaleſcere potuiſſe. Nulla itaque de beatiſsimi Antiſtitis Bonifacij laudibus conticeſcet oratio, nulla temporum iniuria eos honores extenuabit, quos ſibi, conſecrato Pantheo, comparauit apud omnem poſteritatem immortales. Nemo erit, qui cum animo reputabit huius Ædis ampliſsimæ inſtitutam, & perfectam à Bonifacio dedicationē, non maximam animo capiat voluptatem, atque incredibili prorſus lætitia perfundatur. Ego vero, quoniam qua ratione rem in æuum omne ſcripto-

rum ingenia defatigaturam amplius exornem, in hiſce temporis anguſtiis, in hac ingenij mei mediocritate non video, hic hærebo: cum præſertim ad hanc noſtram publicæ lætitiæ ſignificationem, Cælitum quoque gratulatio videatur accedere. Intuentur enim illi Templum hoc ampliſſimum, ſingularem totius humani laborem artificij, omni iam eraſa ſuperſtitione, in Dei poteſtatem perueniſſe: aſpiciunt ſibimet hoc reſeruatum veluti ſpolium, & trophæum ex hoſtibus cæſis, ac profligatis: lætantur, quòd monumentum illud triunphale grauiſſima populorum omnium approbatione, ac publica Pontificum auctoritate retentum ſit, vt in eo queat vnuſquiſque ſanctiſſimæ Virginis Deiparæ dignitatem, Martyrumque res præclarè geſtas intueri, ac legere, tanquam in columnis illis ingentibus, quas terrarum domini, ac victores Principes ad aucupandam ſibi gloriam, & nominis immortalitatem excitauerunt.

DE LAVDIBVS AVGVSTISSIMÆ CRVCIS.

ORATIO XII.

ALCIDAMVM ex genere Sophiſtarum vnum fuiſſe accepimus, noua dicendi calliditate, atque artificio præditum, Auditores: qui cum ea exquiſitis proſequeretur laudibus, à quibus inductione naturæ vehementer abhorremus vniuerſi, in hominum cœtu frequenti, mortem, ærumnarum poſtremam, tam vendibili exornauit oratione, vt libentiſſimis audiretur animis, & probaretur ab omnibus. Haud ſane minorem, quàm eſſet Alcidamo, exoptarim ego nunc eloquentiam: cum intelligam perſimilem mihi materiam eſſe ad dicendum obiectam à Cruce: quam video à multis arborem infelicem dici, ab aliis ſtipitem deteſtandum, à pleriſque damnatum populorum

omnium teſtimonio lignum. Quæ cum animo reputo, ac recordor, ſentio, meum hoc argumentum Alcidamo dignum eſſe, ac nihil prorſus à Sophiſtarum argumentis abhorrere. Cum autem ornamenta plane diuina, quibus hodie colitur, cum ea noſtrorum oratorum elogia quibus commendata ſemper eſt, atque illuſtrata, commemoro, optime, ac penitus intelligo, nihil eſſe hoc argumento magnificentius, nihil, quod poſſit in auditorum animos influere facilius. Quis enim in templis auguſtiſſimæ Crucis non audit aſſiduæ præconia? quis eiuſdem in dies gloriam toto terrarum orbe propagari non videt? quis non intelligit, eam quotidie coli magis, atque ab omnibus obſeruari? Quare pertimeſcendum mihi potius eſt, ne in tanta dicendi ſegete, ac materia, ne in latiſſimo laudis, & gloriæ campo, hæream, vel ſtupore defixus, vel obrutus copia. Sed tamen quocumque ſe res habeat modo, hic orationi meæ initium faciam, Auditores, eaque breuiter explicabo, quæ atrociſſimus ille humani generis hoſtis ad Crucis, vel æmulandam, vel euertendam gloriam excogitarit. Antiquis plane temporibus cum Ethnicorum ſuperſtitio floreret, nouam quandam, atque inuſitatam litandi rationem inuentam fuiſſe legimus. Nam, aliis ex eo genere præteritis nugis, quas vetera ſcriptorum monumenta commemorant, in Phrygia, vbi

Berecynthia Deorum mater ſtudioſiſsimè celebrabatur, quoddam in eius honorem Deæ ſacrificium fuiſſe video ſine dubio ad contumeliam Crucis malorum Dæmonum ſingularibus artificiis inſtitutum. Singulis quippe annis certa quædam cædebatur pinus, in cuius trunco, Iuuenis extenſis vtrinque brachiis ſacerdotum iuſſu alligabatur. Quæ cerimoniæ, haud abſimiles iis ſunt, quæ in Iſidis ſacris vſurpabantur; cum ſucciſa item, excauataque arbore, ſegmina diligenter legebant Sacerdotes, ex iiſque Oſiridis ſimulacrum coagmentatum ſumma quadam obſeruantia venerabantur. Quid de Proſerpinæ ſacrificiis dicam, quæ ſine arbore cæſa rite fieri, ac celebrari non poterant? Ex eo quippe ligno virginis effigiem conformatam, ingentique pompa in vrbem ſubuectam quadraginta deplorabant noctes maximo cum vlulatu, ac planctu, & iiſdem ad extremum clamoribus, eadem collacrymatione tandem aliquando ſepeliebant. Intelligitis, Auditores, quid peſſimus, ille, atque infenſiſſimus hominum hoſtis huiuſmodi ſacrificiis moliretur, quid ſe adepturum exiſtimaret, non ignoratis. Quid enim quæſo aliud horum repertorem ſacrorum ſecutum eſſe credamus, niſi potiſſimum illud: vt cum ſummam Crucis gloriam futuram eſſe prouideret, honores Cruci reddendos, ſibi per illa ſacra, deceptis mortalium animis, vſurparet?

Videbat nimirum, Crucis Triumpho toto terrarum orbe ampliſſimam aperiendam eſſe viam; videbat, eius imperium gentes vniuerſas volentes, libenteſque ſuſcepturas eſſe; videbat, ſe, qui omnibus imponeret, veræque religioni fucum faceret, vna Crucis poteſtate, ac victoria in vltimos Inferorum ſpecus deturbari debere. Vexabatur videlicet, cum ſecum ipſe reputaret, aſperum hoc patibulum non amplius hominibus, ſed ſibi ipſi Crucem futurum: angebatur, quòd à mortalibus illis, quos tam crudeliter opprimeret, quos in partem quamlibet impelleret, ſaluberrimæ Crucis beneficio conſecuturis poſtea temporibus eſſet ipſe à corporibus obſeſſis exterminandus. Dolebat eos, quos auguriis, ac ſuperſtitionibus deuinctos teneret, quos inanibus Deorum ſimulacris addixerat, depoſito illo cultu, cerimonias eſſe veteres aſpernaturos. Nihil igitur mirum eſt, ſi ea excogitaret ſacrificia, quibus id ageret vnum, & ſequeretur, vt eam Crucis gloriam obſcuraret, contaminaret, obtereret. Quid enim aliud mos ille Phrygię nobis oſtẽdit, quid Iuuenis paſſis, extenſiſque brachiis trunco deuinctus, niſi Chriſtum Seruatorem patibulo Crucis impoſitum, atque obligatum? quid ligneæ Deorum imagines, quid planctus, quid luctus ille tota perſonans ciuitate, niſi lacrymas, quæ ſecundum eiuſdem obitum ex Chriſtianorum oculis promanarunt? Et profectò id

ſibi voluiſſe verſutum illum veteratorem, vt Crucis dignitatem, & maieſtatem eluderet, pollueret religionem, gloriam funditus euerteret, alia præterea declarant multa; ſed illud præſertim, quod à doctiſſimis, ſanctiſſimiſque ſcriptoribus memoriæ proditum eſt. Tradunt enim ſummo apparatu, ante aras, auro, argentoque ornatas, coram frequenti populo arietem ſacerdotes ad radices arboris mactare ſolitos fuiſſe: qui fuſo ſanguine, ſpinas, vepreſque reſpergeret arbori circumiectos. Hæc videlicet eo conſilio faciebat, vt irriſum iret arietem illum ab Abrahamo inter vepres inuentum, atque mactatum: qui Christum Liberatorem vepribus coronandum, immolandumque in ipſa Crucis ara, ſignificabat. Sed quantum aberrauerit aſtutiſſima ſerpens, oſtendit ſumma Chriſtianorum hominum in Crucem pietas; oſtendunt honores, qui patibulo Seruatoris habentur ampliſsimi, oſtendunt eiuſdem Crucis eximiæ laudes, quibus vbique terrarum ita templa quotidie reſonant, vt ea ſola religio, veteribus antiquatis, ac deletis, florere hoc tempore videatur. Ergo non iam amplius infame patibulum, non damnata ſtirps, non execrandum ſupplicium, ſed arbor aurea dicitur, & fulgida, ſed trophæum ſpoliis onuſtum Regiis, ſella curulis, ac triumphalis, thronus feliciſsimi ſponſi, vna omnium voce nominatur. Et ſane ſi liceat fa-

buloſam illam arborem, quæ ramos aureos habuiſſe perhibetur, cum noſtra componere ſententia; è Cruce ramum illum exiſtere dixerim; cuius beneficio in loca etiam inacceſſa, atque inuia liceat impune penetrare. Quid enim aliud erat ſanguis ille, qui è Liberatoris corpore defluens, Crucem ipſam, & cætera mortis inſtrumenta reſperſit, niſi præſtantiſſimum aurum, cuius nos pretio ex hoſtis crudeliſſimi vinculis eripuit, priſtinæ reſtituit libertati, atque in eas intulit orbium cæleſtium ædes, quarum fores omnibus olim obſtructas eiuſdem obiectu Crucis, & ſuo ipſius funere patefecit? Quid ergo tam magnificè, mirificéque ab aureo illo ramo præſtitum eſſe fabulæ confinxerunt, quod ab aurea Chriſti Cruce facilius exhibitum, & maiori cum admirabilitate non ſit? Si enim eo prælato Inferos impune fas erat adire: huius beneficio rami, qui decerpitur è Cruce, licet in cælum penitus intrare, atque in iis Cælitum domiciliis æuo conquieſcere ſempiterno. Si vno auulſo, confeſtim iucundiſſimo miraculo ſuboriebatur alter; hic nobis multiplici ſurculo pullulat, & ſuccreſcit ſemper, nec vni, aut alteri tantummodo conceditur è progenie Deorum, ſed in medio poſitus eſt occupanti, & cum vnoquoque mortalium communicatur. Si denique ramus ille aureus Proſerpinæ munus eſſe dicebatur egregium; hic, donum cæleſti de-

bitum Parenti eſt ſingulare, à nobis videlicet deferendum, antequam pedem in ſedem illam, & Regiam æternæ felicitatis inferamus. Laudarunt antiqui ſæculum illud aureum, eo præſertim nomine, quòd ea tempeſtate poma vulgò, ac paſsim legerentur è ſpinis, frumenta inter horrida ſenticeta abſque vllo mortalium cultu prouenirent vberrimè, quòd baccas ſuauiſsimas ſyluæ ipſæ nullo hominum labore proferrent, quòd omnia è terra, non hominum arte, ſed Naturæ beneficio exorirentur. O noſtrum hoc vere ſæculum aureum Auditores: quo ex ipſa Cruce, infelici quondam arbore, beatitatem ſempiternam legere licet, & fructus vberrimos immortalitatis. Quis enim eam gloriam laborum ſuorum fructum non exiſtimet, quæ omnibus antecellit honoribus, quæ voluptates omnes, opeſque mortalium infinito ſuperat interuallo? Beneficium ſane, ac munus eſt aſperrimæ Crucis, fructus eorum veprium, quibus obſitum, ac laceratum auguſtiſsimum Seruatoris caput intuemur. Cæterum quamuis hæc ita ſint, & ſic, vt diximus honorari cœperit aliquando Crux, non tamen hic mali Dæmonis artes, & præſtigiæ deſtitere: non hic ille, ne aliquantulum quidem hæſit, neque vlla inhibitus eſt ratione, quo minus ſaluberrimum illud ſignum conuellere, ac prorſus obteſere conaretur. Cum enim tantam Chriſtiano-

rum erga Crucem pietatem, ac religionem eſſe, cum eius quotidie cultum, ac venerationem amplificari, cum homines à ſua ipſius ditione paulatim abduci videret, nouis profectò machinis eos, qui Crucis promouebant gloriam, concutere conatus eſt, funditusque, ac radicitus extirpare. Quare impios Reges, ac Principes flagitioſos commouit, vt Crucis illos defenſores, aſſertoreſque, aut immaniſsimis cruciatibus perderent, aut ſuppliciorum iniecto terrore, ex illa Chriſtianorum præclara ſocietate ſeiungerent. Non oſcitanter, aut incurioſè perfidioſi Reges, atque Imperatores authoris peſsimi mandata receperunt. Extemplò Chriſtiani ſanguinis auiditatem explere aggreſsi, furiarum ſuarum ardentibus incitati facibus, accerſiri vnumquemque iubent, qui Crucem veneraretur, & coleret; crudeliſsimæ Prætorum cupiditati permittunt, tormentis incredibilibus excruciant, noua, atque inuſitata morte contrucidant. Itaque coacti ſunt religioſiſsimi viri Ciuitatibus excedere, hominum conſuetudinem fugere, Crucis gloriam ſpeluncis abdere, atque intra illa gurguſtia continere, quoad rem diuinam peragendam ipſos rerum ſacrarum Antiſtites viderent eſſe compulſos. Extitit tandem aliquando Magnus ille Conſtantinus, Chriſtiani nominis propagator, atque aſſertor primus; qui Crucem, noſtræ libertatis aram

faſi-

ſummo ipſe ſtudio, atque obſeruantia coluit, & aliis colendam ampliſſima lege propoſuit, & oppugnatores eiuſdem infenſiſſimos admirabili victoria fregit, ac profligauit. Sed id, qua ratione factum ſit, videtur altius ex antiquorum memoria repetendum. Cum enim Conſtantinus Maxentij tyrannidem quotidie Romæ graſſari magis intelligeret, videretque ad eius audaciam coërcendam paratum eſſe neminem, diuino commotus inſtinctu, ſtatuit ex ea illum armatis copiis expellere, atque vrbem omnium Reginam gentium in libertatem magnopere à ciuibus exoptatam vindicare. Repente itaque ſcribi militem iubet, Aquilas extolli, legiones è proximis ſtationibus euocari, ex amicis denique Regibus, ac fœderatis auxilia contrahi. Sed dum humanam tanto ſtudio, ac labore cõquirit opem, dum milites ea diligentia, & cogit, & educit in campum, effulget inopinatò, ac ſubitò diuina lux: quæ non ſolum Maxentij, ſed ipſam etiam inferorum vim, ac poteſtatem facilè diſiicere poſſet. Adſtitit inquam; dum ſuas copias Vrbi ſalutares mœnibus propè iam admoueret Conſtantinus, puro, ſerenoq; cælo deſcriptum, & radiis circumfuſum clariſſimis ſignum: quod Imperatoris percellens oculos, ita hominem inſolita illa luce oblectauit, vt certam ei victoriam polliceri, ac portendere videretur. Acceſſit in eodem ſplendore pulcherrima vox, atque

aureis credo litteris exaratum Epigrãma. Hoc Signo Vinces. quo declarabatur perditas illas, ac perduelles Maxentij copias, eius auſpicio ſigni frangendas, & conterendas ſine dubio eſſe à Conſtantino. Ille omen accipit, exequitur imperata libẽtiſſime; antiqua vexilla cum Cruce permutat, eoque ſigno communitus aduerſus hoſtem exercitum ducit. ac ne multis rem notiſſimam protrahamus, cõfligit, vincit, debellat, Maxentium ipſum Tyrannum ad pontem Miluium feliciſſimo prorſus euentu fundit, atque profligat. Quibus ex animi ſententia Crucis beneficio ſic perpetratis, tanto erga illam amore ſuccenſus eſt Conſtantinus, vt non alia nota, teſſeraue exercitum, ac milites ſuos diſtingui voluerit. Quin, & eamdem ſuæ ipſius impoſuit galeæ, in publico foro, in templis expoſuit à ſe confeſtim ædificatis, nec quicquam, quod Crucem illuſtrare, atque extollere ſupra mortalium rerum apicem poſſet, prætermiſit. Quamobrem iure laudandum eorum Senatorum conſilium mihi videtur, qui, ne tam religioſi fama Imperatoris ſæculorum obliuione aliquando interiret; nobile illi omnium ſuffragio monumentum excitarunt, Arcu poſito triumphali, qui marmoreis figuris egregie factis Conſtantini victoriam, eiuſq; victrices copias, cùm peregrinorum, tùm ciuium oculis proponeret intuendas. Ex-

tat hodieque moles illa: vbi videre licet Ducem ipſum equo inſidentem pulcherrimo, innumerabili comitatu circumuallatum, glorioſiſſimis illuſtratum titulis, eoque potiſſimum elogio. LIBERATORI. VRBIS. FVNDATORI. QVIETIS. Hoc profecto dignus erat præconio Conſtantinus, Auditores, cum non ſolum Romam à Maxentij tyrannide aſſeruiſſet in libertatem, ſed tartareum etiam humani generis hoſtem, Crucis ſublato ſigno ex illis exterminaſſet mœnibus, & religionem, velut æternæ pacis obſidem in toto Romanorum Imperio collocaſſet. Quæ gloria, ea ſine dubio longè clarior, ampliórque videri debet, quam Romulus, ac Remus in Vrbis ipſa molitione ſunt conſecuti. Si enim illi Vrbem hanc è nullis propemodum initiis excitarunt primi; Conſtantinus eamdem corruentem, atque ad vltimum exitium inclinatã ſua virtute, ac fortitudine in priorem gloriam, dignitatemque reſtituit. Si ſuis illi legibus effecerunt, vt vnus coaleſceret intra mœnia populus è gentium omnium colluuione coactus; hic, diuinis expoſitis inſtitutis, mores ciuium improbos correxit, veriſſimam religionem perpetui fundamentũ imperij ſubſtituit, & regnum nunquam interiturum, vel condidit nouum, vel vetus inſtaurauit. Tres ea tempeſtate Tyranni Romanum imperium occuparunt. quorum iam primus

Maxentius à Conſtantino fuerat obtritus; reliqui duo, Licinius, ac Maximinus remotiora vexabant regna, vrbes, ac prouincias vectigales, non inimicè modò, ſed pertinaciter infeſti populabantur. Ergo primum arma mouet Imperator in Maximinum, qui non ſolum belli tractatione, ſed etiam ſupra communem modum corporis robore, ac proceritate pollebat. Aggreditur hoſtes certiſſima cum ſpe victoriæ, Crucem illam auſpicatiſſimam, & iam triumphalem præferente ſignifero. Quam conſpicatus è longinquo Maximinus, ac magnopere nouum vexillum admiratus, eò iaculatores tanto cum impetu iubet collimare vniuerſos, vt qui Crucem præferebat, telorum vi repente conſternatus deſponderet animum, vexillum per ſocordiam deſereret, atque, vt ſagittarum declinaret ictus, in confertiſſimam militum ſe reciperet aciem. Succeſſit illicò deſertori è commilitonibus proximus: qui ſumma omnium admiratione thorace, galeaque procul abiectis, arrepta confeſtim Cruce, aduerſis hoſtium iaculis corpus obiicit nudum interitus! O rem, quæ conſecuta eſt, admirabilem, omnique ſæculorum memoria prædicandam. Is, qui Cruce depoſita, ſuæ ſaluti conſulere voluerat, telo repente confoſſus interiit: qui vero nudus, atq; inermis confertis inimicorū ſagittis ſpoliatū oppoſuit corpus, illæſus è prælio, inco-

lumíſque diſceſſit. Secunda hac parta victoria Conſtantinus, in Licinij caſtra tam felici exultantem euentu promouet exercitum. Ille, cum propinquantes copias, imprimíſque nouũ illud militiæ ſignũ aſpexiſſet, probris, ac contumeliis concionabundus Crucem inceſſere non dubitauit. Sed pœnas è veſtigio dedit à fortibus illis Conſtantini militibus toto cum exercitu fuſus, ac profligatus. Quid hic tot, tantíſque rerum miraculis incenſus faceret religioſiſſimus Imperator? Vbique locorum excitari Crucem iubet, in turribus, in foris, in Baſilicis, in virorum principum ædibus, in domibus priuatorum: vt nobis, qui poſt eam conſecuturi ætatem eramus, ſui gloriam Imperij, ſuæque monumentum victoriæ commonſtraret. O diuini conſilij rationem abditam, & inexplicabilem ſapientiam! Illa tam ominoſa, tam turpis, & deteſtabilis, illa tam infelix, & famoſa Crux tam amplos, tot, tantóſque apud mortales vniuerſos honores aliquando nanciſcitur? Illud patibulum, ad ſontes peſſima nece dedecorandos olim inuentum, nunc ad fugandos, ac debellandos hoſtes, ad Vrbium, & Baſilicarũ ornamentum adhibetur? Agamus ergo per Deum immortalem, Audit. & tam ſanctum ſalutis noſtrę monumentũ, tam certum immortalitatis, ac ſempiternæ gloriæ pignus, hoc inquam Chriſtianæ militiæ vexillum ſalutare, ea, qua

ſane debemus, animi pietate, ac veneratione proſequamur. Si enim Romanæ Legiones militaria ſigna, veluti quædam Numina venerabantur; æquius profecto eſt in hiſce Chriſtianæ militiæ caſtris ſaluberrimum hoc inuicti vexillum Imperatoris cum ſignificatione religionis ampliſſima, continenter intueri.

Digitized by Google

DE CHRISTI CRVCIATIBVS animo recolendis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ORATIO XIII.

QVÆ ab optimo rerum omnium parente, ac Seruatore liberaliſſimo accepimus olim, & quotidie capimus beneficia, tam multa ſunt, Auditores, vt, quando parem illi gratiã reddere non poſſumus, memoriã quidem certè accepti muneris gratiſſimã continenter, atque in omnem æternitatem conſeruare debeamus. Circumſpicite rerũ hanc vniuerſitatem, cælum, ſidera, maria, terram ipſam, fluminibus, oppidiſq; diſtinctam, omni animantiũ, volucrumque refertam genere, pulcherrima herbarum, arborumq; varietate conueſtitam: omnia Dei Optimi Maximi beneficia ſunt. omnia diuinæ in nos teſtimonia beneuolentiæ, & certiſſima gratuitæ charitatis argumenta. Quid verò de nobis ipſis dicatur, qui toti, quanti quanti ſumus, Dei beneficium ſumus? Nulla noſtri corporis eſt pars, nulla vis

Digitized by Google

animi, nullum vitæ punctum, quod diuina liberalitate vacet, & benignitatis illius infinita magnitudine definitum, ac circumſcriptum non ſit. Sed tamen inter tam multa diuini amoris in humanum genus officia, nullum inuenitur, aut æſtimatione maius, aut liberalitate prolixius, aut magnitudine admirabilius, quàm quod ad nos ab ipſa Chriſti cæde cum profuſione illa ſanguinis vberrima corriuatum eſt. Quo facilius credo probatum vobis iri conſilium meum: qui huc aſcenderim ad tantam diuinæ in nos prolixitatis gratiam, non dico pro dignitate laudandam; ſed animis veſtris breuitate quanta potero maxima huius orationis obiiciendam. Tria ſunt, quæ faciunt, vt hoc ipſum, quo de loquimur beneficium, cæteris longe præſtantius, atque admirabilius eſſe videatur: rei magnitudo, quam accepimus, benefacientis voluntas, eorũ, quibus ita benigne factum eſt, humilitas, atque abiectio. Nam, vt ab hoc poſtremo primum exordiar, quo gratia ſupra modum exaggeratur; quod tantum in homine pondus, aut momentum ſit, vt eius cauſa fuerit à Deo vita ipſa profundenda cum ſanguine? quid inquam homo ſit, niſi miſerum animal, omnibus obnoxium calamitatibus, immo verò calamitatum omnium complexione coagmentatum? Tanto igitur beneficio dignus erat tã vilis homũcio? parum dixi: dignus erat hoſtis, ac perduellis,

qui tanto pretio è ſeruitute miſerrima, è teterrimo carcere liberaretur? Si enim pro amicorum incolumitate in diſcrimen ſe dediſſet beneficentiſſimus ille noſtræ libertatis aſſertor, magnum id ſanè fuiſſet, ſed res tamen non careret exemplo. Nunc verò, cum pro infeſtiſſimis hoſtibus mortem obierit, tantum id videtur eſſe, vt quia factum eſt, propterea fieri poſſe credatur. Quod ſi rem ipſam ſecundo loco ſpectare velimus, quam hoc beneficio mortales accepimus, nihil vnquam maius, excellẽtiuſq;, non dico inueniri, ſed ne fingi quidem, aut cõprehendi animo poſſe intelligemus. Erat profecto nobis aditus ad ſempiternã felicitatem obſtructus: ruebant vniuerſi ad exitium voluntarium, hoc eſt ad ea Inferorum incendia, quæ nulla temporis vi, nullis omnino fluctibus extingui queunt. Errabat in ſolitudine multarum exilio genus humanum, & quia nullum tantis malis remedium apparebat, ſuam, ad quam natum erat, beatitudinem deplorabat. Adfuit repente Deus ipſe, Mens illa beatiſſima, concretionis expers, immortalis, æterna, incomprehenſa, bonorum omnium comprehenſione abſolutiſſima: noſtram hanc induit naturam, hoc eſt, ærumnas in ſe traxit vniuerſas; mortale ſuſcepit corpus: vt haberet videlicet clypeum, quo tela in nos contorta penitus exciperet, atque à capitibus noſtris ſuo funere propulſaret. Et excepit ille quidem obiectu corporis ſui

quicquid aduerſum nos obiiciebatur; ſed quãtum ſit excepiſſe, operæpretium eſt ad extremum ex eius animi voluntate, ac liberalitate, qua tantum in nos beneficium contulit, diligentius intueri. Etenim qui ſolo imperio poterat reos è catenis eximere; cum voluit ſuo ſanguine, ſummiſque cum cruciatibus illorum pœnas, & ſupplicia luere, declarauit profectò non ſe rem tantum ipſam, ſed ſumma cum liberali tribuere animi ſignificatione voluiſſe. Quid enim hic ego dico de angore illo, quo ante ſupplicium ipſum corporis, lacerari voluit pulcherrimum animum ſuum? quid de vinculis, quid de lictoribus crudeliſſimis, à quibus comprehenſus, obligatus, tractus, impulſus, diſtractus, omni genere crudelitatis indigniſſimè acceptus eſt? Siſtitur ad Pontificem quaſi ſacrilegus, reiicitur ad Prætorem vt ſeditioſus, mittitur ad Herodem quaſi compertus maieſtatis. Num ipſe interea iudicium declinat? Num hominum arbitria faſtidit? num prouocat? num appellat? immo vero ne fuſtuarium quidem, & virgas ſeruorum reſpuit, quibus alij ne ſubiicerentur, liberum Romanorum nomen implorarunt. Quid virgas, quid fuſtuarium dico, cum etiam iniquiſſima Pilati ſententia damnari ad patibulum voluerit, atque inter maleficos turpiſſima confectos morte recenſeri? Nullius eſt tanta vis eloquentiæ, tanta vbertas ingenii, vt ea, qua par eſt, verbo-

rum grauitate poſſit, vel Hebræorum deteſtari ſæuitiam, vel amentiſſimi Prætoris inconſtantiam exagitare. Liberandi rei, quem innocentem, immerentemque plane cognorat, ſuſceperat ille quidem ſalubre conſilium, ipſique iam operi manus admouerat, cum eum oblitum ſanguine, aſperrimo diademate confixum, plagis vndique cruentatum, lacerum, ſemianimum ex mœniana inimicorum oculis obiecit, vt eorum aliquando ſitis extingueretur. Sed non modo nihil profecit; verum etiam accenſos ſemel ad crudelitatem animos illo ſpectaculo vehementius inflammauit. Fluebat vndique ſanguis, vulnera, & vibices toto corpore apparebant, obligatæ manus erant, caput hamatis, aculeatiſque confixum dumis, nec aliqua in eo pars cernebatur, quæ, non dicam dolore, ſed plaga vacare videretur. Crux tamen, crux inquam ærumnoſo illi, atque infelici, populi clamore comparabatur: & quia innocentem efferati animi vident quem quærunt ad necem; innocentis pœnas, ſuo, filiorumque luendas ſanguine, incredibili animorum contentione depoſcunt. Iure profecto ad vos improbiſſimi viri innumerabilia mala ex iſto fonte redundarunt. Euerſa Hieroſolyma ingenti cum ciuium ſtrage, matres in longa vrbis obſidione fame propemodum enectæ, ſuos ipſæ filios deuorauere. Expoſiti à Veſpaſiano Iudæi in cataſta viliſſima, vno pe-

ne ſeſtertio addicti ſunt. Quid plura? vagantur hodiéque incertis ſedibus errabundi, ſine Rege, ſine Republica, ſine legibus, extorres, peregrini, vbique ſacri, atque inteſtabiles, vbique ſempiterna ſeruitute damnati. Sed tamen grauius plectendus eſſe videtur, & pœnis longe acerbioribus Prætor, qui barbaris Iudæorum vocibus perterrefactus, quem innocentem eſſe intelligit, damnat contra fidem, contra religionem, præter morem ipſum, atque inſtituta maiorum. Quid igitur attinet aqua manus eluere, quas innocentiſſimo ſanguine contaminas? quid attinet immunem te culpa profiteri, ſi nemo eſt qui propius quàm tu iſti ſceleri ſit affinis? Erras, ac vehementer erras, ſi ſacrilegium, incredibile, atque inauditum iſta te ratione celaturum exiſtimaſti. Nimirum, vt exaggeratum, vt ampliſſimum eſſet beneficiũ, tam iniqua hominum iudicia ſua ſponte ſubijt potentiſſimus ille Seruator, nec illius iniquitatem, prauitatemque ſententiæ ea, qua facile poterat, auctoritate declinauit. Quid iudicia dico? Patibulum ipſum, indigniſſimæ mortis inſtrumentum, cum pedibus ſtare vix poſſet, non ſubterfugit. Subterfugit autem? immo vero ſubiectis humeris toto animo complexus, ad carnificinam vſque raptauit; & quod nemo cogitare potuiſſet vmquam latronibus interiectus, perditiſſimorum hominum ſupplicio mactatus eſt. Quamquam vereor, ne hoc

etiam parum videatur, ſi cum eo conferatur iudicio, quo ſicario illi, ſeditioſoque poſthabitus eſt, cui fauſtæ Iudæorum acclamationes vitam impetrauere. Et quid erat, quod latroni, quod ſeditioſo, quod perduelli haberet affine? an non ille Tyberij auctoritatem, quantum licebat, tuebatur, cui vectigalia deferenda eſſe diſertiſſime, planiſſimeque pronunciabat? Quot ille morbos, quot calamitates, quot pericula ab eorum capitibus, à quibus, & damnatus, & ad mortem perductus eſt, ſuo propulſauit imperio? Vos appello Palæſtinæ oppida, vos pagi, ac ciuitates, quas ille non tam oculis, quàm beneficijs, donorúmque cæleſtium effuſione luſtrauit. Et tamen cum liberare præſtat, qui ciues extinxit, quàm qui mortuos ipſos è tumulis excitauit. Tantus igitur, tam beneficus, ac liberalis noſtræ vindex libertatis tolli vult in patibulum, atque vt in illa ſalutis ara pro communi omnium ſcelere gratiſſima Deo victima cæderetur, omnem prorſus à ſe illius leuamenti rationem depellit, quo miſerrimus quiſque ſolet in ſummis cruciatibus recreari. Alios enim inimici torquent, ſed leniunt, atque alloquuntur amici; negligunt amici, propinqui certe non deſerunt; vna corporis vexat, ac lacerat animum pars, altera minus læſa reficit, ipſum certe cruciatum imminuit. In te vnum benigniſſime IESV omnes omnium ærumnæ, acerbitateſque confluxere:

vnum te poſt homines natos ſingulæ corporis partes, nulla valente, conuellunt; vnum te, noti, ignotique, amici, inimicique tui, propinqui, atque alieni omni genere poſtremi doloris, atq; acerbitatis afficiunt. Ab hoſtibus in crucē ageris, deſtitueris ab amicis, ab ignotis maledictis inceſſeris, à propinquis, atque adeo ab ægra parente cruci vicina conficeris. Omnes te quaſſatorum artuum dolores excruciant, & nullo doloris interueniente fine, vnicum miſerorum ſolatium in tanta miſeria deſideratur, extremum. Hæc ergo cum ita ſint, Auditores, agamus per Deū immortalem, & tanti beneficij memoriam eo, quo decet, animo, funeſtiſſimis hiſce diebus vſurpemus; oſtendamuſque nullum fuiſſe nobis à Deo Opt. Max. tributum beneficium, quod noſtris impreſſum, atque inuſtum æque pectoribus ſit. Nam ſi turpiſſimum ingratorum, vt à ſapientibus accepimus, eſt eorum genus, qui beneficiorum obliuiſcuntur; quanta erit animi noſtri leuitas, ac turpitudo, niſi eam, quam poſſumus, ac debemus, memoriam tantæ, ac tā amplæ benignitatis in omnem æternitatem conſeruare ſtudeamus? Qui enim parem officio gratiam nōn referunt, ijs fortaſſe non ſuppetit quod regerere poſſint in auctorem: qui vero beneficium obliuione conterunt, nihil habent quo poſſint ingrati animi vitium, atque inhumanitatem excuſare.

D E

DE CHRISTI SERVATORIS IN CAELVM Aſcenſu.

ORATIO XIV.

PYTHAGORÆ commentum eſt, Auditores, cæleſtes illos orbes, interuallis quidem imparibus, ſed tamen pro rata portione ita diſtinctis impelli, ac circumuolui, vt concentū efficiant æquabiliter varium ex acuto ſono cum graui, ex ſummo cum infimo, ex interiecto cum vtriſque compoſitum, ac temperatum. Verum hunc ſonitum tantum, ac tam magnum eſſe aiebat, vt eo velut oppletæ mortalium aures obſurduerint, ipſoque ſtrepitu, quo minus eam exaudire poſſint harmoniam, penitus impediantur. Similes adeo nos faciebat illis, qui accolunt ea, quæ Catadupa nominantur: vbi videlicet Nilus inter occurſantes ſcopulos ex altiſſimis montibus tanto

fragore præcipitat, vt illæ gentes, propter magnitudinem ſonitus audiendi orbatæ ſenſu, neque ſtrepitum ipſum fluuij, neque aliud quidpiam auribus poſſint vlla ratione percipere. Quorſum euadat hæc oratio mea ita facile intelligetis, ſi quod mihi propoſitum eſt argumẽtum ad exornandum, prius indicaro, remque perſtringam leuiter, quam breuiſſimo ſermonis ambitu ſum complexurus. Dicendum eſt enim de glorioſiſſimo Chriſti Seruatoris in cælum reditu: cuius tanta tum inter Cæleſtes ipſos, tum inter mortales toto terrarum orbe circũfuſa lætitia eſt, vt qui concinentium Angelorum voces, qui Chriſtianorum omnium gratulationes non exaudiat, is non Pythagoræ opinione, ſed gentium vniuerſarum conſenſu obſurduiſſe putandus ſit, & ſonantiora quædam incolere Catadupa. Adeſte igitur animis, dum de tãta re breuiſſime verba facio, Auditores, ac ſi minus orationem, ipſum certe orationis argumentum, eo, quo par eſt honore, ea quæ vos decet, excipite pietate; ne in cõmuni omnium gaudio, triumphanti Domino ſoli vos plauſũ, lætitiæque ſignificationem quodammodo denegare videamini. Cum Chriſtus noſtræ vindex libertatis è ſepulcro rediuiuus, atque immortalis prodijſſet, ſeque ſuis ad mœrorem illum incredibilem mitigandum, quem ex eius morte animo conceperant, videndum, & cõtrectandum ſæpenumerò præbuiſſet; appetente

iam tempore, quo regredi neceſſe erat in eam tranquillitatis ſedem, è qua fuerat in terram ad noſtrę ſalutis procurationem effuſus, Hieroſolyma egreſſus, ſuorum omnium ſecum duxit in poſtremo illo itinere comitatum. Mons eſt è regione illius vrbis editus, ac præcelſus, cui ab oleis, quibus vbiq; veſtitur, atque omni ex aditu tegitur, Oliueti nomen eſt factum. Alluitur ex altera parte fluuio peramœno, ex altera diremptus eſt totus; vinearum, plantarum omnium, imprimíſque palmarum viriditate lætiſſimus, perpetuo rupium ſiluoſarum tractu opacus, atque alſioſus. In ſummo eſt æquata planities latiſſime patens, aquæ ſunt perennes, & lectiſſimi flores, proſpectus in ſubditos campos, colléſque circumiectos iucundiſſimus. Ita denique totus ille mons, & ingenio inſtructus loci, & artificio cultus, atque ornatus eſt, vt ſua, vel amœnitate, vel vbertate lætitiam illam mortalibus, illámque donorum copiam ſignificare velle videatur, qua nos potentiſſimus orbis terrarum Seruator cumulauit, cum ad Patrem perfunctus iam ſalutis humanæ procurandæ munere, triumphatis iam hoſtibus, magnifico beatarum Mentium comitatu reuertit. Ille videlicet, ille mons oleis, & palmis conſitus, quarum alteræ apud antiquos victoriæ, alteræ pacis, & tranquillitatis erant ſymbola, eam ſanè victoriam ſignificabat, quā ille generis huma-

ni liberator, nobis, totique Chriſtianæ Reip. de communibus hoſtibus, perdifficili confecto prælio, deferebat in cælum. Quorſum enim Chriſtum eò tum conſcendiſſe credamus, niſi vt ex illo montis faſtigio, eius honoris ac dignitatis apicem nobis commonſtraret, quem hominibus pepererat vniuerſis, cæloque inferebat nullo tempore interiturum? Quid iis palmis, olearúmque arboribus adumbrabat aliud, niſi eam ipſam victoriam, cuius beneficio totum humanum genus collapſum iam, & ſub hoſtium poteſtatem redactum è tenebricoſiſſimis ergaſtulis, ex arctiſſimis vinculis aliquando liberarat? Quid eius montis vbertas, atque fertilitas oſtendebat, niſi eius amœnitatem horti, cuius antea nobis primorum parentum vitio interclusas ſuo ipſe ſanguine aperuerat fores? Quid denique illa vinetorum, ſyluarumque viriditas præ ſe ferebat, niſi lætitiam, qua in tanta triumphantis Chriſti pompa res procreatæ vniuerſæ, in primíſque mortales, quorum cauſa illa erat parta victoria, geſtiebant? Hinc ergo gradum facit in cælum; non curru ſublatus, nō alienis viribus nixus, ſed ſua ipſius poteſtate ſubductus leniter, vidente circumfuſa hominum frequentia, præcinente cælo, plaudente natura, adſtante cariſſima parente, ſpectantibus, & lacrymantibus ex gaudio diſcipulis: qui genibꝰ humo poſitis, ſublatis manibus, oculíſque, eò vſque illum ſunt proſe-

quuti, quoad nube inductus, contectuſque leuiſſima, immenſum hoc, quod cælo, terraque intercipitur ſpatium præteruectus, ad ſupremum faſtigium, atque adeo ad dexteram Patris auolauit. Haud ſanè mihi promptum eſt, quid è tanta rerum ſylua ſeligam prius; quid potius oratione complectar, quid potiſſimum admirer, Auditores; ſummamne Chriſti gloriam laboribus partam, & acerbiſſimo funere, an infinitam cæli, terræque lætitiam, an communem noſtram ipſorum felicitatem. Quis enim eorum, qui Chriſtum paucis ante diebus, veluti latronem comprehenſum, atque obligatum, verberatum indigniſſimè, læſum conuiciis, illuſum ab impuriſſima turba, fœdatum ſputis, colaphis cæſum, rigenti ſpinarum ſerto coronatum, deformatum vibicibus, vulneribus cruentatum, in patibulum actum, acuminato confixum ferro, extinctum acerbiſſimè viderunt, in animum inducere potuiſſet ſuum, ad hunc honoris, & gloriæ gradum eſſe conſcenſurum? Quis ea populi conuicia in ſempiternas laudes, quis eum luctum in tam amplum, ac ſolidum gaudium, quis eam lamentationem, ac gemitum in tantam lætitiam conuertendam eſſe putauiſſet? Quis credidiſſet, extremæ ignominiæ ſummã gloriam, contumelioſiſſimæ cruci nobiliſſimũ triumphum, diem hunc lætiſſimum, ac iucundiſſimũ luctuoſiſſimæ illi, ac funeſtiſſimæ no-

ꝟti ſucceſſurum? Cum enim triumphus victoriæ fructus ſit, vbi victoriæ nullum ſignum apparebat, quis lauream expectaret? vbi captus ab hoſtibus Chriſtus, vbi deſtitutus à ſuis, vbi ſpes omnis adempta ſalutis eſſet, quis eum triumphaturum exiſtimaret? Quis inter plebeculæ contumelias, atque opprobria, inter lictorum flagra, inter populi maledicta, inter virgarum ictus, inter militum ludibria, inter laceſſentium, & percutientium manus, inter prolata crudeliſſimæ damnationis ſuffragia, triumphalem apparari currum arbitraretur? & tamẽ ſic exiſtimare licuiſſe declarat hodiernus hic triumphus, quem innocentiſſimus, ac mitiſſimus ille Imperator, non hoſtium internecione, ſed ſua ipſius morte, non immerentium cæde, ſed ſui corporis effuſo ſanguine, non præſidio militum ſtipatus, ſed deſtitutus ab omnibus, non inimicorum expugnatione, ſed deditione ſui prorſus voluntaria, de ſcelerum omnium portentis, de Inferis, ac de inferorum Tyranno reportauit. Vicit videlicet victus, vixit extinctus, ſtetit in terram proſtra-
alliditatem innocentia, ſacrilegium pieta-
tus: c ſtium potentiam turpiſſima cruce contri-
te, ho que noua victoria nouam triumphi ſpe-
uit. Ita oua triumphi ſpecies, noua, quibus in-
ciem, n ur ornamenta poſtulabat. Non ergo
ſtrueret is auratis, ſella curuli, aut quatuor al-
quadrig inuehitur; ſed pro his omnibus or-
bis equis

namentis luculenta ei tantummodo mittitur è cælo nubes, alatique venti, quibus ſupra cæleſtes illos orbes vniuerſos tanquam in Capitolium aſportatur. Non tamen deſiderantur in hoc triumpho ante currum victoris hoſtes bello capti, ac ferreis catenis onerati: cum cum antecedere videamus non m^rtales aliquos, ſed mortem ipſam, atque Inferos vniuerſos vinculis inexplicabilibus obligatos. Non deſiderantur deuictarum prouinciarum imagines, quæ cum cæteris ſpoliis à triumphantibus in pompa deferebantur. Præit hic videlicet non vnius prouinciæ, aut vrbis effigies expugnatæ, ſed regnorum omnium, ſed totius terrarum orbis in libertatem vindicati ſimulacrum. Ne ille quidem abeſt Senatus, qui cum triumphante Capitolium aſcendebat, ibique albo mactato tauro, grates pro victoria Superis agebat immortales. Antecedit enim hunc etiam triumphum Senatus ille cæleſtis Reipubl. beatiſſimus, ducit in ſummam illam Baſilicam triumphantem Dominum: & quia in ara Caluariæ idem ipſe, qui triumphat, quaſi triumphalis hoſtia mactatus erat; non hic neceſſe habet cælum ſanguine reſpergere, ſed cum illa rediuiua iam victima, velut in domicilio feriatur, ac ceſſat. Iure igitur optimo lætari videntur vniuerſa: iure illum hodierna die Cæleſtiũ comitatus deducit ad Patrem: nec noſtra indiget exornatione, qui diui-

no ſummorum, mediorum, infimorúmque præconio commendatur. Sol ipſe, qui pulcherrimam lucem ex dolore tenebris inuoluerat, ne turpiſſima occumbentem morte ſui luminis auctorem videret, huius diei luce, ſi poëtarum more coniicere, ac diuinare licet, ad hanc ornandam, augendamque lætitiam videtur ſolito pulcrior, atque illuſtrior apparere voluiſſe. Cælum hoc, quod eo tempore curſum, atque ordinem turbarat ſuum, ſumma illum excipit admiratione, & quodammodo lætatur, quòd tanto triumpho ea, quæ ductore Lucifero amiſerat ornamenta, ſibi tandem aliquando reſtituantur. Quid dicam de cæleſtibus illis Mentibus intelligentia præditis acutiſſima, quæ in grauiſsimo illo impendẽtis iam mortis mœrore, atq; triſtitia eum conſolabantur? Vident nunc eundem gloria circumfuſum; vident eundem triumphum agere; vident ad dexteram poſitum Patris; vident ea captiuorum manu, quam ſecum nouus hic ducit Imperator, completum iri ſedilia, è quibus temeritas, ac ſuperbia formoſiſsimos olim Ciues ad Inferos vſq; deturbarat. Placet igitur ſanctiſsimi conſiliũ Vatis: qui cum hãc publicam rerum omnium felicitatem prouideret, ſeque imparem ad eam celebrandam intelligeret, omnia, quæ cælo, terráque continentur, ad huius lætitiæ ſocietatem accerſiuit. Neque enim ſolum Cælites, hominéſque, ſed ip-

ſas etiam mutas animantes, ipſas etiam ſtirpes, ac ſaxa, flumina, fontes, arbores ad huius diei celebritatem, & gratulationem inuitauit. Quid autem inuitaret, niſi totus terrarum orbis, niſi ſumma, media, infima, niſi rerum natura mortalium, hodierna luce, reſtauraretur? Hic ille videlicet eſt dies, quo cælum ipſum, terramque iterum facere, ac procreare quodammodo videtur Deus. Hæc illa lux eſt, qua priſtinæ reſtituta dignitati Vniuerſitas, auctori ſuo ſumma cum lætitiæ ſignificatione gratulatur. Sed tamen in hac gratulantium contentione, ac ſtudio nulli rerum procreatarum lætandi maior exiſtit ſeges, quàm homini; cuius eſt hæc lætitia peculiaris, & propria. Illi profecto plaudendum eſt, & gratulandum: illi ea victoria, illi glorioſiſsimus Chriſti triumphus, & paratur, & ducitur. qui cum ſuo corpori, hoc eſt noſtræ mortalitati pugnandi vim, & victoriam impertiuerit, nos videlicet vnà cum eo aduerſus hoſtem pugnauimus, nos cum eo vicimus, nos denique cum eodem triumphum agimus, nos tanto cum plauſu, ac lætitia in eam ſedem felicitatis excipimur, collocamur in cælo, ab æterno Parente in illo beatitudinis domicilio coronamur. Nobis Sol ipſe, ac cælum, nobis mare, ac terra, nobis rerum vniuerſitas gratulatur, quòd in illud ęternitatis regnum victores hodie, ac triumphan-

tes ingredimur. Quid enim erat cur tam ſæpè profiteretur, ac diceret Chriſtus, in cælum ſe velle conſcendere, vt munitum, atque vndique vallatum iter aperiret mortalibus ad ſempiternam beatitatem, vt locum nobis, ac ſedem in regnis à ſe partis adornaret, niſi eò tandem aliquando pedem illaturi eſſemus, quò ipſe hodierna die tanta cum gloria penetrauit? Etenim hic dies, laborum omnium, quos noſtra ipſorum cauſa ſuſcepit, ac pertulit clementiſſimus ille Seruator, fructum nobis vberrimum attulit, cum obſtructum ad æternam vitam aditum illum patefecit, quo impedito, atque occluſo, nihil eſſet, quod de contrita morte tantopere lætaremur. Non poſſum hìc tacitus præterire Gregorij Magni ſanctiſſimi, ac eloquentiſſimi viri percelebre dictum, cuius in ſumma ea ſententia eſt: deletum eſſe hodie ſeruitutis noſtræ chirographum, ipſa damnationis ſuffragia commutata. Illa enim hominum natura, in quam olim ita pronunciatum à Iudice fuerat: in terram ibis: hodie, ducente Deo, introgreſſa cælum eſt, hodie, in eam ipſam domum, quam ſuis ſibi manibus obſtruxerat, inuadit penitus, hodie omnium rerum gratulatione, ac lætitia ab exilio voluntario reuocatur, atque ad Dei ſedem euecta, ab eo, ipſo, à quo damnata iam erat, eam vocem accepit: eris meæ particeps gloriæ, imperij,

æternitatis; eris ciuitatis huius glorioſiſſimæ popularis, eris incola regni mei, hæc perennitatis ſedes, hic deliciarum portus, hoc ærarium beatitudinis, tutiſſima hæc ara felicitatis eſt tua. Id videlicet eſt, quod de captiua illa captiuitate, Vatum præconio canitur. Non enim ſolum victi hoſtes, debellatique Inferorum exercitus captiui ſunt huiuſce triumphi, verum etiam noſtra ipſa mortalitas, quam in admirabili illa expeditione Seruator potentiſſimus cepit, & ſibi ipſi obligatam arctiſſimè, ſecum hodie perducit in cælum. Quamquam non tam illa captiua dicenda eſt, quàm in libertatē aſſerta, non tam victa quàm victrix, non tam ab Imperatore triumphata, quàm triumphans, non tam ante currum acta, quàm in ipſa curuli ſede collocata, non tam obligata catenis, quàm laurea coronata, non tam in carcerem incluſa, quàm ipſo carcere liberata. Niſi tamen captiua propterea ſit, quod in libera illa cæli clauſtra inferatur, quòd ſummis hodie Dei Opt. Max. beneficijs, quaſi nouis quibuſdam vinculis obligetur, quòd innumerabilibus donis, atque muneribus, quaſi munitiſſimo quodam vallo, ac propugnaculo ſepiatur. Nam quemadmodum Imperatores in publica gratulatione ſtipem populo, ac epulum dabant, miſſilia ſpargebant, munera paſſim, ac vulgo impartiebantur, ſic plane hodierna die nouus hic Imperator è

cælo tanta cum liberalitate, copiaque dona profundit, vt ante accipientium laſſandæ manus, quàm dantis defatiganda liberalitas ſit. Neque enim ſine ſumma ratione oraculorum voce dictum eſt, eum hodie aſcendiſſe in altum, ac inde dona mortalibus impertiuiſſe. Fluunt nimirum è cælo beneficia, fluunt hodie in homines dona, & munera, diuina benignitate digniſſima: in quibus illud potiſſimum, ac longè maximum iudico, quòd ſpem ille nobis, & voluntatem, noſtri iam in cælum illata parte, ad immortalitatis gloriam inflammauit. Quid enim fuit aliud hominibus aſpicientibus, in cælum commigrare, niſi velle noſtrum ipſorum animum ad ea requietis æternæ conclauia trahere, quò tandem ipſe conceſſit laboribus omnibus exantlatis? Quam ego cauſam item fuiſſe puto, cur veſtigia Seruatoris in eo monte, vnde reuertit in patriam, ita tenaciter imprimerentur, vt in Hieroſolymæ illa nobili obſidione cum mœnibus exercitum, & machinas Titus admoueret, nec equorum vngulis, nec peditum attritu, nec tumultuatio fabrorum opere turres ibi, vallumque figentium aliqua ex parte potuerint obliterari. Quin accepimus etiam illud, eum locũ magnificentiſſimo fuiſſe olim exornatum templo; ſed nulla vllius arte, aut induſtria effici potuiſſe, vt ſummum eidem templo faſtigium imponeretur. Quid ve-

ro eſt, cur tanta cum conſtantia, & quaſi mordicus retineri veſtigia illa voluerit Deus, cur noluerit hoc templum in ſummo faſtigiatum, ſed omnino patens atque apertum, niſi quia volebat à mortalibus intelligi, aſcenſus ſui memoriam ſanĉte, inuiolateque à nobis conſeruari oportere, & eum cæli tractum, quo permeauit ad gloriam ſuam, peruium ac liberum eſſe noſtræ cupiditati? Quæ cum ita ſint, Auditores, ad eam gloriam, ad illud immortalitatis domicilium, ad eum beatitudinis ſempiternæ portum cogitationes omnes erigamus, in quem hodie ſalutis noſtræ fundator, humani generis inuexit mortalitatem. In eam Cælitum ſedem, in altiſſimum illum honoris apicem ſpes omnes, omne ſtudium noſtrum conferamus: cum ita ipſa natura comparatum ſit, nihil, vt mortales auidius expetant, ac ſequantur, quàm, vt in altiorem aliquem honoris, & gloriæ gradum continenter aſcendant. Eſt hæc hominum animis inſita, & cum cæteris animantibus minime communicata cupiditas. Eſt innatum nobis, eſt cum ipſo lacte nutricis hauſtum, non aliunde delibatum hoc ſtudium honoris, & dignitatis. Cæteras enim cupiditates aut ætas frangit, aut coërcet ratio, aut delet ſatietas, aut dies imminuit, aut poteſtas reijcit, aut vis repellit. hanc omnis patitur ætas, alit vita, nulla tollit ſaturitas, dies auget, poteſtas nõ poteſt repel-

lere, vis nulla coërcere. Condidit, condidit nos ſapientiſſimus ille rerum omnium effector Deus, non vt humili, atque ignobili iaceremus loco, ſed vt nouis ſubinde incrementis erigeremur ad ſummum, ſic prorſus vt honoris, & dignitatis noſtræ curſus non poſſit, niſi in ea ſede terminari, in qua ipſe inde vſque ab æternitate cum ſempiterno Filio conquieſcit. Neque enim fruſtra Deus Opt. Max. cum alias animantes in ventrem feciſſet pronas, atq; abieciſſet ad paſtũ, hominẽ erectum, & excelſum, ad cæli, hoc eſt ad ſui domicilii conſpectum excitauit. Non aliud profectò ſpectauit, cum ad nos vſque deſcendit, & omnis concretionis expers illa natura noſtram induit mortalitatem. non aliud cum indigniſſima voluit extingui morte immortalis Deus, niſi vt nos è vinculis ereptos, & exilio liberos patriæ reſtitueret, atque ipſi prorſus immortalitati redonaret. Non aliud cum hodierna die ſpectantibus Apoſtolis aſcendit in cælum, niſi vt eo traheret ſpes hominum, atque ad eam immortalitatis gloriam conquirendam noſtras ipſorum voluntates inflammaret, Quin ergo toto nos animo in cæleſtes illos orbes auolamus, vbi certus labori finis, vbi vera, & ſolida felicitas, vbi vitæ mortalis præmia æternitate citeriora non ſunt? Alienum videlicet eſt, non dico domicilium, ſed tabernaculum hoc vitæ, in quo verius hiber-

na facimus, quàm habitamus: aliena hæc terra, quam veluti per tranſennam aſpicimus, in qua tanquam extorres, ac peregrini diuerſamur. In ijs, cæli ſpatijs, in ea gloria eſt collocandus animus, vbi tandem è caſtris egreſſus, & bello redux triumphum acturus eſt, & victoriæ fructu cumulatiſſimæ potiturus in omnem æternitatem.

Digitized by Google

DE INNOCENTIVM CÆDE

ADVERSVS

HERODEM.

ORATIO XV.

DOLEO ſanè quàm pro eo, ac debeo permoleſtè, nec animo mediocriter angor, Auditores, quòd cũ in hiſce nuperrimè nati Seruatoris Chriſti prope Repotiis, in hac geſtientis orbis terrarum gratulatione dicturus ſim, in quam nulli gemitus, ſed gaudium, ac plauſus, nulli queſtus, aut lamentationes, ſed beatarum Mentium cantus, iucundiſſiméque moduiantium conueniunt voces; orationem hanc Infantibus beatiſſimis ad laudationem, & præconium debitam, conferendam eſſe videam ad expoſtulationem, ad luctum, ad accuſatio-

nem, vt ſemel dicam, ac deteſtationem barbaræ crudelitatis, qua in ipſo vitæ limine ſunt intercepti. Neque enim in diem hunc intueri poſſumus, quin oculis propemodum ipſis in funeſtiſſimam eorundem cædem, atque in Herodis, à quo ſunt occiſi ferocitatem incredibilem incurramus. Verumtamen ita equidē orationem temperabo meam, vt neq; feliciſſimus ille puerorum globus gratulationem deſideret in deteſtatione fœdiſſimi ſceleris, neque monſtrum illud immane, in laudatione pulcherrimæ mortis diris careat ſuis, & execratione dicentis oratoris. Et quoniam ab accuſatione capiendum initium eſt inuſitatæ Panegyris, antequàm in cauſam penitus ingredior, mearum partium eſſe intelligo, Herodis vitam, hoc eſt teterrimæ belluæ res geſtas omnes curſim vobis, breuiterq; retexere; minus vt mirandum ſit ab hoc vno factum eſſe aliquid, quod mortalium quempiam facere potuiſſe mirantur vniuerſi. Cum enim audimus, primæ pueros ætatis, atque infantes omnino bimos è parentum abſtractos ſinu, in otio, ac Regni tranquillitate fuiſſe ab ipſo Regni principe miſerrimè contrucidatos, cum legimus, ipſum quoque Tyranni filium, ne vnus euadere poſſet qui quærebatur ad necem, inuolutum eſſe cum cæteris, barbarum enimuero ſupra quam dici, aut credi queat, & in poſtrema, deſertiſſimaque terrarum aliqua ſolitudine natum exi-

ſtimamus, qui ea ſit aggreſſus, & perpetrarit, quæ nemo audere poſſit, niſi ante omnem à ſe ſenſum extirparit humanitatis. Id prorſus eſſe, quemadmodum dixi, ea, quæ à me de hoc iniquiſſimo Tyranno per partes enarrabuntur, apertiſſime, vt equidem ſpero, planiſſiméque demonſtrabunt. Sed tamen hæc exponere facile non poſſum, niſi prius Herodes diſtinguam varios, atque multiplices, qui fuerunt olim in Hebrę orum illa ditione percelebres: ne ſimilitudo nominis animum perturbet Auditorum; aut exiſtimet aliquis, vllum ea inſignitum vmquam appellatione fuiſſe, qui noſtrum hunc vicerit aliquo genere crudelitatis. Id ergo primo loco memoria recolamus, & quantum poſſumus è veterum annalibus intelligere, recordemur, Auditores: tres potiſſimum Herodes illud obtinuiſſe Regnum, quorum fuerit inſignis animi crudelitas aduerſus homines, impietas in Deum, ſcriptorum litteris, monumentiſque nobilitata, Cæteris ortum, & nomen dedit is, de quo hæc inſtituta eſt à nobis oratio, Antipatri, Iudeæ Procuratoris filius: quem à Romanis eius appellatum Prouinciæ Regem accepimus primum, & ijs donatum inſignibus Regni, quæ ſummam apud exteras nationes admirabilitatem obtinebant. Quos enim Senatus, Populuſque Romanus ex inſtituto veteri, ſolemnique more appellaſſet aliquando Reges, ijs ſella mitte-

mittebatur ebore diſtincta, veſtis purpurea, ſceptrum aureum, aliaque ex eo genere argumenta complura, quibus à rerum dominis tradita ſignificabatur poteſtas, & denuntiabatur vniuerſis, eum Regem haud poſſe ab aliquo violari, quin ipſa Populi Romani dignitas, & maieſtas violaretur. Secundum ego illum video Herodem fuiſſe ſceleribus nobilem, qui ab hoc principe in lucem editus, & cognomento appellatus Antipa, cum ditionem parentis accepiſſet à Romanis imminutam, eam ita libidinosè, crudeliterque tenuit, vt Ioannem Baptiſtam mortalem illum inter homines Deum, ſuæque accuſatorem impudicitiæ capite diminuere non dubitauerit. Tertium denique appellauerim eum, cui cognomentum Agrippæ factum eſt, prioris nepotem Herodis, poſterioris filium: qui ne videretur à maiorum impietate, ac barbarie degeneraſſe, Iacobum Apoſtolum, qui dictus eſt Maior, occupauit, & intercidit gladio, Petrum cæterorum principem, atque anteſignanum in vinculis habuit. Neque vero quartum fuiſſe Agrippam item Herodem ignoro: apud quem luculentam illam orationem dicitur habuiſſe Paulus, Chriſtianæ Reipublicæ magiſter ſapientiſſimus. Sed quia nullo eſt palmari notatus crimine, cum is à me percenſendus haud fuit, qui ſunt ea gratia ſic enumerati, atque diſtincti, vt ſuis ipſi-

flagitiis, quæ minora videntur eſſe, faciant huius Herodis immaniſſimi carnificis crudelitatem, & ſæuitiam amphorem. Ad huius igitur propria, ſingularıaque ſcelera Herodis aliquando veniamus: quæ tanta, tam multa ſunt, vt quò ſe potius ad exordiendum conuertat oratio, prorſus ignoret. Non enim in externos ſolum, aut in vulgares homines, quod fortaſſe ferendum in ea bella fuiſſet, eum ſæuiiſſe, ac Tyrannidem illam acerbiſſimam exercuiſſe accepimus, ſed in conſanguineos, atque affines, in amicos, & neceſſarios, in domum ipſam ſuam, & quod caput eſt, in ſacerdotes, atque in rerum ſacrarum Antiſtites grauius, quam in profanos vllos, aut in hoſtium vrbes, & Regna, fuiſſe graſſatum. Ne multa Ariſtobulus Mariamnæ coniugis frater erat adoleſcens, Auditores, genere natus clariſſimo, egregia forma, gratioſiſſimus item populo, ſuæque gentis Pontifex deſignatus. Is, cum in falſam affectati regni ſuſpicionem apud iſtum veniſſet, feſto die longe celeberrimo magnificentiſſimè ab eo exceptus conuiuio eſt. Cum ergo nihil Ariſtobulus ſuſpicaretur; inuitauit ſe largius, vt, & conuiuarũ dignitas, & Regis imperium, & publica congratulatio poſtulabat. quin remotis ad extremum menſis, quòd & æſtas eſſet, & inuitaretur ab Herode; poſita veſte, in ſubiectam piſcinam deſcendere non dubitauit: vbi cùm Iude-

ret notando liberius, à natatoribus ſociis, qui de induſtria erant in inſidiis collocati, demerſus eſt, & ſuffocatus, Mariamna ſorore inſpectante, vtraque fraudem intelligente penitus, ſed propter iniquitatem temporis accuratè, conſultoque diſſimulante. O ſpectaculum acerbum, & luctuoſum! Fœdatur illicò ſubita morte conuiuium; piſcina illa, quæ ſcena quædam videbatur eſſe ludorum, acerbiſsima rerum conuerſione funeſtatur; publica illius diei gratulatio in communem omnium mœrorem, triſtitiamque conuertitur. Itane vero præceps amentia ferabaris iniquiſsime Rex, vt nihil eorum te retardaret, quæ Barbarum quemque à facinore deterrere potuiſſent? Nihil inquam te cognatorum, qui futurus erat luctus, ac mœror, nihil tuus ille ardentiſsimus in coniugem amor, nihil epulæ communes, quibus ſæpe conciliantur inimicorum animi, nihil affinitas, nihil adoleſcentis ætas, & dignitas illa maieſtate pleniſsima, commouebat? Sed cæcum me, atque amentem: cum hæc in illo requiram Herode; qui tanta regnandi libidine teneretur, vt nec humanis parceret vllis, nec abſtineret à diuinis. Hyrcanum præterea Pontificem ea tẽpeſtate fuiſſe, memoriæ produnt hiſtoriæ, qui bello captus à Parthis, ſuccisis auribus, fœdum, ac miſerandum in modum fuerat olim dehoneſtatus. Cum verò tandẽ aliquando in ea ſeruitute conſenuiſ-

ſet, à Rege Parthorum impetrata venia, Hieroſolymam venit; ad Herodem velut ad ſenectutis, & ſuarum ærumnarum portum, ſtationemque confugit. Sed longe aberrauit, & deceptione inuolutus eſt inexplicabili vir infelix. Nullo in loco, ne apud Parthos quidem, & Barbaros, acerbiorem offendit ſeruitutem, quàm apud Herodem. Nuſquam procellas, & tempeſtates expertus eſt grauiores, quàm in illa Herodis domo, quò ſe à tam diuturnis laboribus aliquando contulerat, & è poſtremo vitæ naufragio certiſſimum videbatur habuiſſe perfugium. Repente, quippe quia ſumma illi erat, & propter morum innocentiam, & propter Sacerdotium, & propter ætatem apud ſuos auctoritas, indicta cauſa, fictiſque criminibus octogeſimum iam agentem annum, ſenio plane confectum, interfecit. Sed nolite putare, hunc eſſe finem iſtius crudelitatis: ad nouum ſcelus per hæc minora facinora gradũ habet. Mariamna illi è nobiliſſimo ſuſcepta genere, fuit vxor, quam non impenſe modo, quod coniugem decet, ſed quod ne in pellicem quidem faciendum ſit, ad inſaniam vſque, ac impotenter amabat. Eam tamen circumuentam fraudibus inimicorũ, & per calumniam inſimulatam, quòd poculum ſibi comparaſſet amatorium, veritus, ne venenum ſubeſſet honeſto nomini, inauditam, indemnatamque iuſſit ad patibulum præter morem, & Regni de-

creta perduci. Quid inde conſecutum eſſe arbitramini Auditores? quod ex conſiliis imprudenter, ac temere ſuſceptis conſequi neceſſe eſt. Deprehenſa enim poſtmodum innocentia Mariamnæ, ſera pœnitentia orreptus, ita cæpit intemperiis, ac furiis agitari, vt neque ſomnum caperet oculis, neque cibo recrearetur vnquam, & nomen coniugis perinde, ac ſi viueret, ſubinde, atque identidem inclamaret. Quibus inſtinctus diris, lymphaticorum more in amicorum, affiniumque cædem, quos è Mariamnæ genere ſuperſtites intelligebat, inſtitit ſine ratione, atque conſilio debacchari: ſic prorſus; vt qui ante iam omnibus, occultis odiis eſſet inuiſus, palam nunc à ſuis, & denuntiatis inimicitiis, quæreretur ad necem. Turres adeò, & propugnacula cœpit exædificare munitiſſima, quorum beneficio vitam tueretur ſuam, quàm tam multis videbat expoſitam inſidiis, atque in poſtremo ſalutis diſcrimine laborare. Nihil tamen agis Herodes: fruſtra vallum, & aggeres paras; fruſtra propugnatores aggeribus imponis, atque armatorum ſatellitio circũſeptus ingrederis. Iſtæ turres, tam immania ſcelera tueri non poſſunt: iſta militum præſidia vitam tuam à miſerrimo, qui te manet, interitu, non vindicabunt: iſta parietum integumenta, ſilentio, atque obliuione tuæ crudelitatis exempla notiſſima non inuoluent. Quamquam, quid

hæc ita commemoro perinde, ac ſi velit Herodes intra illa ſepimenta continere improbitatem ſuam? Prodit è latibulis aliquando ſerpens infeſta, & velut illa Lernæa peſtis reparatis capitibus pullulat, Auditores. Ingreſſus eſt in ea munimenta cædibus amicorum, domeſticorum omnium ſanguine perfuſus, egreditur auaritia, & cupiditate incenſus tanta, vt neque publicis, neque priuatis, neque profanis, neque ſacris ſibi parcendum in poſterum exiſtimaret. Ergo Dauidis antiquiſsimi, ſanctiſsimique Regis ſepulchrum aggreditur: marmoreas demolitur pyramides, & columnas: intrat penitus in ſpecum, vt quos ibi conditos theſauros exiſtimabat, infami ſacrilegio interuerteret ad ſe. Quid hic ego non exclamem, aut quid mirer potius, Auditores? impietatemne audaciſsimam Herodis, an eiuſdem auaritiam, atque inexplebilem cupiditatem? Quam enim impium eſt, effodere cadauera, euertere maiorum tumulos, hominum violare ſepulcra ſanctiſsimorum? quare natio tam aſpera reperitur, ac barbara, cui non aliqua ſepulcrorum non modo ratio, ſed religio ſit, ac ſuperſtitio? Neque enim eſt neceſſe multis hoc loco commemorare, quanto cum ſtudio ab omnibus humentur cæſorum in acie cadauera, quantis cum cerimoniis funera celebrentur, quanta cum magnificentia, quantis ſumptibus excitētur vbiq; demortuo-

rum memoriæ monumenta. Sed fuerit hoc Herodes impietatis tuæ, quæ tam incredibilis eſt, ac ſingularis, vt non modo maiorum nemini ſepulcrum facias, ſed facta iam omni metu, ſacrorumque veneratione poſthabita, demoliaris. O impudentiam! ô audaciam hominis importunam! Tu contaminatiſſimis iſtis tuorum ſanguine manibus auſus es auguſtiſſimum illud monumentum attingere? tu in illum penetrare tumulum rectiſſimæ domicilium ſanctitatis? tu caſtiſſimis cineribus os impuriſſimum iſtud oſtendere? tu Regis integerrimi oſſa ſuffodere? tu cadauerum ornamenta diripere, tu iura omnia conuellere; tu poſtremas morientium Regum voluntates, & teſtamenta violare? Quæ quàm turpia ſint, quàm iniqua, atque ab omni ratione prorſus aliena oſtendit ea flamma, quæ ſubitò è ſepulcri latebris exiſtens omnino diuinitus, te, tuoſque in fugam auertit, quos tantæ tibi audaciæ comites, operaſque adiungere voluiſti. Sed ab auaritia, atque impietate iterum eſt neceſſe ad animi crudelitatem reuerti, quæ alia iſtius flagitia nos enumerare non patitur. Tres illi præter eum, quem cum Infantibus interfecit, eumque, quem Regni reliquit, atque impietatis hæredem, erant filij minime malo ingenio, patrique diſsimiles; Antipater, Ariſtobulus, Alexander. poſtremos duos, vt breuiſsime faciam, occidi propterea

iuſſit, quòd ſuſpicatus eſſet in ſe conſpirare voluiſſe: Antipatrum reſeruauit ad tempus, vt ſingulare immanitatis exẽplum poſteritati relinqueret. Paulò enim ante obitum ſuum, cum in lecto ex vltimo morbo decumberet, eum ideò de medio ſuſtulit, quòd infelix adoleſcens, qui tum à patre habebatur in vinculis, viſus eſſet aliquam de regno ad ſe proximè peruenturo lætitiam capere.

Sed quoniam tàm multa ſcelera paulatim ad exitum vſque perduxerunt orationem meam, dicamus aliquando, de poſtremo vitæ actu, quo tam præclarum flagitiorum clauditur agmen omnino pro dignitate. Neque enim vltimam illam atrociſſimæ fabulæ partem neglexit improbiſſimus hiſtrio, qui cæteras tàm libidinoſe, tam auare, crudeliterque tractaſſet. Accipite igitur extremum facinus, & animo fingite quamlibet immanitatem, Auditores: veſtra erit omnium expectatio infinito propemodum interuallo vincenda; quia qui vicerat anteacta iam vita mortales vniuerſos, ad extremum voluit ipſum ſe crudelitate, ac barbariè ſuperare. Morbo correptus lethali, mortis imminentis proxime intelligit ſibi nuncios adeſſe omnes, ac viatores. Intumeſcere venter, efferueſcere vermes ex certa corporis parte iam tabeſcente, anhelitu crebro præcordia fatigari, ſpiritus intercludi. Cum denique depoſita, comploratáque valetudine, animam

prope iam ageret, ratus quod erat, in odio ſe verſari apud omnes acerbiſſimo, videte quid conſilij ceperit, vt teſtatam poſtrema voluntate relinqueret improbitatem ſuam. E toto Regno nobiliſſimum quemque protinus acceſſit; coactoſque iam omnes, & congregatos, in Hippodromum, aut in Amphitheatrum concludi, additaque armatorum corona, ne quà pateret effugium, iubet vndique circumuallari. Tum ad ſuos, qui pauciſſimi erant ex tam multis cædibus reliqui, conuerſus: Scio, inquit, Iudæos meum excepturos eſſe gratulatione, ac feſtis acclamationibus interitum. Vos, ſi me auditis, ampliſſime funus ornabitis meum, facietiſque, vt me nullus plane Regum præteritorum magnificentius ad ſepulcrum elatus vnquam fuiſſe videatur. Videtis totius florem nobilitatis, & Iudæorum clariſſimos intra ſepimenta concluſos. horum ſanguine mihi parentari volo: cum eo comitatu efferri placet ad tumultum. Iſtorum lugentibus propinquis iuſta paretur pompa funeri meo. In ipſo itaque mei exitus articulo ad vnũ omnes immiſſis intro militibus, occidione funeſtiſſima deleantur. O Scyllam humani ſanguinis inſaturabilem, ô voraginem, ô Charybdim. Ita ne te furiæ vexant tuæ, vt eam tibi mortem minus iniucundam exiſtimes, quæ ſecum totius Regni ruinam tractura ſit, & totius excidium nobilitatis? Neque vero vlla culpæ parte pro-

iuſſit,quòd ſuſpicatus eſſet in ſe conſpirare voluiſſe: Antipatrum reſeruauit ad tempus, vt ſingulare immanitatis exēplum poſteritati relinqueret. Paulò enim ante obitum ſuum, cum in lecto ex vltimo morbo decumberet, eum ideò de medio ſuſtulit, quòd infelix adoleſcens,qui tum à patre habebatur in vinculis,viſus eſſet aliquam de regno ad ſe proximè peruenturo lætitiam capere.

Sed quoniam tàm multa ſcelera paulatim ad exitum vſque perduxerunt orationem meam, dicamus aliquando, de poſtremo vitæ actu, quo tam præclarum flagitiorum clauditur agmen omnino pro dignitate. Neque enim vltimam illam atrociſſimæ fabulæ partem neglexit improbiſſimus hiſtrio, qui cæteras tàm libidinoſe, tam auare, crudeliterque tractaſſet. Accipite igitur extremum facinus, & animo fingite quamlibet immanitatem, Auditores: veſtra erit omnium expectatio infinito propemodum interuallo vincenda; quia qui vicerat anteacta iam vita mortales vniuerſos, ad extremum voluit ipſum ſe crudelitate, ac barbariè ſuperare. Morbo correptus lethali, mortis imminentis proxime intelligit ſibi nuncios adeſſe omnes, ac viatores. Intumeſcere venter, efferueſcere vermes ex certa corporis parte iam tabeſcente, anhelitu crebro præcordia fatigari, ſpiritus intercludi. Cum denique depoſita, comploratáque valetudine, animam

Digitized by Google

prope iam ageret, ratus quod erat, in odio ſe verſari apud omnes acerbiſſimo, videte quid conſilij ceperit, vt teſtatam poſtrema voluntate relinqueret improbitatem ſuam. E toto Regno nobiliſſimum quemque protinus acceſſit; coactoſque iam omnes, & congregatos, in Hippodromum, aut in Amphitheatrum concludi, additaque armatorum corona, ne quà pateret effugium, iubet vndique circumuallari. Tum ad ſuos, qui pauciſſimi erant ex tam multis cædibus reliqui, conuerſus: Scio, inquit, Iudæos meum excepturos eſſe gratulatione, ac feſtis acclamationibus interitum. Vos, ſi me auditis, ampliſſime funus ornabitis meum, facietiſque, vt me nullus plane Regum præteritorum magnificentius ad ſepulcrum elatus vnquam fuiſſe videatur. Videtis totius florem nobilitatis, & Iudæorum clariſſimos intra ſepimenta concluſos. horum ſanguine mihi parentari volo: cum eo comitatu efferri placet ad tumultum. Iſtorum lugentibus propinquis iuſta paretur pompa funeri meo. In ipſo itaque mei exitus articulo ad vnũ omnes immiſſis intro militibus, occidione funeſtiſſima deleantur. O Scyllam humani ſanguinis inſaturabilem, ô voraginem, ô Charybdim. Itane te furiæ vexant tuæ, vt eam tibi mortem minus iniucundam exiſtimes, quæ ſecum totius Regni ruinam tractura ſit, & totius excidium nobilitatis? Neque vero vlla culpæ parte pro-

pterea liberaris, quòd imperata tam immania nemo facere ſit auſus ex iis,quibus eam demandare prouinciam non dubitaſti. Quantum enim in te fuit, vno ictu, cum in locum coacta nobilitate, toti prorſus Regno deciſum eſt caput.

Cæterum finis ſit aliarum ab Herode rerum turpiter, immaniterque in reliqua vita geſtarum: ad Infantes illos venio per ſummam occiſos inſaniam,quorum cauſa hæc eſt à me de ſceleribus illius tam longe repetita narratio. Quis enim vnquam iſta facere potuiſſet in pueros immerentes,ac teneros,niſi qui domi ſuæ in filios,in propinquos,in affines,in coniugem ipſam amantiſſimam eſt inſaniſſimè debacchatus: qui ciuibus honeſtiſſimis,viriſque ditionis ſuæ primariis ceruicem vnam non optauerit ſolum,ſed quacumque ratione potuit,etiam dederit,& gladiis appetiuerit: qui publica depeculatus ſit, furatus priuata: qui ſepulcra reſignarit maiorum,hominum cadauera ſanctiſſimorum ſuffoderit,ſacra polluerit omnia,Sacerdotes,ac Pontifices internecione ſuſtulerit? Conſtituite vobis ante oculos eius Tragediæ cataſtrophem luctuoſam, & immane ſpectaculum. diceris,à communi aliquo,& vulgari Tyranno eà fieri non potuiſſe, ſed ſingularem aliquem,& nouum,hoc eſt, Herodem ipſum omnis plane crudelitatis architectum,ac molitorem poſtulaſſe. Quàm enim

fœda rerum ea facies fuit, cum ſatellites oppida circumcurſarent, domos inſciis ingrederentur parentibus armati, eorumque filios, ipſis inſpectantibus, iugularent! Quæ mulierum comploratio, & eiulatus, qui gemitus, cum ex eorum complexu conuellerentur Infantes? Ecquis eſt tàm inhumanus, ac ferreus, qui eorum ætate, ac innocentia non grauiſſimè commoueatur? Elephanti, imbecilliores, atque iam belles occurrentes pecudes dicuntur ſummouere, ne proterant: leones ipſos accepimus in infantes, non niſi magna fame ſæuire. Sed tanta nimirum eſt Herodi dominationis, atq; Imperij fames indita, tanta ſitis, vt facilius beſtiæ ferociſſimæ inductione regātur naturæ, quàm ille conſilio ſibi, ac ratione moderetur. Mihi venit in mentem eius pacificationis, quæ primum illud Sabinorum, Romanorumque bellum, Infantium à parentibus, inter tela dimicantium exhibitorum beneficio conſecuta eſt. Pugnabatur in conualle duorum montium ardentiſſimè: cum ecce tibi Sabinæ mulieres; quarum cauſa tanto cum furore decertabatur, mediis armis interiectæ, partus ſuos, & recens natos oſtendunt filios, orantes, ne infantium illorum ſanguine ſoceri ſe, generique polluerent. Non hic pluribus opus eſt verbis: mouet illicò res miſeranda, non multitudinem modo, ſed duces: ponitur ira: ſilentium, & repentina fit quies:

pila gladijque omnium ſubitò manibus excutiuntur. Sed nullus hic erat Herodes: agebatur cum Rege Tatio, non cum monſtro teterrimo, non cum homine prorſus efferato, qui viſis Infantibus, multò maxime concitaretur ad cædem. At non capit regnum duos, inquit Herodes; omniſque dominatus ſemper impatiens conſortis fuit. Ergone immerentes illi pueri iugulandi ſunt? filius etiam tuus iſto turbine corripiendus erit; dicendumque vulgato apud Romanos prouerbio, in Herodis domo pręſtare ſuem eſſe, quàm filium? Quamquam iocum iſtum ſerio trahere poſſum ad beatitudinem Innocentium, quibus hac poſtrema orationis parte, Tyranno iſto prætermiſſo, ſuiſque tradito furiis, ac diris, gratulari placet exiſtentem è crudeliſſima cæde ſempiternam animi, corporiſque felicitatem. Eum quippe ceperunt, ea die cæleſtis, atque in omnem æternitatem futuræ gloriæ fructum, vt inuerſo prouerbio pronunciare liceat, præſtare in Herodis domo filium eſſe, quàm cum Herode, adeoque cum Auguſto ipſo rerum domino gentibus vniuerſis imperare. Actum eſt enim cum ijs Infantibus, vt leuiter dicam, fortunatiſſimè: quorum ætas cum adhuc, vt dixit ille, idonea pugnæ non eſſet, triumpho tamen accommodata fuit, & coronæ vincentium opportuna. Infantia ipſa (quid hoc admirabilius ſit?) Chriſti religionem profitetur ſilentio: pugnat ignara certami-

nis, ignara victoriæ coronatur. Habiti ſunt olim illi pueri fortunati, qui cum ad Conſtantini detergendam tabem occidendi iam eſſent, repente ſeruati dicuntur, atque ab ea ſtrage diuinitus erepti, quæ huic Herodianæ ſimillima parabatur. Sed nihil ad hos Infantes, quorum felicitati gratulamur. Illi enim redditi vitæ ſunt aliquando morituri, redditi ſunt ærumnis, & vitiis, redditi periculis, & fortaſſis etiam exitio ſempiterno. Hi vitam in tuto collocarunt ſuam, hi ſummum in ipſa cæde beneficium inuenerunt, hi vitia præterierunt vniuerſa corruptæ, contaminatæque mortalitatis.

Digitized by Google

DIVI IOANNIS EVANGELISTÆ EXORNATIO.

ORATIO XVI.

QVEMADMODVM Tragicis Poëtis ad inducendos in ſcenã eximia probitate viros nobilium præceptione ſcriptorum, quaſi Prætoris edicto aditus omnis omnino interclusus eſt; ſic laudandis ijs, quos excellentibus animi ornamentis inſtructos, atque inter Mentium immortalium choros iam cælo receptos Chriſtiana Reſpublica veneratur, haud facilis ratio, ac via eſſe videtur oratori. Habent illi tantæ præceptionis auctores propriam, & quidem idoneam cauſam, cur à ſanctiſſimis petita perſonis argumenta eorum poëtarum nomini deneganda putent. Sed ſi me audirent (placet enim inter ſapientes deſipere) ſi me inquam audirent, hanc etiam adderent cum oratore communẽ: quòd, cum viri eximiè ſancti, vitæ rationem inierint,

Digitized by Google

habuerintque anguſtiorẽ; quàm vt verſibus exprimi, vel ornari dicendo queat, noſtros, ad eorum mores effingendos, deſcribendoſque conatus, lõge videamus eſſe poſteriores. Quàm verè id à me dicatur, Auditores, Ioãnes, Euangelij ſcriptor nobilis, Apoſtolus integerrimus, atque caſtiſſimus, propoſitus hodie laudationi meæ plane declarat, cuius tã excellens, & tam clara virtus, tãta morum ſanctimonia, tã innocens, tã caſtigata vitæ ratio, atq; humanam ſupra naturam euecta fuiſſe videtur omnibus, vt niſi panegyricũ ipſe ſibi cõſcriberet, nullus exiſtere poſſet tantæ facultatis orator, qui eũ appoſitè, ac pro dignitate laudaret. Quotus enim quiſque non videt, cum in ſacris illis ſcriptorũ monumentis, quæ Chriſtianæ poſteritati reliquit, tã ſæpè à Chriſto Seruatore ſe dilectum commemorat, ita magnam exornationi ſuæ ſegetem, ac ſiluã parare, vt nemo, quãtumuis expedita munitus eloquentia, dicendoque exercitatus, ad illũ pro merito commendandũ plura conquirere poſſe videatur? Sua eum ergo, quando non poſſumus noſtra, oratione laudemus, conſtituamuſque hoc ingreſſu ſermonis, ampliſſimum eſſe, vberrimumque laudis argumentum illud Dilecti nomen, ac titulũ, quem veluti glorians aureo ſtylo ſuis ipſe monumentis inſcripſit. Neque enim cum ſe Dilectum, & dici vult, & haberi, ea ſe ratione dilectum intelligit, qua res procreatæ vniuerſæ, imprimiſque

homines intelligentia præditi à Deo Parente optimo diliguntur : ſed ita, vt amantiſſimus ille noſtrę libertatis aſſertor neminem habeat in vita cariorem. Quantum verò id eſt Deus immortalis? quàm magnus hac vna diuini beneficij commemoratione beneficiorum cumulus, atque complexio ſignificatur? Nam ſi Plato ſummum rerum procreatarum bonum, diuinum in eas amorem eſſe pronunciauit, hoc eſt ita vnumquemque beatum in vita dici poſſe, ſi à Deo bonorum omnium auctore diligatur : quantam ego Ioannis eſſe dixerim felicitatem, qui ab eo non amatur ſolum, ſed præ cæteris omnibus amatur; è quibus aliquos tamen fuiſſe nouimus egregiè, vnicéque à Chriſto liberatore dilectos? Nemo enim vnus eſt qui non intelligat, quanto reliquos illos comites amore proſequeretur, quos ab infinita hominum multitudine, atque adeo ab ingenti electorum populorum numero exemit; vt eſſent ij, quibuſcum dies noctéſque verſaretur; quibuſcum res communicaret arcana diuinitatis, quibus tantam illam, tam honorificam, tam grauẽ, imbuendi noua religione orbis terrarum prouinciam demandaret. Nihilo tamen minus inter eos, quos tantopere ſe diligere Chriſtus, & re demonſtrauit, & verbis apertiſſime profeſſus eſt, Ioannes Dilectus dicitur, hoc eſt vnicè, ac dilectorum omnium dilectiſſimus. Vultis aliqua recẽſeamus, ſingularia

tia tam magni, tantique in eum amoris argumenta? Redigite primo vobis illud in mentem facile primum, cuius extitit explanatiſſima ſignificatio eo tempore, quo tempore ſuper mēſam inter epulas illas, quæ non voluptatis conciliatrices, ſed proximi funeris apparatus fuere, in Chriſti eum ſinu recubuiſſe ſacrarum nobis litterarum, atque adeo Ioannis ipſius monumenta tradiderunt. Quid enim? Non dubia ille parens optimus, ac Seruator, animi commoti præ ſe ferre cœperat indicia, quibus, aut proximo vitæ exitu ſe turbari, aut de ſuorum ſalute ſollicitum eſſe demonſtrabat. Induxerat eum ſermonem, qui omnes perterrefacere poſſet: cum à conuiuarum vno ad mortem ſe quæri, atque ad lanienam breuî perducendum eſſe denunciaret. Conſecuta iam erat velut in læto ſcenarum ſpectaculo rerum omnium perturbatio, placidi, ſtantiſque maris illa tranquillitas, ſubita grauium verborum aſpiratione fœdatur, animus ille tam inuictus, illud ſerenitatis domicilium, ſedes illa Diuinitatis triſtitiæ caligine quadam obducitur, & impendentibus circa nubibus, ſæuiores adhuc procellas, ac turbines comminatur. Ioannes vnus in tanto rerum omnium motu, in ſummo conuiuarum pauore, atque triſtitia timoris expers, periculi ſecurus, in Chriſti ſinu, ac pectore, velut in portu certiſſimo conquieſcit. O fiduciam, ô libertatem

Ioannis admirabilem ! ô ſignificationem diuinæ in eum beneuolentiæ ſingularem. Aliorum ſit ea trepidatio communis, quæ repentino veluti fulmine percellit vniuerſos: Ioannes priuata lege Seruatoris eximitur; & fluctuantibus cæteris, vnus habet diuinum illum conſtanter aſpirantem amorem,& æquabiles fluctus. Etenim cum alij Chriſtum ita commotum animo intelligerent, cum ab eo incertum Fidei deſertorem ſic obſcurè denunciari viderent, vt de ſua ipſius fide poſſet vnuſquiſque dubitare: quaſi feralem in menſa obnunciationem aliquam accepiſſent, ſubitò conſternati, timorem,quem verbis exprimere non poterant, demiſſis ad terram oculis, contracto vultu,longo ſilentio ſignificabant. Quare, cum ne Petrus quidem ipſe auderet de deſertore triſtem Dominum interrogare, Ioannem deprecatorem adhibuit, vt ex eo quæreret, quiſnam eſſet ex conuiuis tantum, ac tam immane flagitium ſuſcepturus. Dedit ille veniam interroganti,paſſuſque tandem eſt, Ioannis exprimi blanditiis,quod nullis potuiſſet artibus extorqueri: ſic prorſus, vt quamquam transfugæ nomen aperto patefaciendum eſſe indicio non putabat,ofella tamen oblata, diſſimulanter proderet perfidum illum conuiuam, & tam nefarij ſceleris architectum. Quid igitur ad hanc amoris ſignificationem accedere poſſit? Tacet ille tantorum Procerum ſe-

natus: proximum vnuſquiſque ſodalem attonito ſimilis aſpicit: non iam conuiuium amicorum, ſed funeſtum ea taciturnitate ſilicernium eſſe videbatur. Tacet Chriſti Legatus, cæli, terræque arbiter Petrus: & qui æternæ felicitatis fores impellere, atque aperire poteſt, non audet Chriſti animum interrogatione tentare. Tacet is, qui ab eo de abdita veritatis edoctus aliquando fuerat via. Tacet qui nationes exteras ad Chriſti colloquium admiſerat. Tacet qui fratri dux, atque auctor fuerat, vt penitus in Chriſti familiaritatem intraret. Silentium denique tenent vniuerſi. Sed quid agant, cum inuenire non poſſint, ad Ioannis opem confugiunt, vt ſuas omnium cogitationes obnunciati ſceleris metu perculſas in illud Chriſti pectus, rerum arcanarum ſacrarium, quaſi Antiſtes ipſe, ac Myſtagogus inducat. Paret ille poſtulatis, ac de ſertore quæſiturus, oculis in præceptorem conuerſis non grata ſolum ſignificatio e vultus excipitur, ſed ab eo, vt loquitur Auguſtinus, nutu, atque indiciis inuitatus, caput in illum ſinum felicitatis ſempiternæ reclinat. Ita Ioannes eius ſinu quaſi molliſſimo vſus eſt toro, cui ſolearũ ligulas ſoluere Baptiſta, cui vix ſummum digitum in latus inſerere Thomas, cui corã ſiſtere ſe non eſt auſa Magdalena. Quo loco mihi venit in mentem confirmare quod ab Ambroſio ſanctiſſimo, diſertiſsimoque viro traditum eſt, eo

tempore quo beato illo pectore, ac Seruatoris vlnis continebatur Ioannes, non ſolum Ioannem in Chriſti ſinu, ſed Chriſtum etiam ipſum in ſinu Ioannis, hoc eſt in ſanctiſſimi hominis innocentia, & caſtitate recubuiſſe. Libet hic exclamare, ô te felicem, ac fortunatum adoleſcentem, Ioannes, ipſis quoque beatiſſimis cæli Mentibus admirandum! Illa diuinitatis incomprehenſa maieſtas, illa Cæleſtium omnium voluptas abſoluta, illa ſempiternæ gloriæ ſedes, Deus, inquam, Dei Filius, tanto interuallo à noſtra non dico natura, ſed ſuſpicione remotus, tuo ſinu, tuo complexu, tuis blandimentis delectatur: & quas delicias in omnium hominum conuictu habere ſe dixit, in te vno reperiſſe videtur vniuerſas. Tenetis profecto animo, & probe ſcitis, Auditores, iam inde vſque ab æternitate Dei filium in ſinu Patris fuiſſe, & beatum illud otium, quod informari cogitatione non poteſt, ſilentio veneramini. Sæpe reputatis, opinor, quietem illam, quam certa, decretaque diuino conſilio die, ſempiternum Verbum in ſinu Virginis cepit: & tantam diuinæ clementiæ vim admiramini, tantamque Dei parentem humano maiorem faſtigio prædicatis. Quid hic non admirari, quid non venerari ſilentio vos oportet; cum auditis omni felicitatis genere cumulatiſſimum Dei Filium, lucis illum æternæ candorem, è Patris quidem ſinu

in gremium Virginis, ſed è ſinu Virginis in Ioannis gremium quodammodo conuolaſſe? Tantum-ne? immo vero etiam conquieuiſſe. Et quò progredi poſſit amplius illa felicitas, quæ non habet in cælo niſi Deum ipſum, cum quo eo nomine conferri queat, nec inueniat in terris, niſi maximam Virginem, cui poſſit illa ratione comparari? Video fieri non poſſe, vt de ſingulis diuini amoris in Ioannem argumentis accurata explicem oratione. multa propterea declinare ſilentio me oportet: ſed vnum, aut alterum ſine veſtra querela prætetiri non poteſt. Quid ergo? Eius amoris indicium Chriſtus planè ſingulare commonſtraſſe dicitur à ſanctiſſimis viris, cum è patibulo moribundus Virgini mœſtiſſimæ, cariſſimæque Parenti Ioannem pro Filio permiſit, contraque Ioanni pro parente, Virginem, & eſſe voluit, & nouiſſimis verbis quaſi teſtamento mandauit. Cum enim vniuerſum filiorum nomen omnino bipartitum ſit, vel à natura, vel ab adoptione inditum, nec tertium præterea reperiri poſſit; medium ille tamen excogitauit genus, quo Ioannes nec editus natura, nec adoptione accerſitus, verè tamen Virginis Magnæ filius, & eſſet, & diceretur. Eſt ea ſanè amoris vis, Auditores, vt quos beneuolentia iungit, eos quàm ſimillimos efficiat, nec niſi inter ſimiles exiſtere, aut retineri queat. Inde factum eſt, vt Ioannem ille, quem

vnicè diligebat, ſibi ſimillimum reddere contenderet, & quantum ferebat ea mortalitatis conditio, parem. Quare cum ſuum ei nomen, ac ſimilitudinem ſic impertiri voluiſſet, vt quia ipſe Dilectus dicebatur Patris, diceretur ille Dilectus Filij; quia ipſe ſinu Patris continebatur, gremio Filij foueretur ille: ad extremum, quia ipſe verè Virginis erat natus, eum quoque voluit Virginis filium dici: & quæ nomina in tota filiorum appellatione non erant, ipſe ad ſummam declarandam vim charitatis excogitauit. Ita igitur in Ioanne ſe ipſo velut efficto, efformatoque, tantam, tam artificioſam, tam pulchrè depictam, ac expreſſam ſui vultus imaginem Parenti reliquit, vt haberet domi, quo dolorem leniret, ac deſiderium conſolaretur ſuum. Hic enimuero nouus mihi felicitatis aperitur campus, cum recordor, ea filij appellatione Virginis ei fuiſſe cuſtodiam, ac tutelam à Chriſto demandatam. Quid enim fuit aliud, Virginem Ioannis fidei ſeruandam committere, niſi eum ipſi Petro vel ſimilem facere, vel anteferre? Placet alterum cum altero comparare: vt quanta ſit inter hos Cæli Senatores, non dico de honore contentio, ſed ſplendoris, & gloriæ parilitas, agnoſcatis. Quid? commiſit prudentiſſimus ille generis humani Seruator Eccleſiam Petro; Ioanni Virginem: vtramque profectò Matrem: ſed hanc Dei verè parentem, illam

genitricem, altricemque Chriſtianorum. Petrum Cæli voluit eſſe cuſtodem, præſidem Virginis Ioannem. Eſtne cuiquam facile vtra maior dignitas ſit, conferendo iudicare? Nihil hic auſim dicere, niſi vnam Virginem eſſe Cælo ipſo longe præſtantiorem, quippe quæ multos ſanè menſes fuerit hoſpitium Diuinitatis. Quare iure optimo ille Cælitum vnus, è Beatorum numero & choro delapſus, cum ante Ioannem ipſum ſplendore, ac radiis circa diffuſis, repente adſtitiſſet, eumque religioſo correptum horrore venerabundum ad genua ſibi accidiſſe videret; caue confeſtim inclamaſſe fertur, ne me venereris, qui vnam tecum, eandemque ſeruio ſeruitutem. At quam ſeruitutem? Eam haud dubiè, quam Virgini Deiparæ præſtat vterque: ille, quia notiſſimus eſt corporis cuſtos, pericula vitæ defendit; hic, quia præſes eiuſdem eſt minimè corporatus, & aſpectabilis, tuetur animi quoque, qui ſub aſpectum non cadit, incolumitatem. Sed quoniam nihil eſt, quod magis amorem, beneuolentiamque commendet, quam ſi conſtans, ac æquabilis ſit, nec vllis, niſi eius, quem diligimus obitu, terminetur, videamus quid hæc in Ioannem diuina charitas eo nomine à noſtra laudatione requirat. Tanta profectò fuit illius diuinæ beneuolentiæ, atque amoris æquabilitas, tanta conſtantia, vt non ſolum quem cepit à princi-

pio curſum tenuerit ſemper, ſed in ipſo etiam exitu vitæ quodam quaſi compendio fecerit auctiorem. Multa ſanè ſunt, quæ de Ioannis interitu fama vulgauit. Multa permulti, ſcriptis etiam libris, opinando magis, quàm arbitrando memoriæ commendarunt. Sed qui eum humanum ſupra modum ſe laudaturos eſſe putabant, mortis immunem, expertemque fecerunt; ſic inquam, vt adhuc viuentem, atque ſuperſtitem eſſe pronunciarint. Quam ego laudem, vt magnam, vt excellentem, vt ſummam putem, video tamen eſſe vulgarem, ſi cum illa, quæ aliorum ei tribuitur opinione, ac iudicio, conferatur. Quid igitur hac excellentius laude potuit à beneuolo illo omnium repertore rerum in Ioannem excogitari? Quid de tanti hominis exitu, quid de tam beatæ vitæ fine conſtitui à me licebit? Id omnino, quod prudentiſſimis, antiquiſſimiſque maioribus viſum eſt: eum videlicet communi quidem omnium lege, modoque mortem obijſſe, ſed nouo exemplo, ſingularique Dei beneficio excitatum è ſepulcro reuixiſſe, gloriæque lumine conueſtitum, & animi iuxta, ac corporis ſempiterna beatitudine donatum, in Cælum, atque in Cælitum domicilium auolaſſe. O amorem verè ſingularem! ô nouum diuinæ charitatis documentum! Omnino duo, credo, ſunt homines habiti patrum antiquiſſimorum memoria beatiſſimi, ſumma-

que Dei beneuolentia ornatiſſimi; quòd nullo genere mortis extincti, è communi viuentium erepti cœtu, inter mortales apparere deſierunt. illi tamen neque in Cælitum conclaue ſunt ingreſſi, neque Deum, beato, claroque muniti lumine contuentur, neque vulgari moriendi tandem aliquando neceſſitate omnino ſunt abſoluti: ſed amœniſſimo aliquo potiti loco, non communi mortalium lege, ſed mortalium habitu informati, Deum ipſum, quem intueri non poſſunt, fide, ac religione venerantur. Ioannes verò è mortuis rediuiuus, gloriæ luce toto corpore, animoque perfuſus, inter beatiſſima Diuorum agmina in Cælum receptus, & beato Deum intuitu contemplatur, & ſempiterno fruitur æuo, nullo vnquam reddendus tempore mortalitati. Deus immortalis quid hoc eſt? quod vni Chriſto, ipſa Iuſtitia ſic efflagitante, debebatur, vt è ſepulcro exiſtens corpore ſimul, animoque fieret illicò beatus, quod Virgini, ſanctiſsimæ Parenti, ſingulari beneficio datum erat, vt ante communem, quæ poſtremis eſt futura temporibus, anaſtaſim, cælo inferretur, vtraque ſui parte iam abſolutè beata: id Ioanni priuata lege, id ei ſecundum Virginem vni conceditur; vt qui dum viueret, Chriſto, Virginique ſimillimus fuerat, eoſdem mortuus hac immortalitatis prærogatiua conſequeretur; & quam gloriam abſolutiſſimam

cæteri ad extremum vſque orbis terrarum finem operiuntur, eam ipſe nouo prorſus exemplo repræſentaret. Deficit verborum inopia, hæret admiratione: gaudio deſipit oratio mea, & velut errabunda in tanta laudis, & gloriæ ſylua exitum inuenire non poteſt. Sed inueniat aliquando, vosque, Auditores, obſecret atque compellet: neceſſe eſt, vt decernatis quem tandem honorem tali, tantoque viro tribuendum exiſtimetis. Si enim in eo exornando, atque vniuerſo bonorum genere cumulando ipſa Chriſti laboraſſe videtur induſtria, quantam adhiberi diligentiam, & religionem in eo venerando par eſt à mortalibus, qui Diuos eo colere debent impenſius, quo Deo gratiores illos eſſe intelligunt, rebuſque potentiores impetrandis, quibus ſe continenter egentiſſimos eſſe cognoſcunt. Facit Chriſtiana Reſpublica ſuæ in eum religionis fidē, extructis auguſtiſſimis templis, excitatis monumētis, ſacris ſumma Patrum religione conſtitutis. Fulgent vbique facibus aræ, vbique ſigna, vbique tabulæ pictæ conſpiciuntur: nulla denique ſignificatio deſideratur, qua Cæleſtes publica cerimonia venerari ſolemus. Sed noſtrum eſt priuato ſtudio proſequi communē hanc Chriſtianæ Reipublicæ religionem: intereſt noſtra diuini huius viri dignitatem ita ſuſpicere, vt ſanctimoniam quoque, atque virtutes, quarum beneficio tantoperè Deo parēti optimo gratioſus fuit;

curemus in nobis ipſis , ſi minus effingendo exprimere, certè adumbrare connitendo. Neque enim verè, atque ex animo, ſummorum virorum excellentiam admirari dicitur, qui eorum virtutes ad imitandum propoſitas aliquo ſaltem imitandi ſtudio non æmulatur.

Digitized by Google

SANCTI SILVESTRI PONTIFICIS LAVDATIO.

ORATIO XVII.

QVOTIES Chriſtianæ Reipublicæ felicitatem, opes, dominatum ampliſſimum conſideramus : permultum Apoſtolis illis, Religionis noſtræ Principibus, quorum labore, ac ſanguine vniuerſa ſunt parta, nos debere animaduertimus, Auditores. Sed tamen, cum videmus diu, multumque, hoc eſt, trecentos amplius annos religionem illam ſanctiſſimam acerbiſſimæ, planéque tyrannicæ crudelitatis metu, velut incertis ſedibus errabundam in tenebris, & gurguſtiis delituiſſe; haud minus debere nos intelligimus iis, qui eam è latibulis illis, ac prope ſeruitute miſerrima tandem aliquando aſſeruerunt in libertatem, atque in ciuitatibus, extructis longe magnificentiſſimis templis, au-

Digitized by Google

teis oblatis, argenteiſque donariis, Vrbium, Prouinciarum, Regnorum adiecta poſſeſſione tanquam in bono lumine collocarunt. Nemo hic eſt opinor, qui non exiſtimet laudare me Conſtantinum, cum hæc de illius auctore ſplendoris, atque opulentiæ in hoc orationis ingreſſu, veſtibuloque commemoro. Ac recte quidem putant, quicumque ſic arbitrantur: neque adeo ab animi mei ſententia longe feruntur. Quia tamen hodierna die Siluestrum illum Pontificem auguſtiſſimum exornare neceſſe habeo, qui Conſtantino ipſi amplectendæ Chriſtianæ Religionis auctor fuit, ita in Silueſtrum referenda omnia mihi eſſe video, vt de laude, de pietate, deque prolixitate Imperatoris liberaliſſimi nihil imminuatur.

Multæ ſane ſunt ab hoc Pontifice ſanctiſſimo profectæ leges, atque inſtituta, permultæ manarunt in medium vtilitates, quarum cauſa diſertiſſimum oratorem copioſiſſimum, ampliſſimumque poſtularet dicendi genus: ſed omnium fons, & quaſi ſumma mihi videtur oculis penè ipſis perſpici poſſe in Conſtantino, quem ſaluberrima doctrina condocefactum, ab Infantium cæde reuocatum, & Religionis caſtiſſimæ ſacris initiauit, & Chriſtianæ Reipub. non filium modo, ſed parentem cariſſimum, & liberaliſſimum peperit. Audaciorem exiſtimabunt aliqui ſermonem meum, cum audient, Chri-

ſtianæ Reipublicæ parentem à me dici Conſtantinum, perinde quaſi cum Apoſtolis, qui eam fundarunt, Imperator ille conferendus eſſe videatur. Sed ſi diligenter, ac penitus inſpiciant id, quod ego breuiſſima ſum oratione complexus, non aliud eum verius, quàm parentis nomen promeritum fuiſſe cognoſcent. Poſſem hic ego appellationis cauſam in Conſtantino contemplandam proponere, ſi minus eandem, illi certe perſimilem, quæ tam glorioſum Apoſtolis, noſtræ Religionis auctoribus nomen impoſuit, niſi ad aliam ipſi plane peculiarem, ac propriam feſtinaret oratio. Nam quid eſt, cur Apoſtolos potiſsimum Religionis Chriſtianæ parentes, & vere dici, & eſſe iudicemus, niſi quia Religione toto terrarum orbe circumferenda, effecerunt, vt hominum permulti à Deo parente optimo in filiorum numerum cooptarentur? Atqui ſi diligentius ad calculum vocanda res ſit, haud ſcio quiſnam ea de gloria ita cum Conſtantino certare poſsit, vt verbis, exemplo, auctoritate, cauſam pluribus dederit, cur noua ſuſciperent ſacra, nouos induerent mores, & vitæ ratione commutata, quaſi de integro in Chriſtiana Republica naſcerentur. Ita enim hanc prouinciam, & ſuſceptam, & tractatam eſſe ab illo Imperatore ſcimus, vt vel nullos, vel pauciſſimos habeat in eo ſtudio pares. Legiſtis ſine dubio, atque animo veſtro

conieciſtis quanta facta ſit ad rem Chriſtianam acceſſio, cum oppida, municipia, prouinciæ, regna te rarum vniuerſa, eum, cuius arbitrio regerentur omnia, Chriſto Liberatori iam addictum eſſe intellexerunt. Vox eſt enim Poëtæ probabilis, atque omnium planè ſermonibus vſurpata, ad Regis exemplum fingi totum terrarum orbem, genteſque componi vniuerſas ad ſui ſimulacrum Moderatoris. Quod cum in cætera vitæ ratione, tum in Religione ipſa procuranda ſic verum eſt, vt qui populares, aliosque Rege non ante commoto, nouis imbuere conetur ſacris, is non dicam præter rationem, ac fruſtra, ſed grauius, & cum ſpe frugis omnino minore conari: at laborare videatur. Exponere facile non poſſum quanta cum alacritate, atque ardore ſtudium Apoſtolorum in euocandis ad Chriſtum gentibus æmulatus ſit religioſiſſimus Imperator, niſi orationem illam vobis in animum redigam, qua Senatum, Populumqte Romanum in publica concione grauiter appellatos ad nouam, hoc eſt veram, & nuper à ſe ſuſceptam religionem concitauit. Orationis credo ſumma capita tenetis, Auditores, quæ nemini, Chriſtianis litteris, vel leuiter imbuto noua non ſunt, Veterem abiiciendam eſſe ſuperſtitionem, deteſtandos, atque exe rādos Deos auctorem, ac procreatorem vniuerſitatis Patrē, Chriſtum eius Filium iam inde vſque ab æternitate Deum

è Deo, certo temporis limite factum hominem eſſe colendum; templa omnia vanis conſecrata Diis cum priuato ipſo Sacerdotum iure tradi oportere Chriſtianis, iiſque veniam dari, vt publicè in toto Romanorum Imperio excitarent noua. quin etiam, vt planiſsime intelligant vniuerſi, adiecit inter dicendum Conſtantinus, me tot gentium, tot Prouinciarum dominum, Regum ipſorum Imperatorem Chriſto Deo manus dediſſe ſupplicem. Templum illi magnificum in ipſa Baſilica mea poſiturus ſum, atque ita terrarum orbi ſignificaturus, quem in cælo Regem veneretur is, qui rerum potitur in terris, Regeſque habet in officio, ac poteſtate. Quæ concionem hanc acclamationes conſecutæ ſunt, notiores videntur eſſe, quàm vt hac oratione mea debeant enumerari. Qui Chriſtum pernegat Deum, pereat male: vnus plane Deus eſt, & is, quem Imperator, quem ipſi colunt Chriſtiani. Qui Chriſtum non colunt, Reipublicæ hoſtes, Auguſtorum inimici ſunto. Qui Conſtantinum incolumem Reipublicæ reddidit, ille verè ſit Deus. Viuant feliciſsimè qui Deum, & Seruatorem Chriſtum venerantur. Diis claudantur templa, pateant Chriſtianis; Deorum ſacerdotes Vrbe pellantur. Iubete, Patres hodierna die, nunc ipſum vrbe depelli. O iucundiſsimam illam diem, qua die Chriſtus optimus noſtræ Parens libertatis, qui cum diris,

ris, ac execrationibus vrbe Hieroſolymitana adſeruile ſupplicium fuerat olim productus à ſuis, fauſtis demum Romanorum acclamationibus in hanc Vrbem gentium Reginam Senatu clariſſimo, ipſoque Senatus Principe præeuntibus quaſi gentium vniuerſarum nomine aliquando exceptus, & cæli, terrarumq; omnium Imperator eſt ſalutatus. O te Regum atque Imperatorum omnium feliciſſimum Conſtantine: qui ſceptrum illud auctori Deo redonaueris primus, qui Romanorum Imperium vera firmatum religione immortale propemodum feceris, qui aureo iſto diademate Chriſtum cæli Regem, ac Dominum coronaris. Quos ergo creditis ad Chriſtianam Remp. factos eſſe concurſus, quot Senatores, ac Patritios viros Imperatoris ipſius ſecutos religionem fuiſſe, cui tanta cum animi, vociſque contentione ab omnibus eſt acclamatum? Fuerat initio quidem infenſior Imperatori ſenatus, populuſque, quòd repente Patribus inconſultis abrogaſſet veterem, nouam religionem adſciuiſſet. Sed tamen de ſuſceptæ pietatis conſilio in Curia docti, atque ad eandem arripiendam validiſſimis rationum momentis, & oratione confirmata diuinitus ab eo inflammati, non factum approbarunt modo, ſed incredibili cum animorum conſpiratione ſunt proſecuti. ſic prorſus, vt à concione in Baſilicā reuertenti Conſtantino, vniuerſa ciuitas ob-

uiam effuſa ſit, & cum cereis, facibuſque (quod ſummæ approbationis, publicæque lætitiæ certiſſimum indicium erat) occurrere gratulabunda non dubitarit. Quid verò in ſociorum vrbibus, in prouincijs Populo Romano vectigalibus, in Municipijs, in Colonijs, in toto plane Imperio factum ab alijs eſſe arbitramini? Spectabuntne illi Conſtantinum, ſpectabunt Romanos in eo terrarum omnium Theatro nouas agentes partes admirabundi tantum, atque otioſi? Minimè verò. Tot, tantique populorum omnium cœperunt eſſe ad Chriſtianam Religionem acceſſus, nulla vt vrbs, nulla prouincia fuerit, quæ templis ariſque confeſtim excitatis, non eum venerata ſit, quem Imperator & ſibi, & ſuis vellet, ac decerneret Deum. Leguntur hodieque Conſtantini recens Chriſtiani ad prouincias datæ litteræ, in quibus, & ſuam ille Religionem prædicat, & omnes ad eam capeſſendam enixè, ac vehementer hortatur. Quòd ſi eius edictum eam habuit vim, quam habere debuit tanti hominis oratio inſtinctu Diuinitatis ad nouam religionem accenſi, plures in ditione Romanorum ſine dubio fuiſſe dixerim, qui ſe Chriſto, atque Imperatori ſic hortanti coniungerent, quam qui ſuperſtitionē antiquam pugnaciſſimè, atque audaciſſimè retinerent. Cum autem id ita ſit, dubitabitne quiſquam, parentem Chriſtianę Reipublicæ dicere Conſtantinum, à quo in toto

Romanorum Imperio, hoc eſt, omnibus in terris viſa eſt fundi Libeiatori Chriſto tam magna filiorum ſoboles,atque poſteritas? Prætereo multa, quæ tum ad pietatem declarandam ſuam, tum etiam ad pelliciendos cæterorum animos Conſtantinus eſt perſecutus. Nam & ſanctiſſimas tulit leges Chriſtianorum nomini ſalutares, ac glorioſas, & totus ſeptem dies, quemadmodum peruetus erat initiatorum inſtitutum apparuit candidatus, & templorum fundamentis, quę Regio plane ſumptu moliebatur, ſua ipſe manu principiū fecit: & aureas Cruces non modo in foro, ac vijs publicè venerandas, ſed in ſuo etiam ipſius capite, in ipſo ſceptro, dominatus ampliſſimi ſigno collocauit. Hæc inquam prætereunda mihi eſſe video, quia conſilium eſt ea commemorare, quæ illum multo maxime, planiſſimeque parentem Chriſtianæ Reipublicæ fuiſſe demonſtrent. Cernimus nimirum, atque admiramur egregium hoc Eccleſiæ ſumma cum pace regnantis Imperium, quo Romam vrbium arcem, oppida munitiſſima, agros, latifundia, portus, Regna etiam, ac prouincias ampliſſimas habet in manu, ac poteſtate, quæ non pijs ſolum, & religioſis hominibus eam auguſtiorem faciunt, ſed improbis etiam, ac facinoroſis reddunt incredibili quadam maieſtate terribilem. Cernimus, inquam hæc, & cum lætitia ſuſpicimus,

Auditores: ſed ſi ea ſenſum ac rationem, vt loqui poſſent, haberent, quid aliud loquerentur, & prædicarent, niſi beneficium ita ſpectabile omnibus, ac patens? quem ſui dicerent auctorem, niſi vniuerſæ parentem Eccleſiæ Conſtantinum? Quos enim parentes dicimus, aut hoc nomen cui mortalium impartimur, niſi ei, à quo illa patrimonia, hæreditateſque perueniant ad poſteros, quibus honeſtè vitam, ac exiſtimationem facilè tueantur? Quanto hæc cum ſtudio Deus immortalis liberaliſſimus ille, ac munificentiſſimus Eccleſiæ prouidit parens? Conſtituite vos, nullum in opibus, nullum in dominatione præſidium eſſe Reipublicæ Chriſtianæ, an non ipſæ res ſacræ, vel ſordibus obſoleſcerent, vel improborum cupiditate diriperentur, quas non tam paupertate, diuitiarumque contemptu, quàm diuitijs opibuſque regere oportet, ac retinere? An non ipſa Chriſti Seruatoris ſponſa pulcherrima, ijs caritura eſſet ornamentis, quæ dotē amplificāt, quæ corporis formam, vultuſque ſpeciē multo faciunt auctiorem? Accepit Eccleſia quidem initio ab illo ipſo, ad quem deferenda erat, locupletiſſimam dotē, hoc eſt, admirabilē recludendi, obſtruendique cæli poteſtatem. Sed ne dos illa nimis ſolitaria, & pro largientis opibus, ac liberalitate parcior eſſe putaretur, additæ tam amplæ doti fuere prouinciæ, regna, ſplendidæ vrbes, oppida clariſſima, veluti mun-

ctus muliebris, atque ornatus quidam Regius, adiecta monilia ſunt, gemmæ, vniones, ac margaritæ. Quæ ſi detrahantur, haud facile conſtituerim, quantum non dico poteſtatis, ſed ſplendoris, ac gloriæ detraheretur. Iam verò improbi ipſi, ſceleratique illorum hominum conatus, qui vel à Religione, vel à Pontificis Imperio quotidie per audaciam, temeritatemque deficiunt, qua ratione cohiberi, atque opprimi poſſent, niſi diuitiæ ſuppeterent, & copiæ, quæ transfugarum facile contumaciam frangerent, quæ iuſto plecterent ſupplicio nocentes, quæ metu, ac terrore perculſos reuocarent in caſtra deſertores? Quid illa Pontificis Romani maieſtas prope diuina? Quantis profecto, & quam multis imminueretur partibus, ſi opibus ijs, ac Regnorum ditione careret, quorum beneficio apparitores habet, atrienſes, ſtipatores, ſeruitium ac ſequentium turbam, equites, pediteſque, precioſam veſtem, Regiam ſupellectilem, ac reliqua ex illo genere complura, ſine quibus nulla gentium exterarum, certè difficillima eſſet erga tam magnum caput obſeruantia; nulla vulgi reuerentia, nullus populi metus? An non Deus ipſe cum obſeruari vellet à veteribus illis Hebræorum parentibus, tonitru, ac fulgure ſtipatus, flammis in nube coruſcantibus vndique circumſeptus, nimborum veluti ſatellitio vallatus apparuit? Quid hæc aliud ſignificant, niſi

nos ita factos eſſe mortales, vt niſi ſplendore aliquo luminis aſpectabilis oculi capiantur, animus ipſe veneratione, atque timore commoueri non poſſit? Sed fac ita conformatos eſſe diuinitus animos, vt ſine petitis hiſce à copijs adiumentis res ſacras, & rerum ſacrarum Antiſtites ea, qua par eſt, reuerentia colant. Adime poſſeſſiones agrorum, atque prouinciarum, adime copias omnes, ac dominatum; intelliges illicò ademptum eſſe patrimonium omnium gentium, orbis terrarum ærarium, perfugium populorum. Quorſum verò dicet aliquis hæc ſpectat oratio, quorſum? vt Conſtantinus ſingulari commendatione feratur in cælum, qui Eccleſiam tam amplo patrimonio communiuit? ita prorſus: ſed tamen eum ita laudandum eſſe contendo, vt cum Silueſtro, cuius cauſa ſic diſputamus, ea conferatur omnis, & communicetur laus. Quid enim egiſſe, dixerim tum Imperatorem, cuius Pontifex ille admirabilis non fuerit ei ſuaſor, auctorque præcipuus? Crudelitatem, ſeueritatem, veterem ſuperſtitionem exuit Conſtantinus? exuit auctore Silueſtro, quem ad ſui nouam inſtitutionem diuinitus aduocauit. Infantium cruori balneo iam deſtinato pepercit repentè mutatus? mutauit eum, ac parcere iuſſit idem Silueſter. Prouocauit oratione, ac exemplo perduxit innumerabiles penè populos ad Chriſti Religionem ac Fidem? prouocauit, agmen du-

cente ac orationem præeunte Silueſtro. Perfidiam, ac ſuperſtitionem exterminauit, iugulauit Chriſtianorum hoſtes pacem, ac tranquillitatem Eccleſiæ reddidit? Fecit hæc Silueſtri conſilio, atque auctoritate firmatus. Religionem iam diu ſquallentem in tenebris, aſſeruit in lucem, atque in ſummo dignitatis faſtigio collocauit? Silueſter expedita, & patefacta via, manum eius, vt ita faceret, induſtriamque direxit. Nihil denique ad Eccleſiæ ſplendorem atque vtilitatem à Conſtantino factum eſt, quod Silueſtro, ſi grati eſſe velimus, tanquam auctori primo, ac ſuaſori acceptum referre non debeamus. Quæ cum ita ſint, quem porro cum Silueſtro comparabimus ex ijs, qui ſuo ſtudio ac labore promouerunt Eccleſiæ felicitatem, & quaſi pomœrij fines aduocata populorum frequentia protulerunt? Si enim in eo genere tantum præſtitiſſe videtur Conſtantinus, vt cum Principibus illis religionis Chriſtianæ fundatorib. conferendus quodammodo ſit, quid de Silueſtro dicendum erit, qui non vnam, aut alteram ciuitatem, non hanc, aut illam prouinciam, quantumuis amplam, ac finibus latè patentem, ſed Conſtantinum ipſum Chriſto, Eccleſiæq; ſubiecit, hoc eſt, eum quem totus terrarum orbis ſecutus eſt: eum, cuius auctoritate Chriſtiana Reſpublica conſtituta; fundata pax, firmata ſecuritas, mucro depulſus eſt ille, qui omnium ceruicibus ad certiſſimum inte-

ritum impendebat. Laudantur, & cum admiratione ſuſpiciuntur Apoſtolorum aliqui, quòd vno die, vnaque oratione multa capitum millia ad verum Chriſti cultum à falſa eorum ſuperſtitione conuerterint. Nos Silueſtrum non admirabimur, & cum ipſis comparabimus Apoſtolis, qui vno Conſtantino ad religionem perducto, gentes vniuerſas vbique terrarum degentes ad Chriſtum ducere viſus eſt? Nulla ſane prouincia, nulla regio reperitur Euangelio ſacriſque luſtrata, quæ proprium ſuæ Religionis parentem, atque auctorem, cum grati animi ſignificatione non prædicet, ac nominet ſingulariter aliquem. Habet ſuum Scythia, habet Pontus, habet Armenia, habet India, habet etiam Æthiopia, ſuum. At, ſi eius temporis habenda ratio ſit, quo tempore, non quidem nata apud eos populos, ſed Romani principis auctoritate, ac ſtudio vel confirmata, vel ornamentis amplificata Religio eſt: omnis planè terrarũ ora, omnis omninò natio tantæ parentem gloriæ Silueſtrum ipſum nominatim, ac eximiè prædicabit. Legitur in Chriſtianorum monumentis, & cum animi iucunda recordatione ſemper legetur quorundam liberalitas, & munificentia: qui templis, ariſque poſitis, qui aureis vaſis, cæteriſque donarijs rem Chriſtianam, & ſupellectilem ſacram auxerunt. Non legetur Silueſtri ſtudium ſingulare, qui Conſtantini adnixus ope, ac pietate, nobiliſſima

templa vbique gentium excitauit, magnificis operibus, ac donis templa ipſa exornauit, ſaluberrima Crucis ſigna gemmis, auroque diſtincta in vrbibus, prouinciíſque diſpoſuit; pulcherrimi, ampliſſimíque patrimonij Chriſtianam Rempublicam ſcripſit hæredem? Viuet apud omnem poſteritatem eorum fortitudo, qui humani generis hoſtem infenſiſſimum adorti, delubris, ſigníſque deiectis, in quibus ille latibulis ſe tenebat, veteri eum poſſeſſione deturbarunt, ampliſſimam Eccleſiæ victoriam, ac triumphum pepererunt. Sed quis vnquam de perduelli, deque latrone illo, Inferorum Rege teterrimo ſpectatus eſt clarior in Chriſtiana Republica triumphus, quàm qui ductus eſt auſpicio Silueſtri, labore, atque Imperio maximi Conſtantini? Iure quidem optimo, vt rei memoria conſtaret ad poſteros, Conſtantinus inſidens equo, Draconem immanem haſta configens, ac depellens in mare, depictus, vt accepimus, in tabulis, atque in numiſmatis cælatus à Chriſtianis illis veteribus eſt. Volebant enim à nobis intelligi, ſic à Conſtantino traiectum, & reiectũ ad Inferos illum tenebrarum Principem fuiſſe, quem colubrum appellamus, quemadmodũ expictus iis tabulis, aut expreſſus in numiſmatis draco ab eodem Imperatore vulnerabatur acuta cuſpide, impetuq;, ac vi contrudebatur in mare. Sed in eius gloriæ, triumphiq; ſocietatem Silueſtrũ vocan-

dum eſſe litteræ ipſæ, atque antiquorum monumenta proclamant: quo, non auſpice modo, ſed ductore etiam, atque adiutore bellum illatum eſt, pugnatum ſtrenue, reportata victoria. Tenetis credo memoria, quà magnum, atque perniciofum, quàm peſtiferum in Capitolij ſubterraneo ſpecu deliteſcentem draconem, pro Deo à Romanis habitum, Silueſter auguſtiſsimo Crucis ſigno, vel confecerit, vel ad poſtremos vſque Inferos amandarit. Quo depulſo, liberatam Vrbem peſtilentia, ſolutos metu ciues, redditam vniuerſis lætitiam fuiſſe, Chriſtianorum annales teſtificantur. Quid immanis illa ſerpens à Silueſtro ita proſtrata ſignificabat, niſi futurum eſſe tempus, quo Silueſtri auctoritate, atque auſpicio truculenta Tartari bellua, immaniſſimus inquam ille Draco, qui halitu peſtilenti, ac noxio totum terrarum orbem inficiebat, eſſet aliquando ad Inferos ipſos, vnde olim in Chriſtianos emerſerat, detrudendus? Eum finem inueniat tandē oratio mea neceſſe eſt, quem in tanta rerū ſilua, in tam copioſa dicendi materia, niſi temporis excluderetur anguſtiis, inuenire non poſſet. Eſt cur Chriſtianæ Reipublicæ gratulemur, Auditores, quòd tam pium, tam beneuolū, ac liberalem parentem, & pro aris noſtris, focíſq; nacta fuerit aliquando propugnatorem. Eſt, cur veſtram ipſorum religionem, ac pietatem ad hunc patrem patriæ, ad hunc verè fundato-

rem quietis ſumma, & præcipua quadam obſeruantia colendum, & venerandum excitetis. Non enim de pacatiſſimo Religionis ſtatu, de Imperij Chriſtiani amplitudine, ac felicitate, de magnificentia templorum, de rerum ſacrarum ſplendore, atque opulentia, cogitare poſſumus, quin de Silueſtri ſtudio, ac vigilantia, de labore, de ſanctitate, atque auctoritate admirabili cogitemus. Fecimus igitur hac oratione, quod potuimus, vt illi primos, ac præcoces eloquentiæ fructus ex hoc ſuperiore loco, velut ex primitiarum ara ſtudioſè dedicaremus. Vos ſi placuimus, non dicam plaudite, ſed amplioribus in Silueſtrum officiis, quoniam ita valetis, hæc prima Rhetorum ſtudia proſequimini.

Digitized by Google

DE S. CATHARINA VIRG AC MART.

Poſt ipſa ſtudiorum initia.

ORATIO XVIII.

CVM ſapienter à maioribus inſtitutum ſit, vt rerum agendarum initia caperentur à diuinis; in hoc ſtudiorum noſtrorum velut exortu Catharinam ego laudandam putaui, præſidem, ac patronam diſciplinarum: vt hæc prima noſtri laboris induſtria, non exercitatio modo videretur eſſe, verum etiam ad cæteras orationes ex animi ſententia ſcribendas, habendáſq; Cælitum, & diuini Numinis imploratio. Alexandrina igitur illa Virgo ſapientiſſima, atque fortiſſima, cui nuper, tum priuatim, in ædibus, ac tectis, tum publicè in aris, ac templis eos reddidimus honores, & ſacra perſoluimus, quæ ſtata quotãnis die tàm clara

virtus à nobis, & Chriſtianæ Reipublicæ decreta repoſcunt, huic diligentiæ noſtræ illud faciet initium, Auditores, à quo ſecundus expectandus proceſſus ſit, & exitus ſperandus feliciſſimus. Cui vero debeantur æquius hæ noſtri primitiæ laboris, quàm ei, quæ non cæteris tantum bonarum artium diſciplinis cumulata, ſed orationis facultate admirabili, & diuina quadam eloquentia fuerit instructa? Neque enim philoſophos illos aliis vicit doctrinis potius, quàm arte dicendi, non ſapientia magis, quàm eloquentiæ vi; non interrogationibus, & punctis verius, quàm explicato quodam diſputationis ductu, copiaque verborum. Sed video me imprudenter in argumentum irrupiſſe, aditu minime præparato, Auditores. Nulla quippe in hac exornanda virgine mihi videtur illuſtrior ad dicendum exhiberi materia, quàm quæ in eius tam admirabili, multiplicique ſapientia poſita eſt. Vt ergo referam orationem in gradum, eaque dicere paulatim moliar, quæ propria Catharinæ ſunt, vnum confirmo, in quo ſunt omnia: illam eius doctrinam reddi tam admirabilem, & ſua veluti nota diſtingui à raritate. Neque enim feminas, niſi raras inuenias, vel propè nullas, quæ præditæ diſciplinis, ac ſapientia ſint, niſi fortaſſe quoſdam audiendos, & probandos exiſtimes, qui pugnaciſſime cõtendunt, feminis natura plus ingenij tributum

eſſe, quàm viris: caſuque fieri, vt iis viri ſint doctiores; cum ſi accederet inſtitutio, & doctrina, facilè nos eſſent illæ in bonarum artium paratu ſuperaturæ. Et habent, ſi Deo placet, ſuæ adſtipulantem ſententiæ antiquitatem, cuius eſt nomen auguſtum, & auctoritas longè grauiſſima. Quid enim, inquiunt, cauſæ ſit, cur Muſas, hoc eſt diſciplinas, & diſciplinarum prefidem Mineruam illi ſapientiſſimi viri feminas fecerint, niſi quia putabant, ad parandam ſapientiã multo magis feminas accommodatas eſſe, quam viros? Quin ſeriem benè longam contexunt earum, quæ litteris, & doctrina fuere percelebres: Aſpaſiæ nimirum Mileſiæ, quæ non modo philoſophiam callidiſſime tenuit, ſed Rhetoricam etiam publicè docuit, dicitúrque fuiſſe, & magiſtra primum, dein vxor illi⁹ Periclis, qui tonaſſe perhibetur, & Græciam miſcuiſſe. Nicoſtratæ, ſiue Carmentæ, quæ Græcas litteras impensè docta, reperit è Latinis prima complures; Laſtheniæ, Mantineæ, Axiotheæ, Philaſiæ; quæ Platone magiſtro vſæ, admirabiles in omni doctrinæ genere proceſſus habuere. Themiſtæ, Leõtij Lampaſſaſceni vxoris, quæ, & cum marito Epicurum audiuit, & ipſius laudata litteris eſt Epicuri: Aretis, Ariſtippi Philoſophi filiæ, quæ ſecundum patris obitum Ariſtippum filium philoſophum fecit, & auſa eſt domi ſuæ

ſcholam, atque officinam habere philoſophię: Leontij meretricis ex Gellio, quæ philoſophicas item diſciplinas ſectata ſic eſt diligenter, vt ſumma cum ſui nominis laude librum ſcripſerit aduerſus hominem laudatiſſimum, & diſcipulum Ariſtotelis Theophraſtum: Damæ Pythagoricæ, quæ in parentis Pythagoræ ſymbolis, atque inuolucris exponendis ingenium diu, multumque laudabiliter exercuit. Themiſtoclæ, cuius opinionibus, & placitis multis locis vſus eſt eius germanus Pythagoras: Hyppathiæ Alexandrinæ, Theonis geometræ filiæ, atque Iſidori philoſophi coniugis, quæ varia diſciplinarum genera ſummo cum audientium concurſu profeſſa, de Aſtronomia pulcherrima tandem, longeque doctiſſima monumenta reliquit: Zenobiæ denique Palmyreorum Reginæ Græci, Latinique ſermonis peritiſſimæ; quæ, & totius orientis hiſtoriam redegit in epitomen, & filios erudiuit litteris, & pulcherrimas ſcripſit conciones, quas habuit ad milites ſuos plerumque galeata. Ac ne Græciæ tantum, & peregrinis eam dare laudem videantur; plures etiam commemorant ex Latinis: Corneliam vxorem Africani, & Gracchorum parentem, quę ſcripſiſſe fertur ornatiſſimas epiſtolas, & filios ad tantam illam eloquentiã informaſſe. Lælij filiam, quæ loquendo paternam facundiam reddidiſſe dicitur elegantiorem: filiam

item oratoris Hortenſij, cuius apud Triumuiros habita in ſexus honorem, vulgò legebatur oratio: Licinias denique Craſſi filias, & Mutias duas, quæ patrum eloquentiam in muliebri conditione repræſentarunt. Cæterum hæc nugatoria ſunt, & ſpecioſa nomina magis, quàm vera. Quod enim ad id, quo de agimus, confirmandum tantum habere pondus, ac vim, ea queat antiquitatis inſtitutio, cum ab iiſdem fabularum auctoribus, diſciplinis liberalibus, & doctrinis vniuerſis, non Muſæ ſolum, & Minerua datæ præſides ſint, ſed Mercurij quoque, Apollines, aliique mendaces Dij, in quorum tutela, & patrocinio litteras eſſe voluerunt? Quin habemus præterea, quos priſcis illis nominū inuentoribus opponamus, ſapientiſſimos viros; qui feminas ab omni rerum adminiſtratione publicarum remouerunt: longeq; diſſimiles eſſe pronunciarunt illi Delphico gladio, qui omnibus, atque ad omnes planè res vſui eſſe dicebatur. Poſſumus proferre Chriſtianæ religionis auctores, inprimíſque diuini Numinis interpretem, atque internuntium Paulum: qui iubet ſanctiſſime, feminas ab omni docendi, dicendiq; munere depelli oportere. Nec inuentus quiſpiam eſt, niſi Montanus ille phanaticus, qui mulieres, & ſacerdotes faceret, & meretriculas. Illæ verò, quas ſic accuratè percenſent, inſtitutæ litteris, & doctrina cele-

bratæ

bratæ mulieres, quàm paucæ ſunt, ſi cum tam multis ſtupidis, ac bardis conferantur? Quemadmodum enim haud propterea dicendi ſunt viri minus ad litteras nati, & facti, quia perpauci ex iis, qui animum diſciplinis adiiciunt, doctrinæ minimè reperiuntur idonei; ſic feminæ, haud habendæ ſunt idcirco peropportunæ liberalibus artibus, quod earum pauciſſimæ rem aliquo cum euentu ſecundo tentauere. In his ergo tam paucis, è tam magno feminarum numero, contendo admirabilitatem habere, quandam infinitam Catharinam, plurimis profecto de cauſis, iiſque iuſtiſſimis: quarum ea prima mihi videtur, quòd diuinam illam eloquentiam, & doctrinæ complexum cum incredibili pietate, ſanctimonia, caſtitate virtutum omnium cumulo coniunxiſſet. Nam, ex iis ipſis feminis, quæ ſapientiæ laude floruerunt aliqua, poſſum ego proferre pleráſque omni vitiorum colluuione contaminatas, vt non immerito Hippolytus ille, apud Euripidem, profeſſus ſit, odio ſibi eſſe mulieres eruditas, nec domi ſuæ habere ſe velle, quæ plus quàm deceat feminam, philoſophiæ ſciret, & litterarum: Cui verò Iuuenalis illa monita nota non ſint?

Non habeat Matrona, tibi quæ iuncta recumbit
Dicendi genus; aut curtum ſe mone rotato
Torqueat enthymema, nec hiſtorias ſciat omnes

Vu

Altera tantæ admirabilitatis eſt cauſa; quòd ea Catharinæ ſapientia tam inuſitata, tam inaudita fuerit, vt non modo feminarum eruditionem vniuerſam, ſed excellentium doctrinam virorum, & diſertorum omnium copiam longo interuallo ſuperarit. Non enim cum paucis illi concertatio fuit ingenij, aut cùm vulgaribus philoſophiæ magiſtris, oratoribuſue de triuio, ſed cum doctoribus numero planè quinquaginta, eruditione, ingenio, eloquentia tam inſignibus, vt vnuſquiſque haberetur in ſuo diſciplinæ genere princeps, & deus. Rem omnem ab ipſo principio repetere placuit: vt ex iis, quæ geſta ſunt, Catharinæ diuinum ingenium, & celeres illos animi motus intelligamus. Alexandria, vrbs eſt in Ægypto, Auditores, ab Alexandro illo Macedone condita; vt deuictæ à ſe nullo labore prouinciæ ſempiternum aliquod extaret ad poſteros monumentum. Ibi quoniam peropportuno poſitu, & portuoſo maximè mari locata erat, factum paulatim eſt totius Orientis emporium longè frequentiſſimum, quò nationes propemodum vniuerſæ commearent. Ergo Maximinus nouus Cæſar, ab auunculo nuperrimè acceptis inſignibus Imperij, huc aliquando delatus; edictum proponit armatum minis, terroríſque pleniſſimum in Chriſtianos, quo iubebantur adeſſe circumiecti populi ad vota nuncupan-

da Diis, deteſtabilemque religionem publico ſacrificio profitendam. Confluunt in vrbem regni celeberrimam, omniumque maximè opportunam vniuerſi. Litatur ad aram Serapidis hecatombe. perſonat Alexandria, Roma tibia, Ægyptioque ſiſtro inter execrata ſacrificia modulatè canentibus. Auguſtus ipſe trabeatus, cinctúq; inſignitus Gabino, non tam ſupplicare Diis, quàm diuinos à concurrentibus honores poſcere videbatur.

Cum ecce tibi Catharina indignatione iuſtiſſima vehementer commota, iniquiſſiméque ferens cæleſtes illos honores lapidibus, ac furiis impartiri; plena fiduciæ, plena ſpei, non tàm ancillarum quàm virtutum adſcito comitatu, in delubrum aſcendit; petitoque per viatorem ingreſſu; Cæſarem adire, atque impietatis eum arguere non erubeſcit. Hæccine, inquit, eſt ea Romanorum inclyta natio? Illa tantis, tàm magnis nobilitata triumphis, geſtarum magnitudine rerum percelebris Vrbs, terrarum omnium, maríſque totius longè, latéque fuſi Regina, & domina, rem diuinam turpiſſimis facit monſtris, Lemurum implorat nomen, thura, precéſque belluis immanibus defert? Non vos lectiſternia, & ſupplicationes; non exquiſitæ per haruſpices, atque ariolos fibræ, non luſtrationes templorũ, ſuppliciis eripient ſempiternis. Fruſtra veſtrum omnium eſt labor:

Auguſte, niſi Chriſtum aſſertorem humani generis, eiurata ſuperſtitione, veneremini. hanc ego philoſophiam illo didici auctore, ac magiſtro: quam, niſi pugnare cum Deo velis, ipſos quoque Chaldæos tuos, & Græcos, diſciplinarum antiſtites edocere poſſum. Plura molientem dicere vetat, interpellatque Maximinus; pollicitus, peracto ſacrificio, in Baſilica ſe facturum illi poteſtatem, cum philoſophis, & diſertiſſimis oratoribus de religione per otium diſputandi. Digreſſus igitur è templo, iubet haberi virginem in cuſtodia, nuncióſque dimittit interea ad ſapientium celeberrimos, & eloquentium peritiſſimos euocandos. Petuntur Athenæ, aditur Rhodus, atque Corinthus, non Babylon, non Memphis prætermittitur, non aliæ ciuitates, quæ clari nominis haberent philoſophum aliquem, aut oratorem. Quid multa? ex omnibus, qui conuenere, delecti quinquaginta ſunt, validiores, doctioréſque, qui cum virgine diſputarent. Sed nemo vnus inuentus eſt, qui non dederit veritati manus, palámque rationibus Catharinæ ſe victum eſſe non fateretur. O! rem omni ſæculorum memoria prædicandam. ó ſapientiam, & doctrinam Virginis incredibilem! Deſcenderat in eam arenam quicquid eruditorum hominum eſſet, ipſe iam terrarum orbis ſapientibus orbatus erat, & ſpoliatus ſuis: litteræ omnes videbantur Al-

xandriam confluxiſſe. & tamen vna Virgo de tanto, & tàm conferto doctorum hominum agmine, de ipſa philoſophia, de oratorum omnium eloquentia triumphauit. Tertia, eaque poſtrema cauſa, cur tanta Catharinæ ſcientia anteferenda ſit omnium eruditioni, atque doctrinæ, mihi petenda videtur eſſe à quodam, vt ita dicam exitu ſecundo, atque ab incredibili, ſingularique felicitate. Non enim ſapientes illos vicit diſſerendo ſolum, quod permultum ſanè fuit, & æſtimandum maximè; verum etiam ad rectam religionem perduxit, fecítque, vt illico mutatam Auguſto ſententiam patefacerent, ſeq; propterea libenter in flammas tradi nouo philoſophiæ ſuſcepto genere, paterentur. Cum enim vnus velut ex Collegarũ omniũ ore, atque conſilio palàm pronunciaſſet, in errore ſe quondam eſſe verſatos inexplicabili, in opinionum inſtabili, varióq; pelago fluctuaſſe, ad Chriſtum tandem aliquando præferente filum, & facem Virgine Catharina, receptum quærere, & inuenire, à quo nullis poſſent vnquã ſuppliciis dimoueri: cum hæc inquam ita dixiſſent libere, ſummaq; animi fiducia profeſſi eſſent; Auguſti Cæſaris imperio, ea oratione vehemẽter incenſi, manibus, pedibúſq; ſubſtrictis in pyrâ ſimul omnes cõiecti ſunt, & cõcremati. Quid hic ego potius, aut æquius admirer, quàm ſingularem Virginis felicitatẽ? quæ tam breui tempore Chriſto pe-

peperit, parauítquo orbis terrarum ſapientiſſimos viros; fecítq; ſtatim Chriſtianæ fortitudinis magiſtros, ac duces egregios, qui fuerant in vmbratili Academiarum, & Lycæorum exercitatione Chriſtiani nominis hoſtes infenſiſſimi. Non defuere doctiſſimi, ſanctiſſimique noſtræ religionis principes, qui eandem aggreſſi prouinciam, philoſophos Chriſtiana ſacra perducere conarentur: ſed quàm diſſimili cum euentu, intelligimus ex eorum paucitate, quos legimus in annalibus opiniones illas errantes cum recta religione, ac veritate commutaſſe. quos enim, præter Iuſtinos, & Athenagoras illos, quorum legimus apologias, & monumenta doctiſſima, niſi per quàm paucos ex omni philoſophorum, atque oratorum numero ſcimus Chriſtiana olim ſacra ſuſcepiſſe? Quin Paulus ipſe, talis, ac tantus vir, ad illam prouinciã ſingulariter, ac nominatim allegatus à Deo, Athenienſium tamen ingreſſus Areopagũ, bene longa diſputatione è tanta ſapientiũ multitudine vix vnũ adigere potuiſſe dicitur, vt nunciũ vetuſtę ſuperſtitioni remitteret, atq; ad verã Chriſti religionẽ conuerteretur. Quotus igitur quiſq; non hic hæreat admiratione quadã, & ſtupore defixus altiſſimo, cum videat, eam Catharinã diuinitus accepiſſe docendi, ac diſputandi de religione poteſtatẽ, quę feminis denegatur omnibus, atq; in ea doctrinæ profeſſione Paulo ipſo, non quidẽ ſapientiorem fuiſſe, ſed

ſecundo quodam euentu feliciorem? Quos adeo, Virgo doctiſſima, ſanctiſſimaque Chriſtiana Reſp. tuis pares promeritis decernere tibi queat honores; quod tam amplum, atque magnificum parare funus, quæ iuſta facere, quod ſtatuere ſepulcrum, aut tantæ conſentaneum virtuti ponere monumentum? Tu debacchantem in noſtras aras, ac templa terrarum omnium Principem oratione confidentiſſima compreſſiſti. Tu audaciam humanæ ſapientiæ, noſtræ, hoc eſt veriſſimæ illudentem religioni, debilitaſti. Tu ventoſam illam eloquentiam diuinæ facientem fucum veritati ſermonis vbertate prudentiſſima, ac verborum copia grauiſſimorum, ieiunam infantemque reddidiſti. Tu Chriſti Rempub. inimicorũ impreſſione prope collapſam erexiſti. Tu cœtum illum piorum hominum exiguum paulatim inter procellas, tempeſtatẽſq; ſuccreſcentem nobilium acceſſione Philoſophorum amplificaſti. Sed liberant nos tanta debitione Cælites, Auditores, qui hoſpitiũ illud ſanctitatis, ac caſtimoniæ corpus in altiſsimum Sinai montẽ longe ſubuectũ, humant inaudito cum officio pietatis: ac diuinis perfuſum radiis, honeſtiſsimo tandẽ ſepulcro, tumuloq; committunt. Scitum eſt enim illud vulgatiſsimæ miraculum famæ, quod Virginis conſecutum cædẽ, eius vitæ, necíſque ornamenta innumerabilia, inaudita diuinæ beneuolentiæ ſignifica-

tione videtur abſoluere. Nemo vnus eſt, qui cum me de Catharina dicentem audijt, animo, & cogitatione informatum non habeat machinamentum illud ferale, quo dilanianda iuſſu Tyranni erat, ac differenda. Duabus quippe rotis interiecta dicitur, extantibus vndique mucronibus, & acie nouacularum inſtructis acutiſſima: vt remiſſa, qua nectebantur, fibula, repente horribili cum ſtridore circumuoluerentur, & Catharinæ corpus in fruſta conciderent. Sed dũ artificis inſani moles conuertitur ad exitium Virginis, adfuit è Cæleſtiũ numero à Deo parente allegatus in tempore aliquis; qui terrore armatus, ac radiis circumfuſus è veſtigio machinam veluti fulmine cõminuit, atque inſtrumenta illa diu, multumq; ab architecto crudelitatis elaborata, correpto ſimul adſtantium globo, temporis momento diſſoluit. Eripitur itaque illo tormento Catharina, ſed carnificum gladio, ſic decernente tam admirabilis auctore facinoris, haud liberatur. Irritat⁹ enim multo maximè Imperator, iubet extra vrbẽ Virgini caput demi, & victima illa, vt ipſe dicebat, grauiſſime violatos placari Deos. Ne ſuo tamen hic exitus careret miraculo, ſubiectum ſolum, & Romanæ illæ ſecures, quibus abſciſſum eſt caput, nõ tàm ſanguine ſunt imbutæ quàm lacte: & corpus illud intemeratũ, ac ſanctum inter emodulatas Cælitum voces in Sinæ auguſtiſſimum, atq; inacceſ-

ſum Arabiæ montem delatum eſt, vnde olim diuinæ omnes, quibus regitur humanum genus, inſtitutiones, ac leges interprete, atque internuntio Moyſe, promanarunt. Hic nimirum honor ei debebatur, quæ cæteris tantum antecellit virginibus, quantum Sinæ mons ipſe, vbi conditur, alios plane montes vniuerſos; ſi minus altitudine, certe nominis celebritate quadam vincit, ac maieſtate. Noſtrũ erit adeſſe animis huic funeri, & beatas illas proſequi Mentes, quæ in Catharinæ faciendo ſepulcro, eiuſque ad poſteros proferenda memoria ſtudioſe laborant. Sperandum eſt enim fore; vt quemadmodum illa ex eo tumulo ſæpiſſime præſto fuit clariſſimis Gallorum Principibus ad Hieroſolimitanam expeditionem profectis, cum inſurgentes in ſe Perſas, Orientiſque barbariem debellarunt; ſic hos promouere ſuorum labores minimè grauetur, cum induſtriæ, ſtudijque noſtri eos longiſſime depellere conamur hoſtes, qui nos, non armatorum impetu militum, ſed otii dulcitudine, ac voluptatum lenocinio continenter oppugnant.

Digitized by Google

eſſe, quàm viris: caſuque fieri, vt iis viri ſint doctiores; cum ſi accederet inſtitutio, & doctrina, facilè nos eſſent illæ in bonarum artium paratu ſuperaturæ. Et habent, ſi Deo placet, ſuæ adſtipulantem ſententiæ antiquitatem, cuius eſt nomen auguſtum, & auctoritas longè grauiſſima. Quid enim, inquiunt, cauſæ ſit, cur Muſas, hoc eſt diſciplinas, & diſciplinarum prȩſidem Mineruam illi ſapientiſſimi viri feminas fecerint, niſi quia putabant, ad parandam ſapientiã multo magis feminas accommodatas eſſe, quam viros? Quin ſeriem benè longam contexunt earum, quæ litteris, & doctrina fuere percelebres: Aſpaſiæ nimirum Mileſiæ, quæ non modo philoſophiam callidiſſime tenuit, ſed Rhetoricam etiam publicè docuit, dicitúrque fuiſſe, & magiſtra primum, dein vxor illi⁹ Periclis, qui tonaſſe perhibetur, & Græciam miſcuiſſe. Nicoſtratæ, ſiue Carmentæ, quæ Græcas litteras impensè docta, reperit è Latinis prima complures: Laſtheniæ, Mantineæ, Axiotheæ, Philaſiæ; quæ Platone magiſtro vſæ, admirabiles in omni doctrinæ genȩre proceſſus habuere. Themiſtæ, Leōzij Lampaſſaſceni vxoris, quæ, & cum marito Epicurum audiuit, & ipſius laudata litteris eſt Epicuri: Aretis, Ariſtippi Philoſophi filiæ, quæ ſecundum patris obitum Ariſtippum filium philoſophum fecit, & auſa eſt domi ſuæ

ſcholam, atque officinam habere philoſophiç: Leontij meretricis ex Gellio, quæ philoſophicas item diſciplinas ſectata ſic eſt diligenter, vt ſumma cum ſui nominis laude librum ſcripſerit aduerſus hominem laudatiſſimum, & diſcipulum Ariſtotelis Theophraſtum: Damæ Pythagoricæ, quæ in parentis Pythagoræ ſymbolis, atque inuolucris exponendis ingenium diu, multumque laudabiliter exercuit. Themiſtoclæ, cuius opinionibus, & placitis multis locis vſus eſt eius germanus Pythagoras: Hyppathiæ Alexandrinæ, Theonis geometræ filiæ, atque Iſidori philoſophi coniugis, quæ varia diſciplinarum genera ſummo cum audientium concurſu profeſſa, de Aſtronomia pulcherrima tandem, longeque doctiſſima monumenta reliquit; Zenobiæ denique Palmyreorum Reginæ Græci, Latinique ſermonis peritiſſimæ; quæ, & totius orientis hiſtoriam redegit in epitomen, & filios erudiuit litteris, & pulcherrimas ſcripſit conciones, quas habuit ad milites ſuos plerumque galeata. Ac ne Græciæ tantum, & peregrinis eam dare laudem videantur; plures etiam commemorant ex Latinis: Corneliam vxorem Africani, & Gracchorum parentem, quç ſcripſiſſe fertur ornatiſſimas epiſtolas, & filios ad tantam illam eloquentiã informaſſe. Lælij filiam, quæ loquendo paternam facundiam reddidiſſe dicitur elegantiorem: filiam

item oratoris Hortenſij, cuius apud Triumuiros habita in ſexus honorem, vulgò legebatur oratio: Licinias denique Craſſi filias, & Mutias duas, quæ patrum eloquentiam in muliebri conditione repræſentarunt. Cæterum hæc nugatoria ſunt, & ſpecioſa nomina magis, quàm vera. Quod enim ad id, quo de agimus, confirmandum tantum habere pondus, ac vim, ea queat antiquitatis inſtitutio, cum ab iiſdem fabularum auctoribus, diſciplinis liberalibus, & doctrinis vniuerſis, non Muſæ ſolum, & Minerua datæ præſides ſint, ſed Mercurij quoque, Apollines, aliique mendaces Dij, in quorum tutela, & patrocinio litteras eſſe voluerunt? Quin habemus præterea, quos priſcis illis nominũ inuentoribus opponamus, ſapientiſſimos viros; qui feminas ab omni rerum adminiſtratione publicarum remouerunt: longeq; diſſimiles eſſe pronunciarunt illi Delphico gladio, qui omnibus, atque ad omnes planè res vſui eſſe dicebatur. Poſſumus proferre Chriſtianæ religionis auctores, inprimíſque diuini Numinis interpretem, atque internuntium Paulum: qui iubet ſanctiſſime, feminas ab omni docendi, dicendiq; munere depelli oportere. Nec inuentus quiſpiam eſt, niſi Montanus ille phanaticus, qui mulieres, & ſacerdotes faceret, & meretriculas. Illæ verò, quas ſic accuratè percenſent, inſtitutæ litteris, & doctrina celebratæ

bratæ mulieres, quàm paucæ ſunt, ſi cum tam multis ſtupidis, ac bardis conferantur? Quemadmodum enim haud propterea dicendi ſunt viri minus ad litteras nati, & facti, quia perpauci ex iis, qui animum diſciplinis adiiciunt, doctrinæ minimè reperiuntur idonei; ſic feminæ, haud habendæ ſunt idcirco peropportunæ liberalibus artibus, quod earum pauciſſimæ rem aliquo cum euentu ſecundo tentauere. In his ergo tam paucis, è tam magno feminarum numero, contendo admirabilitatem habere, quandam infinitam Catharinam, plurimis profecto de cauſis, iiſque iuſtiſſimis: quarum ea prima mihi videtur, quòd diuinam illam eloquentiam, & doctrinæ complexum cum incredibili pietate, ſanctimonia, caſtitate virtutum omnium cumulo coniunxiſſet. Nam, ex iis ipſis feminis, quæ ſapientiæ laude floruerunt aliqua, poſſum ego proferre pleráſque omni vitiorum colluuione contaminatas, vt non immerito Hippolytus ille, apud Euripidem, profeſſus ſit, odio ſibi eſſe mulieres eruditas, nec domi ſuæ habere ſe velle, quæ plus quàm deceat feminam, philoſophiæ ſciret, & litterarum: Cui verò Iuuenalis illa monita nota non ſint?

Non habeat Matrona, tibi quæ iuncta recumbit
Dicendi genus; aut curtum ſermone rotato
Torqueat enthymema, nec hiſtorias ſciat omnes

Vu

Altera tantæ admirabilitatis eſt cauſa; quòd ea Catharinæ ſapientia tam inuſitata, tam inaudita fuerit, vt non modo feminarum eruditionem vniuerſam, ſed excellentium doctrinam virorum, & diſertorum omnium copiam longo interuallo ſuperarit. Non enim cum paucis illi concertatio fuit ingenij, aut cùm vulgaribus philoſophiæ magiſtris, oratoribuſue de triuio, ſed cum doctoribus numero planè quinquaginta, eruditione, ingenio, eloquentia tam inſignibus, vt vnuſquiſque haberetur in ſuo diſciplinæ genere princeps, & deus. Rem omnem ab ipſo principio repetere placuit: vt ex iis, quæ geſta ſunt, Catharinæ diuinum ingenium, & celeres illos animi motus intelligamus. Alexandria, vrbs eſt in Ægypto, Auditores, ab Alexandro illo Macedone condita; vt deuictæ à ſe nullo labore prouinciæ ſempiternum aliquod extaret ad poſteros monumentum. Ibi quoniam peropportuno poſitu, & portuoſo maximè mari locata erat, factum paulatim eſt totius Orientis emporium longè frequentiſſimum, quò nationes propemodum vniuerſæ commearent. Ergo Maximinus nouus Cæſar, ab auunculo nuperrimè acceptis inſignibus Imperij, huc aliquando delatus; edictum proponit armatum minis, terroríſque pleniſſimum in Chriſtianos, quo iubebantur adeſſe circumiecti populi ad vota nuncupan-

da Diis, deteſtabilemque religionem publico ſacrificio profitendam. Confluunt in vrbem regni celeberrimam, omniumque maximè opportunam vniuerſi. Litatur ad aram Serapidis hecatombe. perſonat Alexandria, Roma tibia, Ægyptioque ſiſtro inter execrata ſacrificia modulatè canentibus. Auguſtus ipſe trabeatus, cinctúq; inſignitus Gabino, non tam ſupplicare Diis, quàm diuinos à concurrentibus honores poſcere videbatur.

Cum ecce tibi Catharina indignatione iuſtiſſima vehementer commota, iniquiſſiméque ferens cæleſtes illos honores lapidibus, ac furiis impartiri; plena fiduciæ, plena ſpei, non tàm ancillarum quàm virtutum adſcito comitatu, in delubrum aſcendit; petitoque per viatorem ingreſſu; Cæſarem adire, atque impietatis eum arguere non erubeſcit. Hæccine, inquit, eſt ea Romanorum inclyta natio? Illa tantis, tàm magnis nobilitata triumphis, geſtarum magnitudine rerum percelebris Vrbs, terrarum omnium, maríſque totius longè, latéque fuſi Regina, & domina, rem diuinam turpiſſimis facit monſtris, Lemurum implorat nomen, thura, precéſque belluis immanibus defert? Non vos lectiſternia, & ſupplicationes; non exquiſitæ per haruſpices, atque ariolos fibræ, non luſtrationes templorũ, ſuppliciis eripient ſempiternis. Fruſtra veſtrum omnium eſt labor:

Auguſte, niſi Chriſtum aſſertorem humani generis, eiurata ſuperſtitione, veneremini. hanc ego philoſophiam illo didici auctore, ac magiſtro: quam, niſi pugnare cum Deo velis, ipſos quoque Chaldæos tuos, & Græcos, diſciplinarum antiſtites edocere poſſum. Plura molientem dicere vetat, interpellatque Maximinus; pollicitus, peracto ſacrificio, in Baſilica ſe facturum illi poteſtatem, cum philoſophis, & diſertiſſimis oratoribus de religione per otium diſputandi. Digreſſus igitur è templo, iubet haberi virginem in cuſtodia, nuncióſque dimittit interea ad ſapientium celeberrimos, & eloquentium peritiſſimos euocandos. Petuntur Athenæ, aditur Rhodus, atque Corinthus, non Babylon, non Memphis prætermittitur, non aliæ ciuitates, quæ clari nominis haberent philoſophum aliquem, aut oratorem. Quid multa? ex omnibus, qui conuenere, delecti quinquaginta ſunt, validiores, doctioréſque, qui cum virgine diſputarent. Sed nemo vnus inuentus eſt, qui non dederit veritati manus, palámque rationibus Catharinæ ſe victum eſſe non fateretur. O! rem omni ſæculorum memoria prædicandam. ó ſapientiam, & doctrinam Virginis incredibilem! Deſcenderat in eam arenam quicquid eruditorum hominum eſſet, ipſe iam terrarum orbis ſapientibus orbatus erat, & ſpoliatus ſuis: litteræ omnes videbantur Al-

xandriam confluxiſſe. & tamen vna Virgo de tanto, & tàm conferto doctorum hominum agmine, de ipſa philoſophia, de oratorum omnium eloquentia triumphauit. Tertia, eaque poſtrema cauſa, cur tanta Catharinæ ſcientia anteferenda ſit omnium eruditioni, atque doctrinæ, mihi petenda videtur eſſe à quodam, vt ita dicam exitu ſecundo, atque ab incredibili, ſingularique felicitate. Non enim ſapientes illos vicit diſſerendo ſolum, quod permultum ſanè fuit, & æſtimandum maximè; verum etiam ad rectam religionem perduxit, fecítque, vt illico mutatam Auguſto ſententiam patefacerent, ſeq; propterea libenter in flammas tradi nouo philoſophiæ ſuſcepto genere, paterentur. Cum enim vnus velut ex Collegarũ omniũ ore, atque conſilio palàm pronunciaſſet, in errore ſe quondam eſſe verſatos inexplicabili, in opinionum inſtabili, varióq; pelago fluctuaſſe, ad Chriſtum tandem aliquando præferente filum, & facem Virgine Catharina; receptum quærere, & inuenire, à quo nullis poſſent vnquã ſuppliciis dimoueri: cum hæc inquam ita dixiſſent libere, ſummaq; animi fiducia profeſſi eſſent; Auguſti Cæſaris imperio, ea oratione vehemẽter incenſi, manibus, pedibúſq; ſubſtrictis in pyrã ſimul omnes cõiecti ſunt, & cõcremati. Quid hic ego potius, aut æquius admirer, quàm ſingularem Virginis felicitatẽ? quæ tam breui tempore Chriſto pe-

peperit, parauítquo orbis terrarum ſapientiſſimos viros; fecítq; ſtatim Chriſtianæ fortitudinis magiſtros, ac duces egregios, qui fuerant in vmbratili Academiarum, & Lycæorum exercitatione Chriſtiani nominis hoſtes infenſiſſimi. Non defuere doctiſſimi, ſanctiſſimique noſtræ religionis principes, qui eandem aggreſſi prouinciam, philoſophos Chriſtiana ſacra perducere conarentur: ſed quàm diſſimili cum euentu, intelligimus ex eorum paucitate, quos legimus in annalibus opiniones illas errantes cum recta religione, ac veritate commutaſſe. quos enim, præter Iuſtinos, & Athenagoras illos, quorum legimus apologias, & monumenta doctiſſima, niſi per quàm paucos ex omni philoſophorum, atque oratorum numero ſcimus Chriſtiana olim ſacra ſuſcepiſſe? Quin Paulus ipſe, talis, ac tantus vir, ad illam prouinciã ſingulariter, ac nominatim allegatus à Deo, Athenienſium tamen ingreſſus Areopagũ, bene longa diſputatione è tanta ſapientiũ multitudine vix vnũ adigere potuiſſe dicitur, vt nunciũ vetuſtę ſuperſtitioni remitteret, atq; ad verã Chriſti religionẽ conuerteretur. Quotus igitur quiſq; non hic hæreat admiratione quadã, & ſtupore defixus altiſſimo, cum videat, eam Catharinã diuinitus accepiſſe docendi, ac diſputandi de religione poteſtatẽ, quę feminis denegatur omnibus, atq; in ea doctrinæ profeſſione Paulo ipſo, non quidẽ ſapientiorem fuiſſe, ſed

ſecundo quodam euentu feliciorem? Quos adeo, Virgo doctiſſima, ſanctiſſimaque Chriſtiana Reſp. tuis pares promeritis decernere tibi queat honores; quod tam amplum, atque magnificum parare funus, quæ iuſta facere, quod ſtatuere ſepulcrum, aut tantæ conſentaneum virtuti ponere monumentum? Tu debacchantem in noſtras aras, ac templa terrarum omnium Principem oratione confidentiſſima compreſſiſti. Tu audaciam humanæ ſapientiæ, noſtræ, hoc eſt veriſſimæ illudentem religioni, debilitaſti. Tu ventoſam illam eloquentiam diuinæ facientem fucum veritati ſermonis vbertate prudentiſſima, ac verborum copia grauiſſimorum, ieiunam infantemque reddidiſti. Tu Chriſti Rempub. inimicorũ impreſſione prope collapſam erexiſti. Tu cœtum illum piorum hominum exiguum paulatim inter procellas, tempeſtatéſq; ſuccreſcentem nobilium acceſſione Philoſophorum amplificaſti. Sed liberant nos tanta debitione Cælites, Auditores, qui hoſpitiũ illud ſanctitatis, ac caſtimoniæ corpus in altiſsimum Sinai montẽ longe ſubuectũ, humant inaudito cum officio pietatis: ac diuinis perfuſum radiis, honeſtiſsimo tandẽ ſepulcro, tumuloq; committunt. Scitum eſt enim illud vulgatiſsimæ miraculum famæ, quod Virginis conſecutum cædẽ, eius vitæ, necíſque ornamenta innumerabilia, inaudita diuinæ beneuolentiæ ſignifica-

ſum Arabiæ montem delatum eſt, vnde olim diuinæ omnes, quibus regitur humanum genus, inſtitutiones, ac leges interprete, atque internuntio Moyſe, promanarunt. Hic nimirum honor ei debebatur, quæ cæteris tantum antecellit virginibus, quantum Sinæ mons ipſe, vbi conditur, alios plane montes vniuerſos, ſi minus altitudine, certe nominis celebritate quadam vincit, ac maieſtate. Noſtrũ erit adeſſe animis huic funeri, & beatas illas proſequi Mentes, quæ in Catharinæ faciendo ſepulcro, eiuſque ad poſteros proferenda memoria ſtudioſe laborant. Sperandum eſt enim fore; vt quemadmodum illa ex eo tumulo ſæpiſſime præſto fuit clariſſimis Gallorum Principibus ad Hieroſolimitanam expeditionem profectis, cum inſurgentes in ſe Perſas, Orientiſque barbariem debellarunt; ſic hos promouere ſuorum labores minimè grauetur, cum induſtriæ, ſtudijque noſtri eos longiſſime depellere conamur hoſtes, qui nos, non armatorum impetu militum, ſed otii dulcitudine, ac voluptatum lenocinio continenter oppugnant.

Digitized by Google

ctio vincula, verbera, ferreos vngues, candentes laminas æquiſſimo animo, & conſtantiſſimè pertulit: verum etiam Amazonum illarum inſtar, cum doloris ſenſu poſtremo, nouoque ad eam diem exemplo papillas, è pectore ſibi paſſa eſt funditus, atque ab imis radicibus extirpari. Sed rem, vt geſta eſt, vel ab ipſo principio repetamus: vos interea pro veſtra humanitate, ac beneuolentia ſingulari, eam obſecro huic orationi meæ audientiam facite, quam ego parum in dicendo verſatus, ne mihi ipſi non ſim facturus, vehementiſſimè pertimeſco. Quo tẽpore Agatha incredibili vitæ ſanctitate florebat, eo tempore Chriſtiana res non mediocri cum religionis incremento ſecura erat; concurrentibus ad ſacra ſuſcipienda quotidie nobilium hominum familijs, oppidis, vicis, vrbibus ampliſſimis, atque prouincijs, tanto cum ardore animi, ac ſignificatione virtutis, vt ipſi quoque religionis hoſtes acerrimi maximoperè trepidarent: Cum ecce tibi ea cæli ſerenitas, à Decio, quem Illyricanæ legiones Imperatorem ſalutarant, fœdiſſima coorta tempeſtate, ſubitò, ac repentè turbatur. Siſtitur optimus quiſque ad Iudicum tribunal; humanum diuinumque violatur ius, multa multorum innocentium bona publicantur. Sed non eſt ſatis: ferrum, faces, virgæ, cruces, equulei, molliſſima ſupplicia in eos, qui nullis tenerentur flagitijs, exiſtimantur. Tanta igitur, ac

tàm magna procella ſatis in cæteris debacchata regionibus, in Siciliam demum cum horribili hominum ſtrage, cum extrema familiarum pernicie, cum vrbium vaſtatione, cum crudeliſſima Chriſtianorum omnium proſcriptione defertur. Quid plura? decernitur ea prouincia omnium vbertate frugum inſignis, populi Romani horreum prope ſuburbanum, homini turpiſſimo, atque in paucis flagitioſiſſimo Quintiano. Is, acceptis ab imperatore faſcibus, ratus opinor, ſecures illas in bonorum caput in ipſam innocentiam ſibi datas; quorum non inſidiatur fortunis? quorum pudicitiam non aggreditur? quorum ſalutem, ac vitam per ſummam crudelitatem non extinguit? Excitate Siculi, excitate, ſi poteſtis ab Inferis Dionyſios illos, Phalarides, Agatocles: &, ne quem deſideretis eorum, qui prouinciam iſtam compilarunt furtis, contaminarunt libidine, omnium ordinum cæde cruentarunt, Prætorem impuriſſimum, ac poſt homines natos importuniſſimum Verrem reuocate. Dicetis ab vno Quintiano Inſulam verè direptam, ab iis cuſtoditam, & conſeruatam fuiſſe, à Quintiano ſpoliatas prouincialium domos, ab ijs ornatas, atque amplificatas, ab hoc funditus euerſas, ab ijs conditas vrbes, compoſitas ciuitates. Hic ergo nouus in Sicilia carnifex, cum tota Inſula non luſtrandæ prouinciæ, ſed prædandi, cædendi, libidinis explendæ cauſa vagaretur,

Catanam venit, nobilem vrbem: ibique, vt erat ſolertiſſimus, de Agatha ſtatim edocetur. Ne multa: Virginis eximia forma, paratus, proiectuſque ad omne malum facinus homo ſic incenſus eſt, vt eam confeſtim per lictores acerſiri iuſſerit, ac iudicio ſiſti. Hic multa de ſe ipſo, multa de Auguſtorum poteſtate, multa de Virginis elegantia prædicare: per ambages, inuolutoſque orationis nexus obſcœnam animi voluntatem aperire; opes, potentiam, ditionem, coniugium polliceri. Gratiſſima fortaſſis oratio illa vulgari fœminæ ſit, ac populari; ridicula, & iocularis Agathæ, quæ humana omnia infra ſe poſita ſic ducebat, vt rem omnem ſilentio diſcuteret, oſtenderetque, ne deliberatione quidem digna eſſe, quæ non modo ab ipſo Prætore, ſed etiam à cæteris mortalium prima exiſtimātur. Quid hîc in Virgine prius admiremur, Auditores? prudentiamne, ſolertiamque ſingularem, quòd inſidiatoris verba perplexa, hoc eſt thyrſos impuros, pampino contectos, & hedera, illo ſilentio, quaſi callidiſſimâ corporis declinatione vitauerit? An animi celſitatem, quòd infinitas propemodum opes, aurum, gemmas, margaritas, quarum ſplendore moderatiſſimus quiſque facile capitur, ſtante animo, atque incredibili cum elatione contempſerit? An conſtantiam, quòd molliſſimis illecta blanditijs, tentata minis, oppugnata promiſſis inconcuſſam retinuerit men-

tem & propoſitum interrita conſeruarit? An fortitudinem? quòd quem armatæ copiæ metuebant, quem tota prouincia vereretur, eius imperium duxerit in minimis, ac diuinæ poſthabuerit voluntati. An denique pudicitiam, quòd ſponſum, primarium virum Romanæ nobilitatis facilè principem, Imperio, ac faſcibus ornatum, non animo ſolum, ſed eo ſilentio, hoc eſt illa ſignificatione libera, quaſi lutum, ac cœnum, quaſi peſtem, ac flammam continuo ſit auerſata? Hæc verò ſi admiramini, Auditores, ea, quæ dicturus ſum, multo ſuſpiciatis maximè neceſſe eſt. Aphrodiſia erat famoſiſſima eo tēpore femina, peſſimis impudicitiæ diſciplinis ita conformata, vt facilè mores verſaret alienos abditos, atque arcanos rimaretur ſenſus, fictis pro re nata lacrymis, aut compoſito riſu animos impelleret, auocaret, inflecteret, tractaret denique pro libidine, atque arbitratu. Huic igitur impuræ meretrici molliendam Virginem tradit amentiſſimus Prætor, ratus, nihil eſſe tam aſperum, nihil tàm ex omni parte munitum, ac firmum, quod eius oratione mitigari, concuti, labefactari non poſſet, Sed errauit, ac vehementer errauit. Illa, felix antea ſemper, & læta ſucceſſu, tenebitur tandem aliquando, atque ab vna Agatha deludetur improbitas. Nā callidis vexata lenocinijs atque in impudentiſſimum illud adducta gymnaſium, tantum

abeſt, vt artificio, ac blanditijs infeſtiſſimæ magiſtræ ſuccumberet, vt aduerſus nouas machinas, nouis, ac fortioribus ſe propugnaculis communiret. Nullæ ſaltationes, & chori, nullus in veſtitu luxus, nulli planè ludi, ad quæ quotidiano conuitio inuitabatur, potuerunt vnquam eius ſalutare conſilium à propoſito dimouere. O Virginis conſtantiam inauditam, ò Prætoris audaciam, ò cupiditatem omni ſæculorum memoria deteſtandam! Quod in illa prouincia numquam ante Tyrannorum dominante crudelitate, fuerat auditum, ad Agathæ ſuperandam caſtitatem in ſummo rerum otio, ac pace florentiſſima, Romani Prætoris temeritate inuentum eſt. Quæ tormenta non excogitauerat vnquam Dionyſius, aut Agathocles, ad frangendam Agathæ conſtantiam in temperato Romanorum Imperio Quintianus excogitauit, ſed fruſtra excogitauit. Potuerat enim Aphrodiſia illa de multis iam ante triumphare? ſed ab vna tandem Agatha detectis fallacijs, machinis deiectis omnibus, pulſa, & ſuperata eſt. Multos quidem rebus aduerſis inuictos voluptatum illecebræ, deliciæque vicerunt; Agatham in omni vitæ parte conſtantem, non Syrenum cantus allicere, non cupiditas flectere, non ætas illa florida, è vitæ conſtantiſſimo tenore depellere potuerunt. Multos, quos atrociſſima Tyrannorum tormenta numquam vicerant, oratio-

mollis, ac tenera de ſtatu mentis eiecit, atque ab inſtituto vitæ curſu turpiter auocauit; Agatha propoſiti ſui gubernatrix immobilis, ſemper ſedit ad clauum, contemptoque ſcortorum ludibrio, non de monſtris ſolum, ac furijs; ſed de ipſa impudicitia, quæ furias omnes, ac monſtra ferocitate, ac turpitudine facilè ſuperat, tandem aliquando triumphauit. Herculem ab antiquis accepimus ita fortitudinis laude cæteris præſtitiſſe, quos heroica illa tempora procrearunt, vt quæcumque, vel audacter ſuſcepta, vel promota conſtanter, vel admirabiliter ad exitum perducta dicerentur, ea ad Herculem relata eſſe videamus vniuerſa. Sed quę fortitudinis illa ratio Deus immortalis? certare cũ beſtijs, rapaciſſimas aues ſagitta configere, monſtra omnia tollere, fluuios auertere, mari denique ipſi terminos, ac cancellos circumſcribere; ad extremum verò, quaſi triumphus pro re tam benè geſta peteretur, libidini ſe tradere, ad lanificium compelli, tractare colum, & calathos inter feminas: pellem, & clauam cum fuſis, ac palla diſcolori commutare,

Vt qui pacato ſtatuiſſet in orbe columnas,
Tam dura traheret mollia penſa manu.

Nihil ergo ad noſtram hanc. Quas enim illa feras, quæ monſtra, quos fluuios, quæ maria non vicit, cum de libidine, de voluptate, de callidiſſimæ feminæ lenocinio victoriam reportauit

tauit

tauit? Sed nimirum præceps eſt in ſcelera mortalium animus, & flagitium flagitio gradum facit, non terminum obiicit cupiditati. Hac enim ignominia perculſus vehementiſſimè Prætor, ira ad cupiditatem accedente, caſtiſſimum Virginis os, quo illa ſæpenumero mortalibus conciliauerat Deum, acerbiſſimè contundi, & ſubſtrictis fidicularum vinculo manibus, in equuleum ſuſpendi, grauiſſimiſque verberibus cædi iubet. Quid hic dico candentes laminas? quid faces? quid vngues, vncoſque ferreos vndique corpori, ac membris illis per ſummam inhumanitatem impactos? Quæ vtinam innocenti tandem aliquando finem afferrent! Cur enim ſit finis? tam paruo ſupplicio inſatiabilis illa crudelitas expleri non poteſt. Quid igitur? Vbera ipſa cum acerbiſſimo cruciatu ab incorrupto pectore conuellit immaniſſimus prædo: vt quæ hominis ad facinus improbum anhelantis libidini ſubducta fuerant, inſanientis furorem, ac rabiem ſatiarent. Libet hic poëtice quidem, ſed verè dicere, factam illo vulnere fuiſſe Virginē Agatham quaſi fortiorem Amazonem, multoque magis ad bellum, atque arma tractāda leuiter, expeditam. Ac videte, obſecro, quanto bellicoſior euaſerit, quanto fortior. Vberibus, vt dixi, crudeliter exectis, obſcuriſſimo iam carcere cepta erat, cū diuinitus impulſæ repente ſunt fores, perterrefacta cuſtodia; ſanata Virgini vulnera, reddita

valetudo, facta elabendi poteſtas, oblata ſalus. Et tamen, ô conſtantiam, ô religionem, ac fidem! Illam ipſam ſalutem, quam ſibi diuinitus offerri intelligebat, cum poſtremis ærumnis, cum acerbiſſimis cruciamentis, cum teterrima morte commutare non dubitat. Quin voce magnifica vitam aſpernata: faceſſat inquit à me turpis fuga: minus honeſta ſalus ab hoc animo, repudiatur. Ipſum pectus hoſtis petat: fugientis terga non viderit. cadám in veſtigio inter ignes, & gladios, inter confertiſſimas hoſtium acies, vt decet Virginem Chriſtianam. Et dubitabimus nos vtrum extirpatis vberibus hæc Amazon animoſior euaſerit, atque valentior? Enimuero, non tam Hippolyta illa hiſtoricorum litteris, & poëtarum celebrata carminibus cum barbaris, efferatiſque copiis, non tam cum ferociſſimis belluis, quàm hæc cum ira, cum cupiditate Tyrannorum, cum improbiſſimorum hominum ſuperbia dimicauit. Triumphauit quidem Hippolyta de fortiſſimis nationibus, plurimas etiam vrbes condere potuit; potuit Europam pene omnem inſtructo feminarum agmine debellare. Sed poſtremo res tanti nominis, tantique compendii vno pene momento corripitur. Tanta enim virtus ab Hercule, hoc eſt ab homine cupido, ac voluptuario, expugnata pudicitia, ſuperatur. Agathæ, Agathæ tam ampla, ſpectabiliſque conſtantia fuit,

vt victis animi cupiditatibus, quaſi monſtris immaniſſimis, ad extremum de ipſo etiam Hercule, hoc eſt de Tyranno crudeliſſimo triũpharit. Venio igitur ad hunc ipſum triumphum, vltimum vitæ actum, in quo fortiſſima Virgo ita ſe tractauit, vt eam de ebar, quæ cæteras tam horribilis tragœdiæ partes, ſummum cum omnium admiratione peregiſſet. Rogus imperio Prætoris accenditur: ſternitur prunis, ac teſtulis ardentibus: ferreis vncis eò pertrahitur Virgo, atque acerbiſſimè omnem in partem volutatur. Vnus hic reſtabat, aliis ſuperatis iam hoſtibus, de morte ipſa triumphus: qui profectò ſucceſſit ex animi ſententia. Nam cum illo incendio extingui non poſſet, ex ardentiſſimis erepta flammis iterum compellitur in fœdiſſimum carcerem, vbi ſtatim manibus, oculiſque ſublatis in cælum, Deum, ac Superos, intermortuis compellans vocibus, expirauit. vt intelligeremus animum illum beatiſſimum in crudeliſſima laniena è corporis tabernaculo egredi noluiſſe, quòd vellet amplius cruciari: è Prætoris cuſtodia libenter, ſummaque ſua ſponte in cælum emigraſſe, quòd vocante iam Domino, non haberet amplius quod pateretur.

Sed Virgine fortiſſima vitæ finem inueniente, nullum inuenit finem oratio mea. Nam cæteri, quorum facta laudamus, ſatis habent, ſi

Google

de vita ſanctè, innocenterque traducta, ſi dè morte fortiter obita commendentur. Agatha etiam ſecundum obitum, & quidem multo maximè vult prædicari. Quis enim ea beneficia longe plurima, & maxima, quibus ipſa non Catanam modo patriam, verum etiam prouinciam totam frequenter ornauit, omittere poſſit; niſi qui velit præcipuas tantæ virginis laudes per inertiam, imprudentiamque ſilentio prætexire? Te appello Sicilia, vos oppida, vos tecta, vos, imprimis, Agathæ municipes, ac populares. Quoties enim à vobis de Mauris, ac Saracenis, quoties de Gothis, ac Vandalis, quoties de barbaris aliis nationibus infeſtiſſimis Agathæ patrocinio, eſt reportata victoria? Illa, illa videlicet Virgo, vbi primum rebus humanis conceſſit, mortalibus quidem vniuerſis, ſed vobis in primis viuere cœpit, ac patriæ. vt merito traditum ſit, inter Iuſta Virgini perſoluenda, Adoleſcentem humana ſpecie auguſtiorem repente conſpectum, pompam anteceſſiſſe funeris, & tabellam quaſi triumphi ferculum his inſcriptam, & conſignatam verbis circumtuliſſe, quæ Agathæ triumphanti iuſto: ſanè titulos, & cognomen imponunt MENS SANCTA: VOLVNTARIA: HONOR DEO. PATRIÆ LIBERATIO. Quis enim Cretici, aut Macedonici melius, quàm Agatha

Liberatoris patriæ ſibi nomen comparauit?
Eius incendii mihi venit in mentem, quo ſæpe Catana, cæteraque oppida Catanæ circumiecta conflagraſſent, niſi præſto tam magnæ Liberatricis auxilium adfuiſſet. Sita eſt Batana ad ipſas Ætnæ radices: quem montem à flammarum globis, ignitiſque ſaxis, quę ſurſum identidem euibrat, Vulcani Regiam poëtarum fabulæ nominarunt Hoc ergo monte, quæ gignendi, enutriendique intus ignis naturalis ſolo vis inſita eſt, flammas longè, latéque fundente, ac toto penè conflagrante; Catana, vt eſt ſubiecta, ignibus illis obſeſſa, cineribus quoque ſuperfuſa, ſæpiſſimè quidem trepidauit: ſed ſæpiſsimè implorata Virginis ope, omni plane non ſolum periculo, ſed ipſa etiam periculi formidine liberata eſt. Illud nominatim tradunt, Ætna ſic inſolenter aliquando efferueſcente, vt ignis inſtar incitati cuiuſdam amnis in planitiem excurrens abſorbere Catanæ mœnia, tecta vaſtare, populari agros, vrere, corripere, excindere velle omnia videretur ciuitatem totam ad tumulum Agathæ confugiſſe Hic ciues, cum patriam, aras, focoſque Virgini commendaſſent, ſerico eius velo, quod religioſè ſeruabant, arrepto atque in contum ſublato, explicatoq; quaſi vexillo, contra debacchantes ignes, è portis erumpunt. Quid multa? loco mouent, vertunt

in fugam, intra montis clauſtra fremens, atque indignabundum compellunt incendium. O Agatham verè parentem patriæ, verè inuictam, verè liberatricem. O virtutem nullis coërcitam temporibus, nullis finitam locis, nullis terminis circumſcriptam. Viua cupiditatem animi frangis, homines immanes, ac barbaros vincis: mortua, ne quid vincendum reſtaret, ipſa rerum elementa debellas. Fuerunt in iſta Inſula viri olim bello clariſſimi, fuere Duces, atque Imperatores celeberrimi, fuit in primis qui Syracuſas admirabili virtute aggreſſus, incredibili felicitate cepit, diuina prope virtute temperauit. Sed tamen is, ea cepit, expugnauit, moderatus eſt, quæ natura vinci poterant, atque in officio contineri. Maius quiddam eſt, quod de tua iſta fortitudine iudicare cogimur Agatha conſtantiſſima, cum omnem egreſſa facultatis humanæ modum, etiam ea, quæ videntur inſuperabilia, ſuperaueris. Vrbes, ac regna facile vincuntur: de rerum natura vel rarus eſt, vel nullus omnino triumphus. Armatorum copiæ quantumuis inſtructæ, tandem aliquando profligantur: de flammis, de incendio planè inſolens eſt, atque inaudita victoria. Merito igitur tua tibi patria gratiſſima inter Barbarorum incurſiones, inter vaſtationes vrbium, in ipſo rerum

ſuarum excidio, dicata iam nomini tuo monumenta pugnaciſsime retinuit incorrupta: cùm toties à te conditam ſe profiteatur, quoties eſt beneficio tuo ab hoſtium vi, ab ipſo montis incendio conſeruata.

Digitized by Google

DE

ANGELORVM PRINCIPE

Auguſtiſſimo MICHAELE.

ORATIO XX.

MERCVRIVM illum antiqui ſapientes commenti ſunt, qui Ioui præſto ſemper eſſet, vt ad homines allegaretur, earum interpres, atque internuncius rerum, quæ à Deorum omnium parente, ac principe iuberentur. Significabant, opinor, hoc inſigni mendacio, Dei præpotentis, terrarum omnium molitoris, ac Regis maieſtati maxime conſentaneum eſſe, aliquos habere Accenſos, adminiſtroſque, quorum vteretur opera in hac rerum Vniuerſitate temperanda. Quos, quia minime cognitos habebāt, nec ſuſpicione poterant informare, vnum Mercurium tam præclaras agentem partes fecerunt, eumque

dixerunt eſſe, qui Iouis ad homines mandata deferret, eaque ſuo expediret, & proſequeretur ſtudio, quæ ipſum per ſe Deorum illum Regem agere, ac tranſigere non deceret. Sed oborta tandem aliquando cum vera religione lux eſt, quæ ſubducto ſipario nobis in conſpectum dedit Cælites illos, ac Mentes beatiſſimas, mortalis expertes concretionis, atque interitus, intelligendi, agendique ſumma celeritate prædit as; tanta inſtructas poteſtate, ac dignitate, ornatas, quantam vix animo comprehendere poſſumus: integerrimas, caſtiſſimas, pulcherrimas, æterno denique lumine circumfuſas. Hi videlicet Parentis optimi, ac maximi veriſſimi ſunt Accenſi, hi familiares adminiſtri, hi atrienſes, hi apparitores aſſidui: hi legati quotidie ad homines, atque ad hominum res moderandas è cælo demiſſi, toto terrarum orbe circumuagantur. Quorum, quia Principem, atque Imperatorem eſſe ſcimus eum, cui Michaëli nomen antiqua ſacrarum litterarum monumenta fecerunt, nullo modo committendum eſt, vt ille ab hoc ſtudio noſtro prætereatur, qui tum propter excellentiam ſuam, atque præſtantiam ſingularem, tum ob infinita, eaque immortalia, quibus ab eo continenter ornamur officia, multò maximè requirit à nobis ſui muneris, dignitatiſq; laudationem. Duo itaque ſunt, quæ mihi de Michaële videntur hoc exiguo temporis ſpatio eſſe curſim, atque

breuiſſimè perſtringenda: ſumma eius in cæteras cæli Mentes poteſtas: perdiligens aduerſum nos patrocinium à Deo Parente optimo ei demandatum. Igitur, vt ab Imperio primum exordiamur: tantum illud, & tam amplum eſt, vt nullum excogitari poſſit orationis genus, quo non dicam exornari, ſed exponi, explicarique pro dignitate queat. Si enim inter mortales tanti eſt principatum obtinere, vt hoc vno nomine virtute, ac fortitudine præſtare cæteris exiſtimemus Imperatorem, quòd cæteris eſt præfectus; annon omnes vincere Michaëlem putabimus Cælites ornamentis diuinis, cum eorum eſſe dicatur, & ductor, & Princeps? Hæc verò dignitas, & velut exſuperantia poteſtatis ea non eſt, quæ poſſit cum aliqua mortalium Principum auctoritate comparari. Fingite tamen animo (quoniam liberæ cogitationes ſunt) Imperatorem, cui nulli pareant gregarij, ſed viri tantum Principes, ac Reges diademate coronati. ne cum hoc quidem conferendus eſt Michaëlis ille principatus, quem in alios Cælites olim accepit ampliſſimum. Variæ quippe ſunt Tribus, varij, permultique ordines, quos ducit, ac moderatur: ſed tanta ſingulorum eſt excellentia, vt cum ijs collati Reges, mediaſtini eſſe, ac viliſſima ſeruitia videantur, Romani habiti ſunt beatiſſimi, quòd Regibus imperarent: at quot, & quam magnis? certe in homines illud fuit, hoc in Cælites eſt impe-

rium. In quo genere dominatus, admirabile, planéque diuinum facinus de Michaële ſacris eſt litteris conſignatum. Nam cum ab Auctore defeciſſet ille, qui ab eximia pulcritudine Luciferi nomen acceperat, ſuos Michaël in officio continuit, & collatis ſignis, aduerſus deſertorem ita pugnauit, vt eum illicò ſuo cum exercitu è cælo depulerit, atque in tenebricoſa illa Inferorum gurguſtia detruſerit, è quibus non habet, neque habiturus eſt vnquam emergendi poteſtatem.

Palladem à Græcorum Sophiſtis mirificè laudatam fuiſſe ſcimus, quòd armis pro Ioue ſumptis, in illo Gygãtum prælio ita in fugam auertiſſet, & profligaſſet vnà vniuerſos, vt cæteris, Diis, ac ne Ioui quidem ipſi vllam belli partem reſeruaſſe videretur. Mentiantur, vt volunt ij, quibus ad dicendum iuſta materies, & rerum verarum argumenta non ſuppetunt. Nos exploratiſſimũ habemus, à Michaële quà fractos, & bello victos, quà datos in vincula, quà relegatos fuiſſe transfugas illos, quibuſcum nulli poſſunt Titanes, aut terræ filij, de audacia, de ſuperbia, de temeritate contendere. Quàm igitur amplum, atque magnificũ eſt hoc Michaëlis imperium, quo non ij, qui è montibus aggeſtis, commiſſiſq; pugnaſſe dicũtur eminus, eiecti ſunt, ſed qui iam potentiſſimi ſolium Dei manu penè comprehendere, atque in Aquilone collocare velle videbantur, in ipſa mortis erga-

ſtula ſunt incluſi. Sed illud in hoc certamine admirandum videtur eſſe maximè: quòd quamquam ita, vt dictum eſt, obtriti ſunt hoſtes, nihilo tamen minus illud bellum in poſterum ſemper Michaëli renouandum fuit, continenterque gerendum cum ijs ipſis, quos ſemel, ſatis, ſuperque debellaſſe videbatur. Neque enim hic Spartacus, atque hi fugitiui deſponderunt animos: ſed hydram illam imitati, quæ ſecto capite valentior exurgere dicebatur in fabulis, homines aggreſſi ſunt, & eam prouinciam improbo conatu vaſtare cœperunt quam videbant Michaëlis curæ, ac vigilantiæ demandatam. Quid hic egerit, agatque quotidie Michaël aduerſus hoſce perduelles, illa peſte Lernæa viuaciores, haud facile poſſum exponere, niſi ad alteram laudationis partem accedo, quam in noſtra ipſorum tutela contineri dicebamus.

Ille videlicet Angelorum Ductor, ac Princeps primum humani generis parentem, deſertoris fallaciis circumuentum, atque è voluptatis eiectum viridariis, in exilio calamitoſiſſimo conſolatus, ſua veluti manu præeundo docuit agriculturam, & cæteras artes, ſine quibus conſiſtere mortalium vita non poteſt. Quin ſecundum eius obitum eam ille defenſionem nunquam dimiſit, ſed retinuit in poſterum ſemper, & eas turbas, procellaſque compeſcuit, quas improbi quidam homines malorum artificio

dæmonum inſtincti aduerſus illum Hebræorum populum identidem excitabant. Quem enim Cęlitum fuiſſe credamus, qui apud Ægyptios inauditam illam hominum, & pecorum ſtragem ediderit, niſi Cælitum Principem Michaëlem? Quis tot Aſſyriorum millia temporis puncto internecione deleuit, niſi Michaël: qui ſolemni quadam armorum tractatione id eſt aſſequutus, vt militiæ Princeps, & dicatur, & ſit? Quis Babylone, niſi idem Michaël tribus illis religioſiſſimis Adoleſcentibus aurarum ſuauitate refrigerauit incendium, reflantibuſque fornacis ardentiſſimæ flammis iuſſit abſumi ſatellites, & milites circumfuſos? Hoc autem quid aliud erat, niſi continenter in terris bellum integrare, quod olim in cælo geſſerat cum Dracone?

Cæterum vbi Chriſti religio nouam hanc Remp. excitauit, eam iterum haud minus à ſe temperandã eſſe cognouit, quàm Hebræorum illam ab hoſtium iniuria prohibuiſſet. Immo verò tanto diligentius hanc prouinciam ſeruare, ac vigilantia continere viſus eſt, quanto intellexit eſſe Deo parenti optimo cariorẽ. Repetite memoria Romanos illos Imperatores noſtræ religionis turbines, & tẽpeſtates. Quid agebant, cum Chriſtianos proſcriberent, vincirent catenis, in latomias includerent, inaudito crudelitatis genere trucidarẽt? Nonne bellũ Inferorum nomine, atq; auſpicio in Auctorem

vniuerſitatis renouabant? Sed hic etiã perfidioſi deſertores intellexerunt, cum Christianos oppugnarent, non tam ſibi cum Chriſtianis, quàm cum ipſo eſſe pugnandum Michaële. Is enim partim corroborandis, & confirmandis ijs, quos in clientelam acceperat, partim aduerſariis conficiendis, eam Reipublicæ pacem peperit, qua nos ipſi hodieque perfruimur vniuerſi. Non enim fuere Tyranni è crudeliſſimis, atque immaniſſimis illis inſigni barbarie nobilitatis, vlli, qui noſtræ religioni, bellum non indixerint acerbiſſimum, qui Chriſtianos non exterminarint bonis, & patria, non carceris ſqualore confecerint, non damnarint ad beſtias, non Phalaridis tauro in fauillam, cineresque redegerint, non excogitato aliquo noui ſupplicij genere ad ſatietatem vſque diſcruciarint. Sed eorum quoque neminem fuiſſe accepimus, qui infelici aliquo, atque horribili exitu vitam non terminarit extremam. Nam ſi iam inde ab initio eorum conatus, impetumq; in hanc nouam Chriſti Rempublicam recordari voluerimus, Herodem illum inueniemus huius audaciæ principem, qui puerorum Innocentium, adeoque ſui ipſius filij ſanguine nouæ ſe religioni obiicere poſſe, atque ipſum tollere omnino Religionis fontem eſt arbitratus. Sed is, deploratis rebus, in balneo, velut in Inferorum limine ſpiritum impurum, & ſceleribus inquinatum omnibus exhalauit. Hunc excepit

alter Herodes,Petri vinculis,&Iacobi nece nobilitatus indigniſſima:quem turpiſſima corruptum tabe,& viuum quaſi cadauer abſumptum fuiſſe vermibus in ſacro illo Actorum volumine legimus. Hos Nero ſecutus eſt,fax illa terrarum publica: qui Chriſtiani nominis interfectis Principibus ad extremum voluntaria ſe morte, ſed cum dedecore,ignominiaque confecit. Extitit poſt Neronem Domitianus : cuius edicto Apoſtolus Seruatori cariſſimus deportatus in inſulam eſt. At is ex illuſtrium cæde virorum omnibus inuiſus ordinibus, conſpiratione ſuorum contrucidatus, cum populi diris, atque imprecationibus exceſſit è viuis. Quid de Valeriano dicatur, ſupra quam dici, aut credi poſſit nomini Chriſtianorum infenſo? Eum à Perſarum Rege acie victũ, captumque ita reſeruauit ad ludibrium fortuna,vt nũquam victor equum aſcenderet,quin illum humi ſtratum altero premeret pede, ac nouo genere ſuperbiæ acerbè, atque atrociter in Romanorum Imperatorem inſultaret. Neq; verò prætereundus eſt Aurelianus, nõ Decius:quorum calamitatibus illud acceſſit, vt nõ quidem ab hoſtibus,quod vſitatum eſt,ſed ſuorum gladiis è numero mortalium eriperentur. Non illi prope Triumuiri tacendi ſunt, Maxẽtius,Licinius,Maximinus: quos & bello vicit, & ſpoliauit vita Conſtantinus Flauius,cui debemus hãc ipſam,qua hoc etiam tempore floremus,Eccle-

ſiæ felicitatem. non perfidioſus ille Iulianus, quem in medio ſuorum agmine, dum acerrimè pugnat, infeſta confixum haſta ferunt interijſſe, vulneris, & necis auctore nuſquam interea comparente. Hæc, vt dixi, ſic omnino geſta ſunt, Auditores, atque nunc exitum noſtræ Religionis hoſtes habuere. Cæterum, ſi rem perpendere velimus diligentius, non tam ab armatorum copiis, aut à conſpiratis eos intereruptos exiſtimabimus, quàm ab Imperatore Michaële, huius cuſtode Prouinciæ, ac primo Chriſtianæ Reipublicæ propugnatore. Huius videlicet occubuit gladio Domitius Nero: huius depulſa clypeo ſunt in auctores Romanorũ omnia tela: huius exceptus eſt cuſpide deſertor, ac trãsfuga Iulianus. Dicerẽ quo ſigno, quove vexillo ſit vſus in hiſce congreſſionibus Michaël, niſi ſcirem, nunc ipſum, à Poëta, qui meæ reſpondebit orationi, canenda numeris eſſe auguſtiſſimæ præconia Crucis, quam aduerſus improbos illos Luciferi aſſeclas, ac emiſſarios audaciſſimos ſuſtulit Michaële præeunte Conſtantinus.

DE

DE PARENTE FORTISSIMA MELITONIS MART.

Ex quadraginta.

ORATIO XXI.

QVADRAGINTA illi adoleſcentes, qui Sebaſte, in Armeniæ principe Ciuitate pro Chriſtiana religione mortem fortiter occubuerunt, tàm magnis honoribus ornati, tamque iuſtis cumulati ſunt laudibus, Auditores, vt nihil, quod ad eorum virtutem admirabilem poſteritati commendandam aliquid habere momenti poſſet, à maioribus prætermiſſum videatur. Nam præter quam quod extant hodie, publicéque leguntur huius argumenti excellentium ſane virorum, Baſilij, Gregorijque Niſſeni luculentæ, atque omnibus abſolutæ numeris orationes, magnificentiſſimum quoque Templum Conſtantinopoli,

Digitized by Google

in Vrbe celeberrima, & Solis orientis planè Regina, fortiſsimis hiſce militibus à Tyberio Imperatore poſitum, atque à Mauritio, qui Tyberium ſecutus eſt perfectum, ſummiſque inſtructum fuiſſe muneribus accepimus. Quin accepimus etiam illud, Auguſtam Pulcheriam ſanctitatis eximię feminam, eorum cineres Dei Optimi Maximi beneficio ſingulari tandem aliquando repertos, pulcherrimis, Auguſtorumque dignißimis liberalitate, ac religione monumentis honeſtaſſe. Satis igitur, ſuperque, vt breuiter exponam conſilium animi mei, laudatos, ornatoſque fuiſſe intelligo tantos, ac tam magnos Chriſtianæ Reipublicæ propugnatores: cum bene vocales virtutis ſuæ nacti præcones ſint, & conſecuti, vel ſepulturæ, vel famæ curatores tam egregios, ac liberales. Quid enim Baſilij, Niſſenique oratione fieri poſſit eloquentius? Quorum tanta eſt in dicendo vis, tanta grauitas, ac maieſtas, vt qui horum ſermone laudentur, haud minus fortunati putandi ſint, quàm Achilles Græcorum ille fortiſſimus Homeri poëtæ ſapientis immortali præconio commendatus. Quid auguſtius eorum prolixitate Imperatorum, qui ad colenda, poſteriſque proponenda futuris tam eximia Chriſtianæ fortitudinis exempla, de ſplendore munerum inter ſe, deque monumentorum magnificentia concertarunt? Itaque cum hæc, vt diximus, cele-

brata ſatis ſint; & in eorum cæde Martyrum incredibilis Chriſtianæ feminæ fortitudo, ac ſpiritus extiterit, quæ filium ſuum, vnum è quadraginta ſemimortuum quidem, ſed omnibus ſuperſtitem, non confirmauit modo, ſed in rogum ipſum, ſuo iudicio, ac voluntate coniecit; operæpretium, remque omnibus gratiſſimam me facturum exiſtimaui, ſi cæteris prætermiſſis, pro mea mediocritate, ſeparatim, articulatéque de tanta conſtantia dicerē. Quam, vt planius veſtris ipſorum obijciam oculis, neceſſe habeo primum perſtringere, quæ de quadraginta horum Adoleſcentium ſupplicio prodita memoriæ ſunt.

Sebaſte, quæ vrbs eſt in Armenia percelebris, fortiſſima hæc, & religioſiſſima Chriſtianorum quadraginta militum manus vnà cum cæteris copiis hyemabat, cum Licinius Imperator, acerbiſſimus, teterrimúſque veræ pietatis hoſtis, eos Chriſtianos eſſe improbiſſimorum hominum delatione cognoſcit. Ne multa: iubet omnes, Prætori demandata cauſa, Diis thure, cæſaque victima litare. ſed cum illi conſtantiſſimè detrectarent imperium, frigidiſſima hyemis tempeſtate in proximum vrbi ſtagnum, glácie concretum, & gelu, compulſi ſunt: vt ibi ſub dio pernoctantes, paulatim, hoc eſt miſerandum in modum interimerentur. Quod quidem ſupplicium quàm graue, quàm immane, ac barba-

rùm fuerit, haud facile poſſumus intelligere, niſi nobis ipſis ob oculos ponamus aliquem frigore, atque algore obrigeſcentem grauiſſimo. Principio enim coacto ſanguine, ſuccoque corporis exhauſto, ipſo deficiente paulatim calore, quo tenetur vita, protinus expalleſcit. Deinde turbatur, & conuellitur totus, eiulatur, ac fremit, dentium conflictu ſtridorem edit. tum contractis venis, ac neruis, membris pene aridis, ac exſanguibus, incipit in medio frigore etiam reliquo calore cruciari: qui è viſceribus, ac præcordiis, quo receptum habuerat, ad extimam cutim excitatus, eam non aliter amburit, ac ignis, cum leuiter, ac ſenſim virgultorum ſumma depaſcitur. Hæc ſi acerbum eorum fuiſſe ſupplicium oſtendunt, quos inſana illa Imperatoris crudelitas, frigore iuſſit interfici, multo ſane illud acerbius exiſtimetis neceſſe eſt, ſi etiam animo repetatis, quanta ſit in ijs regionibus, hyemis, ac frigoris acerbitas, vbi tam grauibus, atque inſolentibus pœnis illa Chriſtianorum libera capita ſunt adiudicata. Poſſem de algoribus Armeniæ multa dicere, quæ vulgari fama, & grauiſſimorum hominum auctoritate comprobata iam ſunt. ſed ſatis habeo id breuiſſimè proferre, quod nobiliſſimus hiſtoriæ ſcriptor in expeditione ſub Corbulone teſtatur Tacitus, legiones, & copias omnes tota penè Armenia hyberna tempeſtate perpeſſas eſ-

ſe. Nam, & ambuſtos frigore multorum artus fuiſſe confirmat, nōnullos in campis gelu contractos, plurimos inter excubias exanimatos, in primiſque militem è gregariis vnum : qui cum lignorum geſtaret faſcem, ita planè diriguit, vt eius manus pugnaciſſime adhærentes oneri, truncis à corpore brachiis, in terram delaberentur. Hæc ea gratia commemoraui, vt cum ex ipſa frigoris generali vi, tum ex ea nominatim, quæ ſæuit in Armenia, quàm graue ſupplicium fortiſſimis illis Chriſti militibus irrogatum ſit, intelligi planiſſimè poſſit. Multa fuiſſe ſcimus ad plectendos nocentes à veteribus excogitata tormenta, ad innocentes per iniuriam excruciandos, à Tyrannis inuenta etiam multa : ſed nulla tam immania fuiſſe accepimus, quæ cum hoc, de quo loquimur comparari poſſe videantur: Immò verò ſi conferendi cauſa dicendum de eo tamen aliquid ſit, ſimile quodammodo confirmarim eſſe ſingularibus illis Inferorum cruciamentis, apud quos calorem iuxta, ac frigus graſſari ſummum, ſacra nobis litterarum monumenta tradidere. Et tamen ita conſtanter hunc ipſum cruciatum inuicti milites pertulere, vt ante ſibi articulatim è corpore membra defluere, quam ab animo religionem, ac fidem excidere paterentur. Vnus in tanta ſociorum fortitudine locum tenere non potuit: ſed illico carceris Ianitor rei quodam no- v

miraculo permotus, inſtructuſque diuinitus, eum ipſum locum profitenda religione alacriter occupauit. Quo euentu multo maximè indignati iudices, ac tortores, decernunt omnino de medio tollere tam magnum fortitudinis exemplum: ne alij quoque Ianitorem, ac Martyres ſequerentur. Itaque ſic, vt erant, in eo ſtagno, frigore propemodum enecti, fuſtibus, ac bacillis, tam male, crudeliterque contuſi ſunt, vt omnes in eo fuſtuario animam exhalarint, vno excepto Melitone, ætate, ac natu omnium minimo: quem non tam vana hoſtium commiſeratio, quàm ſumma Dei Optimi Maximi prouidentia, ad matris, quæ aderat, triumphum, & gloriam reſeruauit.

Hæc enim vbi partim frigore, partim verbere conſumptos omnes, vnum vero filium ſuum permittentibus ita quæſitoribus, vt ſacrilegio vitæ conſuleret ſuæ, adhuc ſuperſtitem, & ſpirantem animaduertit; humanitatem carnificis, iniuriam eſſe, & contumeliam rata, vehementiſſimè conqueſta eſt, quòd illum vnum à commilitonibus tàm impiè ſegregaſſet. Spectauerat illa ſupplicium filij: adfuerat in lacu, dum cariſſimus natus dirumperetur algore, contabeſceret frigore, virgis, ac fuſtibus frangeretur. Spectauerat inquam hæc ſiccis oculis interrita parens: & de conſtantia filij eam, cum ſpectaret, animo lætitiam ceperat, quàm nemo capiat vnquam

in Theatri ſpectaculis, aut in munere gladiatorum. Sed vbi eum ſupereſſe ſuppliciis videt, atque ad defectionem reſeruatum ſuſpicatur, tum enimuero fluctuare animo cœpit, & ſubita quaſi coorta tempeſtate, in omnem omnino partem impelli, atque agitari. Quid igitur in eo rerum articulo faciat? Filium ante oculos habet, fractis iam cruribus humi iacentem contractum gelu, intercluſo, atque obſtructo meatu, ſpiritum è pectore vix ducentem, viuentem denique tantummodo, vt mortem ipſam diutius, & tormenta ſentiret. Num torpenti circumfuſa eum complexu fouet, ac ſinu? Num indecoram effundit lacrymam? Num aliquid humile dicit, aut femina dignum? Nihil hic tenerum, & molle, nihil delicatum, nihil muliebre fingendum eſt, Auditores. Huius feminæ conſtantia virorum omnium fortitudinem ſuperabit. Quid ergo? toruis, ſeuerisque in filium intuens oculis: hem quid agis inquit, quid moliris delicatule miles? vnus tu reſidebis in campo, ſociis, non turpi fuga, ſed glorioſa morte dilapſis? quin tu perficis vnà cum Contubernalibus tuis incœptum ad beatam patriam iter? quin obitu præclaro defungeris? quin hoſte profligato, debellas? en in ipſo cœli veſtibulo præmium, & coronam commilitonibus impartiens Imperator. Vide etiam, atq; etiam, ne palmam amittas in limine, ne triumphantium illum re-

linquas chorum; ne deſertor in ipſo victoriæ fructu iudiceris.

Adornatur interea, vel ab hoſtibus ipſis, crudeliſſimum, atque acerbiſſimum funus iis, qui mortem iam inter cruciatus illos obierant glorioſiſſimam. Erigitur pyra: diſponitur pompa quæ ad noua, etiam ſecundum obitum ſupplicia Martyres ducat, non ad ſepulcrum honeſtamenti cauſa comitetur. Imperauerat nimirum Tyrannus, vt eorum cremarentur corpora; cineres in profluentem conijcerentur, quaſi de parricidis, non de innocentibus ſumeret pœnam. Sed pugnat inuito Deo, cum innocentiam quantum poteſt, oppugnat. Ea barbaries multo ſane clariores efficit eos, quorum etiam nomen eripere poſteris, ac memoriam omnem abolere contendit. Ac videte quanto eos gloriæ cumulo, quanta meritorum acceſſione nobilitet. E quatuor illis rerum initiis, quæ dicimus elementa, tria eſſe videbantur, de quibus perferendo fortiter ſupplicio, victoriam quodammodo reportarant. Nam humi primum pædore, atque obſcuritate carceris exerciti erant: deinde ſub dio acerbiſſimo illo, atque acutiſsimo diſtenti frigore: tum ardentiſsimo calore, tanquam igne cutim exurēte, ſemiuſtulati; ad extremum, ne qua reſtaret ex rerum natura victoria; de aquis etiam ipſis mortui triumpharūt. Cineres quippe (ô victoriam inauditam) cineres inquam

ipſi in aquas proiecti, totoque diſperſi fluuio, vnum tandem aliquando confluxerunt in locum: vnde à religioſis hominibus collecti, excitatis in eorum honorem templis, ac monumentis, per partes, in multis ſanè ciuitatibus conditi magnificè ſunt. Sed quia de his non eſt conſilium accuratè ſtudioſéque dicere, ad feminæ conſtantiam reuertatur oratio; cuius cauſa fuit à me potiſſimum inſtituta.

Illa igitur, cum cæterorum cadauera in plauſtrum imponi, atque ad rogum deferri, Melitonem tantummodo ſuum aliquantulum adhuc ſpirantem, ac ſemiuiuum prætermitti videret, rata quod erat, vehiculum illud, non tam defunctorum feretrum eſſe, quam triumphantium currum, arripit extemplò filium, ſequitur abeuntes, inclamat, moram efflagitat: nec ante ſubſiſtit, quà eum ex itinere iam exanimatum in currum illum inferat, parato ſociis incendio comburendum. O nouum Chriſtianæ fortitudinis exemplum. ô incredibilem animi conſtantiam ô feminam, non feminis modo anteferendam vulgaribus, ſed ipſis quoque Lacænis ſumma cum admiratione ſuſpiciendam. Quid enim vnquam à Spartanis matribus, quæ liberos, tradito clypeo, & animoſo illo cum dicto in caſtra dimittebant, egiſſe accepimus, quod ab hac noſtra vel ſuperatum virtute, vel ſimilitu-

Digitized by Google

dine ad viuum expreſſum, exæquatumque non ſit? Celebratur imprimis ea, quæ cum filium ex acie receptum vulnere pedis grauiſſimè dolentem videret, non quærimoniis ſuis filii dolorem exacerbandum, ſed animi conſtantiam ſeueritate orationis excitandam putans; vbi Lacedæmonis virtus, inquit, vbi ſpiritus, vbi fortitudo militaris? næ tu, ſi vir eſſes, memor patriç, memor tui, firmitatem animi, non contractionem, & mollitiem præ te ferres. Perhibetur etiam illa, quæ cum quinque, hoc eſt omnes, quos habebat filios, ad confligendum cum hoſtibus in aciem amandaſſet, in proximo ſuburbio pugnæ finem expectabat. Ecce autem tibi commodum è prælio, qui liberos illos quinque ad vnum interfectos fuiſſe feminæ interroganti omnia, & præſtolanti exitum nunciaret. Quid hic quoque reſponſum exiſtimatis? Non iſtud inquit erat, quod percontabar ex te vile mancipium, ſed an res patriæ ſaluæ ſint. Vbi à patria victoriam ſtare nuncius affirmaſſet; bene habet Lacena reſpondit: etiam filii ſalui ſunt. Quid ea, quæ filium hoc vno interemit nomine, quod ipſe cum cçteris non interiſſet? Reuertebatur is è prælio ſoſpes, atque incolumis: parentem pro ipſis vrbis mœnibus obuiam habet; quæ filium repentè conſpicata ſuperſtitem, rogare continuò inſtitit, quid ageretur cum patria, quid cçteris, in quibus ille dimicauerat ciuium copiis, factum eſſet.

cum omnes in acie cecidiſſe reſpondiſſet Ergo inquit Spartana mater, nemo te tantæ calamitatis nuncium miſit? & cum dicto arreptum è ſolo lapidem contorquet in filium, vulnerat, in terram proſternit, exanimat vt eo ſupplicio doceret admirabilis fémina, cum indignum eſſe vita, qui cum cæteris præclare mori non potuiſſet.

Hæc inquam, aliaque ſummis à veteribus ornata ſunt laudibus, & ſcriptis hominum ſapientiſſimorum diligenter accuratèq; poſteritati commendata. nos tam magnæ conſtantiæ, religioniſque documenta, quibus par eſt ornamentis, omni monumẽtorum genere non decorabimus? Admirantur antiqui matronarum ſuarum fortitudinem, & mulierum egregia facta poſitis in foro monumentis, hominibus ad imitandum proponunt: huiuſce nos fortitudinem feminæ non ſuſpiciamus animo, non extollamus oratione, non in ſuo collocemus lumine virorum fortiſſimis æmulandam? Video ſtatuam primam equeſtrem à Romanis poſitam fuiſſe Clœliæ, quæ Porſenæ decepta cuſtodia, virile facinus aggreſſa, ſecundo Tyberi cum cæteris obſidibus claſſe remeauit ad ſuos. Nouam enim hanc in femina virtutem honoris aliquo nouo genere ornandam rati, equeſtrem illi ſtatuam in Sacra via collocarunt, vt equo inſidens in celeberrimo loco, homines puluinũ aſcendentes incre-

paret; quòd in ea vrbe ſic ingrederentur, in qua etiam feminas virilibus præmiis, & equo donatas aſpicerent. Vtinam huic etiam noſtræ liceret monumentum aliquod aſpectabile in foris, ac viis publicè ponere. Vtinam Imperatores illi, ac Principes, qui quadraginta Martyres monumentis, ac templis honorarunt, huic etiam feminæ ſtatuam in templis, & ſimulacrum aliquod fortitudinis excitaſſent. Haberet profectò illa, multoque magis haberet, quàm Clœlia, cur exprobraret Chriſtianis viris Salmacida ſpolia ſine ſanguine, & ſudore. Quis enim ita parum in rebus hiſce mortalium videt, vt non intelligat, quanta ſit parentum charitas, non hominum ſolum, ſed etiam mutarum animantium in filios, quos procrearunt? Sunt in earum genere quædam immanes, ac truces, quæ nulla hominum induſtria manſuetæ, ac cicures reddi queunt. Sed tamen illæ ipſæ aduerſus filios ita mouentur, vt in iis tantum fouendis, tuendiſque poſſint deponere feri a em. Quid multa? pugnant fortiſſimæ beſtiæ filiorum cauſa, pugnant infirmæ, pugnant naturæ vi, quæ ad pugnandum à natura inſtructæ, ac munitæ non ſunt. Auiculæ ipſæ, Deus immortalis, quia naturalibus armis filios tueri non poſſunt, obiectu corporis tegunt. Quid hæc porrò ſignificant, niſi parentibus erga filios,

ſic inſitum amorem, & charitatem eſſe natura, vt qui in liberorum dolore ſeueritatem animi præſeferre poſsint, ij vel extirpaſſe à ſe humanitatem, vel humanum prætergreſsi eſſe faſtigium videantur. Nullam hæc religioſiſsima femina ſuſpicionem inhumanitatis afferre poteſt, quæ filium ſic diligebat, vt cum à ſe potius quàm à commilitonum gloria ſeparari pateretur. Quid ergo conſequens eſt, niſi fortitudinem in ea fuiſſe ſingularem, & eam quæ virorum imbecillitatem vehementiſsimè reprehendat? Vellem, Auditores, tantam mihi ab eloquentia ſuppetere dicendi vim, vt eam huic admirabili Matronæ ſtatuam polliceri poſſem, quàm Pindarus ille poëta victoribus in Olympicis à ſe commendatis eorum beneficio verſuum, quos faciebat, ponere, ac publicè ſe conſtituere profitetur. Promittit hæc ille, quia ſuo ipſius operi æternitatem, approbationem, admirationemque populi polliceri poteſt. Ego verò, quamquam tàm magnos ſpiritus præ me ferre non queo, habeo tamen illud confidentius dicere: hac laudatione, quæcumque tandem illa ſit, huius me feminæ memoriæ, hodierna luce, in hoc conſeſſu, veluti monumentum aliquod excitaſſe. Erit igitur prudentiæ veſtræ, tàm magnæ imaginem conſtantiæ demirari, religionis, colere, fortitudinis

imitari : erit humanitatis, ac beneuolentiæ conatum hunc meum, quoniam rem ipſam approbare non poteſtis, certiſſima æqui, bonique facientis animi ſignificatione commendare.

DIVÆ

FRANCISCAE

ROMANÆ

LAVDATIO.

ORATIO XXII.

CVM multa Romanæ Franciſcæ, Matronæ caſtiſſimæ Cæleſtibus olim adiunctæ, nuperrime Chriſtianorum Faſtis adſcriptæ Romana Ciuitas debet, tum verò maximè hoc antiquæ celebritatis ſimulacrum, quod incredibili cum animi ſenſu quotannis aſpicimus, cum tam magno nobilium virorum concurſu, tam honorifico Patrum ſtudio, tam graui omnium ordinum gratulatione ſacra in honorē lectiſſimæ feminæ ſemel inſtituta, hodierna die, in celeberrimo Vrbis antiquæ loco repetuntur. Etenim cum hanc Romanæ nobilitatis, populique frequentiam, cum hoc templum in ipſo Comitio tam prope Curiam, ac Roſtra iam excitatum, cum circumfuſos ad cōcionem Au-

ditores, cum hæc toto foro diſiecta veterum monumenta contemplor, in eam priſtinæ dignitatis memoriam facilè vocor, vt Quirites illos clariſsimi nominis, ac famæ, ad audiendos oratores mihi videar in Romanum Forum, atque in Curiam confluentes intueri. Nihil enim eſt, quod de vobis à me dicatur, Illuſtriſsimi P P. quorum tanta maieſtas, ac religio eſt, vt hoc tempore multo facilius, ac verius Pyrrhi Regis Epirotarum Legati pronunciare poſsint, Vrbem hanc Templum eſſe terrarum orbis, Vrbis Senatum, cæleſte Concilium, Senatores plane Reges, ac Deos. Vtinam daturi operam, atque audientiam facturi eſſetis oratoribus illis ſæpenumero auditis, atque approbatis in Foro ab iis, quorum vos Imperium religione, ac maieſtate ſuperatis. Fieret profecto, vt quoniam cæteris partibus ſuperiores, certè non inferiores ſumus, antiquę Curiæ celebritas, & ſplendor à vobis non magnopere deſideraretur. Sed quoniam, neque tam amplo congruentem loco, neque parem argumento, neque veſtro dignam conſeſſu orationem hodie proferre poſſum, mihi faciẽdum erit, vt quantum facultati deeſt, tantum ad facultatem pii cuiuſdam ſtudii, voluntatis, ac religionis accedat.

Eripit oratori delectum ipſa rerum laudabilium de principatu certantium multitudo, quarum cauſa potiſsimum hæc admirabilis Matro-

na immortalitate, ac præ cæteris commendatione digniſſima iudicatur. Sed eius tamen vna illa cum beatis cæli Mentibus diuturna, dum viueret, atque inueterata conſuetudo vſque adeo ad ſe rapit orationem meam, vt non animum excitet modo, ſed in ipſos etiam oculos ſubinde, atque adeo continenter incurrat. Huius videlicet familiaritatis tanta grauitas eſt, tantum pondus, ac vis, vt hic omnino velut in capite, ac laudum omnium complexiõne conſiſtere neceſſe ſit. Quis enim Cælites illos cum Franciſca familiariſſime verſatos intuens, minus intelligat, diuinas prope virtutes, ac mores eius fuiſſe, cuius vſu cæli Mentes incorruptæ tantopere ſint delectatæ? Veteres, imprimíſque poëtæ vana religione, Deos, mortalium auerſari conſuetudinem rati, in terram non niſi noctu delabi ſolitos eſſe commenti ſunt: quo tempore, vrbes, atria, vias, agros, fora, omnia denique loca vacua, & plane libera reperirent. Dixerint hæc qui mores à Cæleſtium abhorrentes vſu, atque commercio in mortalibus intuebantur: qui Franciſcam inſignitè ſanctam, atq; vnicè innocentem videant, hanc vnam tandem aliquando dignam extitiſſe intelligent, cuius familiaritate, ac propè conuictu ipſi quoque Cælites vterentur. Continentiã opinor, modeſtiam, fortitudinem, rerũ humanarum contemptum, cæteras ex eo genere virtutes ſuſpicere me creditis in Franci-

ſca, cum hæc dico; & ſanè ita res eſt, vt putatis, Auditores. Nam quæ in aliis vulgaria, & cum multis communia videntur ornamenta, in ea, propter excellentiam virtutis, & quandam exuperantiam ſanctitatis, eximia, planéque ſingularia exiſtimantur. Sed tamen è tam magno numero, Religionem maximè, Deique contemplandi ſtudium à Religione profectum, eximiè, ac nominatim admiror: cuius beneficio factum puto, vt illa penè mortalium vna, vitæ rationem haberet in terris omni mortali faſtigio celſiorem. Nam inſtinctu quodam ita mirifico diuinitus afflari ſolitam fuiſſe accepimus, vt ſæpè, quid dico ſæpè? immo vero aſſiduè, ac penè continenter, alienato à ſenſibus animo, ad longiſſimum ſanè tempus in ſummam rerum diuinarum contemplationem, hoc eſt, in Cæleſtium conclaue, atque concilium ex ipſo corporis carcere raperetur. In quo tandem vſu quantum ab humanæ vitæ ſtatu, quantum à mortali hominum conditione recederet, illa rerum occultiſſimarum, quam inde non delibabat modo, ſed penitus hauriebat, litteris, monumẽtiſq; maiorum conſignata cognitio teſtificatur. Quid enim de diuinarum Perſonarum admirabili Triade, quid de noſtra ipſorum ſecundum obitum immortali vita, quid de beatarum Mentium natura, & vi, quid de Inferorum ſuppliciis, quid de igne illo, piorum ani-

mas ad purum vſque purgante, quid de aliis huiuſmodi Chriſtianæ Philoſophiæ locis exiliter, exiguéque Theologorum ſapientiſſimi docent, quod tam crebris in cælum ab ipſo corpore peregrinationibus, quod illa tam frequenti, tam magna rerum immortalium commentatione, velut in diuina Cælitum exedra, non didiciſſet? Quid porro mortalium ita fugit oculos, atque aciem fallit, quò non dico Franciſcæ animus, ſed obtutus etiam, atque oculus ipſe non penetrarit? Euenturæ, impendentéſque homini res, vel aduerſæ, vel ſecundæ eæ ſanè ſunt, quæ hominis animum ita latent, vt præſentire futura, gentium omnium conſenſione diuinum exiſtimetur. hæc autem ita prouidebat Franciſca illa ſingularis, atque ſanctiſſima, vt ea non obſcure, ac per ambages, quod oracula faciunt, ſed dilucide diſtinctèque, perinde ac ſi cerneret oculis, denunciaret. Quid enim Vrbi Romæ, quod illa non apertè multo ante prædixerit, eo tempore accidit, quo tempore Pontif. Max. Eugenius Quartus, quòd Florentinis, ac Vene[illegible]s, vt ſuarum partium eſſe de peritorum con[illegible]lio putabat in ciuili bello ſtuduiſſet arden[illegible]us, Philippum Mediolani Ducem, ac Nico[illegible]um illum, qui dictus eſt Braccius, in ſe non [illegible]mauit modo, ſed in ipſa pene Romæ ſubur[illegible]ia importuniſſimo cum exercitu [illegible] [illegible]feſtos? Multa propinquis, multa familia-

ribus, ac domeſticis, externis multa præter opinionem tum euenere; ſed ea Romanæ Franciſcæ, quæ velut in Sibyllino aliquo carmine publicas, priuatáſque omnium rationes legere videbatur, prouidentiam, ac præſenſionem fugere non potuerunt. *Fruſtra* penè ſuſpicerem hanc vaticinandi vim, quæ cum multis communis eſt, niſi laudem haberet in ipſa Franciſca peculiarem. Adiungam igitur vnum, quod nulli, certè pauciſſimis, iiſque ſingulari Dei beneficio conceſſum eſt. Probe ſciunt vniuerſi, tam abditas eſſe, tectáſque humani animi cogitationes, ac ſenſus, vt eò, neque prudentiſſimi, aut caſtiſſimi viri, neque mali dæmones, quorum incredibilis rerum occultarum perſpicientia eſt, neque Mentes illæ, ſempiternæ beatitatis, & gloriæ lumine perfuſæ peruadere poſſint. Sed hæc cæteris hominibus quantumuis ſanctis, ac caſtis, ipſis etiam ſumma præditis intelligentia Cælitibus clauſa, Franciſcæ præter ordinem vulgarémque conſuetudinem aperientur. Illa videlicet in pauciſſimis vna communem ſanctimoniæ gradum prætergreſſa, cæleſtis Comitij decreta diuinis obſignata notionibus in mente Dei, atque inuolutas humani animi cogitationes, quæ nulli hominum, nulli Cæleſtium notæ ſunt, explicatè, ac luculenter agnouit. tantumne? Immo vero ip-

ſas etiam inuſtas animo peccatorum vitio maculas, ipſum animi habitum, vel gratum Deo, vel odioſum, quod ne ipſi quidem, qui ſic affecti ſunt, intelligere poſſunt, apprime, ac penitus introſpexit. O feminam penè cæleſtem, atque diuinam, ô vnicam Vrbi Romæ! ô vniuerſo terrarum orbi raram, ac ſingularem! Et miramur, Auditores, tam familiares habuiſſe Cælites illam, quæ cæleſti vitæ ratione ita Cælites ad viuum exprimeret, ac moribus illis caſtiſſimis, ſuis quaſi coloribus imitaretur? Quibus enim rebus Cælitum vita continetur, ac degitur, niſi illis, quas Franciſca, inter mortales propè cæleſtis, inaudito quodam modo eſt perſecuta? Intelligentia videlicet illis pro actione, pro tranſigendæ vitæ ſtudio eſt contemplatio? hæc ita cogitatione ſemper intuebatur in Deum, vt non tam ad ſempiternam felicitatem, quæ aliorum conditio eſt, iter habere, quàm in ea velut in portu iam eſſe, ac quieſcere videretur. Innocentes illi ſunt, atque caſtiſſimi, ab omni ſceleris non dico labe, ſed ſuſpicione prorſus alieni? hæc, non modo innocentia fuit incredibili, atque inaudita, ſed etiam quos diuina illa præſenſionis facultate cognoſceret impuro aliquo flagitio turpificatos, ſic auerſabatur, vt eos, neque oculis aſpicere, neque ferre patienter animo poſſet. In remota illi, in abſtruſa, & ſepta munimentis loca, qua præditi ſunt aſpi-

apparitores Dei, atque accenſos ab Apoſtolo Ioanne permulta rerum occultarum miracula didiciſſe. Equidem de Franciſca nihil huiuſmodi habeo confirmare; ſed illud tamen ſine temeritate dico, eam agendi rationem, quæ vitæ ipſius officia tam diſtracta, tam diſsipata, corporis obductante mole, cum contemplatione coniungeret, Angelos beatiſsimos, à corporis concretione ſeiunctos, quia diſcere non poſſunt, admiratos fuiſſe.

Quapropter ego etiam cum admiratione qua res diuinas venerari ſolemus, hic perorabo, Illuſtriſsimi Patres, neq; ſpatium illud ampliſsimum capiam, quod aperit admirabilis Franciſcæ virtus, ac dignitas orationi meæ. Vnũ tamen illud in fine contendo, quod præterire non poſſum, Paulo Quinto Pontif. Max. agendas eſſe gratias immortales: quod publicis huic ſanctiſsimæ feminæ decernendis honoribus, ac ſacris, Romanos ad venerandam impenſius ipſis quoque Cælitibus admirandam patronam, optiméq; de Romanorum nomine meritam incitarit. Neque enim putandum eſt, eam opem huic vrbi Franciſcam denegaſſe, quam ſuæ patriæ cæteros tutelares Diuos, ſæpè numero tuliſſe comperimus. Immo vero, Quirites, niſi ingratiſsimi eſſe velimus, hanc ipſam Italiæ pacem, hanc, qua floremus, rerum omnium copiam, hos viros Principes, quorum non maieſtate, ac ſeueritate percelli-

mur, ſed comitate recreamur, præſidio tegimur, charitate fouemur, à Deo parente optimo ſuffragatione, ac rogatu Romanæ Franciſcæ nobis fuiſſe conceſſos, erit etiam, atque etiam aſſiduè cogitandum.

DE
B. IGNATIO
SODALITATIS
IESV
FVNDATORE.

Cùm in eius honorem auctoritate Pontificis Maximi Sacra fieri cœperunt.

ORATIO XXIII.

MVLTA ſanè ſunt (Auditores) quæ Ignatium integerrimum; illum ampliſſimę Sodalitatis auctorem dignum publica gratulatione, dignum veſtra Panegyri, dignum oratorum cõmendatione ſic faciunt vt non modo meam (quæ nulla eſt) dicendi facultatem, ſed diſertorum omnium etiam eorum, quos eloquentiæ principes dicimus, calli-

Digitized by Google

ditatem, atque artificium vincant. Nam, ſiue claritas antiqua generis, & ſpectata maiorum facinora, quibus vniuerſa nobilitatis natura continetur, & vis ſiue virtutes animi peculiares, & propriæ, à quibus multo certior exiſtit exponendæ laudationis materia, conſideretur; nullum eſſe tam amplum; copioſumque orationis genus intelligemus, quo huius viri ſingularia quædam, atque inaudita poſt hominũ memoriam ornamenta, nõ dico pro dignitate cõmendari, ſed perſtringi ſummatim, ac breuiter enumerari queant. Quis enim fuerit aliquando de huius hominis vita leuiter edoctus, quin etiam intellexerit, quatuor illos virtutum fontes nobiles, ac præcipuos, à quibus cæteræ naſcuntur omnes, veluti quadripartita quædam Ignatio fuiſſe rerum initia, quibus conſtare totus, & compoſitus eſſe videretur? Prudentiæ nimirum, Iuſtitiæ, Fortitudinis, ac Temperantiæ partes ita tractauit vt numeros impleuit omnes, non officij communis tantum, ſed etiã Chriſtianæ religionis, ac pietatis. Certat videlicet in illo de principatu cum heroica quadam animi firmitate Chriſtiana demiſſio, certat cum comitate grauitas, cum manſuetudine maieſtas, & dignitas, cum placabilitate ſeueritas diſciplinæ: ita prorſus, vt nihil ſanè difficilius ſit in tanta ſegete, quàm, vel delectum habere; vel argumento minus imparem orationem inuenire. Equidem ex infinita re-

tum multitudine, quod orationi meæ magis conſetaneum eſſe videbitur, id ego mihi ſeponam, ac ſeligam; adoleſcenti, qui in hac liberalium artium Romana palæſtra,& ad eloquentiam informor, & in ſpem alor aliarum diſciplinarum, quæ per partes ibidem iuuenũ ætati ab Ignatij poſteris diligenter, accuratèque traduntur. Cum enim in ijs, quæ ad communem vtilitatem excogitauit Ignatius, videam eſſe præcipua litterarum Gymnaſia, publicaſque Academias in nobiliſſimis vrbibus, in totius terrarum orbis prouincijs excitatas, de hoc vno communi beneficio,hodierna die, mihi dicendum puto; cætera non tam negligenda,quàm oratoribus ingenioſioribus,ac magis in dicendo exercitatis eſſe facile permittenda.

Confirmo inquam,tum multa mortales Ignatio debere,tum vero maxime hoſce iuuenum conuentus,atque hæc publica literarum emporia, quæ ſumma hominis prudentia conſtituta inciuitatibus ſunt. Quid enim ad beatum illum Reipublicæ ſtatum comparandum, quò ciuitates, genteſque in oppida iam compulſæ contendunt,fieri potuit accommodatius,quàm litteras cum populo communicare, quibus, & ſe ante infinito prope labore communiſſet, & eorum, qui ſe ſequerentur, animos maxime,apprimeque vellet inſtructos? Sæpe illorum in Rempublicam promerita, qui Aca-

demiarum prima poſuerunt in ciuitatibus Italiæ fundamenta prædicamus; quòd eorum opera factum ſit, vt publica felicitas abſolueretur partibus ſuis, vt rerum ſtatus pacatiſſimus, & florentiſſimus eſſet, vt ætas iuuenum mollis, ac tenera, iis informaretur artibus, quibus, & veteris ſapientiæ ſtudium & vera potiſſimum religio conſeruaretur. Nam, cùm rectè ſcriptum reliquerit Plato, adoleſcentem, ſi probe inſtituatur, Deum quendã inter homines euadere, ſi negligatur, belluam fieri: eamque Rempublicam fore, qualis adoleſcentium ætas in herbeſcente viriditate fruges promitteret; exiſtimarunt ſemper omnes, ijs multùm debere communes hominum cœtus, qui Academias & Gymnaſia conſtituerunt, vbi humani, diuinique iuris præcepta, vbi cæteræ libero homine dignæ diſciplinæ traderentur.

Pręd icamus inquam hæc iſtorum in communem ſocietatem officia, & meritò prædicamus: ſed ſi ea, quę præſtitit in hoc ipſo genere ad promouendam Chriſtianæ Reipublicæ gloriã Ignatius, intueamur, nihil profectò iſtos habere comperiemus, cur demum cum eo, vel à Gymnaſiorum, quæ collocauit in vrbibus, vel à diſciplinarum, quæ in ijs accuratè docentur, vel à gentium, ad quas eam ſapientiæ facem intulit, multitudine, ac varietate poſſit aliqua ratione conferri. Ecquæ gens, ecquæ natio

tàm agreſtis,& barbara, non regione tantum à nobis,ſed multo maxime vitæ cultu, moribus, ac religione diſiuncta, vel Romanorum olim Imperio deprehenſa, vel nouiſſime Luſitanorum, Hiſpanorumue itineribus aperta fuit, vbi hæc Ignatij ſapientia, quæ primum in Europa tabernaculum fixit,aliquando ſedem, ac domicilium non collocarit? Circumſpicite parietes iſtos Romani Collegij ea picturarum varietate diſtinctos, quæ non modo Gregorij, Pontificis auguſtiſſimi liberalitatem oſtendant, ſed quot, atque in quibus locis Academiæ,vel ab Ignatio, vel ab ipſius Ignatij ſodalibus in remotiſſimis gentium regnis, in deſertiſſimis prope ſolitudinibus exædificatæ, inſtructæ præceptoribus, conuocata iuuenum frequentia celebratæ ſint: Intelligetis, huius hominis illud fuiſſe ſtudium, illud in tanta re molienda conſilium, vt in medium collata ſapientia, etiam eorum ciuitates beatas faceret, qui legum ac iuris, qui publicæ, priuatæque iuſtitiæ, qui religionis qui omnis officij, qui communis humanitatis expertes haberentur. Quòd ſi Platonis iudicio is in conſtituendo rerumpub.optimo ſtatu punctum ferret, qui vel poſſet, vel conaretur efficere, vt magiſtratus,ac viri principes amplecterentur philoſophiam; quem publicæ felicitatis gradum ſpectaſſe dicemus Ignatium, qui in tam varijs, in tam di-

ſtractis,diuerſiſque terrarum oris publicè collocandis Gymnaſijs, illud agere videbatur, vt nonmodo viri principes, & qui Rempublicam temperarent, nonmodo moribus expolitæ gentes, ac ciuilibus inſtitutis imbutæ, verum etiam populus qui Magiſtratibus paret, verumetiam ipſi Barbari,ad quos nunquam antea peruaſiſſet vllum doctrinæ genus, de rerum occultarum cauſis, de cælo, de animantibus, de iis, quæ ſub aſpectum non cadunt, de Deo ipſo philoſopharentur? Num hæc ex animi ſententia minus ſucceſſiſſe dicemus, cum videamus etiam apud eas gentes, quæ ferino cibo, quæ humana veſcuntur carne exedras philoſophantium ab Ignatii Societate poſitas; vbi diſtinguantur ambigua, comparentur contraria, conſequentia iudicentur, de rerum natura, de beatis Mentibus, de omnium procreatore rerum, de vera, prauaque religione ſubtiliter acutéque diſputetur? Accepiſtis, Auditores, de Goanis, de Malacenſibus orientis ſolis; de Peruanis, de Mexicanis, de Braſilienſibus occidentis etiam accepiſtis; quibus incerta, ſparſaque temere, ſine legibus, ſine magiſtratu domicilia ſunt: quibus exquiſitiſſimæ ſunt epulæ, hoſtes prælio capti, diu multumque in ſaginario habiti, ad extremum cum choro, ac ſymphonia gentis more mactati. De his inquam, viſque nonnullis Indiæ, Americæque popu-

lis multa litteris, quæ ſubinde ad nos mittuntur, audiſtis. Sed illud audiſtis etiam, quod poſſit exiſtentem ex hiſce Gymnaſiis vtilitatem ſummopere declarare, in iis locis ab humanitate tam alienis, ab Ignatii ſociis, conſtitutis publicè Academijs, humanas omnes, liberaleſque doceri diſciplinas. Immo vero nuperſime cognitũ eſt, impigros hoſce honeſtiſſimæ Sodalitatis viros in Sinarum illud Regnum inſanæ longitudinis muro circumuallatum intraſſe penitus, & iam quò haud ſcio an vllus peregrinorum vnquam penetrarit, Pequini quæ ipſa Regum eſt Vrbs maxima, & florentiſſima, non contemnendo virorũ primi ordinis concurſu in Mathematico puluere cœpiſſe Barbaris demonſtrare tyrocinia, & prima quædam incunabula ſapientiæ. Sed quid ego tam longe iſta conquiro? Quin legitis ipſi per vos in hac aduerſa pictura deſcriptũ Anzuchixamenſe Collegium, Arimenſe, Vſuquienſe: quę in Iaponia Inſula totius Orientis poſtrema ſed ampliſſima, Gregorij benignitate, ac munificentia fundata ſunt, vt in iis incolarum filij paulatim condocefacti, diſcerent inter ſuos aliquando philoſophari? Annon illa tam barbara, tam inaudita oppidorum vocabula Latinis litteris, ac Romanis expreſſa notis, Ignatij ſapientiam prędicant, quo primum auctore ad eam Inſulam appulſa Philoſophia eſt? Eius ho-

inſtituta præclara, legéſque ſaluberrimæ caſtè, ſanctéque à poſteritate florentiſſima retinentur. Atque vtinam in te, verè, religioſéq; præſtare quàm primum fas ſit, Ignati Beatiſſime, quod ab antiquis ſuperſtitiosè factum videmus in eos, à quibus ſerendi rationem accepiſſent, ac fruges. Cum enim tantum illud eſſe beneficium exiſtimarent, vt nullo mortalium officio ſatis poſſet, ac pro dignitate remunerari; non dubitarunt, eos Cæleſtes, ac Deos facere, quorum opera, & labore à ferino illo belluarum victu ad cicurem, hoc eſt ad humanam viuendi rationem traducti eſſent. Vtinam inquam eos tibi honores publicè, ac vbique locorum habere quamprimum liceat, quos priuatim, & certis in templis iam diu cœpimus impartiri. Habes tu quidem multa, quæ te diuinis digniſſimum honoribus apud mortales oſtendant. Conſpicitur iam auguſtiſſimum illud ſepulcrum tuum votiuis coronatum tabellis, magnificis ornatum donariis, ac monumentis: quæ ſignificent intuentibus, quàm varia ex iſto Beatorum Concilio miſerorum precibus imploratus vitia corporis emendaris, quot, & quàm multis, in perdifficili rerũ, ac temporum articulo ſalutem attuleris, quàm ſæpè deplorata ægros valetudine, à præſenti mortis periculo liberaris. Suſpiciunt hæc vniuerſi, ac ſumma ſanè ratione ſuſpiciunt. Sunt enim ex eo genere,

quæ mortales in cælo ſolemni ſacrorum ceri-monia collocant. Sed ſi tamen huius benefi-cij magnitudinem, ac vim ponderabunt, quo terrarum orbis vniuerſus à te fuit ornatus, cum decreuiſti, à tuis habenda eſſe publica hæc litterarum domicilia, & in Barbarorum etiam remotiſſimis prouinciis exhibenda: vel in hoc vno cauſam haud contemnendam eſſe animaduertent, cur Ignatius dignus communi-bus ſacris, dignus publicis aris haberi debeat, ac cæleſtis ampliori Pontificum teſtimonio pronunciari. Quæ ſi cuiquam haud perinde eſſe videantur ac dico, is parùm animo repu-tat, quantas habeant in Rep. opportunitates Academiæ optimis inſtitutis, ac legibus temperatæ. Quibus enim præſidiis ad eas vſque regiones propagata eſt, vbi num-quam antea tradita religio fuerat? Qui-bus apud eas retenta, & conſeruata, vnde improborum conatibus iam exterminata vide-batur? multis opinor, ſed his præcipuè diſci-plinarum Gymnaſiis, quæ Sodalitas Ignatij ve-luti prima quædam religionis ſeminaria, veluti propugnacula, turreſque aduerſum impro-bos, veluti ſpeculas, & vigilias in quatuor to-tius orbis terræ partibus collocauit. Intellexe-runt hęc profligatiſſimi illi auitæ religionis de-ſertores; qui tam ſæpe Sodales Ignatij ciuitati-bus eiecerunt ſuis, mulctarunt exilio, proſcri-pſerunt propoſitis bonis, euerſis Academiis, ab

omni reditus ſpe remouerunt. Secuti videlicet ſunt Imperatoris Iuliani ductum, atque conſilium: qui cum Chriſtianam, à qua defecerat, religionem delere aggreſſus eſſet, Gymnaſia, & litterarum occludi iuſſit officinas, vt eam ſapientiæ ſtudiis, veluti ſatellitio deſtitutam facilius opprimeret, extinguerétque. Sed has iſti Muſarum ſedes, hæc virtutum domicilia deturbent licet; hos Religionis aggeres, hæc munimenta pietatis euertant: nunquam tamen efficient, quin Vrbes intelligant, ex his officinis Ignatij prodiiſſe tot, ac tàm multos, qui Rempublicam præclaris artibus ſecundum fidem, & religionem adminiſtrent: nunquam illud Ignatij conſilium euertere poterunt, quod tum agitabat animo, cum iam inde vſque ab inſtitutæ viuendi nouæ rationis initio aduerſum machinationes iſtorum hæc ipſa Gymnaſia commoliebatur. In vos, ſi neſcitis, homines perditi, ac profligati, eas ille artes, militiamque conuertit, cuius cingulum cum ſparteo fune commutauerat. Veſtram tum iam ille perniciem meditabatur, cum in auguſtiſſimo Virginis Templo militum more pernoctās, Deo, ac Cęlitibus, nouo ſacramento ſe, ſuamque fidem adſtrinxit. Bellica tum aduerſum vos tormenta comparabat, cum tertium, & triceſimum natus annum inter pueros elementarios, Grāmaticæ rudimenta perdiſcere non erubeſceret. Erat enim illi animus etiam

Aaa ij

tum in Academiis exponere litteras, quas partim ipſe, partim ſocij ad publicam vtilitatem conſecutis temporibus expoſuerunt. Ac videte, Auditores, quàm habuerit piæ voluntati propitium, atque obſecundantem Deum. Cùm animum incredibili ſanè labore omnibus illis inſtruxiſſet diſciplinis, quas inſtituendis Academiis, & propugnaculis hiſce Religionis communiendis neceſſarias exiſtimabat, illicò præclari quidam Socij in eius ſe diſciplinam tradidere, tàm vario genere litterarum expoliti, ac præditi, vt diuina virgula homini datos crederes, quorum doctrinam in publicis Gymnaſiis, tanquam in bono lumine collocaret. Erat enim in his è vita paſtoritia traductus ad litterarum ſtudia iuuenis Allobrox, qui eos habuerat in Philoſophia proceſſus, vt Lutetiæ, in locis Ariſtotelis difficillimis à clariſſimo ea tempeſtate magiſtro conſuleretur. Erat qui Ariſtotelem ipſum Pariſiis, inſignitus ſolemni laurea, publicè fuiſſet interpretatꝰ. Erat qui Theologiam, ſacráſq; litteras ita calleret, vt egregiam Chriſtianæ Reipub. operam nauarit in Concilio Tridentino. Erat qui Græcam linguã, totamq; politioris litteraturæ humanitatem cũ grauioribus diſciplinis ita coniunxerat, vt excellentẽ præſtantiam apud ſuos, apud exteros etiam præconiũ, atque admirationem haberet. Nullus deniq; ſeſe coniunxit Ignatio, qui non eſſet inſigniter, ac præter cæteros eru-

ditus. Dabitis adeo hanc mihi veniam Patres, vt vnum dicam, quod in ſpeciem quidem, veſtram ipſorum gloriam eleuare videtur, ſed re tamen vera exaggerat, atque amplificat magis. Quid enim? Pleræque Religioſorum familiæ, quæ longè, latéque propagatæ ſunt, glorioſè de ſe prædicant, è nullis initiis excitatas fuiſſe, parentes, atque auctores habuiſſe propemodum illiteratos: ſed, quemadmodum fluuiorum natura eſt, vt è perexiguo fonte primum exorti paulatim amplificentur, & creſcant, ſic ſe creuiſſe tempore, paulatímque litteratis, & doctis hominibus abundaſſe. Dicunt hæc ſapienter ad Dei Opt. Max. erga ſe tutelam, atque præſidium extollendum. Vobis verò eum gloriandi locum relictum eſſe non video: quorum ſapientiſſimi, doctiſſimíque parentes ſunt, quorum initia, quædam aliorum faſtigia vincunt: quorum fontes illico diffuſi in ſuis ipſorum incunabulis onerarias ferunt. Sed tamen hæc ipſa ſingularem in vos Dei beneuolentiam prædicant: quorum cum ipſe laborem, operamq; publicis hiſce Gymnaſiis deſtinaſſet, eos vobis auctores, ac parentes dedit, ab iis vos initiis excitauit, vnde illa ſapientia facilè manaret ad poſteros, quæ iam omnes prouincias, totũ ipſum terrarum orbem hominib⁹ doctis, ac litteratis impleuit. ſic prorſus, vt nouæ quædã Athenæ videantur illæ ciuitates eſſe, vbi doctrina veſtra minimè quæſtuaria

expoſita ſit occupanti. Non eſt eius temporis, quod mihi præſcriptum ad dicendum eſt, cæteras perſequi vtilitates, quæ à tam præclara Gymnaſiorum inſtitutione ad hominum conuentus, Ignatio duce, ac molitore, promanarunt. Sed tamen, quod minus perſequi dicendo poſſum, non dubiis argumentis pleræque nationes, ac populi proſequuntur, ad quos, vbi primum allatum eſt, factam iam eſſe poteſtatem, colendi priuatis ſacris Ignatium, tam inuſitata lætitiæ ſignificatione nuncium exceperunt, vt imperato Ciuitatibus iuſtitio, indictis ludis, ac feriis, inſtructis, ornatíſque magnificè templis, ſummo ſacrorum apparatu, ſumma frequentia feſtum Ignatio diem publicè agere non dubitarint, quem priuatum, & Sodalitati proprium eſſe oportuiſſet. Nullius ordinis in eo die ſplendidè celebrando deſiderata diligentia eſt: non magiſtratus; qui Tribunalibus clauſis, & foro, cum poteſtatis inſignibus, ac frequenti comitatu ſacris adfuerunt: non virorum principum, ac nobilium; quorum vel exponēdis è mœniana luminibus, vel ſpargendis populo miſſilibus, vel epulo pauperibus dando, vel exhibendis more prouinciæ ludis, ſpectata liberalitas eſt: non popularium, atque opificum, quorum occluſæ tabernæ feriatam ab opere multitudinem ad ſpectaculū in templa, atque in publicas vias effuderant: non militum, & eorum qui collocati à Regibus in præ-

ſidiò ſunt; quorum diſpoſiti per vrbem ordines, explicatis vexillis, triumphali pompa, militari carmine gratulabantur Ignatio: non mercatorum, ac nauiculariorum in littore; quorum tormentis, non modo mare, ſed atria, portus, viæ; ipſa etiam aëris intercepta cælo ſpatia, longè, latéque perſonabant. Quid cauſæ putatis eſſe, cur Ignatius tàm ampla populi prærogatiua Faſtis propemodum adſcribatur, atque hoc admirabili gentium præiudicio legitima Iudicum anteuertatur ſententia, niſi quia ſic omnes animo perſuaſum habent, Ignatium præ cæteris mortalibus inſigni beneficio ſuas ipſorum patrias ornaſſe, ac ciuitates? At quæ tandem iſta beneficia ſunt quę cæterorum officia vincunt? Multa dicet aliquis, eaque inaudita, & ſingularia; ſed niſi mea me fallit opinio, tàm amplà gratulatione, ac ſignificatione pietatis eum maximè fructum ſe debere profitentur Ignatio, quem expoſitis publicè Academiis, vel ad componendas ciuitates, vel ad iuuentutem inſtituendam, vel ad mores omnium caſtigandos, vel ad prouehendam, ſeruandamque religionem Chriſtiana Reſpublica cepit vniuerſa.

DE BEATO ALOYSIO GONZAGA

Ex Societate IESV.

In Templo Romani Collegij Ad Sepulcrum.

ORATIO XXIIII.

ETſi prudenter Athenienſium illa Reſpublica ſanxerat, vt maxima ludorum celebritate, ac totius conuentu Græciæ laudarentur ij, qui pro patria fortiter occubuiſſent; malignius tamen, atque reſtrictius publicum illum honorem tribuiſſe videntur hominibus, cum vnam fortitudinem eo decorandam præmio ducerẽt, quod virtuti generatim, vniuerſéque debitum eſſet. Quid enim eſt, cur innocentia, cur caſtitas, & religio, cur animi moderatio, & temperantia, cæteræque virtutes publico excipiendæ præconio nõ ſint,

tum haud minorem excitent admirationem ſui, quàm qui conſerunt in prælio manus, & collatis ſignis interriti, armis, atque audacia cum hoſte decernunt? Quòd ſi fortitudini ſolitariè illam publicæ commendationis quaſi mercedem propriam eſſe in ea Ciuitate placebat, neque alias virtutes tam amplè remunerandas exiſtimabant, illud profectò meminiſſe debuerunt, fortitudinem non in acie tantum, & puluere dimicare, ſed etiam intra parietes, atque in vmbra hoſtem inuenire, quem vel aggrediatur oppugnãdo, vel à capite, atq; à ceruice defendendo propulſet. Liberalius igitur habitam, ornatamque magnificentius vniuersè virtutem intuemur in Chriſtiana Republica: quæ non eam tantum admiratur armis circumſtrepentem militum confidentiam, & mortis in certiſſimo belli diſcrimine contemptionem; ſed leniora etiam, & quietiora caſtiſſimæ vitæ ſtudia, eamque fortitudinis partem in publica luce conſtituit, quæ, vt tectiorem aduerſarium, hoc eſt ab oculis remotum habeat, habet audaciorem tamen, ac pugnæ diuturnitate pertinaciorem. Vel hic ipſe beatiſſimus Adoleſcens Aloyſius Gonzaga; cui, ſtata die, ſolemnis iam atque approbata populi conſenſione, ac Principum auctoritate gratulatio repetitur, oſtendit, quàm ampla domeſticam quoque, ac bellorum expertem fortitudinem remuneratione dignã exiſti-

memus. Non enim in campo, caſtriſque verſatus, aut hoſtium copias in fugam auertit, aut oppidorum mœnib⁹ inſiluit primus, aut aggeres, & munimenta diruit: ſed illud perturbationum diſiecit, ac diſſipauit agmen, quod identidem in arcem rationis incurrit: ſpiritus, atque arrogantiam fregit; ipſa pene ſuperbiæ propugnacula, & turres euertit: de voluptate, de rerum humanarum illecebris, ac blandimentis. quæ rara. Iuueni præſertim, victoria eſt, triumphum longe pulcherrimum reportauit. Ac Aloyſij quidem parens Ferdinandus, Caſtellionis Marchio, vt erat bellicæ laudis, & gloriæ cupidiſſimus, ſperauit aliquando fore, vt Aloyſius ipſe militari ſtudio ea victoriarum augeret inſignia, quæ in bellicoſa illa, & triumphatrice domo eſſe videret ampliſſima. Cum enim hunc primum è Martha Tana clariſſimæ nobilitatis femina filium ſuſcepiſſet, cœpit illicò puerum, ſpem poſteritatis, & futurum auitæ ditionis hæredem, liberaliter, vt eam familiæ claritatem decebat, habere, ac ludicris armis, quantum ferebat ætas, ad militiæ quoque decora tenerum illum animum inflammare. Commodum interea Ferdinandus à Catholico Rege cum ampliſſima Præfectura ad Tunetanam expeditionem euocatur. Quare cum quatuor hominum millia repente ſcripſiſſet, eaque in ſuæ ditionis oppido peropportuno recenſeret, ordines anteire

iubebat Aloyſium lorica inſtructum, & clypeo: qui tametſi quinto anno modum exceſſerat, illa tamen armorum tractatione mirificè delectatus, futùra in adulta ætate militaria ſtudia pollicebatur. Ergo indolem illam intuitus Marchio, plenus ſpei copias quò vocabatur educit: vnum, atque alterum annum domo abeſſe cogitur in Hiſpania; ad extremum honorificè dimiſſus, Caſtellionem reuertitur. Sed qui putaret, ſpiritus illos Aloyſij militares auctos iam, & cum tempore prorſus adoleuiſſe; videt à puero alia longè præſtantioris militiæ tyrocinia poſita eſſe. Incredibile namque dictu eſt quantum iam ab illo mutatus videretur Aloyſius, quàm grauem, quàm ſeueram, quàm religioſam vitæ rationem, ac viam in illo vitæ principio inſtituiſſet. Nihil è rebus humanis, ne dum è domeſticis admirari: gloriam, honoreſque deſpicere vniuerſos, certam morum, certam verborum, certam cogitationum ſuarum temperantiam, ac modum habere; familiarium declinare colloquia, rarò cum hominibus eſſe, cum Cœlitibus ſemper ac Deo. Hic ille videlicet eſt campus, in quem à primo ingreſſus tempore, quo per ætatem ſapere, ac rationis vſuram habere cœpit, ita pugnaciter ac ſtrenuè locum tenuit, vt omnium imperatorum fortitudinem, militaremque ſcientiam viciſſe videatur. Quando igitur id agimus: ab hoc eius primo cum

voluptate conflictu faciamus initium. Cum enim duæ illæ ſint,& poëtarum carminibus,& doctiſſimis philoſophorum diſputationibus celeberrimæ viæ, quæ in prima ipſa capiendi conſilij deliberatione in adoleſcentium oculos incurrunt, ardua vna, & confragoſa, facilis altera, & complanata: in tempore hoc veluti biuium, has anguſtias occupat blanda illa naturæ conciliatrix voluptas, vt deliberantium conſilium anteuertat, vt excipiat incautos,vt ſubeuntes facili, ſplendidoque fallat ingreſſu, quibus carcerem, & vincula,quibus ſeruitutem acerbiſſimam in illo deliciarum regno comparauit. Hic ergo prima fuit Aloyſij pugna, hic arena Tyroni præclaro: vbi adulta iam ratione, virtutis initurus viam in inſidiis collocatam offendit voluptatem, quæ in illo ætatis, atque itineris flexu omnibus inſtructa dolis, armata lenocinijs, procliues adoleſcentium animos operitur. Quid pluribus opus eſt verbis? nihil aſpectu commotus adoleſcens cum hoſte congreditur, loco mouet; declinatis inſidijs, ſalebroſam,& ſpinis obſitam virtutis ingreditur viam, ne minimo quidem,quod difficillimum eſt,accepto vulnere à callida illa, & fallaciarum omnium ſcientiſſima cupiditate. Nemo facile poteſt hanc victoriæ dignitatem,magnitudinemque perpendere, niſi diligenter intueatur, quàm pauci mortalium euadant ex illo diſcrimine, atque inſidiatricis

voluptatis effugiant in eo prælio manus. Vix enim eſt, qui ijs deprehenſus anguſtiis non aliquantulum aduerſario cedat, qui dilutum venenis meretriculæ populum vel non exhauriat, vel primoribus certe labris non delibet: qui, ſi minus intret penitus in voluptatis imperium, limen certè, ac eius veſtibulum ditionis non aliquando contingat. Sunt tamen qui venenum ore conceptum extemplò reiiciant multi, ſunt qui referant è veſtigio pedem, ſunt, qui vbi catenas, & vincula conſpiciunt, primo quoque tempore ſe vindicent in libertatem. Sed quid Circem illam conſtante vultu, atque obfirmatis prætererint oculis; qui domum voluptatis in eo biuio, ne primo quidem à limine ſalutarint, ita paucos inuenias, vt non cum fortibus hominibus, ſed cum Diis, veterum ſapientium iudicio conferantur. Huc videlicet ille Prodici Chii iam puber, & de vitæ ratione inſtituenda in eo biuio deliberabundus ſpectabat Hercules. Nam quia videbant Antiſtites illi ſapientiæ neminem è mortalibus eſſe, qui lubricum hunc, & præcipitem adoleſcentiæ ſubterfugeret locum, Deum aliquem, & eum, qui ad veram fortitudinis formam eſſet expreſſus, habendum exiſtimabant, qui in tam iniquo, & perplexo itinere aduerſarium euitaret, hoc eſt, inſidias fugeret voluptatis. Multa profectò poëtæ, cæterique ſcriptorũ admirantur in Hercule: hydras vſtu-

latas, atque extinctas flammis, quæ ferro perire non poterant: enormi proſtratum claua leonem, obſcœnas illas è cœlo deiectas aues; monſtra terrarum omnium interfecta. Sed ſi ſapiunt, illam eius fortitudinem ſuſpicient magis, quàm in eo biuio tum oſtendit, cum contempta, & præterita voluptate, virtutis aſperitatem, & duritiem amplexus eſt adoleſcens. Quē enim hic reperit in inſidijs poſitum, is tātus, ac tam validus hoſtis eſt, nulla vt poſſint cum eo monſtra, de magnitudine, de robore, de vi, de crudelitate contendere. Quantam ergo fortitudinem à me commendari putatis, Auditores, cum eam animi firmitatem commemorari auditis, quam antiqui ſapientes, quia re ipſa inuenire aliquando ſe poſſe diffidebant: in Hercule tantum, illo fortitudinis Deo, inuentam fuiſſe finxerunt? Quamquam quid iſta ſic diſputo? Herculem ipſum hac animi fortitudine viciſſe videtur Aloyſius. Tenetis quippe memoria, Herculem in illo ipſo virtutis itinere quod fortiſſimè ſuſceperat adoleſcens, deflexiſſe tandem aliquando adultum, atque in voluptatis, quam antea repudiauerat, regnum ſic introrſus penetraſſe, vt libidine corruptus, colum etiam ac lanam inter puellas tractare non dubitarit. Commenti ſunt hæc, qui ſignificare voluerunt, eſſe neminem, qui non aliquando è virtutis egreſſus viâ, breuiſſimo ſaltem diuerticulo fines ipſos doloſiſſi-

mæ voluptatis attingat. Sed illud figmentum inuadat quantumlibet cæteros, numquam inuadere, aut perſtringere poterit Aloyſium: qui curſum ſemel inſtitutum æquabili, conſtantique gradu ita promouerit ſemper, vt grauiſſimi viri, quibus hæc erant exploratiſſima, teſtificati ſint, eum ad poſtremum vſque vitæ diem pudoris florem illibatum retinuiſſe, nec vnquam, non dico ſcelere, ſed ne ſceleris quidem ſuſpicione animum contaminaſſe. Cæterum, quia de illa fortitudinis parte dicimus, quæ in rerum externarum contemptione ponitur à ſapientibus, eam diligentius perpendere neceſſe habeo; vt demum intelligatur, verum illi fortitudinis præmium, & publicam virtutis prædicationem, non à noſtra tantum mediocritate, ſed à ſingulis ordinibus, atque ab vniuerſa Chriſtiana Republica in celeberrimo Vrbis conuentu frequentiaque deberi. Cum enim fortis, & magnus animus, ardua ſemper, & ſumma perſequi debeat, nihil autem in humanis altius, aut difficilius videatur, quàm ea deſpicere, quorum cauſa cæteri pugnant, & bella continenter gerunt, illum ſane fortiſſimum putant, qui opes, qui gloriam, qui regnum, veluti res infra ſe poſitas aſpernari, ac pro nihilo ducere poteſt. Hæc autem elatio animi pulcherrima, & rerum deſpicientia, quanta, & quàm ampla fuerit in Aloyſio, illa ipſa declarant in tabulis auitæ ditionis inſignia,

quæ ad pedes adoleſcentis abiecit callidiſſimi pictoris induſtria. Quid enim ea ſignificant aliud, niſi repudiatam ab Aloyſio pulcherrimam hæreditatem imperii, ad quam & ipſo propemodum euocatu naturæ, & ſumma parentis amantiſſimi voluntate deſtinabatur? In quo genere, non opum tantum contemptionem, imperii, ac dignitatis admirari neceſſe eſt, verum etiam incredibilẽ quandem animi conſtantiam, ac firmitatem: qua circumuallatus, & ſeptus fortiſſimus adoleſcens, non dico mortuos calcare parentes, quod ſummę religioni, ac fortitudini Hieronymus adſcribit, ſed præterire auſus eſt viuos, & lacrymantes. Deus immortalis! quanta vis illa pectoris fuit, quæ domeſticorũ preces, & quotidiana conuitia, quæ domus orbitatem, & luctum, quæ matris lacrymas, quæ parentis angorem ferre, ac ſiccis oculis ſpectare potuerit? Cætera quantumuis aſpera, & dura, cedunt tandem aliquando conſtantiæ: mollem hunc, & tenerum animi ſcopulum vincere vix humanus animus poteſt, Neque vero hæc Aloyſii conſtantia crudelis aduerſum parentes aut ruſtica fuit. Nam qui cætera vicerat, eorum etiam animum, & voluntatem expugnauit: ſed quanta cum dexteritate, ac fortitudine operæpretium eſt explicare. Qui hanc arcem ſępiſſime fruſtra tantaſſet, nihil à propoſito dimotus, tandem poſtulauit à patre, velut emanci-

cipationem ſui, enixéque petiit, vt aliquando liceret paterna egredi domo, eique nomen Sodalitati Ieſu dare, quam intelligeret ſibi de cælo demonſtratam eſſe diuinitus. Summa orationis vel grauitate, vel aſperitate reiectus à patre, in conclaue ſe recepit: vbi ſolitus erat pia ſupplicatione, atque afflictatione corporis ſui, ſibi, parentibus, cæteris mortalibus Deum facilem, & propitium reddere. nec adeo multum elapſum eſt temporis, cum eò Aloyſii pater vnà cum coniuge pedem refert, vt exploraret quid rei gereret filius. O ſpectaculum cælo gratiſſimum, parentibus, miſerandum ne dicam, an admirandum? Offendunt innocētiſſimum adoleſcentem genibus humi prouolutum, & ſeminudum, armatum in ſe ſeruilibus loris, & flagris: vident corpus vibicibus liuidum, conciſum vulneribus, pauimētum lacrymis vndique reſperſum, & ſanguine. Vincitur hoc ſpectaculo pater: ipſæ matris lacrymæ nouo lacrymandi genere comprimuntur. Age igitur fili: nemo te tenet, inquiunt: licebit tibi per nos ire quà pergis. Iſtam vitam, iſtum ſanguinem Chriſto reſerua, cui te libēter addicimus, & redonamus. Ita pulcherrimum facinus, quod erat ardenter aggreſſus, honeſtiſſima victoria, atque egregio fine concluſit Aloyſius. Sed ea magnanimitas hoc loco non ſubſtitit, quæ ad omnia ſumma tam vehementer altiſſimum illum animum impellebat. Nam in ſacrum hunc Sodalitatis Ieſu-

adſcitus ordinem, quem ita ſitienter expetiit, velut è tyrocinio in arenam progreſſus, nō modo ſui ſimilis ſemper fuit, ſed tam multas, tam varias coniunxit cum ea magnanimitate virtutes, vt quia verbis, & oratione audientium animis obiici difficillimè poſſunt, hiſce, quas videtis in parietibus, emblematum, atque argumentorum picturis exprimendæ fuerint: quorum videlicet beneficio facilius ab oculis transferrentur ad animum, quàm per ſe in animum ipſum incurrere potuiſſent. Vt enim ij, qui Solem intueri volunt, non ipſum luminis fontem, ſed aquis, aut ſpeculis impreſſam ſolis imaginem intuentur, ita neceſſe habuimus earum virtutum imagines coloribus effingere, quarum eximius ſplendor, & lux, animi aciem facile perſtrinxiſſet.

Hæc ergo ſunt, beatiſſime Iuuenis, tuæ magnanimitatis indicia, hæ virtutes animi tui, quæ ornatu pulcherrimo veluti nouæ Canephoræ nouis in ſacris circa ſepulcrum iſtud hodie choros ducunt. Hæ ſunt egregiæ laudum tuarum imagines, quas in futurum gentiles tui habebunt ſemper eximias inter ea maiorum ſimulacra, quorum non vetuſtate ſolum, ſed gloria inſignita Gonzagarum familia nobilitatur. Habet illa in longiſſima, & penè infinita propinquitatis ſerie permultos, imperio, bellica laude, ſacerdotiis, & doctrina ſpectatiſsimos viros, quorum imaginibus diſtinguere atria, & pro-

pylæa poteſt: ſed hæc tua ipſius effigies, iſtæ maiorum tuorum imagines, iſtæ tabulæ ſupplicantium expreſſæ votis, quæ tuo circumfuſæ ſunt cineri, tantum præclara maiorum monumenta vincunt, quantum eorum tu res fortiter, & egregiè geſtas, quantum honores, & decora, conſtantia, fortitudine, ſapientia, religione, ac pietate ſuperaſti.

Digitized by Google

BEATO ALOYSIO GONZAGÆ

E Societate IESV, Elogium.

In Templo Romani Collegij prope Sepulcrum.

ORATIO XXV.

ENIMVERO Aloyſi, caſtiſſime Adoleſcens, cæteris anteferendus es omnibus, qui Gonzagam familiam è Regia proſeminatam ſobole, Imperatoriis ornamentis, armorum gloria, ſacerdotiis, omni honorum genere, ac variis ſubinde titulorum luminibus illuſtrarunt. Tu eos, qui tibi nomen ac ditionem in Italia reliquerunt ampliſſimam, longo poſt te prorſus interuallo reliquiſti. Tu maiores tuos antiqua gentis exiſtimatione iam nobiles, aucta claritudine generis, omnium teſtificatione mortalium ſuperaſti. Tu in illos ipſos, à quibus traditam per manus, ac tranſlatitiam acceperas

amplitudinem, pluſquam ab iis hauſeras decoris, & ſplendoris ex tua ipſius dignitate refudiſti. Nam quid illæ votiuæ tabulæ, quid illa donaria tam multa, tam varia ſignificant, quę tumulo tuo vel impendent, vel hinc atque hinc circumfuſa cernuntur? quid inquam hęc ſibi volunt, & ſignificant aliud, niſi te in auguſtiſſimo collocatum diuini domicilio Numinis ea iam florere inter Cælites gloria, quæ mortalium apices infra ſe poſitos habeat vniuerſos, & multis partibus vincat etiam aliquot immortales? Hæ nimirum ſunt tuæ dignitatis, ſolidæque amplitudinis veriſſimæ notæ: hæc iſtius faſtigii magnitudinem, atque ornamenta gloriæ ſingularia non obſcura prædicatione teſtantur: hæc minime fucata, vel intermoritura cum tempore tuæ ſunt argumenta charitatis. Ac tanta demum ſunt; vt ſi cum iis omnium Imperatorum laureæ, omnium ſceptra Regum, omnes antiquæ nobilitatis imagines, omnium virorum fortium inſignia, & monumenta, omnium nationum & gentium potentiſſimi dominatus; omnia mortalium Imperia quantumuis longè, latèque diffuſa comparentur, nullam habeant excellentiam, in nulla prorſus laude, vel commendatione ponantur. Quod cum ita ſit, exquiſitius, ac præ cæteris amplius mihi videris eſſe perhibendus Aloyſi: qui nuper in ſplendidam illam, ac pene triumphalem familiam no-

uum hunc ſplendorem aſſertæ cælo, publicéque cultæ ſanctitatis inuexeris. Si enim apud Romanos, inuſitatum aliquod, & nouum laudationis promerebantur genus qui ius imaginum, Curuleſque magiſtratus ſuæ familię peperiſſent primi; quaſnam tu tuæ repoſcas à nobis exornationes, & præconia virtutis, qui non modo ſupra maiores tuos, auctoreſque familiæ, ſed ſupra mortales euectus, famam Gonzagarum genti reliquiſti ad memoriam poſteritatis, ſempiternam, ad commouenda ſtudia publicę venerationis, acerrimam. Quanto ſane maiorem ſibi vindicat laudem animus iſte diuinus, qui gloriam illam auitam, & vetuſtum familiæ nomen hac tanta celebritate publicæ gratulationis extulit, qui primus bellicam maiorum ſuorum famam, qui fluxos eorumdem triumphos, & trophæa nouo decorum genere, nouo virtutis miraculo reddidit auctiora? Quæ quidem eo magis admirabilia mihi videntur, quod cum ille admodum adoleſcens exceſſerit è viuis: in prima vitæ parte, ac pene puer eos cumulatæ virtutis, abſolutæque ſanctimoniæ terminos attigit, ad quos vix aliquando perueniunt longo decurſu ſenes, atque ætate prouecti. Habet enim etiam ipſa morum ſanctitas gradus ſuos, & velut ætates quaſdam, quibus aſcendatur ad ſummum, ac per incrementa virtutis paulatim perueniri oporteat ad extremum. Experimento,

quippe didicimus, præclaros animorum habitus longo temporis ſpatio, ac ex interuallo ſubnaſci; nec præſtantiore pretio, vel mercede maiore, quàm laboribus diuturnis virtutum complexionem omnium parabilem eſſe. Hinc videlicet factum in omni ratione mortalium inuenimur, vt nemo, rerum à ſe præclarè geſtarum inſignia monumenta reliquerit, quin initiis quibuſdam innixus ſuas paulatim acceſſiones habuerit, & adumbrata primum lineamenta virtutis exquiſitis ſubinde coloribus exornarit. Nullus demum ex iis, quos in aliquo genere præſtantiſſimos nouimus, magnus apparuit ſubitò, vel ante iuſtum ætatis flexum extitit ſummus? Quod ſi præcox aliqua in tanta mortalium multitudine aliquãdo viſa ſit indoles, eam quoque videmus habitam fuiſſe diuinam, illiſque nominatim opinione gentium attributam, quos antiqui nominarunt Heroës; hoc eſt, viros non communi, & noſtrate conditione concretos, ſed alia quadam auguſtiore, quàm humana, atque, vt ſemel dicam, Numinis cognatione generatos. Neque enim qui ſe tam citò rebus ſingularibus ſupra mortalitatem euexiſſent, homines eſſe mortales, ſed vel immortales Deos, vel Diis ſimillimos homines exiſtimabant. Scitum eſt illud Pindari de Achille puero: quem ſexto ætatis anno ſolitum fuiſſe canit venari Leones, immanes configere feras, ſiluestres quotidie

prædas ad Chironem Centaurum, & belluarum ſpolia conuectare. Quid de Hyppomedonte dicam? quem puerum Euripides, Pindaro concinens, facit Muſarum lenocinia reſpuentem, in agris habentem ſemper, venatione, curſu, iaculatione, canibus, equiſque ſe oblectantem: ea nimirum ætate, quæ potiſſimum eſt voluptatis indagatrix, quæque per amæna quædam, & mollia rerum inuitamenta ſenſum, animumque à dura laboris contentione detorquet. Haud minus admirabilia ſunt, quæ de adoleſcentulo Theſeo memoriæ prodiderunt Trœzenii. Ad quos cum profligatis terrarum monſtris, aliquando perueniſſet Hercules, & accubiturus Leonis ſpolium humi depoſuiſſet; ferunt illud conſpicatos repentè pueros, è veſtigio fugiſſe vniuerſos, præter vnum Theſeum. Qui arrepta præterea è ſeruorum manibus bipenni, in pellem ipſam, verum ſpirantemque leonem eſſe ratus, impetu virili, Heroicaque præſtantia ſe concitauit. Ipſe verò Hercules infans, & adhuc in cunis, nonne duos illos à Iunone ſubmiſſos angues formidoloſiſſimos illicò manibus eliſit, & mira celeritate iugulauit? Ac ne ſemper hæreamus in fabulis, illum quoque Cyrum excitabimus, Regum Perſarum puerum prope diuinum: niſi tamen hic etiam à Xenophonte ſit ad exemplar abſolutiſſimi Principis, non ad formam veri-

tatis expreſſus. Facit enim illum tanto prædi-tum conſilio, tantaque vtentem intelligentia mentis, vt ſapientiſſimorum hominum prudentiam, & Regum omnium in moderandis ciuitatibus facile vincat imperandi calliditatem. Hæc antiquis non futuræ virtutis modo, ſed præſentis etiam diuinitatis argumenta quædam eſſe videbantur. Intelligebant quippe, nihil repente fieri poſſe ſummum, atque perfectum: omnia demum ſuas paulatim habere progreſſiones, quibus deueniatur ad culmen. Quod ſi hæc de cæteris ſuſpicari licuit, & ad augendam aliquorum indolem appellare diuina', quid de Aloyſio dicendum, & exiſtimandum erit, qui bene puer ea perfectæ ſanctitatis indicia præbuit, vt parentibus iam tum in ipſo ætatis veſtibulo apicem obtinere caſtimoniæ videretur. Hoc enim ſæpenumero commemorabant, in hoc amplè, ſplendidéque gloriabantur; illum ea iam ætate ad faſtigium perueniſſe religionis, ac pietatis: nec ea rudimenta eſſe, aut tyrocinia pueritiæ, ſed virilis conſtantis, ad ſuam maturitatem perductæ documenta virtutis. Minimè adeò dubitabant, quin cum primus ille vitæ actus tanto decorum apparatu mortalibus propoſitus, tanta omnium conſenſione probaretur, reliquæ partes ætatis feliciſſimo, atque optatiſſimo exitu clauderentur. Plenæ ſunt hiſtoriæ, plena monumenta maiorum eius virtutis, quam Ale-

xander ille Macedo declarauit puer, cum Bucephalum illum, ſeſſoris impatientem, indomitum, & ſternacem equum tandem aliquando compeſcuit, quem nemo ante quantumuis audax, & peritus equorum moderator condocefacere potuerat. Id quod cum vidiſſet Philippus parens: nouum tibi regnum quæſiueris fili, dixit: Macedonia te non capit. Anguſtum videlicet locum illum, & plus nimio putauit exiguum eſſe animo tam excelſo, atque exaggerato, nihil demiſſum, nihil humile pollicenti. Quid ni etiam Aloyſij parentes dixerint, filium intuiti præclara perficientem facinora ſanctitatis, abſolutiſſimo iam viro digna, planeque ſapiente? Hæc domus Gonzagarum auctoribus excitata Regiis, educata victoriis, maiorum triumphis illuſtrata, te minor eſt Aloyſi, tuoque animo videtur anguſtior. Aliam quæras oportet, ac per nos quidem licet, ampliorem, vbi tanta virtus excurrere commodè poſſit, ac liberè peruagari. Hæ auitæ ditionis anguſtiæ tui magnitudinem conſilij capere non poſſunt; nec iſta mens his ſe patitur finibus circumſcribi. Aliò itaque tibi contendendum eſt fili; aliud exaggeratæ gloriæ, probatæque terrarum orbi ſanctitatis imperium eſt conquirendum. Et ſanè nouum ſibi quæſiuit, parauitque regnum Aloyſius, cum patria digreſſus domo, priſciſque poſt-

habitis maiorum titulis, ordini adſcriptus ſacro Sodalitatis Ieſu, eos habuit in omni virtutum genere proceſſus, nouum vt gloriæ cumulum Gonzagæ familiæ, noua nobilitatis inſignia peperiſſe videretur. Scio proditum eſſe litteris antiquorum, triumphales apud Romanos viros hoſtium ſpolia, & ornamenta victoriæ ſolitos fuiſſe pro foribus, atque in valuis exponere: nec licuiſſe nouis dominis, ad quos perueniret aliquando domus, ea monumenta refigere: vt ignauos nimirum poſſeſſores admonerent quotidie, ſe in alienum intrare triumphum, atque in honores inuadere, quos alij ſanguine ſibi paraſſent, & vitæ compendio. Sed aliis hæc tradita ſint monita, quæ deſidioſos, & degeneres reprehendant. Nullum tibi, clariſſime Iuuenis, ſubeſſe periculum poteſt, ne te maiorum ornamenta coarguant, neve in alienum inuadere triumphum videaris. Quin potius iſta ſanctitatis inſignia, quæ velut in fronte tam magnificæ domus, atque in poſtibus affixiſti, admonebunt ſemper, ac aſſidue poſteros, vt relegant à te impreſſa veſtigia religionis; vt caueant etiam atque etiam, ne in alienam ipſi gloriam intrent, ne tranſlatitium, traditumque per manus domeſticæ ſplendorem dignitatis obnubant. Quod ſupereſt, collige nũc tuorum iucundiſſimum fructum laborum, tibi perpetuum ac immortalem gentilibus tuis perho-

norificum & glorioſum. Feciſti enim, vt quoties iſtum apicem ſanctitatis admirata poſteritas intuebitur, toties à te amplificatum Gonzagæ nomen, & gloriam gentis, in omnem futuram memoriam, atque in omnia ætatis conſecuturæ tempora recordetur.

DE SOLEMNI CHRISTIANORVM IEIVNIO.

ORATIO XXVI.

QVAMQVAM anniuerſarius hic luctus, & repetita quotannis abſtinentia nullam à nobis, qui ex hoc loco gratulationes potius exequi publicas, & res maiorum præclarè geſtas cōmendare dicendo ſoliti ſumus, orationem poſtulare videtur: quia tamen hic ipſe lugentium habitus ſingularium eſt indicium, ſignificatioque virtutum, quæ ſtato tempore in Chriſtiana Republica iterum effloreſcunt, nullo modo faciendum putauimus, vt tam ampla ſeges, ac materia laudationis, eorum vel incuria, vel negligentia prætermittatur, qui & Auditoribus iucundiſſima, & religioni, ac pietati accommodatiſſima quædam argumenta conquirunt. Etenim ſi temperantiam, aliaſque virtutes tanti eſſe ducimus, vt eas in ſingulis hominibus publico præconio dignas arbitremur;

quibus officiis ornandam eſſe putabimus publicam hanc Eccleſiæ Chriſtianæ Temperantiam, quæ tam ſanctè retinetur, & colitur, vt communem quamdam philoſophiam vnà omnes commentari, & colere videamur. Rectè ſanè ſapientium neſcio quis pronunciauit, monſtri ſimile videri, ſi quiſpiam in Scythia, Barbarorum illa regione, philoſophus ſit, contraque portentum, & pro miraculo haberi, niſi omnes in Attica philoſophentur. Rectè inquam id dictum de Athenienſibus eſt; ſed multò verius in Chriſtianam Rempublicam, atque in hanc, de qua verba facere ſum aggreſſus, Temperantiam diceretur: cuius ea ſpecies, ac dignitas eſt, vt hoc ipſo tempore non cum philoſophis Athenis, ſed cum Cælitibus in Beatorum domicilio vitam agere videamur. Si enim ea ciuitas ab Ariſtotele cæteris exiſtimatur eſſe beatior, quæ plures habeat adoleſcentes, & temperatos, & fortes, quam ex hac ſolemni Chriſtianorum temperantia felicitatem exiſtere putabimus, quæ non vnius tantum ciuitatis, ſed totius eſt orbis terrarum, nō iuuenum modo, ſed omnium ordinum: quæ non cum vna tantum fortitudine, ſed cum virtutibus vniuerſis, in primiſque cum religione, ac pietate coniungitur?

Quo magis intelligo, mearum eſſe partium, duo potiſſimum hac oratione complecti: quorum alterum communis huiuſce Temperantiæ

propria commendatione, alterum illius religionis explicatione continebitur, quæ quoniam ſic, vt agimus, in eſcis, ac luxu iubet nos eſſe temperantes, facit, vt communis hæc abſtinentia publica eſſe videantur expiatio quædam animorum. Ac primo quidem, Auditores, in huius Temperantiæ modum, ac rationem intuenti, tanta mihi eius apparet illicò dignitas, ac pulcritudo, vt ſpeciem quandam animis, atque oculis noſtris obijcere poſſit eius ſæculi, quod quia moderatiſſimum erat, mortaleſque habuit omnes paruo contentos, & maximè temperatos, non à poëtis modo, ſed etiam à Philoſophis appellatum eſt aureum. Neque enim illud aurum ſignificabat aliud, niſi moderationem, & temperantiam, quæ tam magna eo tempore fuiſſe dicitur, vt nullis homines vterentur cibis, niſi paſſim obuiis, hoc eſt ſponte genitis è terra, atque, vt ipſi poëtæ loquuntur, inemptis. Num exiſtimatis ea fabuloſe de hominibus illis decantata fuiſſe.

Contentique cibis nullo cogente creatis
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Iouis arbore glandes?

Nihil vnquam à poëtis in fabulis pronunciatum eſt verius. Nam ſero ſane, nec ante communem illam, ac nobilẽ totius orbis terrarum

eluuionem carnibus veſci mortales cœperunt: quæ victus, ac epularum ratio, quia minus antiquis quibuſdam ſapientibus videbatur eſſe naturæ conſentanea, ab ijs illam excogitatam, ac paratam fuiſſe dixerunt, qui propter inſignem crudelitatem ferreo vixiſſe ſæculo perhibentur. Si enim naturæ inductione, aiebant iſti, carnibus vteretur humanum genus, ea eſſet homo præditus, inſtructuſque conſtitutione corporis, quæ cædendis animaatibus eſſet accommodata. Vbi verò ſunt hamati digitorum vngues? vbi roſtrum illud aduncum? vbi dentium aſperitas, atque acumen? vbi villorum integumentum? quibus præſidiis cæteræ munitæ ſunt animantes, quæ, cum ad eum cibatum natæ, ac factæ natura ſint, neceſſe habent cum ijs, quarum expetunt carnes, quotidie de vita, & ſanguine dimicare. An non ipſa in homine dentium læuitas, oris teneritudo, digitorum mollities, totius corporis habitudo facilis ac temperata, plane ſignificat, ingenium illud ad ſumma natum, eſſe ab animantium cædibus, atque ab ijs cibariis alienum, quibus aliarum vita ſuſtentatur, & vis? Itaque hac imbutus opinione philoſophus haud obſcuri nominis, ac famæ Plutarchus, cum ſapientium permultos mirari videret, & quærere, quæ malum ratio in eam ſententiam adduxiſſet Pythagoram, virum cæteroqui perſpicacem, & callidum, vt carnium

vſu, & abſtineret ipſe, & cæteris hominibus interdiceret vniuerſis; mirari ſe potius dixit eorum feritatem, temeritatemque, qui primi animantis mortuæ deguſtare carnes, cadauera menſis imponere, beſtiarum artus, ac membra, quæ modo mouebantur, ac mugiebant, pro epulis habere non dubitarint. Exiſtimabant enim, hominem crudelitatis minimè ferendæ fuiſſe, cuius oculi ferre primi potuerint animalium cædem, cum iugularentur, cum expoliarentur pelle, cum ſecarentur in fruſta, cum traiecta verubus aſſarentur. Dicuntur illa quidem ſeuerius, atque ex triſti veterum philoſophorum diſciplina: ſed tamen haud prorſus abhorrent ab ijs, quæ in ſacris litterarum noſtrarum Originibus memoriæ prodita ſunt. Quamquam enim ſecundum illam vaſtitatem, eluuionemque, qua terrarum demerſus, & expiatus eſt orbis, eam primum caſtis illis hominibus, qui ſuperſtites erant, veniam datam fuiſſe legimus, vt animalium carnibus haud minus veſcerentur in poſterum, quàm arborum pomis, & virentibus ante vſi fuiſſent oleribus, non tamen opinandum eſt, omnes omnino homines præteritis ante temporibus ab eo carnium vſu cupiditatem, & manus continuiſſe: ſed eos tantummodo, qui moderatiores animo eſſent, & retinenda religione ſanctiores. Haud enim diu, multumque omnium penè communis ſanctitas, & tanta moderatio

fuit, vt dici, & cani veriſſimè poſſit:

Tunc & aues tutæ mouere per aëra pennas,
Et lepus impauidus medijs errabat in agris,
Nec ſua credulitas piſcem ſuſpenderat hamo:

ſed confeſtim poſt primum illud ſæculũ, quod in irrogato etiam contumaciæ parentum noſtrorum exilio propter communem, ac prope vulgarem quamdam probitatem aureum dici poterat, homines ſuborti ſunt intemperantiores; qui victu illo facili, ac parabili minimè contenti, exquiſitiores, ac ſuauiores à carnibus epulas expetentes, pulcherrimam illam temperantiam inquinarunt. Quid? illoſne putabimus à pecudum cæde prohibuiſſe manus, qui vel ab inſana, monſtroſaque corporis proceritate, vel ab inſigni ſuperbia, Gigantes, hoc eſt terræ filij ſunt appellati? illos inquam, qui tam execrabili genere flagitij terram contaminarunt, vt elui, ac purgari niſi omnium fluminum, aquarumque inundatione non potuerit? Illa ipſa venia, quam erepto iam ex aquis orbe terrarum, quaſi voce præconis promulgauit Deus, vt nouo epularum genere vterentur omnes, abditè quodammodo, implicitéque ſignificat, aliquos ante fuiſſe voluptarios, & diſſolutos, à quibus illud eſſet per temeritatem, atque intemperantiam vſurpatum: aliquos moderatos item fuiſſe; ac bonos; à quibus quaſi ſuperuacaneum, & iuſto delicatius repudiatum eſſet. Quæ igitur cauſa fuit, cur eam

Deus illo tempore facultatem euulgaret? perampla ſanè, atque probabilis: non quidem, vt homines epularum ſuauitate diſſolueret, ſed vt neceſſitati conſuleret, quam eluuio illa hominum impoſuerat vitæ. Nam aquis repente dilapſis, cum ſolum ita iam emaciatum, & confectum eſſet, vt terræ ſeminibus vitiatis, degenerantibus arborum pomis, adeoque minimè ſuppeditantibus humano corpori cibatum idoneum, quo ſalus, ac vita retineri commodè poſſet, ſucci plenioris conceſſit epulas; vt cibus ſuppeteret multo magis alimentarius, & quo noſtra hominum mortalitas facile ſuſtentaretur. Quæ nos addidimus irritamenta, & lenocinia, quos addidimus artifices, vt in fruſta non enormia ſcinderēt aues, ad explendam cupiditatem, & luxum addidimus, non ad tolerandam neceſſitatem. Quantum ergo dixerim eſſe huius abſtinentiæ ſplendorem, ac decus, quæ aurei ſæculi ſpeciem in ætate tam ferrea præſefert, quæ beatam illam priſcorum hominum vitam quaſi longo poſtliminio reuocat, quæ paucis conceſſam, communem facit, popularemqúe virtutem, ac ſapientiam? Si enim ætas illa, & gens dicta eſt aurea, quia iuſtiſſima, virtute ornatiſſima, & ſapiētiſſima erat; cur non aurea nobis hoc tempore videatur Chriſtianæ Reipublicæ multitudo, eius illuſtrata beneficio temperantiæ, quam iuſtitia, æquitas animi, prudentia, fortitudo,

virtutes cæteræ, veluti corpus vmbra conſequuntur. Pulcherrimè ſanè rem attigit Heraclitus ille, qui ſiccam animam optimam aiebat eſſe, ac ſapientiſſimam. Significabat enim temperantiæ ſic cæteras reſpondere, ac reſonare virtutes, quemadmodum vacua vaſa eum contacta, & percuſſa ſonitum reddunt, quem plena reddere non potuiſſent. Ita profectò res eſt: pinguis ille cibatus, ac vinum habitiora quidem corpora facit, ſed animum hebetat, impeditque quo minus honeſti formam, & cæleſtem virtutis pulcritudinem cernere poſſit. Vt enim oculus humore occupatus inſolenti, hebeſcit, atque ita obtunditur, vt officium ſuum facere non poſſit, ita cibo animus oppreſſus verum diiudicare, prudentiæ, iuſtitiæ, ſapientiæ ſplendorem nequit agnoſcere. Putarote igitur, Auditores, vnà cum hac Temperantia cæteras quoque virtutes in Eccleſia choros ducere, & Chriſtianas vrbes hoc tempore ſic luſtrare implexas mutuò, complicitaſque, quemadmodum Gratias induxit ludentes Heſiodus, & toto terrarum orbe circumuagantes. Quin ipſos exiſtimate Cælites veſtris intereſſe ſtudiis, ac vobiſcum verſari Deum: qui hominum probitate, ac morum innocentia ſummopere delectatur. Nam ſi de aurea illa hominū, & morum ætate dicere non dubitant, ac canere poëtæ, Deos ea communi captos, & delectatos innocentia, ſolitos

fuiſſe vulgò cum ipſis habitare mortalibus, caſtas domos intrare, omnibus ſe viſendos, tractandosq́ue præbere; quid a nobis de Deo, deque Cælitibus hoc tempore dicendum ſit, quos verè compertum habemus, eorum caſtigationem, ac pœnitentiam in deliciis habere, quorum mores antea propter iniquitatem, ac turpitudinem auerſabantur. Sed hæc ita explicabuntur à me facilius, ſi de altera illa virtute, hoc eſt de Religione aggrediar dicere, vnde publicum hoc Temperantiæ ſtudium, velut à cauſa, & fonte quotannis ad animorum expiationem promanat. Nemo enim non intelligit, tam ſanctum, ac ſolemne ieiunium edici, iuberique ab ea Religione; quæ hominis animum ſcelere contam na um aliquo dies noctesq́ue percellit, ac pungit, neque ante ſiſtere vnquam, aut quieſcere patitur, quàm aliquod expiationis quærat, atque inueniat genus, cuius vi abſterſa criminis labe, Deum ſanctè, caſtéque venerari queat. Et profectò fuit omnium ſemper gentium opinio, duodecim quoque tabularum lege comprobata, non debere quemquam niſi caſtè, ſanctéque ad Deum accedere. quo factum eſt, vt cum inquinati flagitio ſibi viderentur eſſe mortales, antequam ſacris intereſſent, & Deum adirent, luſtrationem quærerent aliquam, qua ſe purgari facilius exiſtimarent. Nam vel ſublimes ventilari ſe patiebantur in aëre, vel igne vſtulari, ac ſulfure

perlini, vel aqua maris, fluuiorumque, vel alio genere ſuffitionũ abſtergi. Id videlicet agebat Vlyſſes, cum cæde procorum contaminatus ſulfure voluit, atque igne purgari. Id Oreſtes materno pollutus ſanguine, cum confuſa ſeptẽ fluminum, adeoque ex ipſa etiam hauſta Hippocrene reſperſus eſt aqua. In quo genere illud quoque ſolemne fuiſſe accepimus, vt qui ſibi Deos iratos, & nunquam propitios eſſe intelligeret, is linteatus lucernam, & laurum ſuſtineret manu, humoque genibus repens clamaret idẽtidem, atque irata ſibi numina palam, ac publicè profiteretur. Hæc aliaque permulta fuere, in quibus ad eluendas animi maculas aliquam ineſſe vim exiſtimabant antiqui. ſed in tam multis, ac variis expiationum formis nullam ieiunio ſanctiorẽ habuiſſe videntur. Nam carpere quidẽ, ac irridere Satyrici non dubitãt eos, qui

—— Tyberino in gurgite mergunt
Mane caput bis, terque & noctem flumine purgant.

Ieiunium verò qui derideat, immo etiam qui ad expiationem accommodatiſſimum eſſe non putet, eorum qui hæc litteris conſignarunt inuenias neminem. Igitur, vt ab Ægyptiis, qui cæteris videntur fuiſſe religioſiores, ordiamur, de illorum Sacerdotibus id potiſſimum à Cheremone didicimus; ex eo tempore, quo ſacris primum initiati eſſent, humanæ vitæ negotiis planè omnibus nuntio remiſſo, nullam vnquam omnino rem tranſ-

egiſſe mortalium, & carnibus, ac vino ſemper abſtinuiſſe. Ab ea victus ratione haud ſanè multum videntur abhorruiſſe Indorum Gymnoſophiſtæ, quos abſtinentiæ tam ſtudioſos fuiſſe legimus, vt oriza tantum, atque arborum pomis alerentur. Vtrique tamen ab iis Cretenſium Sacerdotibus, quos Iouis vocabant diuinos, victi, ac longe in eo genere ſuperati ſunt; cum non modo carnes, ſed ne cibum quidem vllum igne mollitum, & coctum audere nt attingere. Myſi non modo Barbari ſemper habiti ſunt, ſed etiam ita viles, & nihili, vt quoties nullius hominem pretii dicere vellent, Myſorum eum vltimum appellarent. Et tamen hi tam contempti, & deſpicati Aſiæ populi, vt ſcriptum reliquit Poſſidonius, haud ſatis ſuæ ſe religioni facere putabant, niſi & cælibem agerent vitam, & cæſorum animalium carnes auerſarentur. Quid verò de Græcis dicamus, qui ſapientia, & doctrina omnibus ſine controuerſia præſtiterunt? Quid in cæteris egerint ſacrificiis, minimè requiro, ac diſputo: ſed in Cerere ſacris ſolemnibus veneranda: ſcimus apud Athenienſes feminas, quarum ea ſacrorum procuratio erat, ieiunio ſe antè, ac voluntaria prorſus inedia præparaſſe. Venio ad Romanos, quorum ſeueriſſima fuit, ac ſanctiſſima, non modo ſacrorum, verum etiam rerum omnium diſciplina. Legimus adeo Numam illum Pompilium, qui religione pri-

mus imbuit Romanorum animos armorum diuturna licentia, & longa tractatione bellorum efferatos, cum pro frugibus ſacrificaret, illud præcauiſſe potiſſimum, ne carnium vſu cupiditati obſequeretur ſuæ. Quæ ſacra cum poſteri retinuiſſent, & quotannis ſumma populi celebritate facerent, vt eam temperantiam amplioris pietatis ſignificatione cumularent, anulum etiam è digitis deponere, nec ante repetere conſueuerunt; quàm peracta, & abſoluta ea frugum ſacrificia eſſent. Tantum illi ad purgandum animum, expiandaque ſcelera in ieiunio poſuerunt: quia temperantiam virtutem quamdam eſſe præclaram, ac pene diuinam intelligebant neque multum oppidò aberrarunt à vero. Quamquam enim vni ieiunio, temperantiæque ſolitariæ non ea diuinitus attributa vis eſt, vt ipſa per ſe turpificatum criminibus animum eluere poſſit, ac tergere, illud tamen habemus, & maiorum exemplo, & doctorum hominum ſententia, & diuino teſtimonio exploratum, nihil, ſi cætera ſuppetant, quæ ad expiationem inſtituta ſunt, poſſe fieri ieiunio melius, atque accommodatius ad impetrandam improbitati veniam, atque ad eas de ſe repetendas voluntario iudicio pœnas, quæ noſtra ipſorum flagitia commeruerunt Quid enim ſignificauit aliud ieiuniũ illud Niniuitarum percelebre, cuius beneficio ab imminenti, & iam inſtã-

ti ciuitatis interitu liberati ſunt, niſi præpotentem Deum quantumuis graui mortalium ſcelere prouocatum, illo ſacrificij genere facilè placari, quod reſipiſcentis iam animi, ſua deteſtantis flagitia, & meliorem promittentis in poſterum frugem teſtimonium eſt?

Longam hic ego ſeriem texere poſſum eorum, qui admirabilem in ieiunio, cui moderetur religio, ad Deum propitiandum vim eſſe demonſtrarũt. Quid enim tres illos adoleſcentes impulit, vt lectiſſimis epulis, quibus ephebi Regij veſcebantur, repudiatis, vulgares optarent, atque in ſumma rerum copia ieiunio ſe, ac voluntaria fame conficerent? nonne religio? Quid nobilem illam feminam in eam induxit ſpem, vt ieiunio communita facilè crederet, Aſſyriorum occupari, adeoque interfici à ſe Regem in tentorio poſſe? Si eius attendamus orationem ad populares ſuos, quæ in ſacrarum litterarum monumenta relata eſt, haud dubiè ſtatuemus vnam fuiſſe, ieiunium imperantem, religionem. Quì verò antiquiſſimus ille Legiſlator tam multos in ſummo Sinai vertice tranſigere ieiunio potuiſſet dies, niſi eum ſingularis quædam pietas, & religio confirmaſſet? Nihil enim de aliis dico, qui cum diuturnum ieiunium in ſumma religione multos coluiſſent, & retiuuiſſent dies, aut vita iam functos excitarunt ad lucem, au timbres euocarunt è cælo, aut è leonum gregibus, quibus

erant obiecti, ſoſpites, atque incolumes euaſerunt. Illud in ſumma pronuntio, atque hac extrema orationis parte contendo, nihil hac ſanctitatis profeſſione, aut ad morum emendationem ſalubrius, aut ad ſplendorem, & gloriam amplificandam opportunius accidere Chriſtianæ Reipublicæ poſſe. Nam, ſiue ſpectetur ipſa per ſe temperantia: ea eſt, quæ depulſis, reiectíſque mollioribus epulis, vitiorum omnium, & flagitiorum depellit incitamenta: ſiue illa attendatur animorum expiatio, in cuius gratiam vſurpatur, & colitur, tanta, & tam ampla videtur virtus, vt ſolitaria eſſe non poſſit, ſed cum cæteris coniuncta partibus; quæ ſi deſiderantur, nullis omnino cæremoniis, externíſque ſanctitatibus infectus ſcelere mortalium animus expiatur.

IN PERVIGILIO PALMARVM.

ORATIO XXVII.

IN tanta Chriſtianæ Reipublicæ gratulatione, quantam craſtinus præſeferet dies eius recordatione triumphi, quem nouo duxit exemplo noſtræ libertatis aſſertor, cum Hieroſolymam, vrbem nobiliſſimam ingreſſurus, gratulantium vocibus, ſtratis humi veſtibus, olearum virentibus ramis exceptus eſt; in tanta, inquam, ſignificatione lætitiæ, eam mihi orationem, ac dicendi copiam dari velim, quæ poſſet, & eorum officia, qui Seruatori occurrunt, exponere, & ei ſapienter, ac iure optimo tributa eſſe, demonſtrare. Duo enim hic explicanda mihi eſſe intelligo: honorem illum eum fuiſſe, qui Liberatorem noſtrum non modo Deum, rerumque Dominum, ſed etiam victorem, ac triumphantẽ oſtenderet, & glorioſa illa cognomenta, quæ vocibus occurrentiũ decantabantur, meritò in eum, atque appoſitè conuenire. Vt igitur à deducentium, ac ſalutantiũ officiis

triumphantem præſtolabantur. Cum ecce tibi puerorum incredibilis multitudo, palmarum, olearumque ramis inſtructa frondentibus, nouum, inauditumque pæana decantans cæteris præire cœpit, qui pompam illam erant ex ordine ſequuturi. Explicata eſt multiplex illa gentium ſeries plaudente plebe, exultante populo, ſummis denique, medijs, infimiſque acclamantibus, Apoſtolis, illis Eccleſiæ Senatoribus, agmen claudentibus. Neque verò in tanta pompa, tantaque lætitia terra ipſa ornatu caruit, & gloria ſua: cum illam floribus alij, alij variarum arborum ramuſculis, ac folijs obtegerent; alij verò ſuis ipſorum veſtibus operirent. His igitur officijs quid aliud ſequutos fuiſſe creditis eos Hieroſolymæ ciues, niſi, vt ſua illa animi lætitia, & publica gratulatione demonſtrarent eum eſſe rerum dominum, quem excipiebant, cum diuinum hominem ac plane Deum; eum de toto terrarum orbe triumphare. Scitum eſt enim non id modo fuiſſe in more per antiquo poſitum apud Hebræos, vt certis quibuſdam ſacris, ac feſtis diebus ad Deum parentem optimum venerandum ex animo, geſtarent manibus myrti ramuſculos, mali Perſicæ virgulas, ſumma palmarum, & quemadmodum ipſa ſacrarum literarum monumenta teſtantur, etiam Thyrſos, hoc eſt, tela, tortili, vel pampino, vel hedera conueſtita; verum etiam vt eadem ſignifi-

deo morem ab ijs quoque celebratum, qui à Iudæorum religione, atque inſtitutis alioqui vehementer abhorrebant. Tradit quippe vetuſtiſſimus auctor, Pompeium, cum Neapolim ingrederetur, à ciuibus fronde coronatis, & ſerto ſalutatum eſſe, in eumque coronas, ac flores ab occurrentibus fuiſſe coniectos. Nec alio ſane tradunt honoris genere cohoneſtatum Athenas intraſſe Demetrium, cum ex Leucade, Corcyraque victor reuerteretur: non alio in Capitolium aſcendiſſe triumphantem Germanicum: cui poëta nobilis ita pompam, atque acclamationes adornat.

Quàque ibis manibus circumplaudere tuorum
Vndique iactato flore tegente vias.

Neque verò multa neceſſe eſt dicere de veſtibus illis, quas ad publicam demonſtrandam lætitiam, atque obtemperationis ſtudium præſeferendum tota humo ante prætereuntẽ explicabant: cum hunc honorem excellentem fuiſſe, & eum qui Deo deberetur, apertè demonſtret antiquorum omnium, tum Græcorum, tum verò etiam Romanorum notiſſima conſuetudo, Iunonis enim ſignum, cum in pompis circumferretur, eo reuerentiae genere ſolitum excipi ſcriptores longe clariſſimi tradidere, vt quacumque incederet, gentes obuiam effuſæ, depoſitis in terram veſtibus, viam illi peramplè ſternerent; & ſimulacrum confertiſ-

Digitized by Google

ſima populi frequentia proſequerentur. Plinteria verò, hoc eſt, dies Palladi ſacros ita coluiſſe legimus Athenienſes, vt pauimenta, viaſque pulcherrimis tegerent veſtibus? quà nimirum ſciebant ex veteri conſuetudine tranſituram eſſe ſublimi ſuſpenſam ferculo Deam. Id videlicet etiam Hebræi ſequuti ſunt, cum Chriſto Seruatori potẽtiſſimo gratulabũdi obuiam occurrerunt, cum ei vias depoſitis humo pallijs contexerunt, cum olearum, palmarumque prætenderunt ramos, cum eundem denique communi ciuitatis aſſenſu, omnibus acclamantibus, tanta pompa, tantoque apparatu Hieroſolymam ſubeuntem exceperunt. Nec quicquam ſanè fieri poterat ad Chriſti declarandam victoriam, & diuinitatem illuſtrius. Nam, ſi ſacris imaginibus, ac ferculis pomparum ille præſtari ſolitus erat honor, qua potius afficiendus erat reuerentia Liberator ille generis humani diuinus, quem compertum habemus eſſe veram, expreſſamque æterni Patris imaginem, rerum auctorem ac dominum, vniuerſitatis moderatorem? Si Regibus, ac viris Principibus vrbem ingreſſuris ea gratulatio, ac ciuium concurſus exhibebatur, cui potius ea deberentur argumenta lætitiæ, quàm ei, qui è cælo in hanc alteram veluti Regiam; hoc eſt in orbem terrarum ingreſſus erat, vt nos ex hoſtium infeſtiſſimorum manibus eriperet,

peret, humanumque genus vniuerſum ſuo diſcrimine, ſuo dolore, ſua illa morte turpiſſima ſeruitio liberaret? Si triumphantes ijs gratulantium acclamationibus, eo populi plauſu, atque cónuentu deducebantur in vrbes, cui potius ille parari, ac præſtari debuit triumphus, quàm ei, qui gentes vniuerſas, qui totum orbem terrarum, non ampliſſimis copiis, non exercitu fortiſſimo, ſed pauciſſimis, ijſque inermibus, ac nudis militibus expugnauit? Cum enim videtis, Auditores, vbique terrarum veram coli religionem, Chriſtiana vſurpari ſacra, aras Chriſto Deo poni, templa exædificar magnificentiſſima, ſumptibus plane Regiis inſtrui, ac exornari; fructum hunc eſſe victoriæ putatote, quem ille periculis perfunctus omnibus, & exutus mortalitate, tandem aliquando legit è laboribus ſuis. Illa ipſa ſaluberrimæ Crucis ſigna, quæ circumferre ſolemus, figere in templis, in domibus collocare, vbique nobiſcum habere, quid aliud ſunt, niſi ſigna victoriæ, quam in Caluariæ monte, vbi acerbiſſimum prælium initum, & profligatum eſt, Dux ipſe fortiſſimus obita morte comparauit? illud verò carmen, quod Chriſto Domino quotidie canitur in Templis, quid aliud eſt, niſi Pæan, hymnuſque illi ſimillimus, qui triumphanti à Hieroſolymitanis pueris fuit hodie decantatus? Neque enim putandum eſt, nulla fuiſſe ab eo bella tractata,

nulla cum hoſte commiſſa prælia, qui perduelles, ac transfugas, qui contumaces, ac ſuperbos ad voluntariam animi demiſſionem traxit, qui homines vitiis, ac ſceleribus coöpertos omnibus ad perfectam vitæ, ſanctitatiſque rationem perduxit, qui ſuperſtitionem obnitentem, ac reluctantem non vicit modo, ſed extirpauit; qui fanis antiquiſſimis exturbatis, templa tanquam arces, & præſidia in Chriſtiana Republica, hoc eſt in ſuo Regno collocauit: qui vulneribus non tam confoſſus, quàm veluti clariſſimis gemmis exornatus, qui cicatricibus illis non turpiter obductis, ſed ſempiterna perfuſis gloria cohoneſtatus, in eam æterni Patris Baſilicam rediuiuus, ac victor aliquando reuocabatur. Iure igitur optimo tam magnæ gloriæ is debebatur triumphus, qui omnes pompa, apparatu, ac magnificentia vinceret. Multos quippe legimus in antiquorum annalibus ſplendidè, atque magnificè Capitolium inijſſe triumphantes; in primiſque Paulum illum Æmilium, cuius pompæ ne tres quidem ſolidi dies ad arma, ſigna, tabulas, aurum, argentumque vehiculis in Vrbem inferendum ſatis eſſe potuerunt. De Magno autem Pompeio nihil dicatur: quid ad ſui triumphi celebritatem illuſtrandam, cum ex Africa victor rediret, currum, quo vehebatur, ab Elephantis trahi voluiſſe perhibetur. Nihil de Iulio Cæſare: qui Pompeium ſe-

cutus, quadraginta dicitur Elephantos duxiſſe, cum de Gallia vniuerſa triumpharet. Nihil de Auguſto, feliciſſimo Principe; qui ad tertium vſque diem de triplici victoria triumphum proferre non dubitauit;eumque tam vario, tam eleganti, tam opulento inſtruxit apparatu, vt tantundem aliis antecelleret pompa, quantum eos felicitate vicerat, atque omnium terrarum imperio ſuperarat. Nihil de Aureliano, nihil de Antonio, quorum alter ceruos, alter leones edomitos, & cicures ad triumphalem currum adiunxit. Alios denique proferre poſſem, & quidem non paucos, niſi viderem orationem meam plus allaturam eſſe modeſtiæ, quam admirationis apud vos habituram. Reuertor igitur ad inſtitutum,atque illud affirmatè contendo, nullum quantumuis ſplendidum,atque magnificum iſtorum triumphum cum eo,quem hodie duxit ille noſtræ libertatis aſſertor, poſſe demum aliqua ex parte conferri. Nam primo quidem ſi ſellam illam curulem intuearis, qua nouus hic Ductor exemplo triumphat inaudito; non auro conſpicua, non ebore diſtincta, non ſingulari aliquo artificio ſpectabilis eſt, ſed ea,in qua nondum quiſquam poſitus erat, hoc eſt ea, quæ ſignificaret veluti ſymbolo quodam abdito, ac retruſo, Chriſtum Seruatorem, omnium gentium, ac populorum occupaſſe iam ani-

mos, quos nemo imperio ſimili elapſis ante temporibus occuparat. Si comitatum; quis eo videatur illuſtrior, quis glorioſior, aut eſſe vnquam, aut cogitatione fingi, & comprehendi potuit? cum illos prudentiſſimos, clariſſimoſque Reipublicæ Chriſtianæ Senatores haberet, eos ſanctiſſimos viros, atque iuſtiſſimos, eos fortiſſimos milites, eos duces ſapientiſſimos, quos ad omnes terrarum prouincias debellandas, quos ad nationes vniuerſas, populoſque in ſuam ditionem, imperiumque redigendos, cum mandatis ampliſſimis allegauit. Si ſpectatorum frequentiam, & nobilitatem; ea fuit, quæ non modo populis principem ſolis orientis vrbem, ſed quæ aërem ipſum Cælitibus ad ſpectaculum vndique circumfuſis expleret. Nulla hic inimicorum ſpolia cernuntur, nulli currus, vel muneribus, vel præda prouinciarum onuſti, nullæ captarum vrbium, aut oppidorum imagines, nulli captiui Reges, aut populorum Principes triumphantem Imperatorem antecedentes: quia pompa illa non tam verus erat triumphus, quàm veri triumphi efficta quædã ſpecies, ac ſimulacrum. Tum profecto cæleſtis hic Imperator verè triumphaturus eſt; cum è Caluariæ monte in patibulum elatus, nouo illo triumphali curru cælum ipſum, quaſi Capitolium quoddam ingredietur. Quo tempore, neque captiui, neque prouinciarum dona, neque hoſtium ſpolia, neque alia

poterunt vlla triumphantium ornamenta deſi-derari. Nunc verò, quoniam in hac illius veri triumphi proluſione, atque apparatu viſendo ſumus occupati, erit religionis, atque officij noſtri, Imperatorem illum diuinum lætiſſimis animis excipere; noſtrum erit, hunc Regem, ac Ducem colere, hunc rerum omnium Dominum, ac procreatorem occurrentium habitu ſumma pietate, ac reuerentia venerari. Neque enim aliud agimus, Auditores, cum diuinis præceptionibus obtemperamus, cum Dei nutum imperantis intuemur, ac ſequimur, cum ipſas animi noſtri cupiditates vincimus, ac ſedamus. Ille ſanè veriſſimus Chriſti victoris triumphus eſt, quo virtutum noſtrarum occurrente choro, turbidis omnino motibus iam compreſſis, in ſeruitutem abductis cupiditatibus, animum ille noſtrum veluti Regiam quandam vrbem virentibus ramis, & coronis ornatam ingreditur. Nam quem ille triumphum de toto terrarum orbe duxit in cælum, is eſt non tam expugnandis vrbium mœnibus, aut populis in ſeruitutem redigendis, quam admirabili quadam de noſtris ipſorum animis parta victoria, reportatus.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Tarquinij Gallutij è Soc. IESV.

PRÆFATIO.

Cum ab arte dicendi digreſſus Ariſtotelis libros de Moribus explanare aggrederetur in Romano Collegio, Anno 1617.

HActenus in Rhetorum campo verſati, poſt diuturnum illum declamatoriæ ſolem paleſtræ, ac puluerem eloquentiæ, in aliud-ne forum, aciemque deſcendimus? an ex arena, & puluere in vmbram nos, ſtationemque recipimus, Auditores? equidem haud ſcio vtrum hoc hybernaculum ſit; vbi cum animi perturbationibus, ac vitiis, vbi cum voluptate, virtutibus & rationi contraria, pugnandum erit. Vbi per virgulta, & ſenticeta, per tra-

Digitized by Google

mites illos Herculi quondam obiectos in biuio aperienda, & quærenda nobis erit ad felicitatem via. Sunt hæc ſane pugnacia, & refractaria, quæ nobis opponuntur in itinere, eſt hæc etiam doctrina pugna quædam, & concertatio: ſed ſi cōferenda tamen cum ea ſit, à qua miſſionē demum honeſtam iuſtiſſimis exactis ſtipendiis impetrauimus, ceſſatio mihi eſſe videbitur, & quies; hodie præſertim, qua die præluſurus operi futuro nullos aduerſarios aſpicio circumfuſos orationi meæ, quibuſcum bellum aliquod, vt antè, ſuſcipiendum pernecesſariò ſit. Videbar quippe quotannis hac ipſa luce veluti Comœdiarū quidam Orator, ac prologus ad vos prodire, vt artificium quod mihi erat in manibus ſic defenderem, quemadmodum ille præcurſor actorum in proſcenio exiſtimationem tuetur agendæ fabulæ, quam intelligit obtrectatorum inuidia & maledicorum hominum acerbitate proſcindi; Faciebam inquam hæc neceſſariò: quia videbam eam à me tractari facultatem, in quam deſuefacto iam à concionibus ſæculo, cuncti reprehenſorum aculei, notæque Cenſorum, omnes doctorum hominum impetus ipſius etiam haud indoctæ multitudinis conatus effrœnes, & cæcæ quædam populi ſapientioris impreſſiones incurrunt. Nunc verò quoniam ex illo Rhetorum opificio in hanc felicitatis officinam ingredimur Ethicen, quæ nullos habet hoſtes, ſed propitios ac fauentes

vniuerſos, nullam nobis imponi neceſſitatem videmus huc exeundi cum ornatu Prologi, ad calumnias, quæ nuſquam ſunt, atque à nemine iactantur, hoc proluſionis initio repellendas. Aliorum iſte ſit labor, qui alia quædam criminationibus expoſita in hoc Gymnaſio profitentur artificia ſapientiæ; Nobis iter expedit omnium adprobatio; Nec patitur placabilis hæc, & tranquillitatis conficientiſſima ſcientia in perturbatam Nos, atque infeſtam aduerſariis intrare prouinciam. Etenim permulta ſunt in cæteras Philoſophiæ formas, ac liberales artes obiurgatorie quondā à veteribus dicta; cōtendentibus, & magna voce clamantibus, explodendas eſſe doctrinas, quæ neque medeantur moribus, neque faciant homines ſuo docendi labore peculiarique pręceptione meliores. Quæ quidem obiurgatio, & tam grauis in pleroſque doctores proclamatio non idiotarum, aut imperitorum tantummodo fuit, ſed eorum etiam qui prudentiſſimi, ſcientiſſimique ſapientiæ putabantur. Nam Cebes, Philoſophus ille Thebanus, qui nobis ex Pythagoræ, Parmenidiſque decretis humanæ vitæ ſimulacrum propoſuit expreſſum ad viuum, cum intra circulos quoſdam, & Zonas pro ſtudiorum varietate varias omnes incluſiſſet mortales, fecit eorum aliquos è ſemita, quā erāt ingreſſi, ad moralis Philoſophiæ ſeptum retrocedentes, propterea, quod animaduertiſſent ad fucatas, inutileſque ſe artes cōtuliſſe dū ſolidas

quærerent,ac minime fallentes animi diſciplinas. Illi autem qui ſic reuertuntur, & Ethicen petunt, Poëtæ ſunt, vt intenta in tabulā virgula docet [illegible]i Myſtagogus, Oratores, Dialectici, Muſici, Arithmetici, Geometræ, Aſtrologi, Critici omnes, ac Phyſici, aliique qui nullam doctrina ſua proponunt hominibus vitæ caſtimoniam, ac probitatem Huius Philoſophi ſententiæ omni plane conſentit ex parte mitiſſimus Imperatoris immanis altor, ac Magiſter Seneca; qui præter morum Philoſophiam, cæteris è ſtudiis nullum ſuſpicit, nullum in bonis numerat, nullum admiratur, omnia meritoria, puſilla puerilia putat; eo nomine, quòd virum bonū non modo non faciant, ſed ne promittant quidem, aut ſe factura eſſe profiteantur. Quod profecto ſic eſt, quemadmodum ab hoc morum præceptore ſapientiſſimo dicitur: Nec ego qui permagni facio, admirorque liberales artes vniuerſas, auſim aliquid de illarum efficacitate pronunciare magnificentius, quàm veritas, ac ratio poſtulet.

Nam illæ primum, quæ moderantur orationi, atque in ſermonis cura, diligentiaque verſantur, ſi ſyllabas exigunt ad vnguem, ſi litterarum apices vel propagatione proferunt, vel amputatione caſtigant, ſi attingunt hiſtorias, & carmina Poëtarū interpretātur, lōgiſſimè vagari ſe putāt, & fines ſuos ampliſſime protuliſſe: Cū tamē eorū nihil aut metū eximat, aut libidinem frænet, aut

iram coërceat, aut frangat audaciam, aut reſtinguat exardeſcentis animi cupiditatem. Geometria ſi de recta obliquaue linea doceat, ſi quamcũque formam acceperis, eam redigat in quadratum, ſi non latifundia modo metiatur, ſed agellum quoque minimum redigat in particulas, ſi colligere ſubtiliſſimè poſſit iugeri pedes, & quicquid decempedam effugit ſubducta ratione deprehendere, nihil prætermittit eorum, quæ profitetur, & numeros explet omnes muneris ſui· cum tamen interea neſciat animus intra recti lineas ſe tenere aut metiri quãtũ homini ſatis eſt, aut patiẽter ferre vicinũ nõ dico abradentem aliquid ex agro tuo, ſed potentiorem tantummodo, atque ampliora prædia poſſidentem. Illa verò quæ cœleſtium notitia gloriatur Aſtrologia, ſi diſcurrentium interualla ſyderum radio notet, ſi fixas ſtellas diſtribuat in Centurias, ſi defectus illos ſolis, lunæque labores, ſuſpenſę Ciuitati denunciet, ſatis in ſublime ſuſtollit animũ quem interea loci relinquit fluxis hærẽtem rebus, nec deſpicientem ea quę ante pedes euentis quotidie fortuitis obiiciuntur. Quid verò ea, quæ prælucet ſingulis diſſerendi, ac de conſequentibus iudicandi facultas, & diſciplina? ſi rem definiat obſcuram, ſi diſtinguat ambigua, repugnantia conciliet, confuſa partiatur; ſi nodos reſoluat & decipulas eludat omnes Captioſorum, partes ſine dubio perſequitur idoneas officio ſuo: ſed patitur animum am-

Digitized by Google

plecti deteriora pro bonis,ac repugnãtia ſequi; ſinit eum decipi cupiditatibus, & votis ſuis qui verbis alienis falli & comprehendi non poteſt. De venatrice illa naturæ, ac rerum occultarum indagatrice ſciẽtia nihil eſt cur multa dicamus. Cœli materiam quærit,& oculis minime contenta vniuerſi fibras, & venas ſcrutatur intimas extra cõſpectum ab auctore ſubductas: ſed perturbationum fontes,& vitiorum flexus inuolutos ignorat,nec latebras illas intrare penitus audet,vbi ſe cupiditas,atque auaritia tenet. Rerum omnium initia quatuor explorat;ſed quaternas illas animi virtutes, humanæ felicitatis totidem elemẽta non videt. Corporum ortus, obituſque conſiderat: conſiderantem hæc, & ſui corporis obitum extimeſcentem animum ipſo mortis pauore impendentiſque calamitatis expectatione non liberat Rectè itaque Ariſto ille Stoicus eam Philoſophiæ partem exiſtimabat eſſe leuiſſimã, quæ per ſydera vagaretur,nec in pectus vſque deſcenderet;aut hominem in ſe ipſum introrſus ire,ac dies nocteſque ſecum habitare cõpelleret. Rectè vetus illa natio ſapientium clamat vniuerſa,id demum eſſe ſapere ac philoſophari: noſſe,beatam vitam homini cõſentaneam virtutis actione perfecta contineri, non alienis pennis inuadere Cœlum, non errare per maria, non illigare verborum nodos, ac ſoluere, non littoris arenas,& papaueris ſemina folliculis incluſa numerare, non inter futiles, otioſaſque

ſtimant, quòd Pythagoras antiquorum ſtudio relicto, qui cæleſtia tantum, naturæque res inuolutas auidiſſimè ſectabātur, de bonis, ac malis cœperit philoſophari primus, ac viſus propterea ſit philoſophiā è ſyderibus illis, orbibúſque cæleſtibus, in quibus antea tātū modo ſe tenebat, tanquā iniecta manu detraxiſſe Quod quidem vt verè dicatur, parcè tamen atque reſtricte dici videbitur, ſi huius diſciplinæ antiquiora quædā principia redordiamur. Omnis quippe huiuſmodi doctrina, atque inſtitutio multo ante Socratē extitit à Pythagora, cuius hodiéque aurea illa carmina legimus, quibus totius humanæ vitæ ratio cōtinetur & lex. Ex huius verò doctrina monumētíſque philoſophi Socrates ipſe, ac Plato mutuati poſtea ſunt, quæ de moribus ampliſſime diſputarūt. At Pythagorā Nazaræi cuiuſdā hominis eximiè docti, atq; in ſacris litteris apprimè verſati diſcipulum facit in libro aduerſus Apionem Ioſephus Hiſtoricus magnæ vir apud omnes auctoritatis: Quin eumdē Hebræū quoque fuiſſe genere docet Ambroſius homo caſtiſſimus, & Clemens Alexandrinus totius antiquitatis egregiè gnarus inter apellas adnumerat, & recutitos: vt nimirum intelligere debeamus, ea quæ rectæ Religioni conſentanea, & morib. ſalutaria propoſuit populo Pythagoras, è diuinis fuiſſe monumentis Hebræorū hauſta, & ex ſacro illo, auguſtóque ſanctiſſimæ ſapiētię fonte delibata. Atque hinc factum eſſe autumat Tertullianus, vt Socrates, qui multo poſt

quam exiſtimare; cum apud ipſius patronos Xenophontem, ac Platonem id ſcriptum inueniam: Iudicio eum populari oppreſſum fuiſſe, non iure damnatum. Quippe qui nō modo non negaret in publico ac palam eſſe Deos, verum etiam in Pyræo cunctis inſpectantibus ipſi Mineruæ vota iam perſoluiſſet, & gallum gallinaceum Æſculapio ſacrificaſſet. Quare ſic intelligo, & ſic animo perſuaſum eſt meo, Socratem, vel metu ſupplicij, vel exitiabili quadam aſſentatione aliter interdum erga Deos in publico ſe tractaſſe, quàm priuatim ſuo ipſe iudicio, & cogitatione ſentiret. Ceterum de conſtantia, inconſtantiaue hominis vtut eſt, illā certe quā aliquando profeſſus eſt execrationem Deorum, è diuinis hauſerat fontibus, qui Pythagoræ quondam recluſi neminem aditu prohibebant.

Socratem Plato diſcipulus excepit, ad quem ea morum ſcientia per alueum, ductumque non prorſus incorruptum deriuata, tāquam arenam, & cœnum ſic errores aliquos ſecum traxit turbido fluxu, quos in eo quotidie notamus, & reprehendimus. Multa quippe didicerat aberrante Magiſtro, multa ipſe, cum fuit in Ægypto, ab Hebræis illis degenerantibus acceperat, qui ex cōmigratione reliqui erant in ea regione frequentes; nec diuinum illum Codicem nondum imperio Philadelphi Græcum factum adire, ac conſulere legendo potuerat. Quia tamen ipſe quicquid ex iis hauſerat capitibus, diuinum, &

è ſacris Hebræorum voluminibus expreſſum incorrupte putabat, dicere non eſt veritus in Protagora, illas artes, quæ degendæ, retinendæque vitæ neceſſariæ ſunt, humanum conſilium, ac prudentiam inueniſſe; quæ verò ad benè, beatéque viuendum perducerent hominem, eas ſingulari Dei parentis optimi beneficio fuiſſe mortalium animis impreſſas, & conſignatas. Quin alibi mentionem facit arcani cuiuſdam Syrij, atque Phœnicij, Iudęorum ſine dubio doctrinam leuiter indicans; quam ſuo palàm, apertéque non putabat appellandam nomine, quòd intelligeret eam gentem eſſe pleríſque nationibus odioſam. Quid multis hic opus eſt verbis? Ipſi noſtræ Religionis Antiſtites eruditiſſimi confirmant, Platonem eo conſilio Ægyptiorum vrbes ingreſſum eſſe, vt leges Moyſis illas admirabiles, vatúmque ſanctiſſimorum oracula cognoſceret: vidiſſe omnia diligenter, & ex eorum libris, monumentiſque diuinis Dialogum de virtute, hoc eſt decem illa volumina de Republica compoſuiſſe, quorum argumentum eſt Impios iniuſtos, alienos à Deo quamuis religioſiſſimi vulgò putentur, ſintq; opibus florētiſſimi, infeliciſſimos tamē habendos eſſe, atque omni prorſus ærumnarum genere cumulatos: contra verò quos miſeros, ærumnoſóſque vulgus appellat, modo præpotenti Deo amici ſint, & gratioſi, eo feliciores eſſe iudicandos quò magis expoſiti fortunæ ſunt, atque populum

ob

ob recte facta, & publica beneficia verſantur in odio. At hæc ſumma videtur eſſe literarum ſacrarum omnium, eiuſque ſapientiæ, quæ Salomonis commēdata pronunciatis eſt, oraculíſque ſanctiſſimis euulgata. Explanatius hæc & expreſſius Euſebius Pamphili docuit nominatim affirmans, eum Eſaïæ locum: Vinciamus iuſtum quia nobis inutilis eſt: circuitione quadam, ambitúque verborum in ſecundum de Republica librum ad hunc fermè modū à Platone tranſcriptum eſſe. Hoc igitur animo affectus in Rempublicam iuſtus, imperterritus ac minimē commotus virgis, flagríſque cædetur, tormētis cruciabitur exquiſitiſſimis, orbabitur oculis; ad extremum omnia perpeſſus iniuriarū, & contumeliarum genera, tolletur in crucem. Tota verò diſputatio Traſymachi cum Socrate in libro primo nō ne quædam explanatio verborum illorum eſt, quæ pronunciant apud Salomonem flagitioſi? venite perfruamur bonis, perfundamur vnguentis, roſis coronemur; opprimamur pauperem, non parcamus viduæ, nec reuereamur canos: fortitudo noſtra lex iniuſtitiæ ſit. Ab huius doctrina præceptoris Ariſtotelem accepiſſe moralia nemo prorſus inficiabitur qui ſciat (ſcire autem debent omnes) tam multos eum annos ſedulò ac diligenter audiſſe Platonem. Ac poſſem equidem ſingulos vtriuſque componere locos, ac demonſtrare per partes Ariſtotelis Ethicen ab ea ſtirpe

fuiſſe decerptã: ſed hoc mihi negat otium hora qua circumſcribor ad dicendum, & tam bonum induſtriæ meæ laborem eripit aliorum diligentia qui ſcriptis voluminibus, & l[illegible] longè plurimis euulgaris oſtenderunt de vniuerſa Philoſophia Platoni cum Ariſtotele conuenire. Non igitur oportet, nec eſt huius orationis ire per ſingula quæ diuerticulo quodam amœno huc demum ab eo principio decidit; vbi côtendebam diuina eſſe moralis Philoſophiæ primordia, cæleſtem hanc eſſe doctrinam; adeoque neminem inueniri qui complectendam hâc vnam præter cæteras eſſe non dicat, & humanæ vitæ priuatim, publiceque plurimum prodeſſe non fateatur Quæ cauſa hodie lætandi mihi quidem occurrit ampliſſima, cum in hunc ego câpum ingreſſus ita offendo parata, expeditaque omnia, vt patronum, aut prologum aliquem defenſorem agere neceſſe non ſit in tam populari, & gratioſa doctrina, tanquam in benè vendibili, atque acceptiſſima fabula.

Vnum tamen in hac tanta ſecuritate ſubeſſe periculum ſuſpicor, quod moleſtiam ipſis etiam interdum attulit Comicis alioqui bonis, & probabilem in proſcenio fabulã exhibentibus. quod ego periculum facile non explicabo niſi ante quid acciderit aliquando Comicorum Principi Ter[illegible]io breuiter indicauero Palliatam ille dabat ex [illegible]pollodoro Megalenſibus ludis, hoc eſt ſumma [illegible]tius populi Romani celebrita-

te, atque frequentia. Theatrum fuit apparatiſſimum, Choragium apprimè perfectum, Actores primi; modulatores, Melici, Chymelici, Tibicines præſtantiſſimi: Comœdia vero ipſa ea erat, quam exquiſito ſtudio feciſſet Apollodorus, & Terentius Afer acutiſſimo vir iudicio, è Græcis bonis longe plurimis egregie ſibi donandam latinitate ſepoſuiſſet. Nihil demum eſſe videbatur, cur abire ſpectatores vellent, & Comœdos infecta fabula ſubito relinquere maturarent. Et tamen res ita prorſus accidit auditores. Cum enim populus iam Theatrum ingreſſus, iam ordine collocatus in gradibus, ac pene centuriatus accepiſſet, funambulum eodẽ plane tempore alibi parari, atque in procinctu iam eſſe ad incedendum: commotus illico excitatuſque defluxit paulatim omnis, ac circumforaneum ſcurram, circulatorémque de triuio ſpectare maluit, quam inſtitutionem, atque imaginem vitæ comœdiam ſummis doctiſſimorum hominum elaboratam ſtudiis exaudire. Eſt profecto ſpectaculum illud admirabile: vbi vel procera, vel iuſta magnitudine vir per extentum funem non graditur modo, ſed vibrato ſurſum corpore, pedibuſque micantibus citharœdo perſonante ſalit ad numerum: vbi adiunctis ad plantas orbiculis, & muricibus, tribuliſque ſuppoſitis ingreditur tamen, ac citharæ præeunti molliuſcula ſaltatione reſpondet: vbi muſtelarum aut anguium modo pectore prono

proiectóque perreptat in neruum; vbi reſilit; vbi ſuſpenditur, vbi ex ſimulata prolapſione ſe refert in gradum. Quod artificium eo maiorem habuit tum admirabilitatem, quod non homines ſolum, ſed Elephanti quoque ipſi funambuli eſſent atque funipei. Legimus enim ſæpe lucas haſce boues aduerſis ſubiiſſe funibus, & quod longè maius exiſtimatum eſt, iiſdem funibus pronis, nuſquam fallente, aut vacillante veſtigio retroceſſiſſe. Æthiopes quippe mimi concurrebant in hanc vrbem velut in caueam totius orbis terrarum frequentes, ac multi; qui belluas illas humanis proximas ſenſibus vſu condocefactas ſubſidere iuberent in genua, Proceres adorare, porrigere coronas, ambulare per funes. Magnum inquam hoc ſpectaculum fuit, ſed non debuit tamen in theatrum iam coactos, & congregatos, à doctiſſima pulcherrimáque fabula ſpectatores auertere. Quo dolere potuit æquius Poëta ingenioſiſſimus, cum vidit deſeri ſe à ſtolida multitudine ob artificium, quod vitam, & mores, vt ea fabula, non emendaret.

Sed ſint iſta dicet aliquis, quem vero tu ſimilem tibi caſum extimeſcis? quem fingis animo funambulum tuę aduerſarium non quidem moratę fabulæ, ſed doctrinæ de moribus & ſaluberrimæ ſapientiæ? Num tu funambulos iſtos Aſtrologos, ac Mathematicos dicis, qui lineis cõtiaenter inſultant, & peruolitant ſydera? Num

eos qui rimantur arcana fugientis naturæ? Num illos, qui totius determinationem mundi prætergreſſi poſtremam, ſolutarum à concretione Mentium vim, & conditionem attingunt? Nihil ab his mihi pertimeſcendum eſt, à quibus idonea, & perneceſſaria huic doctrinæ præſidia ſuppeditantur. Nemo quippe eſt, qui cognitionis atque intelligentiæ diſciplinas nolit eſſe morali Philoſophiæ veluti præcurſorias; & illi ipſi, quæ eas otioſas, atque inutiles dicũt, id etiam contendunt, ac volunt, iis tamen eſſe præparandum animum; vt huius doctrinæ ſatus accipere queat, & pretium operæ facere. Nam quemadmodum prima illa ratio literaturæ, qua pueris elementa tradimus, non docet liberales artes, ſed iis percipiendis aperit, ac præparat locum: ſic ipſa rerum naturalium ſcientia, & artium ſtudia variarum non perducunt quidem animum ad virtutem, ſed virtutibus inſerendis expediunt, ac muniunt viam. Quid igitur eſt, quod mihi creare periculum, & diſcipulos à tam probabili ſtudio interuertere poſſit ad ſe? Proponit hunc nobis in itinere ſcopulum naufragiis, & piraticis infamem inſidiis Ariſtoteles; cum adoleſcentes minus idoneos eſſe ait Philoſophiæ moralis Auditores; adeóque tanquam profanos arcere videtur eos ab huius doctrinæ templo, qui mihi traditi ſunt in diſciplinam. Plures quippe cauſæ ad hæc illum pronuncianda compellunt, de

quibus enucleatè diſputabimus in loco ; ſed eam hic ego nunc repræſento,quam ipſe à voluptate iuuentutis lena blãdiſſima repetiuit. Non tam enim Adoleſcentes ab huius aditu ſacrarij depulit, quam vniuersè voluptarios & cupiditatibus obtemperantes ſuis cuiuſmodi plerumque iuuenes ſunt ob ætatem illecebris opportunam expoſitamque fraudibus voluptatis: quæ nõ ſic cæterarum prohibet perceptionem diſciplinarum quemadmodum huic ſcientiæ morum obicem, ac repagulum ponit. Nam quia illæ de voluptate fugienda præcipiunt nihil, facile iuuenes inuenire poſſunt adprobatores,amãtéſque doctrinę ſuæ: hæc vero quia temperat affectus & voluptates inſanas exterminat exilio ſempiterno,habere non poteſt adprobantes auditores illos,qui omnem voluptatis aucupantur vmbram, & ſingula deliciarum veſtigia conſectantur.

Hunc itaque ſunambulum ego timeo, hæc ſpectacula,quę Circe illa venefica parat incautis magnopere pertimeſco , videoque propterea mearum hodiè partium eſſe dicere, ac demonſtrare iucundiſſimam hanc eſſe Philoſophiæ partem ; nec ſua carere voluptate,quæ tam aſpera eſt, & tam vehementer ipſis voluptatibus aduerſatur Quod argumentum mihi fuiſſet ampliſſimum,ſi hoc agere ab initio voluiſſem, totoque decurſu orationis oſtendere quam iucunde ſe poſſit animus in hoc genere ſcientiæ

ſanctioris oblectare. Cum enim ipſa duo potiſſimum proponat Auditoribus ſuis: totius cognitionem doctrinæ, & quæ inde conſequitur actionem: tantam in vtraque iucunditatem pollicetur, vt haud minus, ac multo plus etiam quã ceteræ trahere vos debeat ad amorem & ſtudium ſui. Nam vt primo quidem de ipſa dicam cognitione leuiſſime, creditis vos aliquid iucundius eſſe rerum naturam, quàm animi mores agnoſcere? vagari per vniuerſitatem, & mundum hunc tantum, ac tam immanem itinere longiſſimo percurrere; quàm per compendia eò quò curſus dirigitur omniũ breuî peruenire, mundique maioris exemplum, atque imaginem intra nos ipſos minori labore, ampliſſimo cum fructu perluſtrare? Recõditarum, dicet aliquis, notitiam rerum afferunt alia ſtudia, hoc eſt earum quæ ſenſibus omnium obiectæ non ſunt: vulgaria vero videri, quæ traduntur à Morali Philoſopho: cum de iis ipſæ quoque nutrices atque inſtitutores primi pueris, ac diſcipulis ſuis ætate tenerrimis aſſiduè pręcepta deſcribant: quaſi vero illæ res tam abditæ, ſydera etiam ipſa, & ea rerum initia, de quibus Phyſici ſubtiliſſime diſputant non in omnium ſenſus inuaderent, ac nõ sẽper in exedris Philoſophos acutos, & graues, ſed ſępe ruſticanos quoque præceptores, ac magiſtros in agris haberent. Quid eſt quod pluribus abundet in vita doctoribus quam artificiũ illud vulgatiſſimum medicorum? Nullus eſt in

triuiis ſellularius, nulla in domibus anus, quæ medendi rationem aliquam, morborúmque cognitionem ſe tinere non profiteatur. Et tam iucunda eſt eius doctrinæ perceptio, vt doctiſſimorum hominum laborem ſubleuet extremű, feſsúmque cæterarű artiű exercitationibus incredibili ſuauitate reficiat animű. Vt enim rectè ab Ariſtotele dictum eſt, politiſſimos quoſque medicos velle demum de ipſis etiam phyſicis ac de tota natura diligentiſſime cognoſcere, ita dici quoque à me poſſe veriſſime credo, elegantiſſimű quemque Philoſophű peragrata iã vniuerſitate, velle tanquam itineris portum iucundiſſimű ipſam etiã ad extremum attingere medicinã. Putatis verò vos plus eſſe poſitum delectationis, & voluptatis in pernoſcẽda valetudine, in morbis ægrotantium enumerandis, in mẽbris, fibriſque diſtinguendis humani corporis, quã in ipſo animorum habitu peruidendo, in recenſendis affectibus, in ſingulis virtutű generibus ad lineã, & perpendiculű expendendis? Nemo quidẽ eſt, qui cupiditatẽ, atque irã, qui fortitudinẽ, ac temperantiã in ore non habeat, ſed cű demum earű definitiones intelliget penitus, ampliorẽ haud dubiè voluptatẽ animo capiet, quã medici ex eorű explicatione morborű, quos ante ſibi videbãtur habere benè cognitos & exploratos. Quid vero de actione, huius altera doctrinæ parte cőmemorem? quæ totű hominẽ expolit ac limat, quę conuentus, atque Reſpubl.

omnibus officiis humanæ ſocietatis abſoluit. Non equidem audeo dicere, huic ſcientiæ morúmque tractationi tantam ineſſe vim, vt vitia confeſtim extirpet omnia, virtutes ingeneret; hominem ſubito ſanctiſſimum faciat, atque caſtiſſimum. Stoicorũ fortaſſis iſta gloriatio ſit: qui cum ſapientem illum ſuum ſolum diuitem eſſe dicant, ac Regem, homines ærumnoſos, & rerum omnium egentiſſimos è veſtigio faciunt Imperatores, & Crœſos. Babylonios aliquos magos iſta pollicentes inuenias, quorũ natio illico res vertere, atque in alias cõmutare ſe poſſe profitetur. Nullus eſt apud nos Euripidis Iolaus; qui ex ætate confecto, ac morboſo factus repentè iuuenis, & quidẽ valentiſſimo corpore producatur in ſcenam. Non ij nos ſumus, qui re ipſa, verèq; facere poſſimus quod feciſſe Medea fingitur in fabulis, cũ Æſonẽ poſtrema ſenectute iam tabidũ ex templo recoxit, florentiſſimæque reſtituit iuuentuti. Quamquã enim hoc etiã fecit aliquando moralis Philoſophia, cum oratione Xenocratis admirabili ab intemperantiſſima nequitia continuò reuocatus ille Polemen eſt, aſſotus, & perditus adoleſcens, non tamen ſemper hoc efficit, quia ſubactum, & feracẽ agrũ, hoc eſt bonũ auditoris animum non ſemper offendit. Cæterum quia morum ipſa ſcientia, & cognitio virtutis ideò traditur, vt producatur in actum, de huius etiam ſuauitate partis, quando id agimus, illud in ſumma dica-

mus: nihil eſſe tam iucundum in vita, quàm Moralis Philoſophiæ præceptis obtemperare: hoc eſt extergere vitiis animum, eumdemque ſuis inſtruere dotibus, & pulcherrimis vndique virtutibus exornare. Vt enim duplex animantibus inſeruit natura voluptatum genus, quorum alterum tùm caperent, cum redundantia purgamenta corporis eiectant; alterum, cum deſiderio ſatisfaciunt, & pabulo, potuque eiuſdem corporis explent inanitatem: ſic animo duplicem conciliauit ſuauitatem Deus: vnam quam in vitii quadam exudatione perciperet, alteram quam in honeſtatis vſu, atque in ipſa virtutis adeptione ſentiret.

Reliquum eſſet, vt prolixè nunc ego promitterem Auditoribus meis, aliquas me huic doctrinæ per ſe probabili, atque alioqui iucundæ additurum illecebras eſſe à deliciis orationis, & ab ea copia quam ex illo Rhetorum emporio vtcumque deferimus in Lyceum. Eſt enim eius, qui poſſit amplum munus etiam ornare verbis, & quæſitiſſimas epulas aureis quoque vaſis imponere, cultũ hũc ornatũque minime negligere: ne ij quibuſcum agas contemni, ac negligi videantur. Sed næ ego præuaricer in cauſa mea, ſi me facturum id eſſe profitear, quod à me fortaſſe omnium minime requiritis, Auditores. Quapropter eò me loci deueniſſe intelligo, vt exponere neceſſe ſit de ipſius cura ſermonis futuram animi mei rationem, atque conſilium. In

quo ſi dicam vnum, haud ſcio quantam habitura ſit fidem oratio mea, ſed veriſſimè dicam. Quid inquam? Equidem permagni ſemper æſtimaui & cum admiratione ſuſpexi hominum eorum ingenia, qui latinum quemdam loquendi modum excogitarunt, accommodatum quidem doctrinæ, ſed ſpurcum ac ſpurium: & qui neque popularis ſit neque in Latinorum vllum ordinem, claſſemue redigi queat. Fecerũt enim viri docti Latini ſermonis ætates, & quaſi genera quatuor, in quorum nullum conueniat id, quod vulgo iam ſcholaſticum appellamus. Primum quidem nominarunt antiquiſſimum, illud nimirum, quod poſt vrbem conditam ad Andronicum vſque Liuium quatuordecim, & quingentis annis eſt interceptum: Cuius ætatis infantiam duodecim leges Tabularum Roſtrata in Capitolio columna, Scipionis Barbati filii ſepulcrum nuperrime repertum balbutiente quodammodo Latinitate demonſtrant. Secundum dici voluerunt antiquum: ſuperiore quidem cultius, ſed verbis tamen agreſtioribus aſperum adhuc, & horridum. Quam ruſticitatem, aſperitatemque cum Cornelio Cethego, C. Lælio, Q. Mutio Sceuola, L. Craſſo, M. Antonio, Philippo, & Cotta Magiſtris aliquantulum mitigaſſet; ad extremum poſt annos omnino centum ſub M. Tullio Cicerone plane depoſuit. Itaque illo Latinitatis Rege tertium conſecutum eſt ſeculum perfectiſſimum, quod & propter ex-

poſitionem ſermonis extremam, & ob eorum multitudinẽ ſcriptorum, qui coacto propemodum agmine floruerunt, appellatum eſt aureũ. Ducebat nimirum familiam ille cæleſtis in dicendo vir, ſiue potius ipſa vox eloquentiæ: cui dicenti ſuperiores, quorũ illico legi deſitæ ſunt orationes impoſito ſibi ſilentio iam aſſurrexerant, & præſentes veluti ſuccentores in ſecundarum partiũ tractatione vix reſpondebant: ſed vt omnia, quæ faſtigium, & ſummum apicẽ attigerunt, è veſtigio corruunt, ita breuiſſimũ fuit ex æuum, & tanta illa ſcriptorũ eloquentium vbertas in herbeſcente viriditate vna cum imperio deſiit apparere: vt non immerito dixerit ille; ſub Auguſto æquè arma ceſſaſſe, ac ſcriptores egregios, magnorúmque capitũ ingenia vna cum ipſo Regnorum omniũ capite defloruiſſe. Quare quẽadmodũ Imperiorũ, vrbiúmque magnarũ excidiũ denunciãt oracula, ſic huius interitũ linguæ prouidit, præmonuítq; diuinus orator in Tuſculanis cum eloquentiæ laudẽ ab humili ductã perueniſſe dixit ad ſummũ; & quod natura ferret in omnibus ferme rebus, ſeneſcere iam, breuíque ad nihilum peruenturã. Oraculũ comprobauit euentus ætatis quartæ, quæ corruptum amare cœpit dicendi genus, vt eorum teſtimonia declarant, qui eo tempore obitum illum, certè morbum extremum eloquentiæ deplorarunt. Nam Seneca ille Rhetor Philoſophi Pater, qui puer ipſam Ciceronis vltimam atti-

Digitized by Google

gerat ætatem, decreſcere iam ingenia, & eloquentiam retro ſe retuliſſe conqueritur, ſiue luxu temporum, ſiue quæſtu præpoſtero, ſiue fato quodam; cuius maligna, perpetuáque lex ſit, vt res omnes ad ſummum perductæ velocius quàm aſcenderant relabantur: Ipſe vero Quintilianus dicendi magiſter eximius nónne dolenter exclamat, verum eloquentiæ genus peruerti quotidie, ac nimis fuco, licentiáque ſcriptorum totum iam mutatum eſſe ſermonem? Nihil de Papinio Statio dicamus, qui literas ſequitur fugientes: nihil de Gellio, qui miratur indignabundus, cur latina verba tantam fecerint ab ea, in qua nata ſunt, ſignificatione diſceſſionem: Nihil de Tacito, qui cauſas inuenire non poteſt, curij, qui viginti ſolum & centū annis ab interitu Ciceronis abeſſent, tantum ab eiuſdem eloquentia receſſiſſent. Nihil de Plinio, qui fatetur, libros ſuos plurimarum vocabulis rerum eſſe reſperſos, ruſticis, externis, barbaris, nec ſine aliqua honoris præfatione ponendis. Nihil inquā de his dicamus, quia liberum reſeruare locum neceſſe eſt Diomedi Grammatico non tam ſuæ vitium ætatis exprimenti, quam audaciā noſtrę. Iniecit, inquit, ætas poſtera manū, & ſicut diſciplinā priſtini ſeculi, ita ſermonē faſtidire cœpit, ac noua veluti verba parturire. Quid quod nihil iam proprium placet, dū parum creditur diſertū quod alius dixerit? A corruptiſſimo quoque Poëtarū figuras, & tranſlationes mutuamur, ita

politionem ſermonis extremam, & ob eorum multitudiné ſcriptorum, qui coacto propemodum agmine floruerunt, appellatum eſt aureũ. Ducebat nimirum familiam ille cæleſtis in dicendo vir, ſiue potius ipſa vox eloquentiæ: cui dicenti ſuperiores, quorũ illico legi deſitæ ſunt orationes impoſito ſibi ſilentio iam aſſurrexerant, & præſentes veluti ſuccentores in ſecundarum partiũ tractatione vix reſpondebant: ſed vt omnia, quæ faſtigium, & ſummum apicẽ attigerunt, è veſtigio corruunt, ita breuiſſimũ fuit exæuum, & tanta illa ſcriptorũ eloquentium vbertas in herbeſcente viriditate vna cum imperio deſiit apparere: vt non immerito dixerit ille; ſub Auguſto æquè arma ceſſaſſe, ac ſcriptores egregios, magnorúmque capitũ ingenia vna cum ipſo Regnorum omniũ capite defloruiſſe. Quare quẽadmodũ Imperiorũ, vrbiúmque magnarũ excidiũ denunciãt oracula, ſic huius interitũ linguæ prouidit, præmonuítq; diuinus orator in Tuſculanis cum eloquentiæ laudẽ ab humili ductã perueniſſe dixit ad ſummũ; & quod natura ferret in omnibus ferme rebus, ſeneſcere iam, breuíque ad nihilum peruenturã. Oraculũ comprobauit euentus ætatis quartæ, quæ corruptum amare cœpit dicendi genus, vt eorum teſtimonia declarant, qui eo tempore obitum illum, certè morbum extremum eloquentiæ deplorarunt. Nam Seneca ille Rhetor Philoſophi Pater, qui puer ipſam Ciceronis vltimam atti-

Digitized by Google

gerat ætatem, decreſcere iam ingenia, & eloquentiam retro ſe retuliſſe conqueritur, ſiue luxu temporum, ſiue quæſtu præpoſtero, ſiue fato quodam; cuius maligna, perpetuáque lex ſit, vt res omnes ad ſummum perductæ velocius quàm aſcenderant relabantur: Ipſe vero Quintilianus dicendi magiſter eximius nónne dolenter exclamat, verum eloquentiæ genus peruerti quotidie, ac nimis fuco, licentiáque ſcriptorum totum iam mutatum eſſe ſermonem? Nihil de Papinio Statio dicamus, qui literas ſequitur fugientes: nihil de Gellio, qui miratur indignabundus, cur latina verba tantam fecerint ab ea, in qua nata ſunt, ſignificatione diſceſſionem. Nihil de Tacito, qui cauſas inuenire non poteſt, cur ij, qui viginti ſolum & centũ annis ab interitu Ciceronis abeſſent, tantum ab eiuſdem eloquentia receſſiſſent. Nihil de Plinio, qui fatetur, libros ſuos plurimarum vocabulis rerum eſſe reſperſos, ruſticis, externis, barbaris, nec ſine aliqua honoris præfatione ponendis. Nihil inquã de his dicamus, quia liberum reſeruare locum neceſſe eſt Diomedi Grammatico non tam ſuæ vitium ætatis exprimenti, quam audaciã noſtrę. Iniecit, inquit, ætas poſtera manũ, & ſicut diſciplinã priſtini ſeculi, ita ſermonẽ faſtidire cœpit, ac noua veluti verba parturire. Quid quod nihil iam proprium placet, dũ parum creditur diſertũ quod alius dixerit? A corruptiſſimo quoque Poëtarũ figuras, & tranſlationes mutuamur; ita

demum ingenioſi ſi ad nos intelligendos ſit opus ingenio. ita Diomedes hydropis vitium, & tumorem eſſe intelligebat intercutem, quem aliqui hac tempeſtate Latinitatis integræ valetudinem putant Interea pro edebat hoc linguę ſenium: & quaſi tabes aliqua diuturna gradatim afferebat interitum. Venit enim eloquentia tandem aliquando in manus Symmachi, Apulei, Caſſiodori, Sydonii Apollinaris, Boëchii, Fulgentii, Martiani Capellæ, quorum alii quia peregrini ſunt, ſuam ipſi barbariem profitentur; alii amiſſo iam imperio, linguam quoque ipſam Reginam olim gentium tamquam in luctu videntur infuſcare, ac pullam facere de induſtria voluiſſe. Itaque ille aduena ſtudiorum Quiritium veniam precatur, quod in vrbe Latia pro forenſi, ſermonem ſit exoticũ effuſurus; alius nugari ſe verius quàm eloqui fatetur; alius inter cæteras ærumnas ætatis ſuæ hoc etiam deflet, quod non tam famæ ſit inſiſtendum oratoriæ, quàm fami domeſticæ conſulendum.

Vi entur hi eiuſmodi querimoniis eloquentiæ parentare, ac iuſta Latinitati perſoluere: ſed obitum anteuertunt. Quanquam enim tum lingua latina laborabat in vitæ ſupremis, ſpirabat tamen aliquantulum in ſemiuiuo cadauere, atque à latinis bonis pro latina non bona cognoſcebatur. Poſtmodum autem occidit cum à ſcholaſticis extiterunt ea verborum monſtra nullis procuranda victimis, nullis Deorum

lectiſterniis expianda. Tūc enimuero conuocādi erant omnes Auſpices, Aruſpiceſque, Harioli tunc omnes accerſendæ Præficæ fuerunt, & Elegiæ, vt verum linguæ Latinæ lugerent interitum, cum in lucem exiſſet ea Latinitas quę quoniam in nullam è ſuperioribus referri poterat claſſem, non tam lingua dici Latina debuit, quàm repentè natum è lingua latina prodigium.

Verumtamen in hac ipſa latinitate tam portentoſa quædam mihi videntur interlucere verborum miracula, quæ & propter Auctorum ingenii ſingulare ſuſpicere, & ob doctrinæ commodum adprobare maxime debeamus. Habet enim quoſdam quaſi laconiſmos admirabiles, & orationis compendia tam appoſita, vt ea nullo quamtumuis longo verborum circuitu latinè conſequi aut comprehendere poſſis. Itaque Auctores illos ingenioſiſſimos cum iis facile comparo qui literas inuenerunt primi, aut ſymbola, & compendiarias quaſdam notas excogitarunt, quibus animi ſenſa tam multa, tam varia intuentibus illicò declararemus. In ſumma, & iis ſuccenſeo, qui ad riſum captandum ex huius linguæ vocabulis ac formis Mimum faciunt & Atellanas, & cenſeo prorſus, eamdem diſertiſſimo cuique admirandam æque ac reuerendam eſſe, cum aliis multis, iuſtiſſimiſque nominibus, tum eo præſertim quod eius vſu, ac beneficio loquatur iam in exedris ampliſſimè, non hu-

humana ſapientia modo,ſed artium etiam Domina omnium, & Regina diſciplinarum Theologia. Videtur enim propterea adulterina hæc & ſpuria lingua eam obtinuiſſe iam dignitatem, quam conſecuta olim latina fuerat propter ampliſsimum illud in omnes omnino gentes ac nationes Imperium Romanorum.

Vt igitur aliquando tandem exponam quæ mea in quotidiana huius doctrinæ tractatione ſermonis futura ſit ratio, illud in hac extrema orationis parte ſimpliciter, ex animoque pronuncio: nihil me prætermiſſurum eorum eſſe, quæ ita ſuſcepit docendi vſus, conſuetudoque communis, vt ea reſpuere nihil aliud videatur eſſe, quàm negligere ſermonem à vulgo remotum profano, & interioris ſapientiæ linguam pro mundiore, hoc eſt, vt ego quidem interpretor pro vulgatiore contemnere. Nam quemadmodum apud Ægyptios duplices olim fuiſſe characteres, duplicemque ſermonē accepimus: vulgarem vnum, & cum populo communem: ſacrum alterum, ipſiſque ſolum ſacerdotibus notum, ac proprium: ſic apud latinos gemina videtur oratio diuturno iam vſu increbuiſſe: antiqua illa communis, vereque latina; & inuenta hæc, excogitataque nuper à doctis qua tantum ſapiētes vtuntur & ij qui de Religione diſputant, ac cæteris diſciplinis pro auctoritate, atque imperio moderantur. Cur igitur vnus omnium ego abhorream à iudicio ſapientium, aut cur hæc

mea

mea quoque morum doctrina semibarbarè
interdum loqui non debeat in gratiam sapien=
tiæ, nec fingat, componatq; se ad uoluptatem,
ac consuetudinem eius, quę tempat, ac regit
uniuersa? cùm pręsertim uideam ita facere
uiros aliquos huius hodie meæ orationis auditores
humanissimos, q disertissimè possent, et eloquen=
tissimè tradere quę in hoc gymnasio subtilissimè
docent, atq: acutissimè disputant, nisi pro
sua ipsi prudentia uellent ab Aristotelis lyceo
atq: à Salomonis porticu medicamenta gy=
necæi, et forensis exercitationis ornamen=
ta depellere. Nollem tamen aliqs existima=
ret, huc me cum Philosophico centone pro=
diturum esse, qui lacinias solum, fibulasq:
resarcturus sim è ueste mea: aut fictilia
me sordida esse appositurum auditoribus
meis, q gemmas, aurumq: tantumodò sim
neglecturus. Non sum ego repentè Coruncanus
è Rhetore, qa Philosophus sum; aut Curius,
aut Fabritius, aut cinctutus aliqs ex ijs, q
satis opiparè, lautèq: cęnare se putabant
cum rapanculis è lignea patina uesce=
bantur. Pingam in summa doctrinam hanc
coloribus suis, respuam alienos: contraham
interdum cum Zenone digitos in pugnum,
interdum totam manum cum auctoribus
eloquentię dilatabo. Cogam interdum

Burleos etiam illos, et Iauellos inuitos, nolentesq: latinè loq: permittam eosdem interdū peregrinitatibus suis. Meminero demum Aristoteleam me tractare Philosophiam de moribus, hoc ē eam, quę diuitias, et cultum corporis felicitati conciliat, non rusticam illam et horridam, quę pecuniam projiciebat in mare, quę sibi suffodere non dubitabat oculos, quę se sordibus, atq: illuuie uoluntaria conficiebat. Vnum oro uos, adolescentes optimi, Auditores mei, atq: à uobis quanto maxima possum orationis contentione deposco; ut quoniam Aristoteles diligentię uestrę tantopē cautum esse uult à uoluptate, funem hunc pelliaentis ad se uenefice precidatis. Ita quippè uos doctrinam hanc, Canidia illa iuuenes auocante, olim fortassè neglectam, cognitione tenebitis, actione sequemini, et eo me honore, gloriaq: cumulabitis, quam ex suo retulerunt labore L. Ambiuius, et Sergius Turpio, comœdi prestantes, ac nobiles, qbus agentibus, ea denique placuit Terentij fabula rursus exhibita, quę antè fuerat à populo funambulum petente repudiata.

Finis.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google